

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

МИРОНЕЦЬ Сергій Миколайович

УДК : 159.9:614.87/.88]:341.1

**ПСИХОЛОГІЯ ДІЯЛЬНОСТІ
МІЖНАРОДНИХ ГУМАНІТАРНИХ МІСІЙ
(ДОДАТКИ)**

19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

С.М. Миронець

(підпис)

Науковий консультант:

ТІМЧЕНКО Олександр Володимирович
доктор психологічних наук, професор

КИЇВ – 2020

ЗМІСТ

ДОДАТКИ ДО РОЗДІЛУ 1	4-60
Додаток А 1. Теоретичні орієнтири в аналізі категорії діяльності	5–15
Додаток Б. 1. Діяльнісний підхід в психології: основні напрями дослідження	16–17
Додаток В. 1. Культурно-історична теорія Л.С. Виготського	18–19
Додаток Г. 1. Загальнопсихологічна теорія діяльності О.М. Леонтєєва	20–30
Додаток Д. 1. Розробка проблеми діяльності у працях С.Л. Рубінштейна	31–36
Додаток Е.1. Загальна характеристика суб'єктно-діяльнісного напрямку в психології	37–40
Додаток Ж.1. Розробка суб'єктно-діяльнісного підходу у працях А.В. Брушлинського	41–44
Додаток З.1. Структурний, процесуальний і функціональний аналіз діяльності в психології	45–46
Додаток К.1. Порівняльний аналіз наукових теорій за змістовними підходами до розв'язання проблеми діяльності	47–55
Додаток Л.1. Узагальнена характеристика наукових поглядів на проблему дослідження структури професійної діяльності	55–60
ДОДАТКИ ДО РОЗДІЛУ 2	61–80
Додаток А. 2. Основні моделі психологічного аналізу діяльності	62–66
Додаток Б. 2. Узагальнена характеристика досліджень в системі ДСНС України із застосуванням професіографічного підходу до моделювання психологічного аналізу професійної діяльності за період існування центрального органу виконавчої влади у сфері цивільного захисту	67–69
Додаток В. 2. Професіографічний опис професійної діяльності	70
Додаток Г. 2. Основні принципи професіографічного дослідження ...	71
Додаток Д.2. Види професіограм, їхня структура та зміст	72–76
Додаток Е. 2. Основні типи диференційованого професіографування.	77–78
Додаток Ж. 2. Основні методи професіографування	79–80
ДОДАТКИ ДО РОЗДІЛУ 4	81–106
Додаток А. 4. Еволюція розвитку Міжнародного Руху Червоного Хреста	82–84
Додаток Б. 4. Міжнародні миротворчі місії України за часів	

незалежності (1991–2019 рр.)	85–86
Додаток В.4. Характеристика діяльності миротворчих та рятувальних гуманітарних місій	87–88
Додаток Г.4. Міжнародна діяльність ДСНС України щодо участі у міжнародних гуманітарних місіях та пошуково-рятувальних операціях	89–96
Додаток Д.4. Перелік основних міждержавних та міжвідомчих угод у сфері попередження та взаємодопомоги при виникненні надзвичайних ситуацій	97–100
Додаток Е.4. Співробітництво ДСНС України з міжнародними організаціями з питань транскордонної безпеки у сфері цивільного захисту та реагування на надзвичайні ситуації	101–106
ДОДАТКИ ДО РОЗДІЛУ 5.	107–189
Додаток А 5. Порядок атестації аварійно-рятувальних служб і рятувальників	108–115
Додаток Б 5. Організація пошуково-рятувальних робіт в умовах міста в рамках міжнародної системи INSARAG.....	116–127
Додаток В.5. Загальна інформація про міжнародну пошуково-рятувальну команду України	128–142
Додаток Г.5. Міжнародна співпраця мобільного рятувального центру ДСНС України	143–144
Додаток Д 5. Алгоритми надання екстреної медичної допомоги для немедичних фахівців при різноманітних надзвичайних станах	145–189
ДОДАТКИ ДО РОЗДІЛУ 6.	190–227
Додаток А 6. Найбільші смертельні повені у світі, що перевищили число загиблих у 100 000 осіб	191
Додаток Б. 6. Наслідки 20-ти найбільш руйнівних землетрусів, що сталися у світі за останні 100 років	192
Додаток В. 6. Узагальнені результати участі команди USAR (український рятувальний загін) у міжнародних гуманітарних місіях та пошуково-рятувальних операціях.....	193–194
Додаток Г. 6. Досвід діяльності зведених аварійно-рятувальних загонів України під час ліквідації транскордонних надзвичайних ситуацій	195–199
Додаток Д. 6. Ліквідація зведеним аварійно-рятувальним загonom України наслідків катастрофічної повені в Угорській Республіці.....	200–201
Додаток Е. 6. Залучення Українського корпусу рятувальників до міжнародних гуманітарних місій, пов'язаних з доставкою	

гуманітарних вантажів	202–205
Додаток Ж. 6. Участь українських льотчиків – рятувальників у подоланні надзвичайних ситуацій, пов’язаних з великомасштабними пожежами в екосистемах	206–207
Додаток З. 6. Участь рятувальників ДСНС України у пошуковій операції жертв катастрофи Українського літака «BOEING 737» міжнародних авіаліній України у січні 2020 р.....	208–209
Додаток К. 6. Мінімальні рекомендовані вимоги до компетенції посадових осіб пошуково-рятувальних команд (ПРК) важкого класу	210–227

ДОДАТКИ ДО РОЗДІЛУ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОРІЄНТИРИ В АНАЛІЗІ КАТЕГОРІЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Узагальнюючи дослідження з психології діяльності, Г. Суворова виділила такі теоретичні орієнтири в аналізі категорії діяльності [250].

1. Діяльність характеризує буття людини.

У своїй праці «Людина і Світ» С. Рубінштейн схарактеризував людину, як істоту, що спочатку свого існування здатна усвідомлювати те, що вона робить, тобто бути (рефлексивною) і діяльною, здатною до перетворення.

Свідомість і діяльність, за С. Рубінштейном, по своїй суті є основоположними характеристиками існування людини, з самого початку унормовують її людську сутність, роблять її осяжною.

«Своєрідне ставлення людини до світу, – зазначає С. Рубінштейн, – пов'язане з наявністю у неї свідомості. Людина виступає, як частка буття ..., що в принципі усвідомлює все буття, тобто певним чином споглядаючи, цілісно охоплює його, досягнувши його спогляданням, проникнувши у нього, як частка, що охоплює ціле...» [297, с. 69].

При цьому споглядання оточуючого світу не може бути розціненим як синонім пасивності, страждання чи бездіяльності людини. Вона, у співвідношенні з дією, є іншим способом ставлення людини до світу, буття, способом чуттєвого естетичного, пізнавального ставлення.

На важливу роль діяльності, як категорії, що характеризує існування людини, вказує О. Леонтьєв, підкреслюючи, що без врахування цієї категорії аналіз існування людини не є можливим.

2. Діяльність – форма і прояв активності.

Б. Ломов зазначає, що у широкому значенні термін «діяльність» рівнозначний терміну «активність», і, безумовно, може застосовуватися при характеристиці й аналізі широкого класу явищ, не виключаючи з цього переліку і явищ психічних [202].

У такому сенсі діяльність спочатку ототожнюють з різними формами активності людини. Вперше С. Рубінштейн окреслив дві фундаментальні опори буття людини у світі (свідомість і діяльність), тим самим різко окреслив проблему віддзеркалення пізнавального образу психіки в традиційній психології. Свідомість перестала бути лише сукупністю знань людини про світ, відповідно, і діяльність як науково-психологічна категорія ототожнюється з різними формами активності (діяльність=рефлекс, реакція, активність). Діяльність, за С. Рубінштейном, – це завжди відношення людини до світу, вона цілеспрямована і свідома [297, с. 69].

О. Леонт'єв, аналізуючи основні психічні процеси, виділив серед різноманіття форм людської активності різні типи складних видів діяльності, як різні форми ставлення людини до дійсності (практична, пізнавальна, естетична діяльність) [201].

3. Діяльність – базова категорія психології.

О. Леонт'єв в якості категорій найбільш важливих для побудови цілісної системи психології як науки про зародження, функціонування і будову психічного віддзеркалення реальності виділяє категорію предметної діяльності, а саме категорію свідомості людини. Категорія діяльності при цьому відмічається не тільки як вихідна, але й як найважливіша [201]. Б. Ломов розглядає психічне відображення, діяльність, свідомість, особистість і спілкування як базові категорії психології (рис. А.1.1) [202].

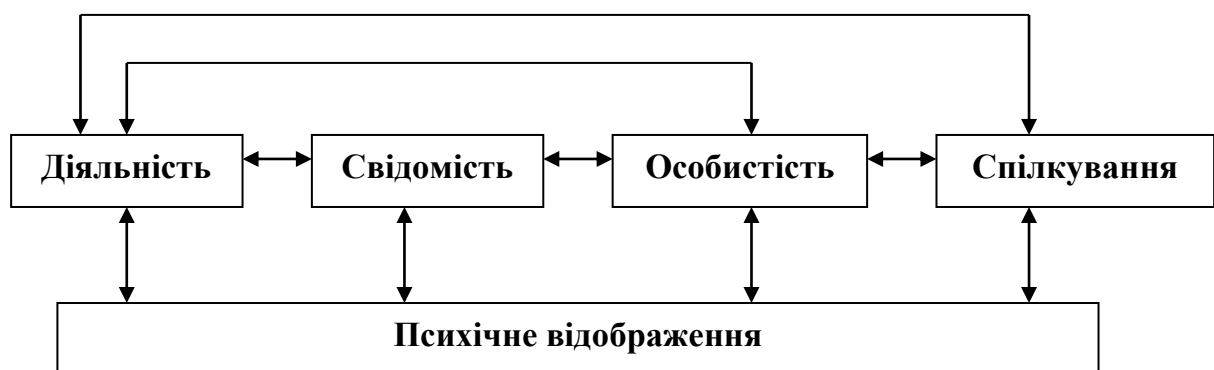

Рис. А.1.1. Базові категорії психології [202]

Отже, категорія являє собою поняття інваріантне у складі наукового знання, накопичення певних неформалізованих ознак, які при значній різноманітності

концепцій входять у структуру наукового розуму [298].

Категоріальна система психологічного пізнання утворює п'ять рівнів категорій (з яких перший не є психологічним, але залишається суттєвим стосовно вищевикладених психологічних категорій): біологічні, протопсихологічні, базисні психологічні, метапсихологічні й екстрапсихологічні, що охоплюють загалом весь понятійний апарат психологічної науки (див. табл. А.1.1.) [299, с. 3–17].

Таблиця А.1.1
Категоріальна система психології [299]

Категорії	Ноосфера							П с и х о с ф е р а
	<i>Кластери</i>							
	Субстанціальність	Спрямованість	Активність	Когнітивність	Пристрасність	Подієвість	Дійсність	
Екстрапсихологічні	Особистість	Ідеал	Воля	Розум	Сенс	Співпричетність	Світ	
Метапсихологічні	Я	Цінність	Діяльність	Свідомість	Почуття	Спілкування	Предметність	
Базисні психологічні	Суб'єкт	Мотив	Дія	Образ	Переживання	Інтеракція	Ситуація	
Протопсихологічні	Істота	Потреба	Рефлекс	Відчуття	Афект	Співіснування	Поле	
Біологічні	Організм	Потреба	Метаболізм	Сигнал	Вибірковість	Синергія	Середовище	
	Ноосфера							

Кожна з категорій невіддільна від іншої (наприклад, категорія «образ» (з ряду базисних психологічних категорій) невіддільна від категорії «суб'єкт», «мотив», «дія», «переживання», «інтеракція», «ситуація»).

Співвідношення категорій визначається так: в кожній категорії вищого рівня розкривається категорія «нижчого» рівня. Так, наприклад, у кожній з метапсихологічних категорій розкривається деяка базисна психологічна категорія через співвідношення її з іншими базисними категоріями (що дозволяє виявити укладену в ній «системну якість»).

Водночас у кожній з базисних категорій будь-яка інша базисна категорія існує приховано, «згорнуто», кожна метапсихологічна категорія являє собою «розгортку» цих латентних утворень.

Так, метапсихологічна категорія «свідомість» розглядається як розвиток базисної психологічної категорії «образ», водночас базисна категорія «дія» знаходить конкретну форму в метапсихологічній категорії «діяльність» тощо.

Базисну категорію, що належить до функції логічного суб'єкта будь-якої метапсихологічної категорії А. Петровський позначив, як «категоріальне ядро», а категорію, за допомогою якої зазначена ядерна категорія перетворюється в метапсихологічну, категоріями що «формують» або «її конкретизують» [229, с. 3–17].

Образ свідомість. «Свідомість» є метапсихологічним еквівалентом базисної категорії «образ». В історії психологічної думки більшість науковців відхилили висунуті О. Леонтьєвим положення про те, що свідомість – це «...картина світу, що відкривається суб'єкту, в яку він включений сам, його дії і стани»; свідомість є «ставлення до дійсності», що визначається як «взаємовідношення у самій дійсності», «сукупність відношень у системі інших відносин»; а також твердження, що вона «не має індивідуального існування або індивідуального представництва» [298]. Інакше кажучи, свідомість не є образом – акцент переноситься на категорію «відношення». Подібний погляд впливає з обмеженого уявлення про категорію «образ».

На думку А. Петровського, обмеженість подібного погляду обумовлена тим, що виявляється втрачений зв'язок між поняттями «образ» та «ідея», що має багатовікову традицію в історії філософської та психологічної думки.

Г. Суворова, розмірковуючи про категорію «ідея», говорить: «визначаючи ідею як образ (думку) у дії, як продуктивне уявлення, що формує свій об'єкт, ми тим самим виявляємо в образі те, що характеризує його з боку дієвості (а значить, «мотивів», «взаємин», «переживань» суб'єкта). Ми визначаємо її, як «свідомість». Водночас «свідомість» – цілісний образ дійсності (що означає сферу людської дії), яка реалізовує мотиви і відносини суб'єктів та включає в себе його самопереживання поряд з переживанням позамежної картини світу, в якому існує суб'єкт [250].

Отже, логічним ядром визначення категорії «свідомість» є базисна категорія «образ», а формуючими його категоріями – «дія», «мотив», «взаємини», «переживання», «суб'єкт» [298].

Мотив-цінність. На прикладі розвитку категорії «мотив» через залучення категорії «цінність» також можемо простежити ідею сходження від абстрактних (базисних) до конкретних (мета-психологічних) категорій [298]. Мотив сам по собі ще не є цінністю.

Коли ми говоримо про цінності людини, ми говоримо насамперед про сокровенні мотиви її поведінки. Цінність – це не просто мотив, а мотив, що характеризується певним місцем у системі самоствавлення суб'єкта («цінність» у звичайному застосуванні слова означає «значимий», «важливий», «суттєвий» у певному відношенні). Водночас перш ніж мотив виступить перед індивідом як цінність, має відбутися його оцінка. Інакше кажучи, для того, щоб мотив був включений суб'єктом у себе, як образ і виступив таким образом, як цінність, суб'єкт повинен здійснити певні дії (ціннісне самовизначення).

Результатом таких дій є переживання такого мотиву суб'єктом в якості важливої, невід'ємної частини його самого. Разом з тим цінність є те, що в очах цього суб'єкта ціниться іншими людьми, тобто наділене для них спонукальною силою. За допомогою цінностей суб'єкт персоналізується (набуває свою ідеальну представленість і продовження у спілкуванні). Таким чином, категорія «цінність» є невід'ємною від базисної категорії «міжособистісної взаємодії» («інтраспекція»),

що розглядається не тільки у зовнішньому, але й у внутрішньому плані. Цінність – це мотив, який в процесі самовизначення розглядається і переживається суб'єктом як його особиста невід'ємна частка, що утворює основу «самоусвідомлення власної особистості» (персоналізації) суб'єкта у спілкуванні [298].

Дія → *діяльність*. Метапсихологічним еквівалентом базисної категорії «дія» є категорія «діяльність». Діяльність є самовартісною дією. Джерелом діяльності є мотиви суб'єкта, її ціллю – образ можливого (в якості прообразу того, що відбудеться), її засобами – окремі дії у напрямку проміжних цілей, а результатом – переживання відносин, що складаються у суб'єкта із зовнішнім світом.

4. Категорія діяльності тісно взаємопов'язана з базовими категоріями психології.

4.1. Категорія діяльності і психічне відображення взаємопов'язані.

Важливим завданням теорії діяльності на всіх етапах її розвитку було пояснення виникнення різноманітних рівнів і форм суб'єктивного відображення об'єктивного світу, різноманітних рівнів і форм психіки [300].

Згідно з поглядами О. Леонт'єва поза межами цілісної системи діяльності не може бути зрозумілим феномен психічного відображення. О. Леонт'єв показав, що психічне відображення народжується в процесі розвитку чуттєво-практичної діяльності, що образ (психічне відображення) завжди займає суттєве місце в системі діяльності і що відірвано від діяльності не можна зрозуміти ні його генезис, ні його функціонування [201].

Пояснення взаємозв'язку категорії діяльності й категорії психічного відображення передбачає розгляд основних новоутворень, що виникають завдяки породжуваним властивостям діяльності.

1. *Діяльність – основа формування образу сприйняття.* За О. Леонт'євим, для виникнення образу предмета чи ситуації необхідним є здійснення складної перцептивної дії, що включає в себе систему предметних операцій. Психічний образ є продуктом життєвих, практичних зв'язків і відносин суб'єкта з предметним світом. Це положення є необхідним для розуміння

механізму формування однієї з фундаментальних властивостей образу сприйняття – властивості предметності. Психологічний аналіз діяльності полягає в тому, щоб увести в психологію такі одиниці аналізу, які несуть у собі психічне відображення в його невід’ємності від породжуваних її, і нею опосередкованих моментів людської діяльності [301].

2. Діяльність – умова формування первинних елементів мислення: практичних, наочних узагальнень, предметних і ситуативних значень, умова осмислення ситуації і перенесення значень на іншу ситуацію.

3. Діяльність – умова формування смислів. У дії і взаємодії розкриваються для суб’єкта смисли і значення предметів (спочатку – ситуативні). У ході подальшого розвитку дії (розумової дії) відбувається автономізація значень і смислів від її (дії) предметного змісту і з’являються процеси, що складаються в зазначені смисли й осмисленні значень [301].

4. Діяльність – умова рефлексії. Як об’єкт рефлексії виступають такі категорії, як відображення світу, думки про оточуючий світ, способи регуляції людиною власної поведінки, дії, вчинки, самі процеси рефлексії, і власна індивідуальна свідомість. Рефлексивна функція є основною функцією свідомості, як і віддзеркалювана, регулятивно-оцінна, що її породжує (творча або креативна). Зі сказаного випливає положення про нерозривний зв’язок свідомості й діяльності. У психологічній теорії діяльності сама категорія діяльності стала центральною у поясненні механізмів формування, природи, особливостей будови і функціонування свідомості.

4.2. Категорія особистості і категорія діяльності взаємопов’язані.

Особистість є «відносно пізній продукт суспільно-історичного й онтогенетичного розвитку людини» [201, с. 135], ця особлива якість – соціальна, виникає по мірі існування людини у світі.

Діяльність при цьому виступає основою формування особистості. Особистість, за О. Леонтьєвим, не передує діяльності, вона у цій діяльності народжується. Таке розуміння дає підстави для структурування особистості:

структура особистості – це структура діяльностей та існуюча за нею структура мотивів і потреб. Саме види діяльності є одиницями психологічного аналізу людини.

Дія, трансформуючись у вчинок, стає одиницею аналізу особистості. С. Рубінштейн виділив основні форми або компоненти діяльності: дії, операції, вчинок. За С. Рубінштейном, дія стає вчинком по мірі того, як вона починає регулюватися суспільними відносинами до діючого суб'єкта і до інших людей в процесі формування самосвідомості. Але дія стає вчинком не тільки коли починає регулюватися суспільними відносинами, а коли вона усвідомлюється самим суб'єктом як суспільний акт, що виражає ставлення до інших людей [250].

А. Петровський визначає особистість як суб'єкт стійкої системи соціальних відносин, що реалізуються в діяльності та спілкуванні. Головною характеристикою особистості він вважає її представленість у життєдіяльності інших людей (у формі діяльності й спілкування) [209].

Б. Ломов, розглядаючи базові психологічні категорії, підкреслював: «... психічні явища формуються, розвиваються і проявляються у процесах діяльності та спілкування. Але належать вони не діяльності або спілкуванню, а їх суб'єкту – соціалізованому індивіду – особистості. Ні діяльність, ні спілкування самі по собі ніякими психічними якостями не володіють та не існують. Але цими якостями володіє особистість. Таким чином, і проблема діяльності, і проблема спілкування «замикаються» на проблему особистості; через аналіз діяльності та спілкування психологія розкриває психічний склад особистості, її внутрішній духовний світ» [302, с. 34–47].

4.3. Категорія діяльності і спілкування взаємопов'язані.

У вітчизняній психології, поряд з діяльністю і свідомістю, відзначається соціальна сутність людини (Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн). Людина живе передусім в системі реально-практичних зв'язків з іншими людьми. «Подієва спільність людей», зазначає В. Слободчиков, є онтологічною підставою людяності людини. Соціальність й усвідомленість діяльності виявляють себе у способах дії,

мислення, відносин, які не є винаходами конкретного індивіда, а виявляються освоєними здібностями, але здібностями фіксованими в предметах культури, знаряддях, мові та ін. [303, с. 42–52].

Б. Ломов, виділив основні функції спілкування в діяльності [202]:

- ✓ спілкування складає перехідну форму діяльності на шляху її трансформації із колективної в індивідуальну;
- ✓ спілкування включене до колективної діяльності;
- ✓ спілкування є видом людської діяльності.

4.4. Категорія діяльності і свідомість взаємопов'язані.

Аналізуючи генезис свідомості, О. Леонт'єв показав його психологічну багатовимірність через взаємозв'язок категорій діяльності та свідомості. «Діяльність суб'єкта – зовнішня і внутрішня – опосередковується і регулюється психічним відображенням реальності. ...Психічна реальність, яка безпосередньо відкривається нам, це суб'єктивний світ свідомості ... Свідомість у своїй безпосередності є картина світу, що відкривається суб'єкту, в яку включений і він сам, його дії і стани». І далі: «... пояснення природи свідомості лежить у тих самих особливостях людської діяльності, які утворюють її необхідність: в її об'єктивно-предметному, продуктивному характері» [201, с. 127].

5. Методологічні функції діяльності. У контексті наукового пізнання можна виділити, як мінімум, п'ять різнорідних тлумачень категорії діяльності, які Е. Юдін розглядає в якості її основних функцій, визначаючи діяльність як:

- ✓ пояснювальний принцип – поняття, що виражає універсальне підґрунтя людського світу;
- ✓ предмет наукового вивчення, тобто те, що можна розчленити і відтворити в теоретичній картині певної наукової дисципліни (соціології, психології, педагогіки, лінгвістики тощо);
- ✓ останнім часом виступає як предмет організації управління – те, що підлягає організації в системі функціонування і / або розвитку;
- ✓ предмет проектування, тобто виявлення і розробки способів та умов

реалізації певних (нових) видів діяльності;

✓ цінність – йдеться про її місце і сенс в різних системах культури [250].

Наведений перелік, за твердженням В. Юдіна, не вичерпує всього різноманіття можливих функцій діяльності, важливим є показати, що за кожною з функцій стоїть предметний зміст, продемонструвати їх відмінність і взаємозв'язок, а головне – різну їх появу у часі та історичному контексті в якості особливих об'єктів теоретичного аналізу. Так, в психології категорія діяльності виконує дві методологічні функції: діяльність як пояснювальний принцип і діяльність як предмет дослідження.

У цілій низці досліджень показано, що наведені методологічні функції діяльності виділені Л. Виготським при формулюванні нормативних вимог до побудови та аналізу психологічних теорій. За Л. Виготським, у будь-якій психологічній теорії повинні бути наявні такі центральні моменти [250]: 1) загальний пояснювальний принцип; 2) предмет дослідження; 3) виділення одиниці психологічного аналізу, що входить у концептуальний апарат теорії. Розмірність одиниці психологічного аналізу задає пояснювальний принцип; одиницю аналізу можна використовувати як індикатор прихованого пояснювального принципу теорії.

Вивчення діяльності стало центральною темою вітчизняної психології, пов'язаною насамперед з іменами С. Рубінштейна і О. Леонтьєва. Перший крок у визнанні діяльності як предмета психології був зроблений С. Рубінштейном у 1922 р. (С. Рубінштейн поклав початок діяльнісного трактування психіки).

На перших порах діяльність виступала як пояснювальний принцип психічних процесів. За словами С. Рубінштейна, свідомість і діяльність – це суть основних характеристик людського існування, що конструюють саму його людяність. Розуміння індивіда, як людини, стала усвідомлюватися з самого початку як істоти, яка наділена свідомістю, здатна відповідати за зроблене (тобто рефлексивна) і здатна до усвідомленого перетворення (тобто діяльна).

Висування діяльності на роль пояснювального принципу обумовлене не тільки ідеологізацією пострадянської психології того часу. Такий пошук «головної» категорії або пояснювального принципу був завжди у світовій психології. На його роль претендували гештальт, асоціація, поведінковий акт, установка і предметна діяльність.

В історії розробки цієї проблеми виникало чимало запитань, одне з яких обговорювалося на матеріалі співвідношення категорій діяльності та установки: обидві претендували на роль пояснювального принципу. При цьому, коли установка виступає в якості пояснювального принципу діяльності, то остання, відповідно, стає предметом дослідження. Справедливим є й зворотне. У будь-якому разі виграє той член пари, який виступає як предмет дослідження.

Наприклад, коли установка приймається в якості пояснювального принципу, то її вплив на діяльність цілком очевидний, але разом з тим, вона ніби розчиняється в ній. Саме тому найбільш цікаві результати були отримані О. Леонтєвим тоді, коли діяльність виступала в ролі предмета дослідження. У діяльнісного підходу предметом дослідження виступали структура і функції різноманітних форм людської дії [250].

ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД В ПСИХОЛОГІЇ: ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Діяльнісний підхід є основним підходом у вивченні закономірностей розвитку свідомості й особистості людини у вітчизняній психології.

Умовно можна виділити три напрями досліджень, у яких закладено контури діяльнісного підходу в психології:

- 1) знаково-символічний напрям у розвитку психіки (розроблявся Л. Виготським);
- 2) особистісний напрям: особистість формується в діяльності (розроблявся С. Рубінштейном);
- 3) діяльність як самостійний предмет дослідження (розроблявся О. Леонтьєвим).

Пріоритет привнесення філософської категорії «діяльність» на психологічний ґрунт належить С. Рубінштейну. Саме він вперше виділив предметну діяльність як предмет психологічної науки. Він звернув увагу на той аспект, що формування ідеального плану може здійснюватися у самодіяльності людини, в результаті якої відбувається розвиток її психічних властивостей.

О. Леонтьєв звернувся до проблематики діяльності значно пізніше. Але саме йому належить розгорнута загально-психологічна теорія діяльності [301].

О. Леонтьєвим було проведено розгорнутий аналіз макроструктури діяльності, виділені її форми і види.

О. Леонтьєв розглядав категорії психічного відображення особистості у нерозривному зв'язку з категорією предметної діяльності. У своїх працях він підкреслював, що психічне відображення породжується саме в процесі розвитку чуттєво-практичної діяльності, і поза цілісністю її системи не може бути зрозумілою.

У розробку проблеми діяльності внесли значний внесок дослідження

К. Абульханової-Славської, Б. Ананьєва, Б. Ломова, А. Брушлинського, В. Давидова, Є. Клімова, В. Шадрікова та ін. Досліджуючи основні наукові теорії діяльнісного підходу, Г. Суворова [250] наводить схему основних напрямів діяльнісної методології в психології (див. рис. Б.1.1.).

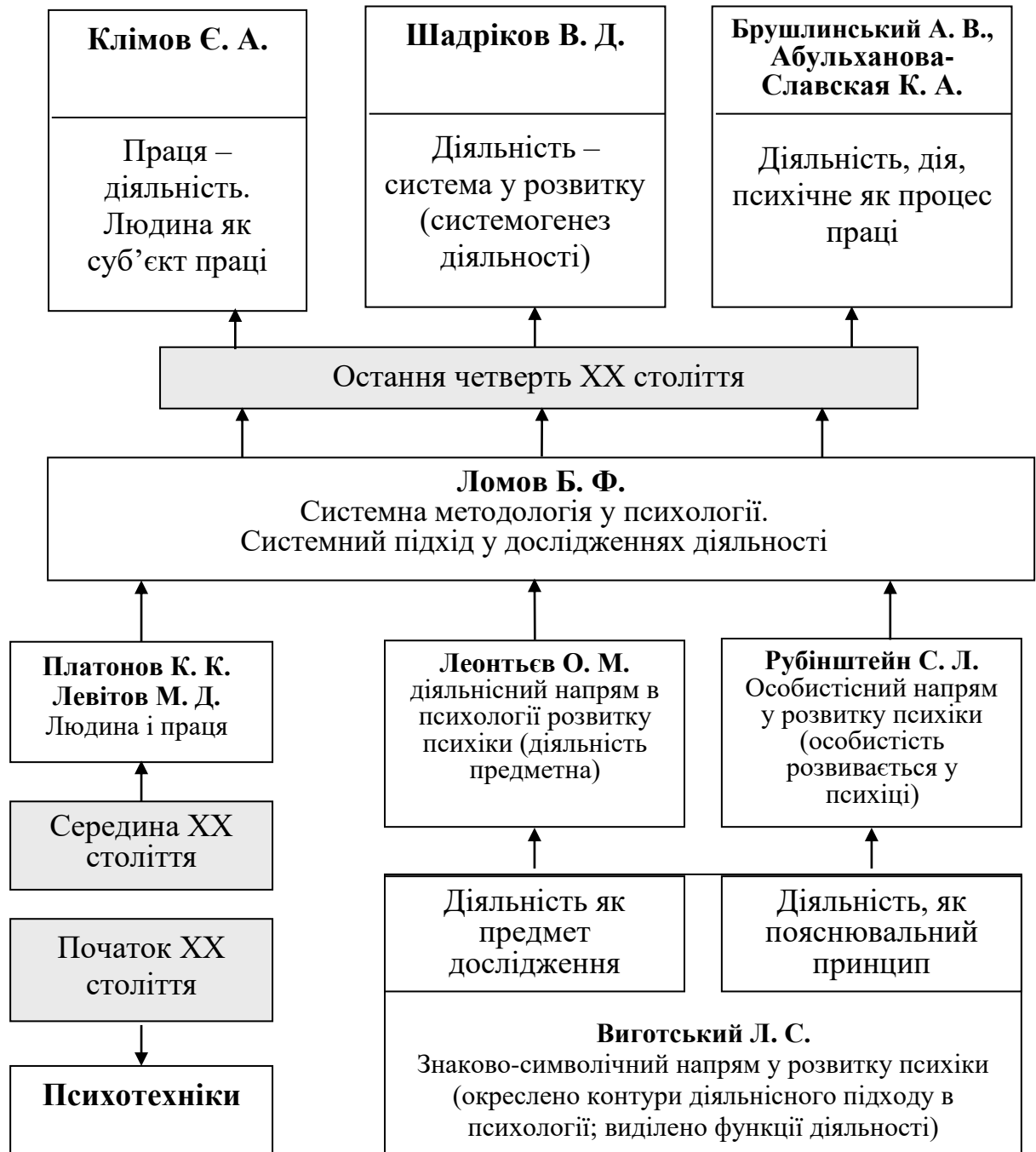

Рис. Б.1.1. Основні напрями розвитку діяльнісної методології в психології [250]

КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНА ТЕОРІЯ Л. С. ВИГОТСКОГО

До основних ідей психологічної теорії Л. Виготського як напряму діяльнісного підходу можна віднести такі положення.

1. Розробляючи проблему розвитку психіки, проблему походження свідомості, Л. Виготський вказував на важливу роль для психології аналізу практичної діяльності людей.

2. Свідомість Л. Виготським розглядалася у тісному взаємозв'язку з трудовою діяльністю.

3. Л. Виготським розроблялося теоретичне положення про детермінації психічних процесів (їх генезу і структуру), що історично розвиваються у предметно-практичній, інструментальній діяльності людства (трудова діяльність).

4. Діяльнісна детермінація генези і структури людської психіки має опосередкований характер. У структурі і генезі психічних функцій, аналогічно до структури трудової діяльності, наявний момент інструментального опосередкування. В ролі провідників детермінації (психологічних знарядь) виступають продукти культурно-історичної діяльності людства – знакові, комунікаційні системи.

Спираючись на погляди Л. Виготського, психічний розвиток людини здійснюється за допомогою її виховання і навчання як однієї з форм присвоєння суспільно-історичних здібностей. Для людини привласнення культури виступає не як умова, а як джерело розвитку. Л. Виготським було сформульовано основний закон розвитку вищих психічних функцій людини: «Будь-яка вища психічна функція в розвитку дитини з'являється на «сцені» двічі: спершу як діяльність колективна, соціальна, тобто як «інтерпсихічна» функція, другий раз – як діяльність індивідуальна, як внутрішній спосіб мислення дитини, як

функція «інтрапсихічна» [301]. Таким чином, індивідуальна психічна діяльність спочатку задана в соціальному спілкуванні, у колективній діяльності.

Діяльнісна детермінація психіки передбачає наявність аналогії в структурі зовнішньої (трудової) діяльності й психічних функцій (гіпотеза психологічних знарядь), тобто згідно з Л. Виготським, існують аналогії: «процес праці – психічні процеси», «знаряддя праці – психологічні знаряддя».

Л. Виготський, будучи засновником діяльнісного підходу, акцентував увагу на діяльності як загалом пояснювальному принципі. Генезис і структура психічних функцій пояснювалися ним з використанням категорії предметно-практичної діяльності (діяльності як надіндивідуальної категорії).

ЗАГАЛЬНОПСИХОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ ДІЯЛЬНОСТІ

О. М. ЛЕОНТЬЄВА

Ключовими моментами теорії О. Леонтьєва є такі положення (методологічні принципи):

1. Принцип предметності. Уже на самому початку зародження діяльності й психічного відображення виявляється їх предметна природа. Предмет при цьому необхідно розуміти не як стимул або об'єкт, що існує сам по собі і що впливає на суб'єкт, а як «... те, на що спрямований акт, тобто як щось до чого може ставитися жива істота, як предмет його діяльності – виявляється байдужим до зовнішньої чи внутрішньої діяльності» [317, с. 167].

У самому понятті діяльності імпліцитно міститься поняття її предмета. О. Леонтьєв зазначає: «При цьому предмет діяльності виступає двояко: первинно – у своєму незалежному існуванні, що підкоряє і перетворює собі діяльність суб'єкта, вдруге – як образ предмета, як продукт психічного відображення його властивостей, що відбувається у результаті діяльності суб'єкта й інакше здійснюватися не може» [201, с. 67].

2. Принцип активності. Принцип активності розкритий у положеннях про упередженість, активності психічного відображення, що опосередковує діяльність суб'єкта. О. Леонтьєв підкреслював залежність психічного відображення від того, «що людині потрібно» – від її потреб, мотивів, установок, емоцій. Важливо при цьому зазначити, що така упередженість психічного відображення сама об'єктивно детермінована і виражається не в неадекватності образу, а в тому, що вона дозволяє активно проникати в реальність. Інакше кажучи, упередженість, «суб'єктивність на рівні чуттєвого відображення слід розуміти не як його суб'єктивізм, а скоріше як його «суб'єктність», тобто його приналежність до діяльного суб'єкта» [201, с. 46]. Протиставлення принципу активності суб'єкта принципу реактивності дозволяє

подолати підхід до людини як лише можливість пристосовуватися до навколишніх умов. Принцип активності дозволяє постулювати положення про творчий і перетворюючий характер діяльності суб'єкта.

3. Принцип неадаптивної природи предметної діяльності. Положення про неадаптивність природи людської діяльності випливає із знаменитої формули активності: «внутрішнє (суб'єкт) діє через зовнішнє і тим самим сама себе змінює». На активний і неадаптивний характер людської діяльності вказує те, що «психічне відображення предметного світу породжується не безпосередньо зовнішніми впливами ..., а тими процесами, за допомогою яких суб'єкт вступає в практичні контакти з предметним світом і які тому підкоряються його незалежним властивостям, зв'язкам, відносинам» [201, с. 68].

4. Принцип інтеріоризації й екстеріоризації. Внутрішня діяльність вторинна: вона формується у процесі інтеріоризації зовнішньої предметної діяльності. Інтеріоризація полягає не в простому переміщенні зовнішньої діяльності у її внутрішній план свідомості, який передував би діяльності, а у формуванні самого цього плану.

О. Леонт'єв підкреслював не тільки предметну, а й соціальну природу інтеріоризації. Соціальна природа інтеріоризації розкрита і відображена Л. Виготським в основному генетичному законі культурного розвитку: від інтерпсихічної, соціальної колективної діяльності дитини до індивідуального, інтрапсихічного, власне психологічних форм його діяльності. Друга грань інтеріоризації – екстеріоризація відображає перехід від «Я» до «Ми» і є необхідною умовою виникнення новоутворень. Завдяки їй, внутрішні форми дії стають ніби видимими суб'єкту, доступними спостереженню, управлінню і контролю.

5. Принцип опосередкування. Принцип опосередкування включає в себе кілька ключових положень: а) опосередкування психічного відображення тим змістовним процесом, який пов'язує суб'єкта з предметним світом, тобто

процесом предметної діяльності; б) опосередкування міжособистісних відносин спільною предметною діяльністю.

6. Психологічна будова діяльності. Однією з центральних ідей загальнопсихологічної теорії діяльності є аналіз структури діяльності. О. Леонтьєвим розкрито психологічну структуру діяльності, виділено основні одиниці діяльності, розкрито закономірні зв'язки цих одиниць між собою та їх зв'язок з діяльністю як цілим. Цілісна діяльність має такі складові: потреба, мотив, мета, умови досягнення мети (єдність цілей і умов становить завдання) і співвідносні з ними діяльність, дія, операції, функціональні блоки.

7. Спільність будови зовнішньої і внутрішньої діяльності.

Визначається тим, що вони обидві опосередковують зв'язки людини зі світом. Спільність будови вбачалася О. Леонтьєвим у можливості переходів від однієї діяльності до іншої (інтеріоризації та екстеріоризації). Внутрішня діяльність у процесі свого формування набуває такі цінності, які дозволяють суб'єкту вирішувати завдання, нездійсненні у плані зовнішньої діяльності і навпаки.

8. Принцип залежності психічного відображення від місця, що відбивається в структурі діяльності. Характер психічної діяльності змінюється залежно від того, з якими компонентами діяльності – мотивами, цілями або умовами виконання дій пов'язаний об'єкт.

Загальна характеристика будови діяльності у дослідженнях

О. М. Леонтьєва

Розгляд діяльності в якості предмета психології, виділення і аналіз структури й механізмів діяльності є центральними питаннями психологічної теорії діяльності О. Леонтьєва.

У психології під структурою прийнято розуміти єдність елементів, цілісність і багатогранність зв'язків [304, с. 23].

Системно-структурний аналіз психологічних явищ передбачає виділення одиниць аналізу, які відображають характеристику явища як цілого, а також

розкриття закономірних зв'язків цих одиниць між собою і зі структурою загалом. Отже, у системно-структурному аналізі можна виділити кілька етапів.

На першому етапі необхідно встановити, яке явище береться за цілісність. В якості останнього може розглядатися вся психологічна наука загалом, або її окремі галузі, або проблеми; як система може розглядатися особистість загалом, або її певна властивість; це може бути певна діяльність або тільки одна дія тощо.

На другому етапі доцільно з'ясувати, що є одиницями аналізу цієї цілісності. Під одиницями аналізу розуміють умовно неподільні і відносно співставні її частини. Так, наприклад, одиницями аналізу діяльності є дії.

На третьому етапі необхідно розкрити найбільш істотні зв'язки одиниць між собою і їх зв'язки з системою загалом: причинні зв'язки взаємозалежності та взаємовпливу в прояві й розвитку тощо.

На наступному етапі аналізу важливо виявити необхідну й достатню кількість підсистем або підструктур, в які входять, або на перетині яких знаходяться всі одиниці аналізованої цілісності.

Підструктури або підсистеми, як і самі елементи, об'єднуються поняттям компоненти. При дослідженні компоненти мають бути впорядковані й класифіковані, що є головним завданням структурного аналізу в психології.

На завершальному етапі необхідно зіставити зв'язки елементів між собою і системою з узагальненими зв'язками підструктур (підсистем) і системою, і встановити генетичну ієрархію компонентів, що склалася в процесі розвитку системи.

Ґрунтуючись на дослідженнях О. Леонтьєва, була розроблена *схема психологічної структури діяльності*. Відповідно до теоретичних поглядів вченого «тіло» діяльності утворює деякі інваріантні одиниці: предметні і структурні компоненти (див. рис. Г.1.1.).

Предметний зміст діяльності (предметні компоненти) в діяльності суб'єкта утворюють:

- 1) мотив – предмет, на який спрямована діяльність, або предмет

потреби;

2) мета – уявлення про результат дії (що буде досягнуто);

3) умови здійснення діяльності, серед яких найважливішими є способи досягнення мети;

4) мета, задана у певних умовах, являє собою задачу діяльності.

Структурні одиниці діяльності складають:

1) окрема (особлива) діяльність, яка може бути виділена за критеріями, що спонукають її мотиви;

2) дії – процеси, що підкоряються свідомо поставленим цілям; можуть бути відносно самостійними і входити до різних видів діяльності;

3) операції – способи здійснення дій, безпосередньо залежать від умов досягнення конкретних цілей;

4) виконання завдань здійснюється за допомогою дій та операцій.

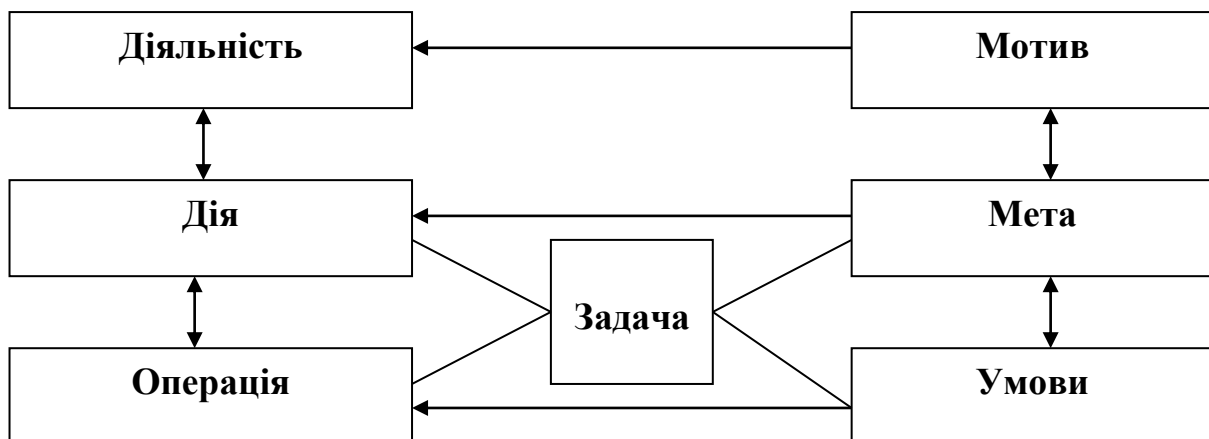

Рис. Г.1.1. Психологічна структура діяльності [201]

Поняття діяльності необхідно пов'язувати з поняттям мотиву. «Діяльності без мотиву не буває. «Немотивована» діяльність – це діяльність не позбавлена мотиву, а діяльність з суб'єктивно і об'єктивно прихованим мотивом» [201, с. 81].

Кожна діяльність відповідає певній потребі суб'єкта і прагне до предмету цієї потреби. Саме предмет діяльності надає їй певну спрямованість, він і є її дійсний мотив.

Головне, що відрізняє одну діяльність від іншої, полягає у відмінності їх предметів. Мотив діяльності може бути як речовим, так й ідеальним, «головне, що за ним завжди стоїть потреба, що він завжди відповідає тій чи іншій потребі» [201, с. 80].

Основними «складовими» діяльності є здійснення її дій. Дія – це процес, підпорядкований свідомій меті. О. Леонтьєв зазначає, що «подібно до того, як поняття мотиву співвідноситься з поняттям діяльності, поняття мети співвідноситься з поняттям дії» [201, с. 81].

На думку автора, виділення цілей і відповідних цим цілям дій, призводить до розщеплення попередньо об'єднаних в мотиві функцій. Якщо за мотивом повністю зберігається функція спонукання до діяльності, то дії, які здійснюють цю діяльність і спонукають її мотивом, реалізують функцію спрямування діяльності, тобто спрямування її на мету.

Діяльність і дії являють собою справжні і не співпадаючі між собою реалії. Одна і та сама дія, може здійснювати різні діяльності (мати абсолютно різні мотиви), переходити з однієї діяльності в іншу, будучи відносно самостійною. Справедливим буде і таке: мотив може конкретизуватися в різних цілях і породити, відповідно, різні дії.

Цілі діяльності, на думку О. Леонтьєва, що не винаходяться і не ставляться суб'єктом довільно, задані в об'єктивних обставин. У зв'язку з цим виділення й усвідомлення цілей є не автоматичним, одномоментним актом, а відносно тривалий процес *«апробування цілей дією»*.

Іншою важливою стороною процесу цілеутворення є конкретизація мети і виділення умов її реалізації. Дія в конкретних умовах її реалізації має особливу якість, особливу «утворюючу» – способи, якими вона здійснюється. Отже, крім свого інтенціонального аспекту (що має бути досягнуто), дія має і операційний аспект (як це може бути досягнуто). Способи здійснення дій О. Леонтьєв назвав операціями.

Дії та операції, на думку автора, мають різне походження, різну динаміку і

долю. Генезис дії лежить у відносинах обміну діяльностями, операція є результатом перетворення дії, що відбувається в результаті її включення в іншу дію і наступаючої її «технізації».

Таким чином, аналіз психологічної будови діяльності показує, що категорія цілісної діяльності співвідносна з поняттям потреби і з поняттям мотиву, з визначенням їх предметного змісту. Мотив спонукає людину до виявлення мети, яка, будучи представлена в певних умовах, вимагає виконання дії, спрямованої на створення або отримання предмета, що задовольняє мотив і потребу. Загалом процес, розглянутий з боку мотиву, виступає в якості особливої діяльності, з боку мети – як дії, з боку умов здійснення дій – як операції.

Дослідження діяльності вимагає аналізу саме її внутрішніх системних зв'язків і відносин. Такий підхід дозволяє відповісти на найпростіше запитання: чи маємо ми в цьому випадку діяльність, дію або ж операцію?

О. Леонт'єв неодноразово наголошував, що діяльність являє собою процес, який характеризується постійними трансформаціями. «Діяльність може втратити мотив, що зумовив її, і тоді вона може перетворитися в дію, що реалізує зовсім інше ставлення до світу, іншу діяльність; навпаки, дія може придбати самостійну спонукальну силу і стати особливим видом діяльності; нарешті, дія може трансформуватися в спосіб досягнення мети, в операцію, здатну реалізувати різні дії» [201, с. 86].

Взаємні переходи типу «діяльність – дія – операція» і «мотив – мета – умови» відбуваються постійно.

Рухливість «утворюваних» систем діяльності виражається так, що кожна з них може ставати поділеною на більш дрібні, або, навпаки, включати в себе одиниці, попередньо відносно самостійні. Так, наприклад, у випадках, коли дія протікає в умовах, що утрудняють її виконання за допомогою вже сформованих операцій, цілісна дію може дробитися на низку окремих послідовних дій, при відповідному дробленні спільної мети на низку проміжних підцілей. Протилежний

процес має місце тоді, коли результати, що досягаються в процесі діяльності, зливаються і перестають усвідомлюватися суб'єктом.

Уточнюючи різні сторони діяльності, О. Леонт'єв відзначає: «... дію як процес, який спрямований на усвідомлювану у зв'язку з певним мотивом мету, це є сторона діяльності, внутрішньо пов'язана з тією «одиницею» свідомості, яку ми позначаємо терміном особистісний сенс ... зміст або сторони дії, які відповідають умовам дії – це операція. З цим змістом діяльності теж пов'язана своєрідна «одиниця» свідомості, тобто її значення» [224, с. 491].

Діяльність і свідомість.

Характеристика «формуючих» свідомість

Свідомість, за О. Леонт'євим, у своїй безпосередності є картина світу, що відкривається суб'єкту, в яку включений і він сам, його дії і стани. Далі, автор зазначає: «свідомість людини, як і сама її діяльність не адитивна. Це не площина, навіть не ємність, заповнена образами і процесами. Це і не зв'язки окремих її «одиниць», а внутрішній рух, що її утворює, включений в загальний рух діяльності ... Діяльність людини і становить субстанцію її свідомості» [201, с. 121].

Відмічаючи багатогранність психологічних вимірів свідомості, О. Леонт'єв в якості його утворювачів виділив: особистісний сенс, значення і чуттєву тканину.

Чуттєва тканина свідомості. Чуттєва тканина являє собою будівельний матеріал образу: чуттєва тканина «утворює чуттєвий склад конкретних образів реальності, що актуально сприймається або відтворюється в пам'яті, яка відноситься до майбутнього або навіть виявляється тільки уявною» [201, с. 121].

Образи розрізняються за своєю модальністю, чуттєвим тоном, ступенем ясності, більшої чи меншої стійкості і т. п. На прикладі експериментальних процедур О. Леонт'єв відзначає особливу функцію чуттєвих образів, що полягає в тому, що вони надають реальність свідомій картині світу. Інакше кажучи, завдяки чуттєвому змісту свідомості світ виступає для суб'єкта як існуючий поза його свідомістю – як об'єктивне «поле», як об'єкт його діяльності. Функція чуттєвого

змісту свідомості виражається не безпосередньо, а лише побічно – в неусвідомлюваному переживанні «почуття реальності».

Чуттєва тканина може бути представлена у свідомості двояко: як те, у чому існує для суб'єкта предметний зміст (в нормальних умовах чуттєва тканина і предметний зміст об'єднані між собою); або сама по собі, що виявляється в умовах спеціально спрямованої інтроспекції, або в спеціальних експериментальних умовах, наприклад, в дослідях з адаптацією до інвертованого зору.

Значення. Значення, що розуміється в психологічній традиції як зміст суспільної свідомості, вказує на ту обставину, що свідомість людини розвивається всередині культурного цілого, в якому фіксований досвід діяльності, спілкування і світосприйняття, який індивіду необхідно не тільки засвоїти, а й побудувати на його основі власний досвід [301].

Значення в психологічній теорії діяльності розглядалося як форма свідомості, тобто як усвідомлення людиною свого (людського) буття, а також як реальна психологічна «одиниця свідомості», як факт індивідуальної свідомості.

Значення змінюють світосприйняття у свідомості людини. Носієм значень є мова. У мовних значеннях фіксовані суспільно вироблені способи (операції) дії. Як відзначає О. Леонт'єв, в значеннях слів реалізується для свідомості суспільне значення предметів.

Розглядаючи проблему значення, О. Леонт'єв відзначав двоїстість існування значень для суб'єкта. Значення виступають перед суб'єктом, з одного боку, «у своєму незалежному існуванні – як об'єкти його свідомості, тобто функціонуючи в процесах, які репрезентують об'єктивну дійсність». З іншого – є надбанням, що «утворює» індивідуальну свідомість: функціонуючи в «об'єктивному своєму бутті», значення «у разі потреби вступають у внутрішні відносини, які пов'язують їх з іншими, що «утворюють» індивідуальну свідомість; в цих внутрішніх відносинах вони єдино і знаходять свою психологічну характеристику» [201, с. 113].

У такому своєму співіснуванні значення індивідуалізуються і

«суб'єктивуються», при цьому не втрачаючи своєї суспільно-історичної природи.

Розглядаючи значення в системі індивідуальної свідомості, О. Леонт'єв вказує на дві сторони їхнього існування (руху). Одна сторона «руху» значень полягає в тому, що їх функціонування в здійсненні реальних життєвих зв'язків суб'єкта необхідно передбачає їх віднесення до чуттєвих вражень, «повернення» їх до чуттєвої предметності світу. «У той час як у своїй «над індивідуальності» значення байдужі до форм чуттєвості, в яких світ відкривається суб'єкту» [201, с. 114].

Інша сторона полягає в суб'єктивності, упередженості значень, що набуваються ними в системі індивідуальної свідомості. Ця сторона розкривається при аналізі відносин, що пов'язують значення з іншого, формуючого свідомість, боку – особистісним сенсом.

Особистісний сенс. Поняття сенсу вказує на те, що індивідуальна свідомість не може зводитися до безособового знання. Вона, в силу належності до живого суб'єкту і реальної залученості в систему його дій завжди упереджена, тобто свідомість є не тільки знання, а й ставлення. За визначенням вченого, особистісний сенс є оцінка життєвого значення для суб'єкта об'єктивних обставин і його дій у цих обставинах.

Розробляючи питання будови внутрішньої і зовнішньої діяльності, О. Леонт'єв зазначає, що мало мати на увазі факт детермінації її структурних елементів – дій та операцій – об'єктивними властивостями предмета (предметної ситуації). Те, як виступає предмет, залежить насамперед від ставлення людини до нього. Особистісний сенс тлумачить ситуацію для суб'єкта. «Людина відповідає не на середовище, а на своє «розуміння» = на оточення, як воно уявляється для людини» [305, с. 212]. В сенсі предмета «викристалізовується саме ставлення до предмета» [305, 167].

Діяльність – цілеспрямований характер дій, опосередкований особистісним змістом і ставленням людини до неї. Зміна сенсу веде до зміни мотивів діяльності, зміни діяльності людини.

На відміну від значень, відзначав учений, особистісні смисли, як і чуттєва тканина свідомості не мають свого «надіндивідуального» існування. «Якщо зовнішня чуттєвість пов'язує у свідомості суб'єкта значення з реальністю об'єктивного світу, то особистісний сенс пов'язує їх з реальністю самого його життя в цьому світі, з його мотивами» [201, с. 118].

І далі О. Леонтьєв зазначає: «Суспільне значення предмета (значення слова) визначається суспільно-історично, воно є суспільно-історичним відображенням, узагальненням дійсності. Воно є мій предмет». Якщо «У значенні кристалізується суспільно-історичне ставлення», то особистісний сенс є «моє ставлення до значення (= до предмету, як значенням) ... Отже, сенс є «значення для мене самого значення» [201, с. 183].

Сенс, за словами О. Леонтьєва, належить не предмету, а діяльності і лише в діяльності предмет виступає для суб'єкта як сенс. Отже, Сенс є «саме ставлення, що здійснюється в діяльності» [201, с. 183].

РОЗРОБКА ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРАЦЯХ

С. Л. РУБІНШТЕЙНА

Уперше психологія суб'єкта почала розвиватися ще у 1929–30 роки С. Рубінштейном.

Суб'єкт, за С. Рубінштейном, це людина; люди на вищому (індивідуалізованому для кожного з них) рівні активності, цілісності (системності), автономності та ін. Для суб'єкта навколишня дійсність виступає не тільки як система подразників (з якою він взаємодіє на рівні реакцій) і сигнальних подразників, але насамперед як об'єкт дії й пізнання, а інші люди виступають для нього теж як суб'єкти.

Суб'єкт – це суб'єкт творчості, творення, інновацій. Будь-яка його діяльність є творчою й самостійною [306, с. 9–33].

На думку С. Рубінштейна і його послідовників, людина стає суб'єктом по мірі того, як вона, будучи ще дитиною, підлітком, починає виділяти себе з навколишньої дійсності і протиставляти себе їй як об'єкту дії, пізнання, споглядання тощо [306, с. 9–33].

Категорія суб'єкта за С. Рубінштейном багатомодальна: вона виявляє не тільки різні характеристики самого суб'єкта, але і його різне ставлення до світу.

Таким ставленням є: пізнавальне, діяльнісне (діяльність), етичне (ставлення до іншої людини) і споглядальне: суб'єкт в процесі свідомості реорганізовує об'єкт, але не змінює його онтологічно, реально, виявляє його справжню сутність. Кожному із цих відносин притаманна своя «логіка», своя якісна визначеність [307, с. 34–50]. Так, наприклад, по мірі становлення людини як суб'єкта, він формує, створює, конструює хоча б найпростіші поняття, елементарне понятійне мислення (у дитини ці поняття формуються в процесі шкільного навчання і виховання). На цьому етапі розвитку діяльності та

спілкування навколишня дійсність саме в поняттях починає виступати для людей в якості об'єкта (а не тільки як система подразників і сигнальних подразників). Отже, пізнавальна (як і будь-яка інша) діяльність здійснюється тільки суб'єктом і в принципі неможлива без нього. Об'єкт існує тільки співвідносно з суб'єктом, суб'єкт виникає, діє, живе лише у взаємозв'язку з об'єктом і з іншими людьми як суб'єктами [306].

Розробляючи теорію особистості як суб'єкта єдності свідомості і діяльності, С. Рубінштейн робить такі важливі теоретичні узагальнення щодо основних особливостей діяльності:

1. Діяльність суб'єктна, тобто належить людині, а не тварині і не машині, не може бути діяльності безсуб'єктної (виділено суб'єкт діяльності).

2. Діяльність здійснюється в умовах спільної діяльності суб'єктів (виділені суб'єкти діяльності та спільна діяльність).

3. Діяльність передбачає взаємодію суб'єкта з об'єктом, тобто завжди предметна, реальна, змістовна.

4. Діяльність свідома і цілеспрямована.

5. У діяльності творчій і самостійній за своїм характером люди і їхня психіка не тільки проявляються, але і вони творяться, формуються, розвиваються, і насамперед в діяльності вони можуть бути об'єктивно досліджені.

Виділяючи в якості специфічної особливості людської діяльності її свідомий і цілеспрямований характер, С. Рубінштейн зазначає, що в ній і через неї індивід реалізує свої цілі, об'єктивує свої задуми та ідеї. Водночас об'єктивний зміст предметів, якими він оперує, і суспільного життя, в яку він своєю діяльністю включений, входить визначальним початком у психіку індивіда.

«Значення діяльності в тому і полягає, що в ній і через неї встановлюється дієвий зв'язок між людиною і світом, завдяки якій буття виступає як реальна єдність і взаємопроникнення суб'єкта та об'єкта» [200].

Категорія діяльності використовується С. Рубінштейном для розкриття нерозривного зв'язку людини з оточуючим світом і розумінням психічного, як спочатку включеного у цей фундаментальний взаємозв'язок.

Схема аналізу діяльності і поведінки за С.Л. Рубінштейном

Розробляючи методологічний принцип єдності свідомості і діяльності, С. Рубінштейн виділив схему аналізу діяльності. Єдність свідомості й діяльності полягає в тому, що різні рівні свідомості, взагалі психіки, проявляються і розкриваються через, відповідно, різні види діяльності і поведінки: рух – дія – операція – вчинок [308, с. 17–29].

У самій діяльності С. Рубінштейн виділяє такі її суттєві компоненти і конкретні взаємозв'язки між ними: дія (на відміну від реакції і руху), операція і вчинок в їх співвідношенні з метою, мотивом і умовами діяльності суб'єкта. Будь-який з компонентів діяльності не може бути визначений поза її ставленням до психіки [250].

Поведінка людини включає в себе систему дій і вчинків і не зводиться до сукупності реакцій. Дія, на відміну від реакції, виражає відношення суб'єкта до об'єкта. Дію завжди направлено на об'єкт. Ставлення суб'єкта до об'єкта регулює діяльність. Дія відрізняється від вчинку насамперед іншим відношенням до суб'єкта. Дія стає вчинком по мірі того, як воно починає регулюватися суспільними відносинами до діючого суб'єкта і до інших людей як суб'єктів (в процесі формування самосвідомості) [250].

За С. Рубінштейном, дія стає вчинком, коли вона усвідомлюється самим суб'єктом як суспільний акт, що виражає відношення людини до інших людей; «вчинком у повному розумінні слова є не будь-яка дія людини, а лише така, в якій провідне значення має свідоме ставлення людини до інших людей, до загального, до норм суспільної моралі» [200].

Специфічна психологічна проблема діяльності як загальна категорія і дія як одиниця діяльності пов'язані з питанням про цілі й мотиви людської

діяльності, про її внутрішньо смисловий зміст і будову.

С. Рубінштейн зазначає: «Предмети, існуючі у навколишньому світі людини або підлягають реалізації в ньому, стають цілями людської діяльності через співвідношення з її мотивами; з іншого боку, переживання людини стають мотивами людської діяльності через співвідношення з цілями, які вона собі ставить. Співвідношення одних та інших визначає відповідні кінцеві точки людських дій, а умови, в яких вони відбуваються в співвідношенні з цілями, визначають способи їх здійснення – окремі операції, які входять до їх складу» [200].

Виділені С. Рубінштейном типи співвідношень в діяльності визначають, відповідно до його термінології, відповідні їй кінцеві орієнтири в аналізі людських дій.

Цілі й мотиви, за С. Рубінштейном, характеризують і діяльність і систему входження до неї дій, але характеризуються по різному [250].

Цілі й мотиви діяльності виступають як єдність цілей і мотивів суб'єкта, з яких він виходить. Мотиви та цілі діяльності, на відміну від мотивів і цілей дій, мають зазвичай інтегрований і узагальнений характер, висловлюючи загальну спрямованість особистості. На різних етапах вихідні мотиви й кінцеві цілі діяльності породжують різні приватні мотиви й цілі, що характеризують ті чи інші дії.

Дія, зазначає С. Рубінштейн, в контексті цілей і мотивів чинного суб'єкта набуває для нього той чи інший особистісний сенс, який визначає внутрішньо смисловий зміст дії, який не завжди збігається з його об'єктивним значенням, хоча і не може бути відірваним від нього. Об'єктивне значення визначається предметним результатом дії. При цьому одна й та ж дія може набувати об'єктивно різний суспільний сенс у контексті різних конкретних суспільних ситуацій [200].

Мета дії, дана в конкретних умовах, може досягатися, відповідно, різними способами і засобами. Такими засобами, за С. Рубінштейном, є операції, що

входять до складу дії. Дія, що приводить до мети, в конкретній ситуації, що змінюються, стає рішенням задачі.

С. Рубінштейном поставлено питання про навички як про автоматизований спосіб здійснення дії. «... виключення з поля свідомості окремих компонентів свідомої дії, за допомогою яких вона виконується, і є автоматизація, а автоматизовані компоненти, які беруть участь у виконанні свідомої дії людини, це і є навички в специфічному сенсі цього слова. Навички, таким чином, це автоматизовані компоненти свідомої дії людини, які виробляються в процесі її виконання» [200].

С. Рубінштейн зазначає, що жодна з вищих форм людської діяльності не може бути зведена до механічної суми навичок. «З іншого боку, в будь-яку форму діяльності навички входять необхідною складовою частиною; тільки завдяки тому, що деякі дії закріплюються в якості навичок і ніби спускаються в план автоматизованих актів, свідомо діяльність людини, розвантажуючись від регулювання щодо елементарних актів, може спрямовуватися на вирішення більш складних завдань» [200].

Те, що дія стала навичкою означає, що людина в процесі вправи набула можливість здійснювати цю операцію, не роблячи її виконання свідомою метою. Відсутність свідомості й навмисності не виключає при цьому можливості свідомого контролю над виконанням автоматизованої дії і можливості свідомого втручання в її хід (хоча за словами С. Рубінштейна, переміщення уваги на виконання операції вносить суперечливість у виконання автоматизованої дії і порушує її хід).

Питання про навички тісно пов'язане з питанням про співвідношення свідомості й автоматизму. Поряд з єдністю свідомості та автоматизму, для досвіду характерними є єдність стійкості і мінливості (варіативності), фіксованості й лабільності.

Дія, на думку С. Рубінштейна, є вихідною «одиницею» не тільки діяльності, але й вихідною «одиницею», «клітинкою» або «осередком»

психології.

А. Брушлинський, акцентуючи увагу на тому, що С. Рубінштейн в центр різнорівневих взаємин у діяльності ставить саме дію, відзначав: «Визнання дії основною «клітинкою» психології людини не означає, що дія визнається предметом психології ... Психологія не вивчає дію загалом, тобто вона вивчає не тільки дію. Визнання дії основною «клітинкою» психології означає, що в дії психологічний аналіз може розкрити зачатки всіх елементів психології, тобто зачатки у людини її спонукань, мотивів, здібностей» [250, с. 33].

В якості одиниці аналізу діяльності дія також розглядалася у працях О. Леонтєва і Б. Ломова.

Додаток Е.1.

**ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУБ'ЄКТНО-ДІЯЛЬНІСНОГО
НАПРЯМУ В ПСИХОЛОГІЇ**

Ідеї, висунуті С. Рубінштейном при розробці проблеми діяльності, розроблялися і розвиваються сьогодні його учнями і послідовниками – А. Брушлинским, Л. Анциферовою, К. Абульхановою-Славською та іншими. Цей напрям діяльнісної проблематики у вітчизняній психології отримав назву суб'єктно-діяльнісного підходу.

Відповідно до теоретико-методологічних позицій суб'єктно діяльнісного підходу важлива роль в розкритті механізмів функціонування психічних явищ належить такій цілісній характеристиці активності людини, як «суб'єктність» [296]. У наукових працях, що розвивають це положення, акцент зроблено на власне перетворюючу активність суб'єкта [213].

Розробляючи свою філософсько-психологічну концепцію, С. Рубінштейн вводить в якості її епіцентру суб'єкта, який займає активну творчу, самостійну позицію, навколишня дійсність для якого виступає не тільки як система подразників, а передусім як об'єкт дії і пізнання [297].

«Вже на самих ранніх стадіях розвитку дитина, підліток, починаючи виділяти себе з навколишньої дійсності й протиставляти себе їй як об'єкту дії, пізнання, спілкування, споглядання тощо, починає ставати суб'єктом спочатку нерозривної, логічно складеної єдності природного і соціального» [307, с. 12].

А. Брушлинський зазначає, що соціальність тут не означає лише засвоєння і відтворення людиною культурного досвіду за принципом «від зовнішнього до внутрішнього», а навпаки, представляє спочатку творчу, самостійну позицію особистості в процесі засвоєння історичного досвіду [313, с. 5–14].

Змінюючи в процесі діяльності образ світу, суб'єкт формує нове знання, освоює і відкриває його зміст, перетворюючи його відповідно своїм цілям й цінностям у власне надбання. Тут власне реалізований відомий принцип

детермінізму: всі зовнішні причини завжди і спочатку діють тільки через внутрішні умови, що дозволяє розширити уявлення про роль внутрішніх чинників (способу внутрішнього заломлення) в детермінації психічних явищ, поведінки й діяльності особистості.

Суб'єктність, розкриваючись у таких характеристиках, як активність, здатність до розвитку й інтеграції, самодетермінації, саморегуляції, власного руху і самовдосконалення, виявляється в різних відносинах суб'єкта до світу: пізнавальному, діяльнісному, етичному, споглядальному.

Конкретизація відносин суб'єкта до світу задала методологічні орієнтири для диференціації різних понять суб'єктів: суб'єкта діяльності, суб'єкта пізнання, суб'єкта спілкування [311].

В. Мясіщев розглядав особистість як суб'єкт різних видів стосунків, домінуючими серед яких є стосунки з іншими людьми [312].

Психічні явища, вчинки, поведінка особистості, її інтереси, життєва позиція виступають похідними від системи відносин особистості, головною характеристикою якої є значуща для суб'єкта спрямованість на об'єкт, в ролі якого можуть виступати не тільки матеріальні об'єкти, а й культура, цінності, інші люди і сам суб'єкт. Важливу роль в категорії відносини, поряд з суб'єктивною особистісною оцінкою (позитивною, негативною, що виражає байдужість), відіграють суб'єктні характеристики (вибірковість, задана суб'єктом векторизованість психічного акту).

На особливості суб'єкт-суб'єктних відносин, які розкривають специфіку спілкування на відміну від діяльності, звернув увагу в своїх працях Б. Ломов [202]. Діяльність займає місце у системі відносин суб'єкта до світу, поряд з пізнанням і спілкуванням.

Сьогодні головним завданням у розкритті специфіки кожного суб'єкта, на думку К. Абульханової-Славської [307, с. 34–50], постає необхідність не відірвати її від філософського значення цієї категорії – категорії суб'єкта життєдіяльності.

Так, важливим критерієм суб'єкта життєдіяльності (суб'єкта психічної діяльності), за К. Абульхановою, є здатність до вирішення суперечностей, властивих індивіду, особистості в їх співвідношенні з суспільством, протиріч самого співвідношення індивідуального та громадського [307, с. 13–27]. Життєвий шлях особистості детермінований як особистістю, так і зовнішніми умовами, вимогами, подіями, і «ніколи суб'єктивні мотиви, цілі, можливості особистості не збігаються з тими вимогами, які діяльність пред'являє людині (праця, професія, заняття і т.п.). Функція суб'єкта полягає у вирішенні цього протиріччя, тобто в реалізації цих цілей, можливостей, домагань особистості відповідно до об'єктивних умов ... » [307, с. 39].

Виділяючи критерії суб'єкта, К. Абульханова наголошує на необхідності врахування суб'єктивних компонентів в організації життєдіяльності: «Ми враховуємо суб'єктивну прийнятність, але не тільки результату діяльності, а й самого способу її здійснення, її якості, ступеня складності, яку визначає для себе суб'єкт заздалегідь або постфактум» [307, с. 43]. Ніяке глибоке знання мотивації, волі не допоможе зрозуміти причини безвілля і пасивності, якщо не враховувати песимістичне ставлення особистості до життя, майбутнього. Незадоволеність і задоволеність (визначається самою особистістю) є суб'єктивною і об'єктивною результуючою діяльності особистості, яка підтримує її подальшу мотивацію, «живить» сили, або руйнує (подібно стресу, страху), виробляє певну деструкцію в дієздатності людини. Саме ця суб'єктивна складова проявляється в структуруванні суб'єктом своєї діяльності, у визначенні її завдань, їх послідовності, узгодженні зовнішніх подій діяльності зі своїми зусиллями, організації її простору.

Ідеї вивчення особистості як суб'єкта життєдіяльності широко представлені у працях Е. Коржової [310, 311].

Розуміння особистості в контексті життєвих ситуацій, життєвого шляху, зазначає Є. Коржова, сприяє більш глибокому розумінню процесів її розвитку й самореалізації. Розвиток особистості являє собою зміну особистісно-

ситуаційних патернів взаємодії, що характеризуються як зміною особистості (особистісний вибір), так і зміною самої ситуації. Взаємодія особистості й ситуації, «контакт» з ситуацією, вибір нових життєвих ситуацій відбувається через її особистісне «опредметнення», через надання особистістю (як автором) значення життєвої ситуації [310, с. 155–159].

Вельми перспективним, на думку Л. Анциферова, у вивченні діяльного, автономного початку особистості в контексті її життєдіяльності є вивчення «суб'єктивного життєвого простору», «внутрішньої позиції особистості» (Х. Томе, К. Левін), способів відповідей особистості на проблемні моменти дійсності [309, с. 3–16].

Особистість і подія, за Л. Анциферовою, взаємно переломлюються і залежно від психологічної переробки індивідом різних обставин життя, їх «оцінювання» (визначення змісту і значення того, що відбувається) викликають у нього різні переживання і реакції, обумовлюють вибір суб'єктом стратегії поведінки, діяльності, «співволодіння» з важкими подіями життєдіяльності.

Як видно, багато прихильників суб'єктно-орієнтованого підходу, вивчаючи діяльність суб'єкта, наголошують на необхідності врахування суб'єктивного компонента при її характеристиці. Так, на думку С. Рубінштейна, «ситуація є лише одним з компонентів, що детермінують дії людини» [297, с. 71]. Однак, відзначаючи її об'єктивність, С. Рубінштейн підкреслює, що сама присутність людини в ситуації змінює співвідношення сил в ній. Ставлення людини до ситуації визначає, що вона знаходить у цій ситуації, як вона її сприймає. Різне ставлення людей до однієї ситуації залежить від того, як з самого початку бачить її людина, і який зміст вносить під час входження в неї.

РАЗРОБКА СУБ'ЄКТНО-ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ У ПРАЦЯХ**А. В. БРУШЛИНСЬКОГО**

Категорія суб'єкта, як вона проаналізована у працях А. Брушлинського, являє собою результат цілісного бачення людини в єдності його начал: природного, соціального і духовного.

Цілісність суб'єкта, за А. Брушлинським, означає передусім єдність, інтегративність його діяльності й взагалі всіх видів його активності.

«Суб'єкт – це людина, люди на вищому (індивідуалізованому для кожного) рівні діяльності, спілкування, цілісності, автономності та ін. Суб'єктом може стати і група людей по мірі формування у них спільних інтересів, цілей тощо (наприклад, суб'єкт спільної діяльності, спільної власності)» [213, с. 21].

Вищий рівень активності суб'єкта, зазначає А. Брушлинський, є таким: (1) відносно до попередніх (досуб'єктних, дитячих) стадій розвитку, а також (2) порівняно з усіма іншими визначеннями людини (як особистості, індивідуальності). Людина як суб'єкт розвивається все життя, на основі свого індивідуального, групового, і насамперед професійного досвіду. Людина не народжується суб'єктом, а стає ним, починаючи приблизно з 7-10 років, коли поступово опановує хоча б найпростіші поняття, в яких він більш повно розкриває істотні властивості об'єкта, інваріантного до наочно-чуттєвих ознак останнього [213].

Суб'єкт, відповідно до твердження А. Брушлинського – це всеохопне, найбільш широке поняття людини, яке узагальнено розкриває та нерозривно розвиває єдність, цілісність всіх її якостей: природних, соціальних, громадських, індивідуальних тощо. У цьому відношенні А. Брушлинський протиставляє поняття суб'єкта поняттю особистості як менш широкого визначення людського індивіда. Особистість за своїм змістом і обсягом є поняттям більш вузьким, що розкриває взаємозв'язок лише деяких, хоча і дуже істотних рис людини: екстраверсії – інтроверсії, тривожності, ригідності, імпульсивності тощо [213].

А. Брушлинським розроблено континуально-генетичний (недиз'юнктивний) метод дослідження людини і її психіки, узагальнюючий специфічну безперервність останньої [213, с. 9–33].

Теорія психічного як процесу, яка почала розроблятися ще С. Рубінштейном, отримала остаточне своє оформлення в дослідженнях А. Брушлинського. Ця теорія розкриває основний спосіб існування психічного як процесу і враховує диференціацію психіки на процес, його продукт і результат.

Згідно з А. Брушлинським, безперервність (недиз'юнктивність) психічного як процесу означає, що всі його компоненти, стадії, рівні тощо онтологічно нероздільні, але різні [306, с. 26]. У цьому сенсі психічне і фізіологічне нероздільні, але різні, оскільки є різними рівнями саморегуляції усього життя людини і тварини. Таким чином, континуально-генетична логіка передбачає виявлення відмінностей між компонентами навіть тоді, коли останні нероздільні.

Теорія психічного як процесу найбільш розроблена на матеріалі психології мислення. Мислення як процес – недиз'юнктивне¹, а формуючі й функціонуючі в ньому операції (логічні, математичні і т. д.) – диз'юнктивні. Процес мислення завжди первинний, гранично пластичний, безперервний. Розумові дії та операції, що формуються в процесі мислення, є вторинними, похідними від нього, відносно стабільними, менш пластичними і переривчастими.

Мислення суб'єкта являє собою живий процес, що знаходиться у постійному розвитку, ніколи повністю не завершується, чи не заданий (не «запрограмований») і завжди хоча б трохи обганяє будь-яку алгоритмізацію і формалізацію. Не операції породжують мислення, а мислення як процес породжує операції, які потім у нього включаються. Отже, будь-яка інтелектуальна операція формується не сама по собі, а лише по ходу мислення як безперервного процесу [314]. У процесі безперервного пізнання суб'єкт оперує об'єктом, а не поняттями, смислами, значеннями, знаннями, інформацією тощо; у поняттях, сенсах фіксується зміст об'єкта. Отже, «психіка – це не переробка інформації, а найважливіший спосіб безперервної взаємодії суб'єкта з об'єктом, взагалі людей з навколишньою дійсністю» [314, с. 25]. Суб'єкт здійснює таку взаємодію й діяльність загалом на різних, але

¹ Диз'юнктивний – безперервний

взаємопов'язаних рівнях. Так, наприклад, мислення формується суб'єктом на особистісному і процесуальному рівнях.

В особистісному аспекті мислення розглядається на рівні особистісних психічних властивостей (мотивації, цілей, здібностей, рефлексії тощо). У такому аспекті мислення здійснюється переважно, але не повністю, на рівні свідомості. У процесуальному аспекті мислення розглядається як процес аналізу, синтезу і узагальнення, за допомогою яких суб'єкт виявляє нові суттєві властивості і відносини пізнаваного об'єкта. У цьому аспекті мислення формується переважно, але не повністю, на рівні несвідомого.

Узагальнюючи викладене, можемо виділити такі основні положення теорії психічного як процесу:

1. Психічне об'єктивно існує як живий, пластичний, безперервний процес, на початковому етапі процесу ніколи не заданий, а формується і розвивається суб'єктом у ході діяльності, спілкування тощо. Породжує ті чи інші продукти і результати (психічні образи і стани, поняття, почуття, розв'язання або не розв'язання тощо).

2. Психічне існує як процес, що формується суб'єктом у ході взаємодії (діяльності, спілкування) із зовнішнім світом, що безперервно змінюється і не зводиться до послідовності стадій у часі. Саме психічне завжди й безперервно змінюється і розвивається, з кожним разом більш повно відображаючи цю динамічність навколишньої дійсності і беручи участь у регуляції всіх дій, вчинків тощо. Таким чином, А. Брушлинським підкреслюється активна роль суб'єкта у взаємодії із зовнішнім світом і роль діяльності у вивченні психічного. Всі компоненти діяльності формуються процесуально.

3. Психічне існує як єдність безперервного і переривистого. Процесуальністю психічного є його безперервність, продукт або результат такого процесу (наприклад, інсайт) являє собою щось, що може бути перерваним. Психіка – це завжди взаємозв'язок й органічна єдність безперервного і переривистого [315, с. 29]. Специфічна безперервність психічного як процесу обумовлена нерозривним взаємозв'язком свідомого і несвідомого (усвідомленого і неусвідомленого), який у ході взаємодії індивіда із зовнішнім світом постійно змінюється [306, с. 22]. Для

теорії психічного як процесу «одиницею» психічного є вже не дія, а єдність в будь-якому психічному акті вже двох протилежних компонентів – пізнавального (інтелектуального) і афективного (емоційно-вольового), з яких то один, то інший виступає в якості переважаючого [308, с. 22–23].

4. Психічне, як процес, завжди є змістовним, а не формально-динамічним. Це положення було розкрито вище, на прикладі дослідження мислення як процесу. Одним із важливих положень, що були розроблені А. Брушлинським, є положення про первинну соціальну природу суб'єкта. У широкому розумінні, «соціальність – це завжди безперервність взаємозв'язків (виробничих, духовних та ін.) між людьми в усіх видах активності, незалежно від ступеня їх суспільної корисності, моральної оцінки і значущості: будь то вищі рівні творчості або протиправна поведінка та ін. (... останнє не може бути асоціальним, всупереч широко поширеній суспільній думці). Це соціальність усіх взаємодій людини із зовнішнім світом (суспільством, природою, іншими людьми тощо) – його індивідуальності, свободи, відповідальності тощо» [314, с. 31].

Соціальність, зазначає далі А. Брушлинський, не означає, що індивід як суб'єкт знаходиться всередині людства і лише відтворює успадковану ним культуру. Кожна людина в силу своєї незалежності, самостійності й унікальності бере участь у розвитку культури. Зокрема, це проявляється у тому, що мислення людини, хоча б мінімально є творчим, продуктивним і самостійним. У цьому сенсі неправильно ділити мислення на продуктивне, репродуктивне, творче. Мислення завжди є процес пошуку і відкриття, творення суб'єктом чогось суттєво нового [314, с. 31].

Додаток 3.1

СТРУКТУРНИЙ, ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ І ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ В ПСИХОЛОГІЇ

Діяльність – динамічна система взаємодії суб'єкта з оточуючим світом, у процесі якого відбувається виникнення і втілення в об'єкт психічного образу й реалізації опосередкованих ним відносин суб'єкта в предметній дійсності.

Структурний аналіз діяльності

Макроструктура діяльності (за О. Леонтьєвим):

діяльність – мотив; дія – ціль; операція – умови.

Процесуальна характеристика діяльності

З погляду процесуального підходу, можна виділити такі фази діяльності:

1. Спонукально-мотиваційна фаза. Виникнення потреби. Пошук предмета. Опредмечування потреби (виникнення мотиву). Виникнення емоційного ставлення до ситуації.

2. Аналітично-синтетична фаза. Аналіз засобів і побудова алгоритму діяльності (орієнтовний етап).

3. Виконавча фаза. Реалізація діяльності. Когнітивні дії (пізнавальний компонент): що потрібно робити – знати, пам'ятати, подумки уявити, придумати, помітити, порівняти, розрізнити, оцінити, прийняти рішення. Рівень виконавчих дій, рухів. Рівень соціальної взаємодії: встановити контакт, передати інформацію, повідомлення тощо. Контроль за результатом і самоконтроль.

Функціональний аналіз діяльності

Функціональний аналіз – це аналіз підсистем з погляду здатності виконувати свої функції.

Сутність функціонального аналізу:

1. Виявлення набору основних функцій діяльності як системи. Діяльність

як в система дій являє собою функції, які розглядаються з погляду їх функцій у загальній структурі діяльності;

2. Кожна дія являє собою функціональну систему, до складу якої входить низка підсистем.

В. Мільман [316, с. 71–80] виділив такі функціональні системи в структурі діяльності:

- ✓ спонукальна функціональна система;
- ✓ інструментальна функціональна система;
- ✓ контролююча функціональна система (див. табл. 3.1.1.).

Таблиця 3.1.1

Функціональні системи в структурі діяльності

Функціональні системи	Функціональні підсистеми
Спонукальна функціональна система	Потреба
	Мотив
	Об'єкт
	Мета (ціль)
Інструментальна функціональна система	Предмет
	Умови середовища (що лімітують систему)
	Засоби
	Склад
Контролююча функціональна система	Контроль
	Оцінка
	Продукт

Примітка: Умови середовища – фактори, що впливають на систему.

Засоби – умови середовища, якими маніпулює суб'єкт.

Склад діяльності – засоби, які безпосередньо втілені в діяльність.

Контроль – відслідковування предмета з уявленням про продукт.

Оцінка – співвідношення продукту і мети.

Продукт – втілена мета, видозмінений предмет.

Додаток К.1.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НАУКОВИХ ТЕОРІЙ ЗА ЗМІСТОВНИМИ ПІДХОДАМИ ДО РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМ ДІЯЛЬНОСТІ

№ п/п	Автор теорії	Зміст наукової теорії	Основні ідеї, особливості та відмінності
1	Сеченов І. М. [199]	«Вчення про рефлекс психіки». Започаткував розвиток вітчизняної психології як матеріалістичної і природничої науки. У своїй основній праці «Рефлекс головного мозку», спираючись на «антропологічний принцип», що пояснював природу людини як цілісну духовно-тілесну істоту, заперечував існування душі нематеріальної. Довів, що психічні процеси є рефlekсами різного роду складності	Револьюційним став план побудови психології на основі об'єктивного методу. Заперечував погляди на психологію як науку, предметом якої є свідомість суб'єкта, що пізнається за допомогою інтраспекції
2	Потебня О. О. [199]	«Культурно-історичний підхід формування психіки». Основні дослідження присвячені розвитку мови, але він аналізував такі психологічні проблеми, як становлення свідомості і самосвідомості, формування образу оточуючого середовища і був одним з перших дослідників, що заговорили про необхідність культурно-історичного підходу до вивчення психіки людини	На фактах історії розвитку мови О. Потебня довів, що люди народжуються тільки із здатністю до чуттєвого сприйняття і не мають вроджених категорій часу, простору, причини тощо. Ці поняття формуються при оволодінні словом
3	Челпанов Г. І. [199]	«Концепція емпіричного паралелізму» душі і тіла. Вважаючи, що психологія має досліджувати природу душі і свідомості, відстоював погляди про непридатність матеріалізму для розв'язання цих проблем. Задачі психологічного дослідження Г. Челпанов бачив у точному й об'єктивному вивченні окремих елементів і фактів	Довів, що психологія є самостійною експериментальною наукою, предметом якої є вивчення суб'єктивних станів свідомості, які є реальними, як і явища зовнішнього світу

№ п/п	Автор теорії	Зміст наукової теорії	Основні ідеї, особливості та відмінності
		психічного життя, яке засновано як на експериментальних даних, так і на результатах самоспостереження	
4	Лазурський О. Ф. [199]	«Теорія індивідуальних відмінностей.» Розробив оригінальну концепцію «наукової характерології», в основі якої лежить ідея про те, що індивідуальні особливості людини пов'язані з діяльністю нервової системи. Розробив першу структуру типології особистості, а також систему діагностики і корекції різних типів відхилень у процесі психічного розвитку індивіда (особистості)	Автору належать ідеї про дві сфери душевної діяльності: «ендопсихічної» – внутрішньої й «екзопсихічної» – зовнішньої
5	Ланге М. М. [199]	Теорія експериментального вивчення «психічного світу». Розробляючи об'єктивні методи дослідження свідомості, пішов шляхом пояснення активності суб'єкта на основі аналізу мимовільних рухів організму, пов'язуючи їх з діяльністю свідомості. Наукові праці вченого стали самим вагомим здобутком вітчизняної експериментальної психології у дореволюційний період	Автор моторної теорії уваги, що принесла вченому широке визнання у західній психології. Праці вченого ознаменували початок відкритої боротьби за визнання експериментального методу у вітчизняній психології, що на той період визначалася як наука про свідомість
6	Павлов І. П. [199]	Теорія «Про вищу нервову діяльність (поведінку) живих істот». Основна теза теорії І. Павлова: «Організм постійно вчиться розрізняти сигнали (процес диференціації). Знання цих процесів дозволяє причинно пояснювати, передбачати і модифікувати поведінку». І. Павлов довів, що основним актом поведінки людини є умовний рефлекс, що	Маючи біологічну основу, умовний рефлекс утворюється на основі вродженого, безумовного. Якщо сигнал веде до успіху (підкріплюється), між ним і відповідною дією організму утворюється зв'язок, який при повторенні стає міцнішим. Проте він є тимчасовим, і

№ п/п	Автор теорії	Зміст наукової теорії	Основні ідеї, особливості та відмінності
		реалізується вищим нервовим центром (корою великих півкуль головного мозку та їх підкіркою)	якщо в подальшому не підкріплюється, то завдяки нервовому процесу гальмування гасне
7	Бехтерев В. М. [199; 297]	Торії: «Рефлексологія – об’єктивна психологія поведінки» та «Коллективна рефлексологія». Довів, що науково-пояснююча функція, що знаходиться у понятті рефлексу, оснований на передумові механічної й біологічної причинності. Відстоював думку про виховання, а не спадковості характеру рефлексів. Доводив, що розвиток особистості неможливий без колективу. В. Бехтерев також підкреслював, що вплив колективу не завжди благотворний, так як будь-який колектив нівелює особистість, зводючи її до певних шаблонів	За В. Бехтеревим, «Особиста свобода і суспільна необхідність, індивідуалізація і соціалізація – це дві сторони суспільного процесу, що йдуть шляхом соціальної еволюції. Причому самовизначення особистості є рухомим процесом, рівновага якого постійно зміщується то в одну, то в іншу сторону». Важливим є положення В. Бехтерева про те, що колектив як цілісна єдність являє собою цілісне утворення
8	Виготський Л. С. [297]	Культурно-історична теорія. Л. Виготський відомий в Європі та США як один із основоположників та розробників когнітивної психології. Особливо важливими є його здобутки у вивченні вищих психічних функцій, психології мовного мислення та його генези, теорії навчання. Засновник культурно-історичної школи в психології, на якій базується психологічна теорія діяльності	У роботі «Розвиток вищих психічних функцій» (1931) була представлена схема формування людської психіки в процесі використання знаків і засобів регуляції психічної діяльності
9	Рубінштейн С. Л. [297]	Теорія єдності психіки і діяльності. Будь-яка діяльність породжується мотивами і відтворює певне ставлення людини до оточуючого світу. Уміщує в	Життям справжніх великих переживань живе тільки та особистість, яка задіяна життєво значимими справами, і

№ п/п	Автор теорії	Зміст наукової теорії	Основні ідеї, особливості та відмінності
		себе всю діяльність свідомості і всю повноту безпосереднього переживання. Будь-яка сама проста реальна дія людини – разом з тим неминуче є якимось психологічним актом, більш-менш насиченим переживаннями, що відтворює ставлення діючого до соціального оточення	навпаки, справжні значимі в житті людини справи завжди походять від переживань
10	Басов М. Я. [222]	Різновінева концепція організації поведінки, психології діяльності, психології особистості. М. Басов запропонував зовсім новий підхід до розуміння питання взаємодії людини з оточуючим середовищем	Головне положення теорії М. Басова – ідея про те, що людина (індивід) є активним діячем в об'єктивному, закономірно організованому середовищі. Вперше показав, що активність людини проявляється не тільки в пристосуванні до оточуючого середовища, але і в його змінах. А саме середовище – не аморфна маса, а структурована ситуація
11	Ананьєв Б. Г. [326]	Теорія «Комплексного підходу до вивчення людини». Запропонований Б. Ананьєвим спосіб перцептивних процесів як сукупності та взаємодії трьох складових (функціональних, операційних та мотиваційних) має сенс при розгляді зв'язків між цими процесами та індивідуальним розвитком, у ході якого змінюється їхня структура. Думку про потрібний склад психічних процесів Б. Ананьєв переносить і на сферу пам'яті	Б. Ананьєв відкидає спроби примирення з ідеєю необхідності існування «двох психологій» – описової та пояснювальної. «Проміжний» статус психології він розцінює як аномалію наукового пізнання
12	Лурія О. Р. [199]	Інтеріоризація у світлі теорії системної локалізації вищих	Всесвітню популярність принесли

№ п/п	Автор теорії	Зміст наукової теорії	Основні ідеї, особливості та відмінності
		<p>психічних функцій. Сформулював принцип мозкової організації вищих психічних функцій людини. Показав роль глибинних підкоркових і серединних структур у мозковій організації психічних процесів. Коло наукових інтересів ученого включало в себе загальнотеоретичні проблеми психології, онтогенез, історичний розвиток психіки, дослідження мозкових механізмів психічної діяльності особистості</p>	<p>Його роботи з вивчення впливу афективних реакцій людини на стресові ситуації. Ці експериментальні дослідження проводилися за допомогою оригінальної методики, що дозволила зафіксувати виникнення емоційних станів у динаміці мовних і рухових процесів суб'єкта, навіть у тих випадках, коли він намагався приховати випробовуване їм емоційне напруження</p>
13	<p>Леонтьєв О. М. [201]</p>	<p>Культурно-історична теорія психіки. Теорія діяльнісного підходу. На початку 70-х рр. ХХ століття О. Леонтьєв сформулював теорію діяльності. Йому належить гіпотеза про походження свідомості, згідно з якою свідоме відображення – це відображення предметної дійсності, в якій виділяються її «об'єктивні стійкі властивості»</p>	<p>В основу своєї методології О. Леонтьєв, як і С. Рубінштейн, поставив проблему діяльності. Метою досліджень вченого стало розроблення структурного аналізу діяльності, виділення у діяльності компонентів, рівнів (особлива діяльність, дія, операція, психофізіологічна функція), які утворюють систему, що функціонує як ціле. Автором запропонована тріада в структурному аналізі діяльності: особлива діяльність-мотив; дія-ціль; операція-задача й умови</p>

№ п/п	Автор теорії	Зміст наукової теорії	Основні ідеї, особливості та відмінності
14	Роменець В. А. [205]	<p>«Канонічна теорія» або «Теорія вчинку». В. Роменець у своїй теорії «Канонічної психології» зазначає: «універсальний і єдиний у своєму роді осередок людської діяльності – вчинок – виражає спосіб існування людини у світі, виступає постійно діючим фактором історичних форм прогресу». Вчинок стає ланкою, що опосередковує людину і світ. Складність психологічної структури вчинку, соціальна відповідальність особистості у вчинковому акті найтіснішим чином пов'язує його з науково-технічними досягненнями. Науково-технічний прогрес, на думку автора, є ніби проєкцією вчинкової необхідності у взаємодії особистості та матеріального світу</p>	<p>Запропонована В. Роменцем суб'єктно-вчинкова парадигма дає змогу, по-перше, інтегрувати в сучасній психології традиційно конкуруючі між собою «суб'єктивно орієнтовані» і «об'єктивно орієнтовані» інструментальні підходи, а по-друге – здійснити принциповий перехід від дослідження психічного як даного (об'єктний підхід) до дослідження можливостей його проєктування і креативного експериментування у напрямі створення якісно нових, досі не відомих форм і рівнів психічного життя</p>
15	Гальперін П. Я. [199]	<p>Теорія поетапного формування розумових дій. Однією з центральних психологічних проблем П. Гальперін вважав проблему психологічної відмінності між знаряддями (у людини) і засобом (у тварин). У теорії П. Гальперіна чітко розділяються орієнтуюча частина дії та її виконавча частина: «саме орієнтуюча частина відповідає за хід (процес) навічання та якість його результатів». За П. Гальперіном «Психічна діяльність за своєю природою є зовнішньою діяльністю. Її слід розуміти як різновид, як</p>	<p>П. Гальперін пропонує своє уявлення про психічну діяльність, але діяльність, не тотожна ні процесам вищої нервової діяльності, тобто відправленням мозкової тканини, ні «зовнішній» предметній діяльності. Утім це реальна діяльність, яку можна й потрібно вивчати об'єктивно. Це орієнтуюча діяльність як особлива форма предметної діяльності суб'єкта.</p>

№ п/п	Автор теорії	Зміст наукової теорії	Основні ідеї, особливості та відмінності
		<p>дериват, як відображення зовнішньої предметної осмисленої діяльності. Лише тоді, коли психічна діяльність поступлюється як зовнішня, відображена, виявлена, постає можливість її об'єктивного наукового дослідження»</p>	<p>Саме орієнтуючо-дослідницька діяльність є аспектом «зовнішньої» предметної діяльності суб'єкта</p>
16	<p>Абульханова-Славська К. А. [307]</p>	<p>Теорія свідомого вибору та активності суб'єкта діяльності. Авторка відзначає, що «...людина має свободу обирати свій спосіб життя – свідомий, орієнтований на активну побудову нею власного життя, або стихійний, пущений на самоплив процес життєдіяльності»</p>	<p>Відповідно до змістовних характеристик виявлених ознак, «стратегія є деяким універсальним законом, способом самоздійснення людини в різних сферах її життя»</p>
17	<p>Анохін П. К. [279]</p>	<p>Теорія функціональних систем. Ідею функціоналізму (як єдності інтегративної активності мозку й організму) П. Анохін запропонував у 1939 р. Теорія П. Анохіна дає можливість вивчати та оцінювати складні процеси в життєдіяльності усього організму. Були визначені основні механізми функціональних систем, які забезпечують безперервну самоорганізацію й пластичну адаптацію щодо змін у зовнішньому середовищі</p>	<p>Встановлені ключові механізми функціональних систем: аферентний синтез; прийняття рішення; акцептор результатів дій, програма дій, результат дій, зворотній зв'язок, який містить всі параметри результату; порівняння реальних результатів з тими, які передбачалися заздалегідь в акцепторі результатів діяльності</p>
18	<p>Узнадзе Д. М. [199]</p>	<p>Теорія установки. Установка, на думку Д. Узнадзе, безпосередньо пов'язана з увагою. Внутрішньо вона виражає собою стан уваги людини. Цим пояснюється, зокрема, чому в умовах імпульсивної поведінки, пов'язаної з відсутністю уваги, у людини можуть виникати цілком певні психічні стани, почуття, думки, образи.</p>	<p>Будь-яка поведінка, за Д. Узнадзе, є реалізацією конкретної підготовленості. Жодна дія не виникає на «пустому місці». Центральним пояснюючим поняттям в теорії Д. Узнадзе стало поняття установки, що означає</p>

№ п/п	Автор теорії	Зміст наукової теорії	Основні ідеї, особливості та відмінності
		Розглядав психологію як науку про цілісну особистість, мотиви і вчинки, якої можуть бути неусвідомлюваними	готовність суб'єкта до сприйняття майбутніх подій і дій у певному напрямі; така неусвідомлювана готовність основана на доцільній активності людини
19	Брушлинський А.В. [267]	Культурно-історична теорія мислення. Досліджував проблеми психології особистості і мислення, взаємозв'язку свідомості і несвідомого. Основна теза – «Будь-яка людина не народжується, а стає суб'єктом діяльності, спілкування та інших видів активності»	Суб'єкт – це людина, людина на вищому (індивідуалізованому для кожного з них) рівні активності, цілісності (системності), автономності тощо
20	Клименко В. В. [402]	Концепція прагматичної будови дії, механізму почуттів, психомоторики, механізму творчості та його генези. Внаслідок багаторічних експериментально-теоретичних досліджень створив концепції прагматичної будови дії, механізму почуттів, психомоторики, механізму творчості та його генези	В. Клименко розглядає творчий процес діяльності у тріаді – «Психофізіологічні механізми праксису: психічне відображення людини, проектування образу майбутнього і психомоторного втілення задуму»
21	Костюк Г. С. [199]	Теорія внутрішніх суперечностей та розвитку особистості. Це, зокрема, суперечності між новими потребами й прагненнями суб'єкта і наявним рівнем оволодіння засобами їх задоволення; між рівнем розвитку, що його досяг суб'єкт, і функціями, які йому доводиться виконувати; між тенденціями до інертності, сталості, з одного боку, і до рухливості, змін – з іншого	Г. Костюк наголошував, що «...ігнорувати суб'єкт, суб'єктивне у психічній діяльності, означає відривати цю діяльність від її носія»
22	Максименко С. Д. [208]	Засновник української школи генетичної психології. Відомий науковими	За С. Максименком, механізми зародження, становлення,

№ п/п	Автор теорії	Зміст наукової теорії	Основні ідеї, особливості та відмінності
		розробками з теоретичних проблем розвивального навчання, методологічної рефлексії проблем розвитку у психології, експериментально-генетичних методів вікової та педагогічної психології, наукового обґрунтування створення та запровадження системи підготовки фахівців у різних сферах професійної діяльності	здійснення особистості нарізно не існують, вони взаємопов'язані, визначають один одного

Додаток Л.1

**УЗАГАЛЬНЕНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ НА
ПРОБЛЕМУ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРИ ПРОФЕСІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

№ п/п	Автор теорії	Зміст наукового підходу (теорії)	Основні ідеї, особливості та відмінності
1	Мясіщев В. М. [312]	Розробив теорію «ергології – вчення про діяльність людини» . «Знати треба, щоб передбачити, і передбачати, щоб діяти», – така класична формула залежності знань і діяльності за В. Мясіщевим. Є автором «теорії особистості як цілісного організму» , «теорії суспільних відносин.» Вніс значний внесок у розвиток знання про типологію характеру особистості та здібності людини	Сутність теорії за В. Мясіщевим: «психологічний сенс стосунків є однією з форм віддзеркалення людиною оточуючої його дійсності». Формування відносин в структурі особистості відбувається в результаті відображення нею на рівні свідомості сутності тих соціальних об'єктивно існуючих процесів суспільства в умовах його макро- і мікро існування в соціумі. Ключова теза В. Мясіщева: «...разом зі зміною світу, в якому живе людина, змінюється роль і місце людини у світі, перебудовується картина світу, а, відповідно, змінюється структура професійної діяльності людини»
2	Зеєр Е. Ф. [225]	Засновник наукової школи «психологія професійного	Концептуальною основою «Психології професійного розвитку» є теорія психології професійного

№ п/п	Автор теорії	Зміст наукового підходу (теорії)	Основні ідеї, особливості та відмінності
		<p>розвитку». Один із засновників «професійної психології», «профорієнтології» та «професіографування»</p>	<p>освітнього простору людини. Е. Зеєр сформував теоретико-методологічні основи вищої і професійної освіти; виявив закономірності й детермінанти професійного розвитку особистості; обґрунтував концепцію розвиваючого професійно-освітнього простору; створив методологію особистісно-орієнтованої професійної освіти; розробив систему інституційного забезпечення інновацій в професійній освіті</p>
3	<p>Шадріков В. Д. [173; 228]</p>	<p>Засновник теорії системного підходу в дослідженні об'єктивної реальності та теорії системогенезу професійної діяльності. Розробник концептуальної моделі «психологічної системи діяльності» (ПСД)</p>	<p>Психологічна система діяльності (ПСД) – цілісна єдність психічних структур суб'єкта та їх всебічних зв'язків, які спонукають, програмують, регулюють та реалізують діяльність і які організовані в плані виконання функцій конкретної діяльності. Сутність системного підходу полягає в тому, що об'єкти пізнання вивчаються як системи</p>
4	<p>Теплов Б. М. [262]</p>	<p>Засновник концепції практичного мислення</p>	<p>Вивчав особливості розвитку задатків і здібностей особистості. Досліджував проблему обдарованості особистості. Зробив значний внесок у дослідження структури мислення військових керівників та вивчення особливостей огнімислення при прийнятті рішень в екстремальних умовах діяльності</p>
5	<p>Клімов Є. А. [232]</p>	<p>Засновник теорії формування професійної придатності особистості</p>	<p>Складність і багатогранність зв'язків особистості і діяльності обумовлені особливостями структури індивідуальних рис конкретного індивіда, психічної регуляції його поведінки, а також специфікою діяльності, її психологічних характеристик. Це робить систему індивідуально-діяльнісних стосунків досить динамічною, що проявляється в її взаємному пристосуванні й компенсації компонентів і</p>

№ п/п	Автор теорії	Зміст наукового підходу (теорії)	Основні ідеї, особливості та відмінності
			структур. Запропонував структурну класифікацію придатності людини до діяльності в системі професій
6	Ломов Б. Ф. [302]	<p>Автор концепції антропоцентристського підходу до аналізу та оптимізації систем «людина-машина» та концепції спільної діяльності</p> <p>Засновник системного підходу в психології діяльності</p>	<p>Психологічний зміст спільної діяльності (особливо, коли вона є повністю колективною) значно складніший від індивідуальної діяльності.</p> <p>Міжособистісні стосунки розкриваються передусім саме у співвідношенні цілей і мотивів людей, що об'єднані в одній сфері діяльності</p> <p>Розглядаючи проблему системного підходу в психології діяльності, Б. Ломов синтезував системні ідеї, які були хаотично розкидані по різних галузях психології й суміжними з нею науками, а принцип системності перетворив в основний інструмент психологічного пізнання.</p> <p>Згідно з теорією автора, ядро системного підходу утворює низка ключових положень (принципів).</p> <p>Підхід передбачає і певну наукову етику: свободу вибору предметної області і методів дослідження, плюралізм думок, розуміння і повагу того, що зроблено, робиться і буде зроблено іншими.</p> <p>Теза, яку Б. Ломов заклав у зміст теорії: «теорія-експеримент-практика» є необхідною умовою розвитку психології, забезпечує безперервне розширення об'єму сукупності знань, зміну їх форм і типів. Єдність теорії, експериментів і практики є найважливішим принципом перспективного планування наукових досліджень в психології діяльності</p>
7	Мерлін В. С. [303]	<p>Автор концепції інтегральної індивідуальності.</p> <p>Засновник теорії індивідуального стилю</p>	<p>Людина являє собою цілісну єдність індивідуальних властивостей різних рівнів. У різних життєвих ситуаціях можуть бути важливими різноманітні</p>

№ п/п	Автор теорії	Зміст наукового підходу (теорії)	Основні ідеї, особливості та відмінності
		в діяльності	властивості. Виділено три рівні індивідуально-особистісних властивостей: рівень організму, рівень індивідуально-особистісних (індивідуально-психічних) властивостей, рівень суб'єкта соціальних стосунків
8	Бодров В. О. [325]	Автор концепції психологічної структури спільної діяльності і структурно-динамічного підходу до професійного відбору операторів. Зробив значний внесок у розробку концепції психічної регуляції фахівців екстремальних професій. Сформулював принципи психологічного аналізу діяльності	Один із засновників «системного підходу» в інженерній психології та психології праці. Розробив теорію методів контролю функціональних станів людини в екстремальних умовах діяльності. Сформулював практичні рекомендації з ергономічного забезпечення, розробки та експлуатації техніки. Вперше запровадив у психології принцип класифікації помилкових дій оператора і розробив методи і критерії психофізіологічної оцінки професійної діяльності
9	Платонов К. К. [357]	Засновник теорії динамічної функціональної структури особистості	Підструктурами особистості за К. Платоновим, є підструктури: спрямованості (переконання, світогляд, ідеали, спрямованість, інтереси, бажання); досвіду (звички, уміння, навички, знання); особливостей психічних процесів (увага, воля, почуття, емоції, пам'ять); біопсихічних властивостей особистості (темперамент). Риси характеру, на думку автора, можуть бути представлені у будь-якій із представлених підструктур. Методичним засобом цілісного опису структури особистості відповідно до концепції динамічної функціональної структури особистості стала розроблена К. Платоновим карта особистості, яка заповнювалася методом узагальнення незалежних характеристик особистості фахівця
10	Петровський А. В.	Засновник стратометричної	Стратометрична концепція колективу полягає у тому, що

№ п/п	Автор теорії	Зміст наукового підходу (теорії)	Основні ідеї, особливості та відмінності
	[209]	концепції колективу – теорії діяльнісного опосередкування міжособистісних відносин	міжособистісні відносини в групі багатoshарові й опосередковані діяльністю групи. Колективній структурі діяльності притаманна низка феноменів, які відрізняють її від груп іншого типу: дієва групова емоційна ідентифікація; ціннісно-орієнтаційна єдність; самовизначення колективу; адекватне покладання відповідальності за успіх і невдачу. А. Петровським виділено чотири основні страти: 1) страта, що містить соціально-політичні та суспільно-економічні характеристики групової діяльності; 2) страта, що характеризує відносини членів групи щодо цілей групової діяльності, сенс цієї діяльності для членів групи; 3) страта, що характеризує міжособистісні відносини, опосередковані змістом групової спільної діяльності; 4) страта, що характеризує емоційні міжособистісні відносини членів групи. А. Петровським зроблена спроба пов'язати міжособистісні відносини в групі з груповою діяльністю
11	Ільїн Є. П. [408]	Засновник теорії симетрії та асиметрії в діяльності аналізаторів людини. Розробив концепцію оптимальної працездатності людини	Розробив експрес методики типологічних властивостей нервової системи (теппінг-тест та кінематометрична методика)
12	Налчаджян А. А. [271]	Засновник теорії психологічної адаптації на рівні особистісних механізмів під впливом стрес-факторів професійного середовища	У межах діяльнісного підходу розробив низку наукових теорій та концепцій: концепція про психологічні механізми інтуїції; теорія психологічної адаптації особистості в проблемних ситуаціях; теорія рівнів психологічної активності особистості; теорія етнічного самозахисту; концепція і

№ п/п	Автор теорії	Зміст наукового підходу (теорії)	Основні ідеї, особливості та відмінності
			взаємозв'язок внутрішньо етнічної і міжетнічної агресії
13	Нікіфоров Г.С. [326]	Автор концепції ставлення людини до свого здоров'я	Психологія професійного довголіття та професійного здоров'я особистості в діяльності. Розроблені теоретико-методологічні засади ресурсного підходу до психологічного забезпечення професійного здоров'я керівників організацій
14	Анциферова Л.І. [326]	Авторка теорії формування та розвитку особистості в складних життєвих ситуаціях та теорії психологічного захисту особистості	Визначені принципи та наукові підходи формування особистості в складних життєвих ситуаціях онтогенезу та професіогенезу. Розроблені наукові підходи до застосування копінг-стратегій в діяльності фахівців екстремальних професій
15	Журавльов А.Л. [242]	Засновник теорії спільної діяльності та сумісності. Автор теорії ділової активності та формування індивідуального стилю керівництва колективом	Розробив наукові підходи до формування психологічної сумісності фахівців в організації та формування ефективних команд
16	Пономаренко В. А. [210]	Засновник концепції небезпечної професії. Автор теорії надійності людини в екстремальних ситуаціях професійної діяльності	Розробив концепцію психічного образу польоту із застосуванням опорних маркерів. Започаткував комплексну систему навчання і виховання пілотів
17	Котик М. А. [210]	Автор теорії ризику в трудовій діяльності. Засновник психології безпеки у виробничому процесі	Фундаментальна праця «Психологія дорожнього руху». Розробив низку технологій підготовки людини до діяльності в складних, ризиконебезпечних ситуаціях

ДОДАТКИ ДО РОЗДІЛУ 2

ОСНОВНІ МОДЕЛІ ПСИХОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ

№ п/п	Автор моделі	Назва моделі (концепції)	Основний зміст психологічного аналізу діяльності
1	Клімов Є. О. [232]	Концепція психологічних моделей і образів діяльності	У своїй концепції Є. Клімов виділяє три групи образів як основні регулятори психіки у поведінці людини: 1) образ об'єкта; 2) образ суб'єкта; 3) образ суб'єкт-об'єктної й суб'єкт-суб'єктної взаємодії у процесі діяльності
2	Пушкін В. М. [256]	Модель інформаційного моделювання	Основна теза автора: «немає жодного виду людської праці, в основі якої не було б відповідної форми інформаційного моделювання світу»
3	Платонов К. К. [304]	Рукотворні моделі діяльності	Такі моделі, як своєрідні дидактичні засоби, є важливими для забезпечення професійної підготовки та пов'язані, зокрема, з проектуванням моделей підготовки фахівців. К. Платонов виділяє три рівні моделей професіонала: <i>нормативна, експективна, емпірична</i>
4	Шадріков В.Д. [350]	Узагальнена модель фахівця в процесі діяльності	За В. Шадріковим, узагальнена модель фахівця включає в себе: уявлення про цілі та функції діяльності, до виконання яких фахівець повинен бути підготовлений; уявлення про результати підготовки компетентного фахівця та його індивідуальних якостей, які повинні бути сформовані; уявлення про нормативні умови, в яких повинна протікати діяльність; навички прийняття рішень, пов'язаних з діяльністю; навички роботи з інформацією, що забезпечує успішність діяльності; формування уявлень про діяльність в особистісному сенсі тощо
5	Дружилов С.А. [228]	Трикомпонентна психологічна модель професії	Трикомпонентна психологічна модель професії включає в себе такі складові: а) модель професійного середовища; б) модель професійної діяльності; в) модель суб'єкта діяльності (як сукупність образів, що відображають систему властивостей і відносин людини як члена професійної спільноти) – професійна Я-концепція

№ п/п	Автор моделі	Назва моделі (концепції)	Основний зміст психологічного аналізу діяльності
6	Конєва Є. В. [228]	Модель проблемних ситуацій	Є. Конєва вважає, що одним із видів моделей, що формуються в процесі накопичення суб'єктом професійного досвіду, є моделі проблемних ситуацій, які, як правило, мають характерне значення для повного виду трудової діяльності. Модель проблемної ситуації – це уявлення про те коло проблемних ситуацій, з якими стикається фахівець у процесі своєї діяльності
7	Ошанін Д. А. [228]	Концепція оперативного відображення	Д. Ошаніним розроблена «психологічна функціональна система предметної діяльності». У структурі діяльності розглянуті такі важливі її компоненти, як оперативний образ об'єкта або умов діяльності та поняття оперативності в діяльності. Поняття оперативності розглядається не тільки стосовно образної сфери психіки, а й щодо ПВЯ, мотивації, загальних і спеціальних здібностей, прийняття рішень тощо
8	Конопкін О. А. [356]	Концепція свідомого регулювання діяльності	Автором запропонована функціональна структура системи свідомого регулювання діяльності, в основі якої лежить дослідження психологічних механізмів її свідомої регуляції. Мета діяльності є постійно усвідомлюваною суб'єктом та одночасно виступає основною ланкою діяльності
9	Закравський Г. М., Медведєв В. І. [228]	Концепція психолого-фізіологічного змісту діяльності	Психологічний аналіз діяльності включає в себе чотири основні компоненти діяльності: інтенціональний, операційний, активаційно-регуляторний і базовий. На основі цієї концепції було розроблено психологічні кваліфікації дій залежно від наявності однієї чи декількох цілей (прості й складні дії); виділені два основних види напруженої діяльності (темпова й інтенсивна), визначені критерії психологічного аналізу дій
10	Зінченко В. П. Гордєєва Н. Д. [251]	Функціональна модель предметної діяльності	Розроблена в рамках структурно-функціонального підходу В. Зінченко та Н. Гордєєвою функціональна структура діяльності визначається як «закон взаємозв'язку між функціональними

№ п/п	Автор моделі	Назва моделі (концепції)	Основний зміст психологічного аналізу діяльності
			компонентами досліджуваного об'єкта». У центрі уваги цієї концепції знаходиться вивчення «живого руху» як процесу розгортання предметної дії, а також її подальшого аналізу. Сформульовано вимоги до одиниць аналізу діяльності
11	Суходольський Г. В. [264]	Концепція психологічного аналізу і синтезу професійної діяльності	Концепція Г. Суходольського створювалася як спроба подолання недоліків, що були характерними для інших підходів моделювання психологічного аналізу діяльності. Концепція базується на чотирьох основних постулатах: взаємодія, активність, єдність нормативності і варіативності, єдність аналізу і синтезу. За Г. Суходольським, зміст професійної діяльності має розкриватися через поняття «системний базис», що являє собою багатомірний абстрактний простір описів, що всебічно відображають професійну діяльність; концептуальна всебічність при цьому досягається через відображення в системному базисі морфології, аксіології, праксеології й онтології діяльності
12	Карпов А. В. [228]	Системно-генетичний підхід до моделювання психологічного аналізу діяльності	А. Карповим запропонована процедура професійно-психологічного аналізу діяльності, що передбачає шість базових рівнів: мотиваційно-особистісний; компонентно-цільовий; структурно-функціональний; інформаційний; індивідуально-психологічний; психофізіологічний
13	Херцберг Ф. [228]	Концепція мотиваційно-особистісного аналізу діяльності	В основу аналізу діяльності покладено дві групи факторів, які визначають мотиваційний потенціал професії: фактори–мотиватори і фактори гігієни. Автор вважає, що власне мотивуючими аспектами діяльності є фактори-мотиватори, тоді як фактори гігієни лише знижують незадоволеність працівника своєю діяльністю

№ п/п	Автор моделі	Назва моделі (концепції)	Основний зміст психологічного аналізу діяльності
14	Крупнов Л. І. [320]	Системно-диспозиційний підхід до вивчення особистості	На думку Л. Крупнова, основними постулатами в побудові (конструюванні) цілісної структури особистості можуть слугувати положення про: достатність і єдність соціально-психологічних характеристик для розкриття цілісності особистості; аналіз особистості як функціональної системи, що розкриває зв'язки і співвідношення між різноманітними її рівнями і характеристиками; можливість вивчення як горизонтальних, так і вертикальних зв'язків між різноманітними утвореннями і властивостями особистості
15	Забродін Ю.М., Зазикін В. Г. [322]	Концепція психологічного функціонального комфорту	Концепція психологічного функціонального комфорту передбачає утворення оптимальних умов для надійного й довгострокового протікання будь-якої діяльності шляхом забезпечення найбільшої відповідності засобів і зовнішніх умов діяльності функціональними можливостями людини [322, с. 5]
16	Зенківська С.М. [319]	Концепція системного вивчення людського чинника в небезпечних професіях	С. Зенківська системний підхід до моделювання психологічного аналізу діяльності пропонує розглядати через комплексний і багатосторонній аналіз індивідуально-психологічних особливостей фахівців у єдності системної будови різноманітних рівнів індивідуальності, їх впливу на особистість і поведінку під час виконання професійних завдань в особливих та екстремальних умовах діяльності. Представлена у концепції структура цілісного вивчення індивідуальності включає в себе системний, різнорівневий аналіз властивостей в умовах небезпечних професій [319]
17	Собольніков В. В. [222]	Концепція розвитку особистості в особливих	Загалом розвиток особистості в діяльності, за В. Собольніковим, може бути представлений у вигляді процесу входження людини в нове професійне

№ п/п	Автор моделі	Назва моделі (концепції)	Основний зміст психологічного аналізу діяльності
		умовах діяльності	середовище, привласнення нею його соціальних, знаково-символічних структур і засобів оперативної діяльності, а також інтеграції в діяльність внаслідок такого процесу. Узагальнюючи показники з вивчення природи розвитку особистості, В. Собольніков пропонує розуміти її вдосконалення як процес формування у результаті певного особистісного потенціалу
18	Родіна О. Н. [262]	Концепція успішної професійної діяльності	На думку О. Родіної, половину факторів успішності професіонала складають соціально-психологічні феномени: особливості самооцінки суб'єкта, його оцінок діяльності та ставлення інших до себе, його оцінки колегами, реальна ефективність їх виробничої взаємодії, що не може забезпечуватися без адекватного розподілу й прийняття відповідних соціальних ролей та ін. [262, с. 359]

Додаток Б.2

**УЗАГАЛЬНЕНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОСЛІДЖЕНЬ В СИСТЕМІ ДСНС УКРАЇНИ
ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПРОФЕСІОГРАФІЧНОГО ПІДХОДУ ДО МОДЕЛЮВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО
АНАЛІЗУ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ПЕРІОД ІСНУВАННЯ ЦЕНТРАЛЬНОГО ОРГАНУ ВИКОНАВЧОЇ
ВЛАДИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

№ п/п	Автор	Тема дослідження	Отримані результати
1	Кришталь М. А. (1997) [335]	Особливості ергономічного забезпечення підготовки пожежників	Розроблено та науково-обґрунтовано професіограму пожежного-респіраторника. Сформовано ергономічні вимоги та рекомендації щодо вдосконалення системи психологічної підготовки як складової частини професійної підготовки пожежників
2	Вареник В. В. (2001) [345]	Інженерно-психологічне забезпечення професійного відбору до Державної служби пожежної охорони України	На основі аналізу взаємозв'язку системи професійного відбору, професійної та психологічної підготовки розроблено професіограму та психограму фахівця служби пожежогасіння, визначено значущі психофізіологічні показники, що впливають на ефективність діяльності пожежника й фахівця служби пожежогасіння
3	Миронець С. М. (2007) [2; 14]	Негативні психічні стани та реакції працівників аварійно-рятувальних підрозділів МНС/ДСНС України в умовах надзвичайної ситуації	На основі комплексного підходу розробив узагальнений психологічний профіль та здійснив професіографічний опис професії рятувальника, суть якого полягає у використанні багатовимірної концепції психологічної структури особистості, що містить параметри генетичного, соціально-психологічного, індивідуального та діяльнісного компонентів. Розробив комплексну професіограму та психограму рятувальника МНС/ДСНС України, яка лягла в основу розробки кваліфікаційних характеристик рятувальників різних спеціальностей, зокрема рятувальника міжнародного класу

№ п/п	Автор	Тема дослідження	Отримані результати
4	Євсюков О. П. (2007) [346]	Психологічне прогнозування професійної надійності фахівців аварійно-рятувальних підрозділів МНС/ДСНС України	За допомогою методу професіографії виділені типологічні особливості особистості рятувальника, що заважають професійному становленню та розвитку фахівця. Розробив психодіагностичний алгоритм складання прогнозу надійності професійної діяльності фахівця аварійно-рятувального підрозділу МНС/ДСНС України
5	Гонтаренко Л. О. (2008) [338]	Професіографічний аналіз діяльності працівників чергово-диспетчерської служби екстреного виклику МНС/ДСНС України	На основі комплексного підходу, що полягає в дослідженні декількох рівнів (соціологічного, соціально-психологічного та власне психологічного), здійснено професіографічний опис діяльності персоналу чергово-диспетчерської служби МНС/ДСНС України та виявлено комплекс відповідних професійно-важливих психологічних якостей працівників
6	Бут В. П. (2008) [344]	Формування професійно важливих якостей газодимозахисників-рятувальників МНС/ДСНС України	Здійснено професіографічний аналіз рятувальника-газодимозахисника. Уточнено структуру професійно-важливих якостей газодимозахисників за такими основними блоками особистісних якостей, як: мисленнєвий, управлінський, мотиваційний, емоційно-вольовий, мнемічний, атенційний та фізичний
7	Лебедєв Д. В. (2009) [347]	Соціально-психологічні детермінанти помилкових дій у професійній діяльності фахівців водолазних формувань аварійно-рятувальних підрозділів МНС/ДСНС України	За допомогою комплексного професіографічного аналізу діяльності виділив та охарактеризував групи основних професійно-важливих якостей фахівця-водолаза, визначив ПВЯ, що обумовлюють безпомилковість діяльності водолазів. Узагальнив професіографічний профіль фахівців-водолазів з низьким та високим коефіцієнтом допущення помилкових дій в умовах виконання завдань за призначенням

№ п/п	Автор	Тема дослідження	Отримані результати
8	Поляков І. О. (2011) [341]	Професіографічний аналіз діяльності рятувальників державної спеціалізованої аварійно-рятувальної служби пошуку і рятування туристів МНС/ДСНС України	Проведено професіографічний опис діяльності рятувальника Державної спеціалізованої аварійно-рятувальної служби пошуку та рятування туристів. Розробив професіографічну анкету та опитувальник вивчення мети професійної діяльності. Сформував факторну структуру професійно-важливих якостей фахівців гірських пошуково-рятувальних загонів
9	Фомич М. В. (2012) [342]	Розвиток професійно-важливих якостей фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту	На основі професіографічного методу визначив сукупність професійно-важливих якостей, які впливають на успішність професійної діяльності фахівця Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, що займає посаду начальника караулу, зміст якої об'єктовізується змістом процесів його професійної діяльності
10	Мордюшенко С. М. (2013) [337]	Професіографічний аналіз діяльності кінологів-рятувальників МНС/ДСНС	На основі комплексного підходу здійснив професіографічний опис діяльності кінологів-рятувальників ДСНС України та розробив структуру професійно-важливих якостей рятувальників кінологічної служби
11	Асоцький В. В. (2013) [348]	Діагностика та прогнозування професійно-важливих якостей начальників караулів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту	На основі професіографічного методу здійснено комплексне дослідження професійно-важливих якостей начальників караулів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту ДСНС України. Розробив структуру ПВЯ для прогнозування успішності професійної діяльності начальників караулів
12	Середа Ю. І. (2015) [343]	Професіографічний аналіз діяльності працівників служби психологічного забезпечення Державної служби України з надзвичайних ситуацій	Розроблено психограму психолога служби психологічного забезпечення ДСНС України та уточнено комплекс ПВЯ, що забезпечують ефективність професійної діяльності працівника служби психологічного забезпечення ДСНС України

ПРОФЕСІОГРАФІЧНИЙ ОПИС ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ПРОФЕСІОГРАФІЯ (лат. *professio* – рід занять, *grapho* – пишу) є обов'язковою умовою наукової організації професійної орієнтації, а також вихідним пунктом для вибору методів, порядку й послідовності проведення професійного психологічного відбору. Професіографія вивчає діяльність, професії, спеціальності з метою створення їхніх оптимальних моделей, зокрема:

- досліджує їх соціальну й соціально-психологічну сутність, основні функції, операційний склад;
- здійснює класифікацію професій і спеціальностей;
- проводить спеціально організований всебічний і документований опис різних професій і спеціальностей, результатом якого повинна стати професіограма;
- визначає вимоги, що висуваються суспільством і цією професійною діяльністю до особистості, рівень розвитку її професійно важливих якостей, що забезпечують успіх у цьому виді діяльності та ін.

Загалом **ПРОФЕСІОГРАМА** являє собою опис соціально-економічних, виробничо-технічних, санітарно-гігієнічних, психологічних та інших особливостей професії. Професіограма – це перелік науково обґрунтованих норм і вимог професії до видів професійної діяльності й якостей особистості фахівця, які дозволяють йому ефективно виконувати вимоги професії. Професіограма є науковою основою для визначення й уточнення переліку спеціальностей, розробки штатно-організаційних структур, формулювання функціональних обов'язків і посадових інструкцій.

ПРОФЕСІОГРАМА СПЕЦІАЛЬНОСТІ – це документально оформлений результат професіографування, у якому представлено всебічну, описану за певною схемою сукупність різних об'єктивних характеристик спеціальності, а також склад і зміст вимог, що висуваються до професійно важливих якостей фахівців.

ПСИХОГРАМА є частиною професіограми певної професії, у якій дано характеристику вимог, що висуваються професією до психіки людини, перелік психологічних здатностей до професійної діяльності й особливу увагу приділено психологічним протипоказанням

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПРОФЕСІОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ**Принцип КОМПЛЕКСНОСТІ**

найважливішою вимогою є системний підхід до вивчення особливостей професійної діяльності

Принцип НАДІЙНОСТІ

означає необхідність вивчення сталих і стабільних властивостей особистості фахівця, від яких залежить успішність діяльності в різних умовах

Принцип КОМПЕТЕНТНОСТІ

передбачає аналіз професійної діяльності з огляду на її соціальну значущість та престиж в суспільстві, обсяг і структуру знань, уміння і навички, необхідні для вирішення професійних завдань, строки підготовки фахівців, соціально-психологічні і фізіологічні вимоги до людини як до суб'єкта праці, медичні та інші

Принцип ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ

вимагає обов'язкового вивчення різних спеціальностей, що входять до цієї професії

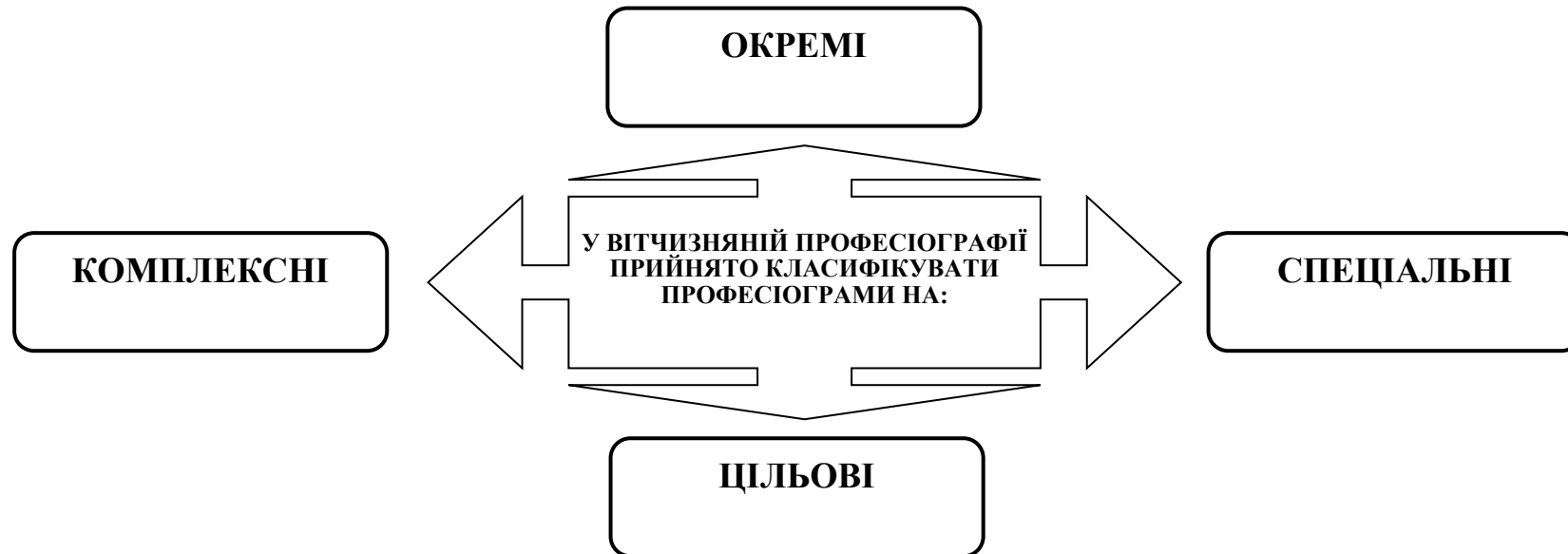
Принцип ТИПІЗАЦІЇ

поєднує конкретні професії в певні професійні групи

Принцип ПЕРСПЕКТИВНОСТІ

передбачає вивчення тенденцій і перспектив розвитку цієї професії

ВИДИ ПРОФЕСІОГРАМ, ЇХНЯ СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ

Клас **ОКРЕМИХ ПРОФЕСІОГРАМ** поділяється на п'ять видів:

1. *Фізіологічні*, що дають фізіологічну, медико-біологічну характеристику спеціальності.
2. *Санітарно-гігієнічні* професіограми – санітарно-гігієнічна характеристика спеціальності з погляду впливу санітарно-гігієнічних умов на організм людини в ході діяльності.
3. *Психологічні* професіограми, або психологічно орієнтовані професіограми, що визначають вузько спеціалізовані вимоги до психіки людини.

Ці професіограми включають в себе: опис зовнішньої картини праці, трудової поведінки («фотографія» робочого дня, хронометраж, часова динаміка робочої активності, опис робочого місця, типових помилок та ін.) і опис внутрішньої картини праці (реакція особистості, її інтегральні утворення: спрямованість, характер, здібності, темперамент, структура навчання й досвід; психічні стани і процеси: воля, увага, мислення й особливості психомоторики).

4. *Соціологічні* професіограми, що містять соціальні характеристики спеціальностей.
5. *Економіко-організаційні* професіограми – характеристика спеціальності з погляду її соціально-економічної сутності. Мова йде про умови оплати, режим праці й відпочинку і та ін.

ВИДИ ПРОФЕСІОГРАМ, ЇХНЯ СТРУКТУРА Й ЗМІСТ (*продовження Д2*)

СПЕЦІАЛЬНІ ПРОФЕСІОГРАМИ розробляються для використання з різною метою:

1. Для *професійної орієнтації* і *профконсультації*. Така професіограма включає в себе призначення, соціальну значущість, роль і місце професії рятувальника у суспільстві, містить опис всіх основних її аспектів, способи її освоєння, перспективи розвитку та ін. Особливість такої професіограми полягає в тому, що вона повинна містити знання про значущість і місце професії, опис спеціальності, привабливий і доступний для прочитання й розуміння широкому загалу населення, насамперед молоді. Яскравий опис професії припускає показ її соціальної значущості, демонстрацію найбільш удалих прикладів оволодіння нею, опис конкретної спеціальності в межах МНС/ДСНС України. Також у професіограмі підкреслюється, якими знаннями й психологічними якостями повинен володіти кандидат на навчання цим спеціальностям; перераховуються дані про умови праці й про трудові дії; говориться про те, де і якими способами здійснюється підготовка фахівця з цієї спеціальності.

2. Для *професійного психологічного відбору*. Ця мета обумовлює структуру й зміст професіограми:

- орієнтує на виявлення переважно стабільних, сталих професійно важливих якостей, що диференціюють людей за ефективністю діяльності;
- містить максимально можливий звіт вимог до необхідних і тих, що не компенсуються, властивостей особистості фахівця й протипоказань;
- визначає структуру якостей, що забезпечують досягнення високого рівня професійної майстерності.

3. Для *професійної підготовки* як невід'ємної частини моделі підготовки фахівця. Подібна професіограма включає в себе опис психологічних норм і вимог до діяльності й особистості фахівця. Професіограма для навчання фахівця є дуже близькою за своїм змістом до професіограми для професійного відбору. Крім того, вона містить *професійно-посадові вимоги* (ППВ), які повинні бути сформовані в ході навчання фахівця й містять у собі сукупність професійних знань, умінь і навичок для забезпечення необхідного рівня ефективності професійної діяльності. Іншим елементом моделі є *кваліфікаційний профіль* – сполучення необхідних видів професійної діяльності, ступеня їхньої кваліфікації й кваліфікаційних розрядів. Модель також включає в себе: результати аналізу професійної діяльності передових працівників і динаміку формування молодих фахівців; можливість сумісництва професій.

4. Для *оптимізації умов і режиму діяльності*. Професіограма, що використовується з цією метою, спрямована на всебічне урахування часових параметрів і стомливості окремих дій і операцій, реєстрацію розподілу мікропауз і динаміки працездатності протягом робочого дня, під час чергування, зазначення психологічної мінливості психічних функцій під впливом стомлення й т.п.

5. Для *проектування й раціоналізації робочого місця* така професіограма розробляється на основі аналізу фізичних і соціальних компонентів професійного середовища: мікроклімату, організації праці, шуму, фізичних і психічних навантажень і т.п. Ця професіограма може бути основою для вдосконалювання конструкції робочої зони й робочого місця фахівця, професійного середовища загалом

ВИДИ ПРОФЕСІОГРАМ, ЇХНЯ СТРУКТУРА Й ЗМІСТ (*продовження Д2*)

ЦІЛЬОВА ПРОФЕСІОГРАМА. Якщо як підстава для класифікації професіограм береться цільове призначення, то такі професіограми називають *цільовими (спеціальними)*. Цільові професіограми мають спеціалізацію, містять опис, як правило, однієї спеціальності або класу подібних спеціальностей (посад).

У психології існує *задачно-особистісний підхід* до професіограми. Він передбачає, що спочатку виділяються одиниці аналізу професії за типом модулів. Основою модуля (представляється як сукупність одиниць об'єкта й суб'єкта трудової діяльності) є професійна задача, що узгоджується із професійно особистісними якостями. Так, до характеристики типового елемента діяльності (ліва частина модуля) включаються необхідні професійні задачі, предмет праці, результат діяльності. У праву частину – психологічні характеристики людини. Перелік всіх професійних задач, вибудованих по вертикалі (модуля), утворює матрицю модулів і лягає в основу професіограми. У рамках цього підходу саме й здійснюється спеціальне професіографування, тобто розробляються різні за змістом професіограми залежно від мети.

У професіографії як кінцевій цілі професіографічного опису діяльності визначають: професійну орієнтацію, професійний відбір, професійну підготовку, професійну адаптацію, професійний розвиток (удосконалення й самовдосконалення), проєктування або раціоналізацію робочого місця для фахівця, оптимізацію умов і режиму діяльності та ін.

Цілепокладання визначає структуру, об'єм і зміст схеми професіограми, фокусує і спеціалізує вибір джерел, основних форм і методів збору необхідної й достатньої інформації для її наповнення

Важливо пам'ятати, що:

Діяльність фахівця може бути описаною за однією із трьох **моделей**: нормативною, експертною або емпіричною.

1. *Нормативна* модель спеціальності має різні форми, але обов'язково містить юридично закріплені в законах, інструкціях, настановах, керівництвах характеристики нормативної моделі.

2. *Експертна* модель являє собою сукупну думку про діяльність компетентних експертів, тобто фахівців. Експертна модель складається шляхом збору думок конкретних фахівців. Можна зробити експертну модель будь-якої спеціальності. Недоліком цієї моделі є те, що через специфіку різних видів діяльності кожна група експертів може дати їм різне трактування й моделі можуть у принципі розрізнятися між собою.

3. *Емпірична* модель являє собою опис вимог до індивідуальних якостей фахівця, складений на основі діагностичних даних про діяльність найбільш успішних фахівців.

На основі названих моделей створюється **оптимальна модель**. Вона повинна включати в себе нормативний опис професії, експертну й емпіричну частину

ВИДИ ПРОФЕСІОГРАМ, ЇХНЯ СТРУКТУРА Й ЗМІСТ (*продовження Д2*)

ТИПОВА СТРУКТУРА ЦІЛЬОВОЇ ПРОФЕСІОГРАМИ

1. Загальні відомості про спеціальність:

- 1.1. Найменування й призначення професії.
- 1.2. Характеристика робочої зони й робочого місця.
- 1.3. Характеристика засобів і знарядь праці.
- 1.4. Загальна й спеціальна професійна підготовка фахівця.
- 1.5. Функціональні обов'язки фахівця в мирний і воєнний час.
- 1.6. Критерії ефективності діяльності.

2. Зміст діяльності:

- 2.1. Опис і аналіз основних дій і операцій.
- 2.2. Професійні завдання, розв'язувані фахівцем.
- 2.3. Особливості прийому інформації.
- 2.4. Особливості переробки інформації й прийняття рішень.
- 2.5. Структура виконавських дій.
- 2.6. Аналіз помилок у діяльності фахівця.
- 2.7. Співвідношення завантаженості в ході роботи психологічних функцій.

3. Умови діяльності:

- 3.1. Санітарно-гігієнічні умови.
- 3.2. Режим праці й відпочинку фахівців

4. Соціально-психологічні фактори діяльності:

- 4.1. Характеристика розрахунку (екіпажу), у складі якого фахівець виконує обов'язки.
- 4.2. Роль і місце фахівця в системі внутрішньогрупових зв'язків.
- 4.3. Мотиваційні аспекти спільної діяльності.
- 4.4. Особливості соціально-психологічної й професійної адаптації фахівців.

5. Динаміка психічного стану фахівця в процесі діяльності:

- 5.1. Характер і ступінь зміни активності психофізіологічних функцій і працездатності.
- 5.2. Переважні емоційні стани.
- 5.3. Вплив динаміки станів на ефективність діяльності.
- 5.4. Основні форми професійної захворюваності й травматизму.

6. Психограма:

- 6.1. Основні особистісні якості, необхідні фахівцеві.
- 6.2. Провідні сенсорно-перцептивні характеристики.
- 6.3. Професійно важливі якості мислення.
- 6.4. Професійно важливі характеристики пам'яті.
- 6.5. Властивості, що визначають успішність моторних дій.
- 6.6. Співвідношення у процесі діяльності особистісних, перцептивних, гностичних і моторних якостей.
- 6.7. Протипоказання до діяльності

ВИДИ ПРОФЕСІОГРАМ, ЇХНЯ СТРУКТУРА Й ЗМІСТ (продовження Д2)

ПРИ ВСЕБІЧНОМУ ОПИСІ ПРОФЕСІЇ АБО СПЕЦІАЛЬНОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРОФЕСІОГРАФУВАННЯ МЕТОДАМИ РІЗНИХ НАУК СКЛАДАЄТЬСЯ КОМПЛЕКСНА ПРОФЕСІОГРАМА

Комплексні професіограми є складними в розробці, тому що по суті повинні описати найбільш загальні характеристики професії. Така професіограма має універсальний характер, тому що включає в себе:

- загальну інформацію про професійну діяльність;
- узагальнені характеристики професійної праці;
- має багатоцільовий характер;
- дійсна для всіх видів робіт і спеціальностей.

Із цього виходить, що для цілей профвідбору комплексна професіограма є малоприматною.

Процес підготовки цієї професіограми передбачає, що спочатку виділяються одиниці аналізу професії за типом модулів. Основою модуля (представляється як сукупність одиниць об'єкта й суб'єкта трудової діяльності) є професійна задача, що узгоджується із професійно особистісними якостями. Так, до характеристики типового елемента діяльності включаються необхідні професійні задачі, предмет праці, результат діяльності.

У другу частину модуля включаються психологічні характеристики людини. Перелік всіх професійних задач, вибудованих по вертикалі (модулю), утворює матрицю модулів і є основою професіограми. У рамках цього підходу саме й здійснюється комплексне професіографування, тобто розробляються різні за змістом модулі, сукупність і композиція яких дозволяє вирішувати задачі універсального опису професій.

Як кінцеві цілі професіографічного опису діяльності визначають: професійну орієнтацію, професійний відбір, професійну підготовку, професійну адаптацію, професійний розвиток (удосконалення й самовдосконалення) та ін. Загальне призначення професіограми визначає її структуру, об'єм і зміст схеми, фокусує і спеціалізує вибір джерел, основних форм і методів збору необхідної й достатньої інформації для її наповнення

СХЕМА КОМПЛЕКСНОГО ПРОФЕСІОГРАФУВАННЯ МАЄ ТАКІ ЕЛЕМЕНТИ:

<p>1) Загальна характеристика професії:
а) найменування й призначення професії;
б) соціальна цінність результатів праці;
в) історія й перспективи розвитку професії.</p>	<p>3) Оглядова характеристика умов праці:
а) мікрокліматичні умови;
б) соціальні;
в) соціально-психологічні;
г) режим праці.</p>	<p>4) Загальні типові вимоги, пропонувані професією до особистісних якостей.
5) Інформація про освітні заклади, можливість професійного зростання</p>
<p>2) Оглядова характеристика професійної діяльності:
а) професійні завдання й основні професійні дії;
б) загальна характеристика завдань і засобів праці.</p>		

ОСНОВНІ ТИПИ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ПРОФЕСІОГРАФУВАННЯ

А. Інформаційне професіографування застосовується для профорієнтаційної та профконсультаційної роботи з метою формування інтересу до професій. Його основна мета полягає в наданні первинної інформації для забезпечення самостійної орієнтації оптанта у світі професій. Опис професії має оглядовий характер.

В. Діагностичне професіографування проводиться за неясних причин низької продуктивності праці, наявності браку, травматизму, аварійності, конфліктності, плинності кадрів. Це пошуковий тип професіографування. Його загальна схема включає в себе:

1. Зміст діяльності:
 - а) предмет і завдання діяльності; б) вимоги до якості й результату роботи; в) вимоги до кваліфікації працівників; г) права й обов'язки працівників.
2. Знаряддя праці:

а) вид і режим роботи; б) інформаційні засоби; в) органи управління, просторова організація робочого місця.

3. Діяльність суб'єкта праці:

а) види дій та їхня характеристика; б) характер планування й виконання роботи; в) емоційні прояви; г) перешкоди; д) види помилок, браку, травм, що виникають у процесі діяльності.

4. Організація праці:

а) виробниче навчання; б) структура виробничої взаємодії працівників; в) планування роботи й контроль.

5. Умови праці:

а) санітарно-гігієнічні; б) фізичне середовище; в) режим праці; г) форми оплати й заохочення.

6. Характеристика вимог до якостей суб'єкта праці.

7. Аналіз відповідності вимог, що висуваються професією до людини, організації й умов протікання процесу й можливостей суб'єкта праці.

8. Оцінка ефективності діяльності суб'єкта.

9. Діагностика причин низької ефективності діяльності.

10. Експериментальна перевірка гіпотези щодо вдосконалення діяльності суб'єкта.

При діагностичному професіографуванні враховуються також відомості загального характеру: склад працюючих за віком, стажем й рівнем спеціальної підготовки.

С. Прогностичне професіографування забезпечує вирішення конкретного практичного завдання з метою видачі обґрунтованих рекомендацій з удосконалення або зміни тих явищ, що підлягали зміні. Воно будується за схемою діагностичного професіографування, але при цьому більш детально вивчаються ті питання, які можуть забезпечити вирішення практичного завдання.

Д. Методичне професіографування дозволяє підібрати й розробити адекватні методи дослідження професійно важливих якостей і станів суб'єкта праці для вивчення динаміки їхньої зміни й характеру функціонування. У його основі лежить схема діагностичного професіографування

ОСНОВНІ МЕТОДИ ПРОФЕСІОГРАФУВАННЯ

Організаційні методи,
метою яких є
планування, побудова
самого дослідження
трудої діяльності

1. порівняльний метод (досліджуються проблеми формування професіонала при виконанні конкретних видів діяльності в різних вікових групах – для «порівняння»);
2. лонгітюдний метод («зрізовий» – багаторічне дослідження, що проводиться з метою виявлення динаміки розвитку суб'єкта діяльності; використовується при прогнозуванні ефективності діяльності фахівця, у вирішенні кадрових питань та ін.);
3. комплексний підхід, що поєднує різні міждисциплінарні дослідження

**Методи збору
емпіричних даних**

- 1) вивчення документації з цієї професії;
- 2) спостереження за роботою фахівців;
- 3) опитування фахівців (експертний метод);
- 4) вивчення продуктів (результатів) цієї діяльності, аналіз помилок;
- 5) трудовий метод (метод «включеного експерименту», що називають іноді «методом Петра I»), що припускає роботу дослідника по цій професії з метою кращого її пізнання й навіть «відчування» зсередини;
- 6) метод штучної деавтоматизації: дослідження не стільки сформованих (автоматизованих) навичок працівника, скільки самої професійної діяльності, що освоює молодий працівник. Цей метод може бути покладений в основу більш тонкого профвідбору;
- 7) біографічний метод, що дозволяє досліджувати професійний шлях людини на підставі опитування й вивчення документації;
- 8) метод експерименту, де сам експеримент розуміють як дослідження впливу на трудовий процес (впливу природних факторів або впливу спеціально організованого фактора);
- 9) метод моделювання процесу професійної діяльності, що дозволяє виділяти й аналізувати найбільш істотні характеристики цієї праці

ОСНОВНІ МЕТОДИ ПРОФЕСІОГРАФУВАННЯ (продовження Ж2)

Методи обробки емпіричних даних

- 1) якісні методи аналізу – експертна оцінка; порівняльний аналіз емпіричних даних; аналіз помилок; різні процедури опису спостережуваних трудових процесів або своїх вражень від виконуваної роботи;
- 2) кількісні методи аналізу – статистичний аналіз; графічний аналіз (часто дозволяє вибудувати візуальний образ змін)

Інтерпретаційні методи
дозволяють осмислити
отримані результати і
виявити певні
закономірності трудового
процесу

- 1) структурно-системний аналіз, що передбачає психологічний аналіз операційно-технологічної структури праці, завдяки якому можна будувати гіпотетичні моделі конкретної професійної діяльності;
- 2) функціонально-структурний аналіз, що передбачає психологічний аналіз функціональної структури професійної діяльності (на основі попереднього структурно-системного аналізу виявляються мотиваційні, когнітивні й емоційно-вольові процеси, що актуалізуються в людини у процесі формування й виконання професійної діяльності на макро- і мікроструктурному рівнях, тобто виявляються психологічні функції, що забезпечують цей трудовий процес)

ДОДАТКИ ДО РОЗДІЛУ 4

Додаток А. 4

ЕВОЛЮЦІЯ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО РУХУ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА

Дата	Подія	Зміст та мета застосування
1862 р.	Вихід у світ книги А. Дюнане «Спогади про Сольфаріно»	Публікація створила ажіотаж у багатьох світових колах, що призвело до ініціативи про створення Міжнародного гуманітарного руху
1863 р.	Утворено Міжнародний Комітет допомоги пораненим, який у 1876 році був перейменований у «Міжнародний Комітет Червоного Хреста»(МКЧХ)	
1864 р.	22.08.1864 у м. Женева підписана I Женевська конвенція Про полегшення участі поранених і хворих під час війни (у подальшому Женевські конвенції)	В основу Конвенції покладені принципи: 1) воюючі сторони повинні підібрати поранених на полі бою і надавати їм допомогу незалежно від їх національності; 2) персонал і установи, а також поранені та хворі, які перебувають у них на лікуванні, користуються правами захисту і недоторканості. (Діяльність в основному полягає у захисті поранених військовослужбовців)
1868 р.	добавлені протоколи	надання допомоги особам, що зазнали корабельної аварії
1899 р.	добавлені протоколи	допомога полоненим та цивільним особам на окупованих територіях
1906 р.	Відбувся перший перегляд Женевської конвенції «Про покращення долі поранених і хворих воїнів у діючих арміях»	під опіку підпадають військовослужбовці та все цивільне населення супротивника. Документ було ратифіковано Царською Росією у 1908 р.
1907 р.	18 жовтня 1907 р. за ініціативи лауреата Нобелівської премії Миру, 26-го Президента США Т. Рузвельта була скликана нова міжнародна конференція в м. Гаазі	Конференція відбулася з порядком денним «Про закони та звичаї сухопутної війни». Конвенція вперше оголосила гасло «Особу та честь військовополоненого треба поважати!». Окрім 27 учасників за ініціативи Президента США на конференцію були запрошені представники

Дата	Подія	Зміст та мета застосування
		17 латиноамериканських країн. Перед першою світовою війною у світі налічувалося 45 національних товариств допомоги пораненим. Рух вийшов за межі Європи і Північної Америки, до нього долучилися країни Центральної й Південної Америки
1914 р.	15 жовтня 1914 р. Міжнародний Червоний Хрест заснував Міжнародну агенцію військовополонених	В агентстві станом на 1914 рік працювало понад 1200 людей, здебільшого волонтерів
1918 р.	18 квітня 1918 р. було організоване Українське Товариство Червоного Хреста	У 1918 році Україна оголосила себе демократичною країною. Але після воєн і революцій в ній лютували голод та епідемії. 18 квітня 1918 р. у Києві відбувся з'їзд, на якому було організоване Українське Товариство Червоного Хреста. Воно почало створювати пункти харчування, протитуберкульозні та венерологічні диспансери, станції боротьби з малярією, будинки для безпритульних. У період 1921–23 років діяльність Червоного Хреста вже Української республіки була тісно пов'язана з міжнародними організаціями
1919 р.	Створена Ліга товариства Червоного Хреста	Мета створення Ліги – надання всебічної допомоги потерпілим від стихійних та екологічних катастроф умирний части координація дій національних товариств у наданні гуманітарної допомоги потребуючим; підтримка і сприяння національним товариствам у реалізації програм щодо запобігання інфекційних і небезпечних хвороб, допомоги мало захищеним категоріям населення, розвитку молодіжного волонтерського руху тощо
1929 р.	Женевська конвенція щодо правил поводження з військовополоненими	Уточнені протоколи щодо забезпечення прав військовополонених. Конвенція була друга з історичної точки зору, але після 1949 р. її стали називати третьою, оскільки вона

Дата	Подія	Зміст та мета застосування
1949 р.	Четверта Женевська конвенція «Про захист мирного населення в часи війни»	<p>відбулася пізніше Гаазької конференції</p> <p>Після Другої світової війни розширюються кола ситуацій, за яких захищаються жертви: спочатку лише міжнародні збройні конфлікти (МЗК), згодом – збройні конфлікти неміжнародного характеру (НМЗК); нині триває дискусія щодо захисту жертв ситуацій, котрі не кваліфікуються як збройні конфлікти (зокрема внутрішні заворушення);</p> <p>регулярне виправлення та доповнення договорів з урахуванням реальних подій останніх збройних конфліктів: наприклад норми про захист поранених, що містять Женевські конвенції 1864 р., переглядались у 1906, 1929, 1949 та 1977 рр. [31, с. 33]</p>
1977 р.	8 червня 1977 р. Додаткові протоколи	<p>Прийняті додаткові протоколи, які проголосили, що конвенції мають силу і під час внутрішніх військових конфліктів (наприклад громадянських воєн). На сьогодні чотири конвенції та додаткові протоколи до них містять 600 статей у порівнянні з 10 статтями початкової конвенції 1864 р. [31, 10].</p> <p>Слід також зауважити, що до 1977 р. Міжнародне гуманітарне право об'єднувало дві відносно самостійні підгалузі: «<i>право Женеві</i>», норми якого стосуються захисту жертв збройних конфліктів (осіб, які не є комбатантами, та осіб, які припинили брати участь у конфлікті), та «<i>правом Гааги</i>», норми якого забороняють або обмежують застосування конкретних методів та засобів війни. Розрізнення між «<i>правом Женеві</i>» та «<i>правом Гааги</i>» загалом утратило «свою важливість» після прийняття у 1977 р. двох додаткових протоколів до ЖК I-IV, які стосуються обох цих течій МГП [31, с. 11]</p>

Додаток Б.4

**МІЖНАРОДНІ МИРОТВОРЧІ МІСІЇ УКРАЇНИ ЗА ЧАСІВ
НЕЗАЛЕЖНОСТІ (1991–2019 рр.) [180]**

№ п/п	Роки	Назва	Місце	№* ²	Втрати	Статус
1	1992–1995	Сили ООН з охорони (UNPROFOR)*	Югославія	1303	15	Завершено
2	1993	Українська гуманітарна місія в Грузії*	Грузія	131	0	Завершено
3	1994–2000	Місія ООН у Таджикистані	Таджикистан	21	0	Завершено
4	1995–1999	Сили втілення (IFOR), Сили стабілізації (SFOR), у Боснії і Герцеговині	Боснія і Герцеговина	400	2	Завершено
5	1996–1999	Місія ООН превентивного розгортання в Македонії (UNPREDEP)	Північна Македонія	1	Немає	Завершено
6	1996–1998	Тимчасова адміністрація ООН для Східної Славонії, Барані та Західного Срема (UNTAES)	Хорватія	511	Немає	Завершено
7	1996–1999	Місія ООН в Анголі (MONUA)	Ангола	216	1	Завершено
8	1996–2002	Місія ООН на півострові Превлака (UNMOP)	Хорватія	2	Немає	Завершено
9.	1997	Місія ООН у Гватемалі (MINUGUA)	Гватемала	8	Немає	Завершено
10	1998–2001	Місія ОБСЄ з верифікації у Косово (Kosovo Verification Mission)	Косово	23	Немає	Завершено
11	1999–по т.ч.	Міжнародні сили з підтримки в Косово – КФОР	Косово	40	4	Триває
12	1999–2005	Місія ОБСЄ у Грузії	Грузія	530	Немає	Завершено
13	з 2000, військ.к он-т з 2012	Українська миротворча операція у Демократичній Республіці Конго	ДР Конго	13	Немає	Триває

* Постійна військова чисельність.

№ п/п	Роки	Назва	Місце	№*2	Втрати	Статус
		(МООНСДПК)				
14	2000–2006	Тимчасові сили ООН у Лівані (UNIFIL)	Ліван	650	Немає	Завершено
15	2000–2001	Міжнародні сили сприяння безпеці	Афганістан	1	Немає	Завершено
16	2001–2005	Місія ООН у Сьєрра-Леоне (UNAMSIL)	Сьєрра-Леоне	530	6	Завершено
17	2003	Гуманітарна місія в Державі Кувейт (UNIKOM)	Кувейт	448	Немає	Завершено
18	2004–2008	Українська миротворча місія в Ефіопії та Еритреї	Ефіопія Еритрея	7	Немає	Завершено
19	2005–2011	Місія ООН у Судані	Судан	11	Немає	Завершено
20	2005–2008	Українська миротворча місія в Іраку	Ірак	1690	18	Завершено
21	2007–2014	Міжнародні сили сприяння безпеці в Ісламській Республіці Афганістан	Афганістан	30	Немає	Завершено
22	2008–2009	Місія ООН у Грузії	Грузія	37	Немає	Завершено
23	2003–2018	Українська миротворча місія в Ліберії (<i>Місія ООН у Ліберії</i>)	Ліберія	275	5	Завершено
24	з 2011	Операція ООН в Кот-д'Івуарі	Кот-д'Івуар	56	1	Триває
25	з 2019	Багатопрофільна інтегрована місія ООН зі стабілізації у Малі MINUSMA [181].	Малі	до 20	0	Завершено
26	з 1998	Спільні миротворчі сили у Зоні безпеки Придністровського регіону Республіки Молдова (<i>Військові спостерігачі</i>)	Молдова	10	Немає	Триває

ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ МИРОТВОРЧИХ ТА РЯТУВАЛЬНИХ ГУМАНІТАРНИХ МІСІЙ

Миротворчі гуманітарні місії та операції (з 1991 року)	Підстави залучення контингенту ЗС України до міжнародних миротворчих місій та гуманітарних операцій	Пріоритетність залучення контингенту
<p>Миротворчі операції Збройних Сил України, класифікуються як операції:</p> <ul style="list-style-type: none"> – з відновлення, підтримання, встановлення або сприяння миру; – з примушення до миру або відбудови миру; – із визволення заручників; – з надання гуманітарної допомоги та супроводу гуманітарних конвоїв та ін.*³⁰ 	<p>Міжнародна миротворча діяльність України здійснюється на основі Конституції та законів України, а також міжнародних договорів України, згода на обов'язковість виконання яких надається Верховною Радою України та інших нормативно-правових актів України.</p> <p>Механізми залучення військових контингентів до участі у міжнародних гуманітарних місіях та операціях уведено в дію Указом Президента України від 24.04.2009 №435 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 24 квітня 2009 р. «Про Стратегію міжнародної миротворчої діяльності України»</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Операції, які проводяться в регіонах, що є ключовими для національних інтересів України; 2) операції, які проводяться спільно з міжнародними партнерами України, співпраця з якими сприяє європейській та євроатлантичній інтеграції України; 3) інші операції, в рамках яких українські миротворці роблять внесок у зусилля міжнародної спільноти з підтримання миру і стабільності
<p>Міжнародні гуманітарні місії та пошуково-рятувальні операції з ліквідації НС не воєнного характеру (з 1997 року)</p>	<p>Підстави залучення зведених рятувальних загонів ДСНС України та ДСМК України до міжнародних гуманітарних місій та пошуково-рятувальних операцій</p>	<p>Пріоритетність залучення контингенту</p>
<p>Пошуково-рятувальні операції;</p> <ul style="list-style-type: none"> – при виникненні 	<p>Залучення зведених рятувальних загонів ДСНС України до діяльності у складі міжнародних гуманітарних місій та пошуково-рятувальних операцій</p>	<p>1) міжнародні гуманітарні місії та рятувальні операції на виконання міждержавних угод, що підписані та</p>

³⁰ *Позначені міжнародні гуманітарні місії та рятувальні операції, залучення до виконання яких може бути спільним із Збройними Силами України. За таких обставин рятувальники та медики мають статус «не комбатанта» і знаходяться під юрисдикцією Комітету Червоного Хреста та Женевських Конвенцій.

Миротворчі гуманітарні місії та операції (з 1991 року)	Підстави залучення контингенту ЗС України до міжнародних миротворчих місій та гуманітарних операцій	Пріоритетність залучення контингенту
<p>надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру;</p> <ul style="list-style-type: none"> – пошуково-рятувальні операції на (морі, в горах); – операції з евакуації населення із зони стихійного лиха; – операції з гуманітарного розмінування території (акваторії) від залишків зброї; – операції із збереження та відновлення культурних цінностей (пам'яток) що заходяться під захистом ЮНЕСКО* та ін. 	<p>відбувається на підставі Міждержавних Угод про двостороннє співробітництво та зобов'язаннями України у рамках співпраці з міжнародними організаціями та у разі безпосереднього звернення країни про допомогу, що потерпає від надзвичайної ситуації. Залучення Зведених рятувальних загонів ДСНС України та ДСМК здійснюється у відповідності до резолюції Генеральної Асамблеї ООН 2816 (XXVI) 14.12.1971.</p> <p>Управління з координації гуманітарних питань ООН (УКГП) забезпечує функціональну взаємодію гуманітарної спільноти в сфері реагування на надзвичайні ситуації. Основним документом, що регламентує залучення зведених рятувальних загонів ДСНС України та ДСМК до МГМ є Постанова Кабінету України</p>	<p>ратифіковані ВР України між Україною та державою, що позивається про допомогу;</p> <p>2) відповідно до зобов'язань, що визначені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН;</p> <p>3) на виконання рішення Офісу Президента України чи Кабінету Міністрів України</p>

Додаток Г.4

**МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДСНС УКРАЇНИ ЩОДО УЧАСТІ
У МІЖНАРОДНИХ ГУМАНІТАРНИХ МІСІЯХ ТА ПОШУКОВО-РЯТУВАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЯХ**

№ п/п	Країна та період надання гуманітарної допомоги	Рішення про надання гуманітарної допомоги	Сили та засоби (спрямованість наданої допомоги)
1	09.12.1992 Республіка Таджикистан	Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.12.1992 № 805 «Про надання гуманітарної допомоги Таджикистану» з метою надання гуманітарної допомоги особам, які потерпіли внаслідок збройного конфлікту в Таджикистані українською стороною виділено 1000 ковдр, 12500 кг кондитерських виробів, 10000 медичних аптечок	Доставка гуманітарних вантажів спільно з Товариством Червоного Хреста України
2	11.08.1995 Республіка Грузія	Розпорядження КМ України від 11.08.1995 № 502-р «Про надання гуманітарної допомоги українцям Республіки Грузія»	Доставка гуманітарних вантажів. Продукти харчування
3	18.11.1996 м. Стамбул, Турецька Республіка	Участь рятувальників МНС України у роботах з ліквідації наслідків пожежі з людськими жертвами, у тому числі і громадян України в готелі «Тозбей», м. Стамбул, Турецька Республіка. У турецькій провінції Анталія в одному з п'ятизіркових готелів спалахнула пожежа	Евакуйовано близько 400 туристів
4	Республіка Польща 21.08.1997	Зведений аварійно-рятувальний загін МНС України на звернення Республіки Польща прийняв участь у ліквідації наслідків великомасштабної повені	Залучено 217 рятувальників та 54 одиниці техніки
5	16.10.1997 о. Шпіцберген, Королівство Норвегія	Аварійно-рятувальний загін МНС України взяв участь в аварійно-рятувальних роботах з ліквідації наслідків аварії на шахті «Баренцбург»	Залучено гірничорятувальний загін та група експертів

№ п/п	Країна та період надання гуманітарної допомоги	Рішення про надання гуманітарної допомоги	Сили та засоби (спрямованість наданої допомоги)
6	17.12.1997 м. Салоніки, Грецька Республіка	Зведений аварійно-рятувальний загін МНС України залучено до пошуково-рятувальних робіт внаслідок авіакатастрофи літака українських авіаліній Як-42 в горах біля м. Салоніки, Грецька Республіка. Загинуло 62 пасажери та 8 членів екіпажу. Під час пошуків через складні погодні умови також розбився літак Грецьких ВПС Загинув екіпаж –5 чоловіків	Залучено 85 рятувальників
7	02.03.1998 Корейська Народна Республіка	Постанова Кабінету Міністрів України від 02.03.1998 №247 «Про надання гуманітарної допомоги Корейській Народно-Демократичній Республіці. З метою реалізації звернення ООН до всіх країн членів організації та міжнародних інституцій про надання гуманітарної допомоги	Надана гуманітарна допомога на звернення ООН
8	17.08.1999 м. Кьорфез, Республіка Туреччина	На звернення Уряду Республіки Туреччина, зведений аварійно-рятувальний загін МНС України взяв участь у міжнародній пошуково-рятувальній операції з розгортанням Мобільного госпіталю МНС України (м. Кьорфез, Туреччина)	Залучено зведений рятувальний загін та мобільний госпіталь МНС України (85 осіб)
9	13-18.11.1999 Республіка Туреччина	На звернення Уряду Республіки Туреччина про допомогу внаслідок повторного землетрусу, зведений аварійно-рятувальний загін МНС України взяв участь у пошуково-рятувальній операції	29 рятувальників
110	07.04.1999 Республіка Македонія	На виконання Постанови Кабінету Міністрів України від 07.04.1999 № 556 «Про надання гуманітарної допомоги Республіці Македонія» у наслідок воєнної операції НАТО на території колишньої Югославії. Здійснена доставка гуманітарного вантажу (намети, предмети першої необхідності, теплі речі, медикаменти, дезінфікуючі засоби тощо)	Доставка гуманітарних вантажів
111	24.08.1999	Участь зведеного аварійно-рятувального загону МНС України в	57 рятувальників

№ п/п	Країна та період надання гуманітарної допомоги	Рішення про надання гуманітарної допомоги	Сили та засоби (спрямованість наданої допомоги)
	Угорська Республіка	роботах з ліквідації наслідків великомасштабної повені на території Угорської Республіки	та 21 одиниця техніки
112	19.04.-06.05.2000 р. Угорська Республіка	Участь аварійно-рятувального загону МНС України у ліквідації наслідків стихійного лиха – паводка на території Угорської Республіки	Зведений аварійно-рятувальний загін МНС України
113	10-11.03.2001 р. Угорська Республіка	Участь аварійно-рятувального загону МНС України з ліквідації катастрофічного паводка на території Угорської Республіки	зведений аварійно-рятувальний загін МНС України 40 осіб
114	31.01.2001 Республіка Індія	На виконання Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.01.2001 №20 та сумісного наказу МНС та МОЗ України від 31.01.2001 № 30/32 – участь у міжнародній гуманітарній місії з розгортанням мобільного госпіталю внаслідок великомасштабного землетрусу	Зведений аварійно-рятувальний загін та мобільний госпіталь МНС України
115	23.05.2001 р. м. Якутск, Російська Федерація	За дорученням Президента України Л. Кучми до м. Якутськ 24 травня 2001 р. доставлено гуманітарну допомогу для потерпілого населення (28,3 т харчових продуктів). У Далекосхідному регіоні РФ склалася катастрофічна паводкова ситуація. Підтоплено понад 4 тис. житлових будинків, відселено 17,5 тис. жителів	Доставка гуманітарних вантажів
116	26.08.2001 р. Республіка Польща	За рішенням Кабінету Міністрів України 1 серпня 2001 р. здійснено міжнародну гуманітарну місію – направлено 2 колони з гуманітарною допомогою для населення, що постраждало внаслідок катастрофічного паводку на суму 1 млн гривень. Вантаж – 170 т продуктів харчування, медикаментів, речового майна, дезінфікуючих засобів)	Доставка гуманітарних вантажів
117	11.09.2001 США	Проти США здійснено терористичний акт з тяжкими наслідками. До роботи з їх ліквідації залучені понад 10 тис. рятувальників. Зведений аварійно-рятувальний загін та мобільний госпіталь МНС	МНС України з першого дня трагедії запропонувало допомогу

№ п/п	Країна та період надання гуманітарної допомоги	Рішення про надання гуманітарної допомоги	Сили та засоби (спрямованість наданої допомоги)
		України протягом 6 діб знаходився у повній готовності до вильоту для виконання завдань з ліквідації терористичного акту до США. Усі аварійно-рятувальні служби України приведені в стан підвищеної готовності до дій за призначенням	
118	13.08.2003 Монгольська Народна Республіка	Постанова КМУ від 13.08.2003 № 1250 «Про надання гуманітарної допомоги Монголії». МНС забезпечив укомплектування та доставку гуманітарного вантажу на суму 681,8 тис. грн	Доставка гуманітарних вантажів
19	27.12.2003 Ісламська Республіка Іран	Постанова КМ України від 27.12.2003 № 2044 «Про надання допомоги Ісламській Республіці Іран у проведенні пошуково-рятувальних робіт у районах, що постраждали від землетрусу» та спільний наказ МНС і МОЗ України від 27.12.2003 № 163/км	Зведений аварійно-рятувальний загін та мобільний госпіталь МНС України (78 осіб)
20	08.10.2005 Ісламська Республіка Пакистан	Постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.2005. № 1001 «Про надання медичної допомоги населенню Ісламської Республіки Пакистан, що постраждало внаслідок землетрусу» та спільний наказ МНС і МОЗ України від 12.10.2005 № 258/397-Адм	Зведений аварійно-рятувальний загін та мобільний госпіталь МНС України (76 осіб) та 70 т вантажу
21	24.06.2006 Киргизька Республіка	Постанова КМУ від 24.06.2006 № 878 «Про надання гуманітарної допомоги Киргизькій Республіці». Направлено гуманітарний вантаж для ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, що сталася внаслідок інтенсивних опадів у період з 26 по 29 січня 2006 р.	Доставку гуманітарних вантажів
22	27.12.2006 Ліванська Республіка	Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2006 № 1823 «Про виконання резолюції Ради Безпеки ООН щодо Лівану»	Надана гуманітарна допомога не військового характеру
23	14.05.2008 Китайська Народна Республіка	Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.05.2008 № 715–р «Про надання гуманітарної допомоги Китайській Народній Республіці»	Гуманітарна допомога з укомплектування та розгортання

№ п/п	Країна та період надання гуманітарної допомоги	Рішення про надання гуманітарної допомоги	Сили та засоби (спрямованість наданої допомоги)
			мобільного госпіталю
		<p>У травні 2008 року стався потужний землетрус магнітудою 7,9 за шкалою Ріхтера, який забрав життя 87 тис. осіб, ще 370 тисяч отримали травми, без даху над головою залишилися 5 мільйонів жителів.</p> <p>Для надання допомоги населенню Китаю, що постраждало від землетрусу Урядом виділено МНС України 15 млн 527 тис. 225 грн для забезпечення комплектування мобільного госпіталю особовим складом, майном та медикаментами з розрахунку необхідності обслуговування до 300 осіб на добу протягом 30 діб</p>	
24	18.11.2009 Федеративна Республіка Ефіопія «Республіка Джибуті»	На виконання розпорядження КМ України від 28.01.2009 № 181-р «Про надання гуманітарної допомоги Демократичній Республіці Ефіопія»	МНС України здійснено доставку гуманітарного вантажу до Республіки Ефіопія
25	27.01.2010 Республіка Гаїті	Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.01.2010 № 143-р «Про надання гуманітарної допомоги Республіці Гаїті» для ліквідації наслідків землетрусу. Відповідно на заклик ООН надана гуманітарна допомога у сумі 4,1 млн грн	Гуманітарна фінансова допомога
26	25.06.2010 Угорська Республіка	На виконання Розпорядження КМ України від 25.06.2010 № 1272-р «Про надання гуманітарної допомоги Угорській Республіці» з метою сприяння в подолання наслідків надзвичайної ситуації, що склалася в Угорській Республіці внаслідок повені, керуючись гуманними принципами та відповідно до статті 10 Закону України «Про гуманітарну допомогу»	Здійснена доставка гуманітарної допомоги на суму 3 млн 644,1 тис. грн
27	31.01.2011 Республіка Лівія	На виконання Розпорядження КМ України 31.01.2011 «Про виділення коштів для надання гуманітарної допомоги Лівії та здійснення невідкладної евакуації громадян України».	Медична та консультативна допомога постраждалому

№ п/п	Країна та період надання гуманітарної допомоги	Рішення про надання гуманітарної допомоги	Сили та засоби (спрямованість наданої допомоги)
		Відряджена група фахівців-медиків для забезпечення надання медичної допомоги та медичного супроводження осіб під час їх доставки в Україну та відрядженням медичних працівників Українського центру екстреної медичної допомоги та медицини катастроф до Лівії з метою надання медичної допомоги	населенню Лівії. Також виділена грошова допомога у розмірі 3 750 958 грн
28	15.03.2011 Японія (Японська Держава)	11–14 березня 2011 р. на східному узбережжі острова Хонсю (Японія) станом на 11:00 стався землетрус, який спричинив велике цунамі, що стало наслідком аварії на Атомній електростанції «ФОКУСІМА». Уряд України одним з перших запропонував допомогу з ліквідації наслідків НС, з готовністю відправити зведений рятувальний загін. З 31 жовтня до 6 листопада 2011 р. близько 40 представників муніципальної влади префектури Фукусіма та медичних працівників цього регіону перебували в Україні з метою вивчення досвіду нашої країни у подоланні наслідків ядерної катастрофи. Представницька японська делегація відвідала державні органи влади, що є відповідальними за питання подолання наслідків аварії на ЧАЕС, науково-дослідні установи, медичні заклади, а також населені території, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської аварії [190]	Обмін експертами та забезпечення доступу Японським делегаціям до Чорнобильської зони з метою вивчення досвіду України щодо рекультивації радіаційно-забруднених земель
29	21.11.2011 Республіка Лівія	На виконання рішення РНБО України «Про гуманітарну місію України у зв'язку із ситуацією у Великій Соціалістичній Народній Лівійській Арабській Джамагирії від 21.03.2011 № 329 МНС України взяло участь у спільній з іншими органами виконавчої влади гуманітарній місії з евакуації наших співвітчизників з Лівії великим десантним кораблем «Костянтин Ольшанський»	Здійснено евакуацію громадян України з Лівії
30	16.11.2011 Сомалі, Кенія, Ефіопія,	Кабінет Міністрів України 16.11.2011 схвалив рішення про виділення 1,6 млн грн у зв'язку із найсильнішою за останні 60 років	Надана гуманітарна допомога на суму

№ п/п	Країна та період надання гуманітарної допомоги	Рішення про надання гуманітарної допомоги	Сили та засоби (спрямованість наданої допомоги)
	Еритрея, Джибуті та Уганда	посухою в Африканських країнах, яка загрожувала життю близько 12 млн людей щодо виділення гуманітарної допомоги державам Африканського рогу (Сомалі, Кенії, Ефіопії, Джибуті та Уганді)	1,6 млн грн
31	23.02.2012 Республіка Куба	Відповідно до Указу Президента від 23.02.2012 № 146 та Розпорядження КМУ від 14.03.2012 № 219 «Про надання гуманітарної допомоги Республіці Куба». Надано допомогу у вигляді мінеральних добрив у кількості до 20 тис. т	Доставка гуманітарних вантажів
32	29.11.2016 Ізраїль (Держава Ізраїль)	Указ Президента України від 24.11.2016 № 519 «Про надання гуманітарної допомоги Державі Ізраїль» На запит Ізраїлю, розповсюджений Євроатлантичним координаційним центром реагування на катастрофи, Україна направила два літаки Державної служби України з надзвичайних ситуацій АН-32 П на боротьбу з лісовими пожежами	Направлено авіаційний загін МНС України для тушіння лісових пожеж
33	18.07.2017 Республіка Чорногорія	Чорногорія звернулася до ЄС про допомогу з ліквідації руйнівних пожеж в центральній частині країни та на узбережжі	ДСНС України для участі у спільній операції по ліквідації НС відрядила Літак АН-32-П
34	18.05.2017 Республіка Молдова	На виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.05.2017 № 327–р «Про надання гуманітарної допомоги Республіці Молдова». Допомога надана у грошовому еквіваленті для витрат на гуманітарні нужди населення що постраждало в НС	Допомога надана у грошовому еквіваленті
35	23.10.2018 Республіка Індонезія	Згідно з Указом Президента України від 23.10.2018 № 388 «Про надання гуманітарної допомоги Республіці Індонезія» Забезпечено надання гуманітарної допомоги на суму 10 млн грн (близько 362 тис. дол. США), з метою сприяння в подоланні наслідків НС внаслідок землетрусу та цунамі 28 вересня 2018 р. у Центральній провінції Сулавесі	Доставка гуманітарних вантажів (харчування та ліки)

№ п/п	Країна та період надання гуманітарної допомоги	Рішення про надання гуманітарної допомоги	Сили та засоби (спрямованість наданої допомоги)
36	2018 р. на виконання рішень Кабінету Міністрів України надано гуманітарну допомогу 9 країнам світу	МНС України спільно з іншими державними органами влади та Товариством Червоного Хреста України надало гуманітарну допомогу 9 країнам світу: Палестині, Афганістану, Кубі, Молдові, Таджикистану, Грузії, Союзу М'янма, Китайській Народній Республіці та Киргизії	Доставка гуманітарних вантажів та фінансова допомога спільно з місією Товариства Червоного Хреста в Україні
37	05.06.2019 Республіка Ємен	Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.06.2019 № 379 «Про надання гуманітарної допомоги Єменській Республіці» Урядом України виділено 10 млн грн для надання гуманітарної допомоги Республікам Ємен, Судан, Конго	Гуманітарна допомога у розмірі 10 млн грн
38	31.01.2020 Республіка Албанія	Указ Президента України від 31.01.2020 «Про надання гуманітарної допомоги Республіці Албанія»	Надана гуманітарна допомога

Додаток Д.4

**ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ МІЖДЕРЖАВНИХ ТА МІЖВІДОМЧИХ УГОД У СФЕРІ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА
ВЗАЄМОДОПОМОГИ ПРИ ВИНИКНЕННІ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ**

Дата та місце	Країна	Назва угоди та мета міждержавної взаємодії	Акт про ратифікацію
22.11.1994 м. Вашингтон (США)	Хартія Україна – США	Хартія україно-американського партнерства, дружби і співробітництва	Затверджений ВР України 22.11.1994 № 840-015
16.10.1997 м. Бішкек	Угода між КМ України та Урядом Киргизької Республіки	«Про співробітництво в галузі цивільної оборони, попередження надзвичайних ситуацій та ліквідації їхніх наслідків»	05.11.1998 Закон України № 236-XIV
27.10.1998 м. Будапешт	Угода між КМ України та Урядом Угорської Республіки	«Про співробітництво та надання взаємної допомоги в галузі попередження надзвичайних ситуацій та ліквідації їхніх наслідків»	19.10.1999 Закон України № 1163-XIV
23.04.1997 м. Москва	Угода між КМ України та Урядом Російської Федерації	«Про співробітництво в галузі попередження промислових аварій, катастроф, стихійних лих та ліквідації їхніх наслідків»	01.07.1999 Закон України № 802-XIV
04.08.1998 м. Молдова	Угода між КМ України та Урядом Республіки Молдова	«Про співробітництво в галузі попередження промислових аварій, катастроф, стихійних лих та ліквідації їхніх наслідків»	13.07.1988 1073-98-п
05.06.2000 США	Меморандум між КМ України та Урядом США	«Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки в галузі попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру»	Прийнято ВР України 840-700

Дата та місце	Країна	Назва угоди та мета міждержавної взаємодії	Акт про ратифікацію
США	Угода про співробітництво між ДСНС України та відділом зменшення загрози при Посольстві США	Відповідно до Угоди про співробітництво в ДСНС України діє проект МТД «Тренінги із запобігання розповсюдженню РХБЯ-2 та технічна допомога» кошторисна вартість 6,0 млн дол. США. Виконавець – відділ зменшення загрози при Посольстві США в Україні. Реципієнт – ДСНС України; Бенефіціар – ДСНС України	Міжвідомча Угода
07.12.1998 м. Тбілісі	Угода між КМ України та Урядом Грузії	«Про співробітництво в галузі попередження промислових аварій, катастроф, стихійних лих та ліквідації їхніх наслідків»	13.07.1999 Закон України № 922-XIX
17.09.1999 м. Київ	Угода між КМ України та Урядом Республіки Казахстан	«Про співробітництво в галузі попередження надзвичайних ситуацій та ліквідації їхніх наслідків»	29.05.2001 Закон України № 2485-III
21.02.2000 м. Афіни	Угода між КМ України та Урядом Грецької Республіки	«Про співробітництво в галузі попередження промислових аварій, стихійних лих та ліквідації їхніх наслідків»	12.09.2002 Закон України № 153-IV
07.07.2000 м. Мінськ	Угода між КМ України та Урядом Республіки Білорусь	«Про співробітництво в галузі попередження надзвичайних ситуацій та ліквідації їхніх наслідків». У 2014 році між країнами підписаний «План спільних заходів ДСНС України та МНС Республіки Білорусь з реалізації міжурядової угоди про співробітництво в галузі попередження надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків»	28.11.2002 Закон України № 326-IV
05.12.2000 м. Братислава	Угода між КМ України та Урядом Словацької Республіки	«Про співробітництво та взаємодопомогу у разі виникнення надзвичайної ситуації»	26.12.2002 Закон України № 382-IV
01.03.2001 м. Київ	Угода між КМ України та Урядом Республіки Вірменія	«Про співробітництво в галузі попередження промислових аварій, стихійних лих та ліквідації їхніх наслідків»	26.12.2002 Закон України № 154-IV
19.07.2002 м. Варшава	Угода між КМ України	«Про співробітництво та взаємну допомогу в галузі попередження катастроф, стихійних лих, інших надзвичайних	16.01.2003 Закон України

Дата та місце	Країна	Назва угоди та мета міждержавної взаємодії	Акт про ратифікацію
	та Урядом Республіки Польща	ситуацій та ліквідації їхніх наслідків»	№ 450-IV
29.08.2002 м. Баку	Угода між КМ України та Урядом Азербайджанської Республіки	«Про співробітництво в галузі попередження надзвичайних ситуацій і ліквідації їх наслідків»	22.05.2003 Закон України № 877-IV
05.06.2003 м. Київ	Угода між КМ України та Урядом Литовської Республіки	«Про співробітництво в галузі попередження надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків»	24.03.2004 Закон України № 1662-IV
06.12.2005 м. Київ	Угода між КМ України та Урядом Республіки Таджикистан	«Про співробітництво в галузі запобігання надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків»	18.03.2009 Закон України № 1141-VI
27.04.2006 м. Рига	Угода між КМ України та Урядом Латвійської Республіки	«Про співробітництво в галузі запобігання надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків»	04.06.2008 Закон України № 321-VI
26.04.2007 м. Ташкент	Угода між КМ України та Урядом Республіки Узбекистан	«Про співробітництво в галузі попередження надзвичайних ситуацій і ліквідації їх наслідків»	30.10.2008 Закон України № 631-VI
07.10.2010 м. Париж	Угода між КМ України та Урядом Французької Республіки	«Про взаємодопомогу та співробітництво у галузі цивільного захисту населення»	06.04.2011 Закон України № 3198-VI
29 червня 2011	Угода між КМ України та Урядом Монголії	«Про співробітництво у галузі надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків»	04.07.2012 Закон України №5031-VI
29.03.2012 м. Київ	Міжвідомча Угода Україна Естонія	Співпраця відбувається в рамках Програми НАТО «Партнерство заради миру». Угода підписана між ДСНС та Рятувальним Департаментом Естонської Республіки	
18.04.2012	Угода між КМ України та	«Про співробітництво у сфері поліпшення післяварійного	27.04.2012

Дата та місце	Країна	Назва угоди та мета міждержавної взаємодії	Акт про ратифікацію
м. Токіо	Урядом Японії	реагування на надзвичайні ситуації на атомних електростанціях»	Закон України № 4669-VI
13.06.2013 м. Київ	Угода між КМ України та Урядом Чорногорії	«Про співробітництво в галузі захисту від природних та інших катастроф»	16.11.2016 № 1748-VIII
01.03.2017 Мінськ	Угода між КМ України та Урядом Республіки Білорусь	«Про співробітництво в галузі авіаційного пошуку і рятування»	Постановою КМУ від 25.01.2018 № 35
17.01.2018 Федеративна Республіка Німеччина	Угода у формі обміну нотами між КМ України та Урядом Німеччини	«Про співробітництво у сфері біологічної та хімічної безпеки і ядерного (радіологічного) захисту в рамках ініціативи Групи семи «Глобальне партнерство проти розповсюдження зброї і матеріалів масового знищення»	Розпорядження КМ України від 17.01.2018 № 22-р
28.02.2017	Угода між КМ України та Урядом Республіки Хорватія	«Про співробітництво у сфері запобігання катастрофам та ліквідації їх наслідків»	28.02.2018 Закон України № 2308-VIII
22.12.2017	Угода між КМ України та Урядом Республіки Болгарія	«Про співробітництво в разі виникнення катастроф»	14.03.2018 Закон України № 2336-VIII
02.02.2020 м. Київ	Меморандум між ДСНС України та МВД Туреччини	Під час візиту Президента Республіки Туреччина до України підписано Меморандум між ДСНС України та МВС Республіки Туреччина про взаєморозуміння між ДСНС і Президентією з управління в разі катастроф і надзвичайних ситуацій МВД Туреччини «Про співробітництво в галузі попередження катастроф і надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків»	Подана до ВР України

Додаток Е.4

**СПІВРОБІТНИЦТВО ДСНС УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ
З ПИТАНЬ ТРАНСКОРДОННОЇ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА РЕАГУВАННЯ НА
НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ**

Міжнародна організація	Зміст співробітництва	Акт, що регламентує діяльність
ПІВНІЧНО-АТЛАНТИЧНИЙ АЛЬЯНС (НАТО)	1. Хартія про особливе партнерство між Україною та НАТО 2. Меморандум про взаєморозуміння у галузі планування при надзвичайних ситуаціях цивільного характеру та готовності до катастроф між МНС України і НАТО 3. Меморандуму про взаєморозуміння стосовно сприяння нагальним цивільним транскордонним перевезенням 4. Участь у заходах Меню партнерства Україна-НАТО у рамках Програми «Партнерство заради миру» 5. Реалізація заходів Річної національної програми співробітництво Україна-НАТО 6. Виконання цілей Партнерства з НАТО у рамках Процесу планування та оцінки сил реагування на НС 7. 26 лютого 2016 року Президент України підписав Закон «Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Організацією Північноатлантичного договору про статус Представництва НАТО в Україні»	Закон України «Про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору» № 127 (1627) від 11.07.1997 Мадрид (09.07.1997)
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ (ЄС); ЄВРОПЕЙСЬКА КОМІСІЯ (ЄК)	07.06.2014 на засіданні Ради ЄС Президентом України та керівництвом Європейського Союзу і главами держав та урядів 28 держав – членів ЄС була підписана Угода про асоціацію між Україною та ЄС. 16.09.2014 Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС. З 01.09. 2015 Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула чинності у повному обсязі. ДСНС України здійснює співробітництво з ЄС за наступними напрямками:	Закон України від 16.09.2014 «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом» № 1678-VII

Міжнародна організація	Зміст співробітництва	Акт, що регламентує діяльність
	<ul style="list-style-type: none"> ✓ реалізація положень Адміністративної домовленості між ДСН України та Генеральним Директоратом «Навколишнє середовище» Європейської Комісії щодо співпраці між Центром моніторингу та інформації Механізму цивільного захисту співтовариства та Оперативно-черговою службою ДСН України; ✓ у рамках інструменту ЄС «Східне Партнерство»; ✓ реалізація Порядку денного асоціації Україна - ЄС; ✓ виконання Першочергових заходів щодо інтеграції України до ЄС; ✓ участь у переговорному процесі щодо укладання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС з питань передбачених розділом «Навколишнє середовище» ✓ Комітет з питань співробітництва між Україною та ЄС; ✓ Українська частина Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС 	<p>08.12.2008 м. Брюссель (підписано Адміністративну домовленість між ДСНС та Генеральним Директоратом «Навколишнє середовище» Про співпрацю</p>
	<p>Співробітництво в рамках Адміністративної домовленості між ДСНС України та Генеральним Директоратом «Навколишнє середовище» Європейської комісії щодо співпраці між Центром моніторингу та інформації Механізму цивільного захисту співтовариства та Оперативно-черговою службою ДСНС України</p>	
РАДА ЄВРОПИ (РЕ)	<p>Указом Президента України від 15 січня 1997 року № 24 Україна приєдналася до Частково відкритої угоди Ради Європи (РЕ) з питань запобігання, захисту та надання допомоги у разі великих природних та техногенних катастроф.</p> <p>28 вересня 2010 року делегація МНС України взяла участь у 12-й Міністерській сесії Частково відкритої угоди Ради Європи з питань запобігання, захисту та надання допомоги у разі великих природних та техногенних катастроф (EUR-OPA) (далі – 12-а Міністерська сесія), що відбулась у м. Санкт-Петербурзі, Російська Федерація.</p> <p>Тематика Міністерської сесії була присвячена проблемам зростання кількості випадків стихійного лиха та впровадження заходів відповідного попередження і реагування в контексті глобальних кліматичних змін</p>	Указ Президента України від 15.01.1997 № 24

Міжнародна організація	Зміст співробітництва	Акт, що регламентує діяльність
ОРГАНІЗАЦІЯ З БЕЗПЕКИ І СПІВРОБІТНИЦТВА В ЄВРОПІ (ОБСЄ)	Співробітництво з Організацією з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) здійснюється в рамках реалізації проектної діяльності Координатора проектів ОБСЄ в Україні. До основних завдань проекту належать: <ul style="list-style-type: none"> ✓ покращення можливостей ДСНС України щодо реагування на НС, пов'язані з викидом (впливом) небезпечних хімічних речовин, а також підвищення рівня інформованості населення стосовно хімічної безпеки; ✓ підвищення спроможності Уряду України щодо очищення від вибухонебезпечних залишків війни акваторій Чорного та Азовського морів; ✓ розбудова національної спроможності Уряду України з гуманітарного розмінування 	
ОРГАНІЗАЦІЯ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ ООН	ПРООН: У жовтні 2009 р. підписано меморандум про взаєморозуміння між МНС України та Програми розвитку ООН (ПРООН) щодо співпраці у галузі зменшення ризиків природних катастроф та швидкого відновлення У листопаді 2010 р. в м. Києві у рамках реалізації Меморандуму про взаєморозуміння між МНС України та ПРООН щодо співробітництва у галузі зменшення ризиків природних катастроф та швидкого відновлення, було організовано спільний триденний семінар на тему «Загальний огляд принципів зниження ризиків катастроф»	Меморандум (2009 р.) Меморандум (2010 р.)
	У травні 2012 р. в м. Києві відбувся триденний семінар на тему: «Планування відновлення життєдіяльності» під егідою Міжнародної стратегії ООН зі зменшення небезпеки стихійного лиха (ISDR)	Указ Президента України від 07.08.2009 № 600
INSARAG	Співробітництво ДСНС України з міжнародною дорадчою консультативною групою ООН з проведення пошуково-рятувальних робіт в умовах міста (ІНСАРАГ) Управління з координації гуманітарних питань ООН (УКГП) забезпечує функціональну взаємодію гуманітарної спільноти в сфері реагування на надзвичайні ситуації	Створена у 1991 р.

Міжнародна організація	Зміст співробітництва	Акт, що регламентує діяльність
	Одним із мандатів організації, що зазначений в резолюції Генеральної Асамблеї ООН 2816 (XXVI) 14 грудня 1971 року, є забезпечення реалізації принципів функціонування та координування взаємодії в межах всієї системи реагування	
UNDAC	- Система з координації та оцінки наслідків катастроф (ЮНДАК); - Система гуманітарної цивільно-військової координації	
КНЗ	Міжнародні заходи у рамках Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають не вибіркову дію (КНЗ)	Постанова ВР України від 15.06.2004 № 1775-IV
ОТАВСЬКА КОНВЕНЦІЯ Нью-Йорк	Отавська конвенція або Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництво і передачу протипіхотних мін та про їх знищення (Осло, 1997 р.)	Підписана у лютому 1999 р.
ОРГАНІЗАЦІЯ ІЗ ЗАБОРОНИ ХІМІЧНОЇ ЗБРОЇ (ОЗХЗ)	Співпраця з установами системи ООН здійснюється у галузі виконання Конвенції про заборону хімічної зброї (КХЗ), членом якої є Україна. Відповідно до проекту Угоди між Україною та Організацією по забороні хімічної зброї до реєстру сил надання допомоги в рамках Конвенції про заборону хімічної зброї були включені мобільний госпіталь ДСНС України та спецтехніка ДПМРЦ. За сприяння Національного органу (МЗС України), який забезпечує повсякденну координацію діяльності, пов'язаної із забезпеченням імплементації Конвенції, а також координацію співробітництва України з ОЗХЗ, за участю фахівців з причетних міністерств і відомств України, проводяться щорічні навчальні та експертні заходи, організовані Технічним Секретаріатом ОЗХЗ	
МІЖНАРОДНИЙ КОМІТЕТ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА (МКЧХ)	ДСНС України здійснює й координує свою діяльність з Міжнародним Комітетом Червоного Хреста та Червоного Півмісяця як у безпосередніх контактах під час залучення зведених рятувальних загонів до міжнародних гуманітарних місій та рятувальних операцій так і через Офіс Червоного Хреста в Україні.	

Міжнародна організація	Зміст співробітництва	Акт, що регламентує діяльність
	<i>У вересні 2012 року на базі Навчального центру оперативно-рятувальної служби цивільного захисту (с. Ватутіно Харківська область) спільно з представниками МКЧХ було проведено семінар стосовно реалізації діяльності в галузі усунення небезпеки від вибухонебезпечних предметів</i>	
АГЕНТСТВА ООН В УКРАЇНІ:	Програма розвитку ООН (ПРООН), Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, Чорнобильський проект ООН, Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Міжнародна організація праці (МОП), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Міжнародне агентство з атомної енергетики (МАГАТЕ), Світовий банк, Міжнародний валютний фонд (МВФ), Міжнародна фінансова корпорація, У стані впровадження знаходяться проекти: Програма ООН з контролю за наркотиками; Організація ООН з промислового розвитку; Комісія ООН з народонаселення	
ВСЕСВІТНЯ МЕТЕРЕЛОГІЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ (ВМО)	Всесвітня метеорологічна організація – спеціалізована міжурядова установа ООН у сфері метеорології, заснована в 1950 році зі штаб-квартирою у Женеві, Швейцарська Конфедерація. ВМО є компетентним органом ООН з питань спостереження за станом атмосфери Землі та її взаємодії з океанами	
ОРГАНІЗАЦІЯ ЗА ДЕМОКРАТІЮ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ГУАМ	Співробітництво з Організацією за демократію та економічний розвиток – ГУАМ (далі – ГУАМ) здійснюється в рамках Угоди між урядами держав - учасниць ГУАМ про співробітництво в галузі попередження надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків: Азербайджанська Республіка 29 серпня 2002 р. ратифікована ВР України 22.05.2003; Грузія ратифікована 13.07.1999 Закон України від 13.07.1999 № 922-XIV; Республіка Молдова підписана 4 серпня 1998 р.	Підписано 04.07.2003 затверджено Постановою КМ України від 29.03.2006 №397
ОРГАНІЗАЦІЯ	Співробітництво з ОЧЕС здійснюється в рамках реалізації Угоди між урядами	

Міжнародна організація	Зміст співробітництва	Акт, що регламентує діяльність
ЧОРНОМОРСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА, ОЧЕС	держав-учасниць Чорноморського Економічного Співробітництва (ЧЕС) про співробітництво у наданні надзвичайної допомоги і ліквідації НС, що виникли внаслідок природного лиха і техногенного характеру	
НІМЕЦЬКЕ ТОВАРИСТВО МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	<p>Співпраця України з Урядом Федеративної Республіки Німеччина в рамках реалізації проекту «Підтримка України в управлінні надзвичайними ситуаціями», що виконується Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.</p> <p>20 серпня 2015 року між ДСНС України та Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, що діє за дорученням Федерального Уряду Німеччини за сприянням Федерального міністерства економічного співробітництва та розвитку (BMZ) підписано меморандум з виконання проекту «Підтримка України в управлінні надзвичайними ситуаціями».</p> <p>Завдання проекту:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) зміцнення спроможностей ДСНС та громадського суспільства в управлінні НС; 2) технічна та консультативна підтримка. Виявлення потреб і закупівлі необхідних товарів для ДСНС, в тому числі необхідної будівельної та технічної інфраструктури та обладнання, підвищення рівня кваліфікації особового складу ДСНС України та інші 	
ОРГАНІЗАЦІЯ ІЗ ЗАБОРОНИ ХІМІЧНОЇ ЗБРОЇ	<p>Організацією із заборони хімічної зброї і урядом Швейцарії був організований базовий навчальний курс для представників аварійно-рятувальних служб, фахівців з питань організації захисту населення від хімічної зброї, який був проведений з 3 по 7 червня 2019 року в Центрі НВСу м. Шпіц.</p> <p>У семінарі взяли участь 28 представників з різних країн світу. Серед учасників семінару були представники військових формувань, пожежних-рятувальних підрозділів, фахівців з питань організації цивільного захисту та науковці</p>	

ДОДАТКИ ДО РОЗДІЛУ 5

ПОРЯДОК АТЕСТАЦІЇ
АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНИХ СЛУЖБ І РЯТУВАЛЬНИКІВ
(Затверджено постановою Кабінету Міністрів України
від 13 листопада 2013 р. № 828)³

Загальні положення

1. Цей Порядок визначає механізм атестації аварійно-рятувальних служб і рятувальників, видачі свідоцтва про атестацію, посвідчення, книжки та жетона рятувальника, а також перелік документів, які необхідно подати для їх одержання.

2. Атестації підлягають державні, регіональні, комунальні аварійно-рятувальні служби, аварійно-рятувальні служби громадських організацій та аварійно-рятувальні служби підприємств, установ та організацій (далі – об’єктові аварійно-рятувальні служби), рятувальники, які приймаються на роботу до аварійно-рятувальної служби на контрактній основі.

3. Атестація аварійно-рятувальних служб і рятувальників проводиться з метою перевірки їх здатності до проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж, а також для надання права на проведення таких робіт.

Особливістю проведення атестації спеціалізованих аварійно-рятувальних служб, укомплектованих кваліфікованим водолазним складом і спеціальним оснащенням для виконання водолазних робіт (далі – спеціалізована аварійно-рятувальна служба), є проведення сертифікації водолазних підрозділів. Метою такої сертифікації є визначення переліку видів водолазних робіт, які здатний виконувати водолазний підрозділ з урахуванням класної кваліфікації, присвоєної особам, допущеним до виконання таких робіт та наявного оснащення.

4. Атестація рятувальників проводиться з метою визначення:

³ Наводиться у скороченому вигляді без додатків 1–10.

рівня спеціальної, фізичної підготовки, обсягу знань, умінь і практичних навичок рятувальників, у тому числі навичок надання домедичної допомоги;

знання ними аварійно-рятувальної справи і тактики ліквідації аварій та надзвичайних ситуацій;

придатності за станом здоров'я до виконання аварійно-рятувальних робіт.

5. Атестованим аварійно-рятувальним службам видається свідоцтво про атестацію за формою..., атестованим рятувальникам – посвідчення рятувальника за формою ..., книжка рятувальника за формою ... та жетон рятувальника за формою ...

6. Результати атестації вносяться до реєстру атестованих аварійно-рятувальних служб за формою ...та реєстру атестованих рятувальників за формою ... Функції з ведення таких реєстрів покладаються на ДСНС.

Ведення реєстру атестованих аварійно-рятувальних служб здійснюється в порядку, встановленому Міноборони.

Організація атестації аварійно-рятувальних служб і рятувальників

7. Атестацію аварійно-рятувальних служб і рятувальників проводить міжвідомча атестаційна комісія, яка утворюється Кабінетом Міністрів України.

8. Завдання та порядок організації роботи міжвідомчої атестаційної комісії визначаються положенням про неї, затвердженим Міноборони.

9. Результати засідання міжвідомчої атестаційної комісії викладаються у відповідних протоколах за формами ... Протоколи та документи атестованих служб підлягають зберіганню в установленому порядку.

10. Функції з проведення сертифікації водолазних підрозділів спеціалізованих аварійно-рятувальних служб та підготовки відповідних висновків, що подаються на розгляд міжвідомчої атестаційної комісії, покладаються на ДСНС.

Порядок проведення сертифікації водолазних підрозділів спеціалізованих аварійно-рятувальних служб затверджується Міноборони.

Атестація аварійно-рятувальних служб

11. Аварійно-рятувальна служба атестується у разі, коли не менш як 90 відсотків рятувальників, які безпосередньо беруть участь у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, атестовані на право ведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

Спеціалізовані аварійно-рятувальні служби підлягають сертифікації у разі, коли у своєму складі мають не менше одного працівника, допущеного до медичного забезпечення водолазних спусків, та не менше трьох водолазів, зокрема одного з кваліфікацією 1 або 2 класу I–II групи спеціалізації та двох з кваліфікацією 3 класу III групи спеціалізації.

12. Для проходження атестації аварійно-рятувальна служба подає міжвідомчій атестаційній комісії:

- 1) заяву за формою...;
- 2) заяву про проведення перевірки стану готовності до дій за призначенням аварійно-рятувальної служби;
- 3) копію свідоцтва про державну реєстрацію;
- 4) пояснювальну записку з обґрунтуванням необхідності підтвердження відповідної спеціалізації служби на виконання конкретних аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;
- 5) інформацію про структуру, штатний розпис аварійно-рятувальної служби, список особового складу;
- 6) нормативи готовності аварійно-рятувальної служби до дій за призначенням, затверджені її засновником;
- 7) затверджений засновником служби табель оснащення служби технікою, спорядженням, засобами зв'язку та оповіщення, інформацію про забезпеченість службовими приміщеннями та навчально-тренувальним комплексом;
- 8) документи навчально-методичної бази у разі здійснення спеціальної підготовки особового складу на власному навчально-тренувальному комплексі, або відомості про спеціальну підготовку на навчально-тренувальних

комплексах інших підприємств, установ та організацій, у тому числі за кордоном;

9) документи про створення аварійно-рятувальної служби, статут (положення), а також інші документи, що регламентують її діяльність;

10) копію наказу про допуск водолазів та інших працівників до проведення водолазних спусків та робіт;

11) копію наказу про організацію зберігання водолазного спорядження, засобів забезпечення водолазних спусків та робіт;

12) копію наказу про призначення відповідальної особи за наповнення повітряних (кисневих) балонів апаратів, транспортних балонів, ємностей, що працюють під тиском;

13) копію наказу про призначення особи, що контролює безпеку користування барокамерою;

14) копію наказу про призначення особи, що здійснює контроль за безпечним користуванням водолазним спорядженням, технікою та засобами забезпечення водолазних спусків та робіт;

15) копії типових інструкцій з організації та охорони праці під час виконання водолазних робіт;

16) копію журналу водолазних робіт;

17) копію формуляра водолазної станції;

18) копію журналу медичного забезпечення водолазів;

19) копії особистих книжок водолазів;

20) копії формулярів водолазного спорядження, засобів забезпечення водолазних спусків та робіт;

21) копію акта про результати перевірки аварійно-рятувальної служби.

13. ДСНС протягом десяти робочих днів після проходження атестації аварійно-рятувальної служби приймає рішення про видачу свідоцтва ... та видає його або приймає рішення про відмову в його видачі, про що письмово повідомляє аварійно-рятувальну службу.

Спеціалізованій аварійно-рятувальній службі видається свідоцтво про атестацію з урахуванням висновку про результати сертифікації водолазного підрозділу.

14. Структурний підрозділ ДСНС, який виконує покладені на нього функції з проведення сертифікації спеціалізованих аварійно-рятувальних служб, на запит міжвідомчої атестаційної комісії подає не пізніше ніж за п'ять днів до початку її засідання висновки про результати сертифікації водолазного підрозділу аварійно-рятувальної служби, яка підлягає атестації.

15. У разі отримання негативного висновку про атестацію міжвідомча атестаційна комісія зазначає у протоколі засідання причини не проходження атестації, викладає рекомендації щодо усунення недоліків і порушень, про що повідомляється засновник аварійно-рятувальної служби.

У разі відсутності позитивного висновку про сертифікацію водолазного підрозділу спеціалізованої аварійно-рятувальної служби міжвідомча атестаційна комісія приймає рішення про не атестацію на проведення водолазних робіт.

З метою отримання допуску до проведення зазначених робіт спеціалізована аварійно-рятувальна служба проходить переатестацію після отримання позитивного висновку про сертифікацію водолазного підрозділу.

16. Контроль за своєчасністю проходження аварійно-рятувальними службами атестації покладається на міжвідомчу атестаційну комісію та структурний підрозділ ДСНС, на який покладені функції із здійснення державного нагляду за діяльністю аварійно-рятувальних служб.

17. У разі зміни найменування аварійно-рятувальної служби та (або) її місцезнаходження керівник аварійно-рятувальної служби подає ДСНС заяву про переоформлення свідоцтва про атестацію із зазначенням нових відомостей.

ДСНС проводить перевірку таких відомостей, за результатами якої приймає рішення про оформлення нового свідоцтва про атестацію.

Нове свідоцтво про атестацію видається не пізніше ніж через 15 робочих днів з дня надходження до ДСНС поданої керівником аварійно-рятувальної служби заяви про переоформлення свідоцтва про атестацію.

Свідоцтво про атестацію, що було переоформлене, визнається ДСНС недійсним.

Строк дії свідоцтва про атестацію не продовжується.

18. У разі втрати або пошкодження свідоцтва про атестацію ДСНС видає протягом 15 робочих днів з дня одержання відповідної заяви дублікат, на якому проставляється позначка «дублікат».

Атестація рятувальників

19. Вимоги до порядку перевірки знань, правил, норм, інструкцій з ведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж, а також вимоги до відповідних вольових та психофізіологічних якостей, фізичної підготовки та витривалості, спеціальних знань і навичок рятувальників (у тому числі начальницького складу) визначаються навчальними програмами підготовки рятувальників і статутом (положенням) аварійно-рятувальної служби.

20. Згідно з кваліфікаційними вимогами рятувальникам присвоюються такі класні кваліфікації:

рятувальник;

рятувальник 3-го класу;

рятувальник 2-го класу;

рятувальник 1-го класу;

рятувальник вищої категорії (рятувальник міжнародного класу).

21. Підставою для розгляду питання щодо дострокового присвоєння рятувальнику класної кваліфікації вищого ступеня є клопотання керівника аварійно-рятувальної служби та результати перевірки рівня підготовки такого рятувальника.

22. Перевірка фізичних якостей, професійних знань і навичок осіб, які підлягають атестації, проводиться на спеціально обладнаних навчально-тренувальних комплексах.

23. Для первинної атестації рятувальника відповідальна особа аварійно-рятувальної служби подає міжвідомчій атестаційній комісії:

1) клопотання-рекомендацію керівника аварійно-рятувальної служби, в якій особа працює (приймається на роботу);

2) медичну довідку про стан здоров'я та придатність особи до виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж;

3) свідоцтво про присвоєння робітничої кваліфікації.

24. Для проведення періодичної (позачергової) атестації рятувальника відповідальна особа аварійно-рятувальної служби подає міжвідомчій атестаційній комісії:

1) книжку рятувальника з відміткою посадових осіб про його участь в аварійно-рятувальних та інших невідкладних роботах, гасінні пожеж у між атестаційний період;

2) клопотання-рекомендацію керівника аварійно-рятувальної служби, в якій працює рятувальник.

У такому клопотанні зазначаються посадові обов'язки, якість їх виконання, відомості щодо навчання у навчальних закладах, участь у проведенні профілактичних, аварійно-рятувальних та інших невідкладних роботах, гасінні пожеж і пропозиції щодо присвоєння класної кваліфікації. До клопотання-рекомендації додається копія посадових обов'язків рятувальника та інформація про результати перевірки рівня його підготовки;

3) документи, що засвідчують проходження навчання та підвищення кваліфікації;

4) медичну довідку про стан здоров'я рятувальника, його придатність до виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;

5) свідоцтво про присвоєння робітничої кваліфікації.

25. Рятувальник, який підлягає атестації, повинен бути поінформований не менше ніж за десять днів до її проведення.

26. У разі отримання позитивного висновку про атестацію рятувальник протягом десяти робочих днів отримує в ДСНС посвідчення, книжку та жетон рятувальника.

27. У разі отримання негативного висновку про атестацію міжвідомча атестаційна комісія зазначає у протоколі причини відмови в атестації, встановлює дату проведення наступної атестації та вилучає посвідчення, книжку та жетон рятувальника. У такому випадку рятувальник не допускається до виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж до проходження наступної атестації.

28. У разі зміни рятувальником місця роботи, прізвища, імені або по батькові рятувальник подає заяву про переоформлення посвідчення, книжки та жетона рятувальника.

Нове посвідчення, книжка та жетон рятувальника видаються не пізніше ніж через 15 робочих днів з дня надходження до ДСНС заяви про їх переоформлення.

Посвідчення, книжка та жетон рятувальника, що були переоформлені, визнаються ДСНС недійсними.

29. У разі втрати або пошкодження посвідчення, книжки та (або) жетона рятувальника міжвідомча атестаційна комісія на підставі відповідної заяви рятувальника протягом десяти робочих днів з дня її одержання видає їх дублікати, на яких проставляється позначка «дублікат».

30. Рятувальники, які не виявили бажання і не подали документи для підвищення класної кваліфікації, під час атестації підтверджують класну кваліфікацію, отриману під час попередньої атестації.

31. ДСНС веде облік посвідчень, книжок та жетонів, що видані атестованим рятувальникам, у спеціальному журналі за формою...

32. Рішення міжвідомчої атестаційної комісії може бути оскаржене в установленому законом порядку.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОШУКОВО-РЯТУВАЛЬНИХ РОБІТ**В УМОВАХ МІСТА****(у рамках міжнародної системи INSARAG)*****Список умовних скорочень:***

ВПАК/ACSU – Відділ підтримки активації та координації;

ОПРР/ASR – Оцінка пошуково-рятувальних робіт;

БТ/BoO – Базовий табір;

ГСОК/GDACS – Глобальна система оповіщення та координації;

МАІ/IES – Міжнародна атестація в системі ІНСАРАГ;

МАП/IER – Міжнародна переатестація в системі ІНСАРАГ;

ІНСАРАГ/INSARAG – Міжнародна дорадча консультативна група ООН з проведення ПРО в умовах міста;

НУО/NGO – Неурядова організація;

НОРК/NDMA – Національні органи реагування на катастрофу;

ЛЕМА/LEMA – Місцеві органи реагування на катастрофу;

УКГС/ОСНА – Управління Організації Об'єднаних Націй з координації гуманітарних справ;

ОСОКК/OSOCC – Польовий координаційний центр;

СМШВ/RCM – Системи маркування швидкого визначення;

РДС/RDC – Пункт прийому і відправки команд;

ПП/SAR – Пошук та порятунок;

СОП/SOP – Стандартні операційні процедури;

КЛП/UCC – Координаційна ланка проведення ПРО;

ООН/UN – Організація Об'єднаних Націй;

ЮНДАК/UNDAC – Система ООН з оцінювання наслідків катастроф та координації;

ПРО/USAR – Пошуково-рятувальна операція в умовах міста;

ВО/VO – Віртуальний ОСОКК

Керівні принципи ІНСАРАГ

Резолюція Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй 57/150 від 26 грудня 2002 з «Підвищення ефективності та координації міжнародних пошуково-рятувальних операцій» затверджує Керівні принципи Міжнародної консультативної групи з пошуку та рятування (ІНСАРАГ) як рекомендації для учасників міжнародного пошуку і рятування в умовах міста при ліквідації наслідків виникнення НС.

Керівні принципи ІНСАРАГ були підготовлені експертами з пошуку та рятування в умовах міста з усього світу для підготовки міжнародних команд та країн, що часто потерпають від виникнення стихійних лих, до продуктивного проведення операцій з реагування на НС під час виникнення стихійних лих. Секретаріат ІНСАРАГ під керівництвом Сектору підтримки польової координації (СППК) Управління ООН з координації гуманітарних справ (УКГС) проводить атестацію/переатестацію в системі ІНСАРАГ міжнародних пошуково-рятувальних команд.

У періоди між катастрофами метою ІНСАРАГ є поліпшення свідомого підходу до міжнародного реагування на НС. Це досягається через навчання і проведення навчань, метою яких є оцінювання здатності країни впоратися з катастрофою, ліквідація наслідків якої вимагає залучення міжнародної допомоги. Більше того, триватиме вдосконалення міжнародної практики реагування на НС і порядок міжнародних взаємовідносин з партнерами ІНСАРАГ.

Міжнародні реагуючі структури

1. УКГС ООН

УКГС ООН служить в якості Секретаріату Керівного комітету і має повноваження координувати міжнародну допомогу при виникненні стихійних

лих і гуманітарних криз, коли країна, що терпить лихо, не має досить сил і засобів для їх ліквідації. На катастрофи і гуманітарні кризи реагують уряди різних країн, неурядові організації(НВО), агентства ООН і приватні особи. УКГС ООН працює з усіма партнерами і реагує на катастрофи з метою надання допомоги уряду країни, що терпить лихо, в забезпеченні найбільш ефективного використання міжнародних сил і ресурсів.

2. Місцеві органи по управлінню в надзвичайних ситуаціях (LEMA)

LEMA – термін, використовуваний для позначення місцевих структур, керівних ліквідацією наслідків надзвичайних ситуацій. LEMA – це основні органи влади, що відповідають за загальне керівництво і координацію усієї операції. Термін LEMA може відноситися до національної, регіональної або місцевої влади, або їх об'єднаних структур, виходячи з того, що вони колективно відповідають за проведення операції.

3. ЮНДАК

Група ЮНДАК знаходиться у розпорядженні УКГС ООН для реагування на несподівано НС. УКГС, що настали, ООН направляє команду ЮНДАК за запитом уряду країни, що терпить лихо, або Резидента-координатора ООН, постійно працюючого в цій країні. Члени групи ЮНДАК знаходяться у розпорядженні ООН 24 години в добу і готові до виїзду в зону ЧС в максимально короткі терміни. Група ЮНДАК надається безкоштовно для країни, що терпить лихо.

Члени групи ЮНДАК – це підготовлені фахівці надзвичайних служб з різних країн, міжнародних організацій і УКГС ООН. Група працює під керівництвом FCSS Женевського відділення УКГС ООН і Резидента – Координатора ООН, надаючи підтримку і тісно співпрацюючи з LEMA. Група ЮНДАК надає допомогу LEMA в координації міжнародного реагування, включаючи проведення ПРР, оцінювання первинних потреб, а також організацію OSOCC, збір, аналіз і поширення інформації.

4. Міжнародні ПРЗ

Міжнародні пошуково-рятувальні загони – це реагуючі структури з міжнародного співтовариства, метою реагування яких є проведення пошуково-рятувальних робіт в зруйнованих будівлях, спорудах і на об'єктах в країнах, що терплять лихо.

5. Центр по прийому/відправці загонів (RDC)

RDC, частина OSOCC, розгортається в пунктах в'їзду до країни, що терпить лихо, (наприклад, в аеропортах) для прийому міжнародної допомоги. RDC організовується групою ЮНДАК або першими ПРЗ, що прибувають, їх основною функцією є полегшення процедур прибуття, а пізніше за убування учасників міжнародного реагування. RDC працює в тісній взаємодії з імміграційними, митними і іншою місцевою владою. Якщо RDC був організований пошуково-рятувальним загonom, він повинен передати свої функції групі ЮНДАК по її прибуттю.

Під час лих країни, що терплять лихо і країни, що надають допомогу, використовують методологію ІНСАРАГ, що забезпечує розуміння пошуково-рятувальними загонами ролі і обов'язків місцевих органів по управлінню в надзвичайній ситуації (LEMA), з тим, щоб ефективно інтегруватися в систему міжнародної допомоги для скоординованого і ефективного проведення рятувальних операцій.

Діяльність ІНСАРАГ спрямована на поліпшення готовності до реагування на ЧС, включаючи розвиток співпраці між ПРО і обмін інформацією по процедурах проведення рятувальних операцій і одержаних з них уроків.

Метою Керівництва ІНСАРАГ є надання методології проведення ПРО країні, що терпить лихо, що привело до великомасштабних руйнувань будівель і споруд, а також іноземним ПРЗ, працюючим в цій країні. Воно також визначає місце і роль ООН в наданні допомоги країні, що терпить лихо, в здійсненні координації на місці НС.

Як затверджується в резолюції Генеральної Асамблеї ООН 57/150 від 26 грудня 2002 року, країнам, схильним до землетрусів або лих, які можуть привести до руйнувань будівель і споруд, настійно рекомендується використати методологію ІНСАРАГ у своїх національних планах з ліквідації наслідків стихійних лих і катастроф. Керівництво ІНСАРАГ адресоване двом дуже різним, але однаково важливим групам, а саме, країнам, що надають допомогу і їх ПРЗ, а також країнам, що терплять лихо.

Методологія, викладена в Керівництві ІНСАРАГ, визначає процес здійснення готовності, співпраці і координації місцевих і міжнародних учасників реагування. Результатом цього буде краще розуміння на усіх урядових рівнях країни, що терпить лихо, того, як краще інтегрувати міжнародну допомогу в процес ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій для найбільш ефективного використання усіх наявних ресурсів.

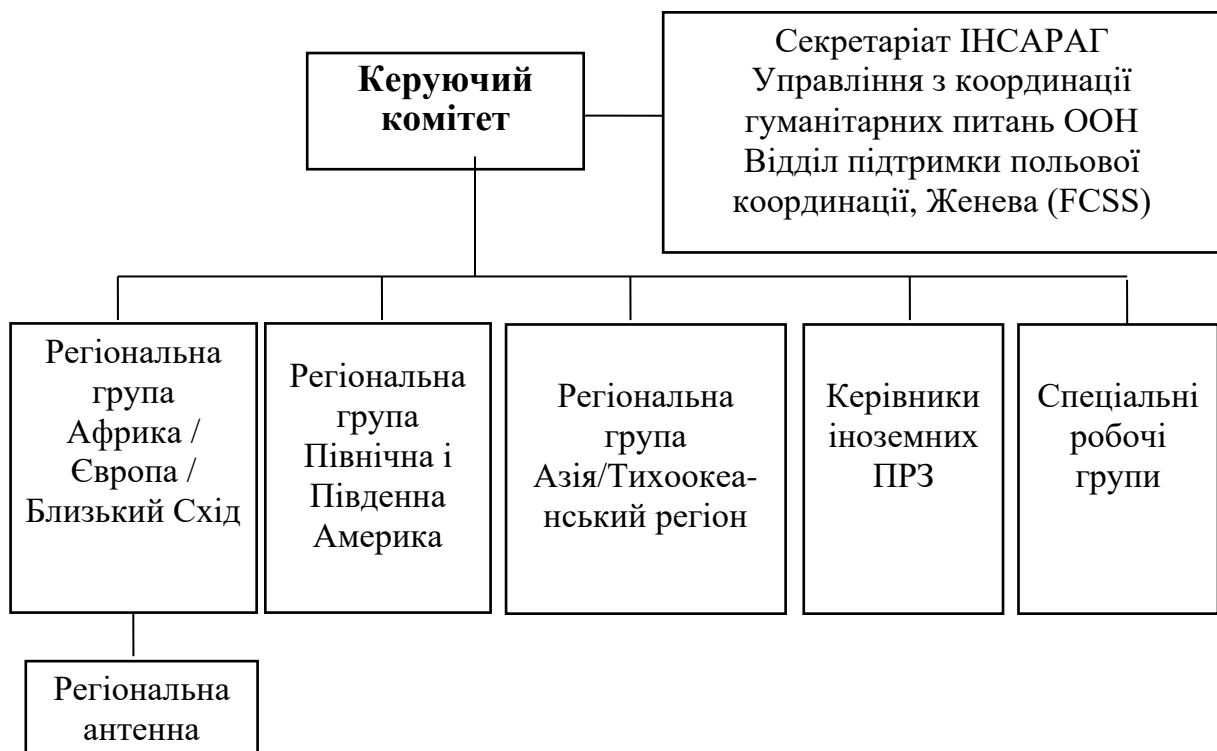

Рис. Б.5.1. Структура ІНСАРАГ [380]

Методологічний цикл ІНСАРАГ

У Керівництві ІНСАРАГ міжнародне реагування описане у вигляді циклу, який включає такі фази :

Готовність – описується період між реагуванням на НС, впродовж якого розглядаються підсумки досвіду попереднього реагування, робляться відповідні висновки і поліпшення, проводяться навчання і планування реагування в майбутньому.

Мобілізація – описуються дії, які необхідно зробити негайно після виникнення лиха, а також процес підготовки ПРЗ до надання допомоги країні, що терпить лихо

Пошуково-рятувальні роботи – описуються усі необхідні дії з моменту прибуття іноземного ПРЗ в центр ООН по прийому/відправці команд (RDC), реєстрації в міжнародному польовому координаційному центрі (OSOCC), доповіді LEMA і проведення пошуково-рятувальних робіт до моменту отримання вказівки від місцевої влади про їх завершення.

Демобілізація – описуються усі необхідні дії з моменту отримання ПРЗ інструкцій про припинення ПРР, підготовки до убування, координація убування загонів через OSOCC і від'їзд загонів з країни, що терпить лихо, через RDC.

Післяопераційна фаза – описуються усі необхідні дії після повернення міжнародних ПРЗ в пункт постійної дислокації, коли від них вимагається заповнити і відправити звіт про виконану роботу і проведення аналізу роботи з метою одержання уроків для підвищення загальної ефективності і якості реагування на ЧС в майбутньому.

На рис. Б.5.2 показано, що більшість людей, постраждалих в стихійних лихах, пов'язаних з обваленням будівель і споруд, виявляються врятованими місцевими жителями в «перші години». Це відбувається відразу ж після лиха і без застосування великої кількості спеціального устаткування. Проте, коли потерпілі виявляються заблокованими під уламками зруйнованих будівель,

особливо залізобетонних, для виявлення, забезпечення доступу і порятунку потерпілих потрібно висококваліфіковані фахівці і спеціальне устаткування.

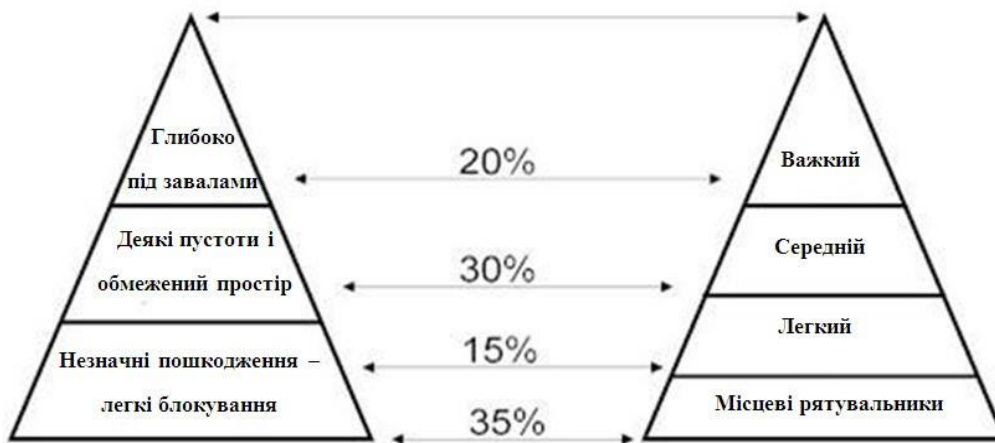

Рис. Б.5.2. Процентне відношення щодо виявлення, забезпечення доступу і порятунку потерпілих [380]

Шанси заблокованого потерпілого на виживання швидко зменшуються, тому вкрай важливим є правильно і якнайшвидше розподілити робочі ділянки між відповідними ПРЗ. Система класифікації ПРЗ розроблена для того, щоб країни, які надають допомогу, відправляли на ліквідацію НС загопи, що мають необхідні навички і устаткування. Ця система також відіграє важливу роль в тому, щоб відповідні сили і засоби були якомога раніше призначені на відповідні ділянки роботи.

Класифікація пошуково-рятувальних загонів згідно з INSARAG

Легкі ПРЗ мають практичні можливості для надання допомоги у проведенні пошуку і порятунку без застосування технічних засобів безпосередньо після виникнення НС. Звичайно це загопи з країни, що терпить лихо, і сусідніх з нею країн. Залучення таких загонів на надзвичайні ситуації за кордоном не рекомендується.

Середні ПРЗ мають практичну можливість проведення пошуку з використанням технічних засобів і рятувальних технологій в НС з обваленням

будівель і споруд. Середні ПРЗ мають можливість розбивати, робити проломи і різати бетонні конструкції, характерні для міських будівель. *Міжнародні середні ПРЗ, що направляються в країну, що терпить лихо, повинні приступити до роботи в цій країні впродовж 32 годин після розміщення інформації про лихо на Віртуальному OSOCC. Середні ПРЗ повинні мати досить персоналу для проведення робіт на 1 ділянці 24 години на добу впродовж періоду часу до 7 днів.*

Важкі ПРЗ мають практичні можливості проведення пошуку в складних умовах із застосуванням технічних засобів і рятувальних технологій в НС з обваленням конструкцій, особливо конструкцій, армованих конструкційною сталлю. Важкі ПРЗ призначені для надання міжнародній допомозі при раптових лихах з обваленням численних армованих бетонних конструкцій, зазвичай розташованих в містах, коли національні сили не в змозі реагувати або не мають необхідних можливостей. *Міжнародні важкі ПРЗ, які направляються в країну, що терпить лихо, повинні приступити до роботи в цій країні впродовж 48 годин після розміщення інформації про лихо на Віртуальному OSOCC. Важкі ПРЗ повинні мати досить персоналу для проведення робіт на 2 окремих ділянках 24 години на добу впродовж періоду часу до 10 днів.*

ПРЗ, що реагують на міжнародну НС, мають бути автономні, щоб ніколи не ставати тягарем для постраждалої від лиха країни, якій вони намагаються надати допомогу.

Тільки ПРЗ, що відповідають вимогам системи класифікації ПРЗ, вносяться в Регістр пошуково-рятувальних загонів ІНСАРАГ.

На рис. Б.5.3 показано те, як персонал ПРЗ, компоненти ПРЗ і, нарешті, сам ПРЗ може бути ефективно використаний в різних типах операцій, від тих, що постійно відбуваються до великих НС таких, як руйнівні землетруси.

Рис. Б.5.3. Використання персоналу ПРЗ в різних типах операцій [380]

Таблица Б.5.1

Пропонований склад ПРЗ важкого класу для роботи упродовж 24 годин [380]

Компонент ПРЗ	Пропонований розподіл особового складу	Завдання	Пропонована кількість
Керівництво	Керівник загону	Керівництво, управління	1
	Заступник керівника загону	Загальна координація	1
	Фахівець з планування	Планування/контроль	1
	Фахівець зі взаємодії (координатор загону)	Взаємодія/звітність	1
	Фахівець зі взаємодії (другий координатор загону)	Взаємодія/ЗМІ/звітність	1

Компонент ПРЗ	Пропонований розподіл особового складу	Завдання	Пропонована кількість
	Інженер (фахівець) з будівельних споруд і конструкцій	Оцінка/Аналіз	1
	Фахівець з безпеки і безпеки рятувальних робіт	Безпека	1
Пошукова складова	Фахівець по пошуку з використанням технічних засобів	Пошук з використанням технічних засобів	2
	Кінолог	Пошук з використанням пошукових собак	4
	Фахівець з небезпечних речовин	РХБЗ	2
Рятувальна складова	Начальник пошуково- рятувального підрозділу/розрахунку і рятувальники	Проробляє проломів; різання; стропівка; рятувальні операції з використанням альпіністського спорядження	28 (4 ПРГ, із 1 керівника ПРГі 6 рятувальників)
	Оператор крану- маніпулятора	Підйом і переміщення важких предметів	2
Медична складова	Лікар	Медичне забезпечення загону (особовий склад і собаки)	1
	Парамедики / Середній медичний персонал	Медичне забезпечення потерпілих	3
МТЗ (Логістика)	Заступник керівника загону по МТЗ	Базовий табір	1
	Фахівець з транспорту	Водопостачання	1
	Фахівець з логістики	Постачання продовольством	1
	Начальник базового табору	Питання транспортування і постачання паливом	2
	Фахівець по зв'язку	Забезпечення зв'язку	1

Вимоги до особового складу пошуково-рятувальних команд

Під час проведення пошуково-рятувальних робіт рятувальники повинні за допомогою спеціального обладнання:

- ✓ проникати в порожнечі згори вертикально (через бетон 200 мм);
- ✓ проникати в порожнечі горизонтально (через бетон 200 мм);
- ✓ проникати в порожнечі знизу вертикально, використовуючи «брудну» технологію (допускаючи падіння уламків в порожнечі) (через бетон 200 мм);
- ✓ проникати в порожнечі вертикально знизу, використовуючи «чисту» технологію (запобігаючи падінню уламків в порожнечі) (через бетон 200мм);
- ✓ розрушати армовані бетонні колони і балки: Команда *важкого* класу: 450 мм; Команда *середнього* класу: 300 мм;
- ✓ прорізати деревину товщиною 300 мм;
- ✓ прорізати металевий уламок / плиту;
- ✓ прорізати сталеві конструкції: Важкий клас: глибина: 260 мм; ширина: 102 мм; середина: 6,5 мм; краї: 10 мм;
- ✓ піднімати і переміщувати вантажі з метою діставання доступу до потерпілих;
- ✓ здійснювати укріплення і стабілізацію аварійних конструкцій згідно з «Керівництвом по укріпленню аварійних конструкцій», розробленим Корпусом інженерів США.

Медичне забезпечення

- ✓ Надання невідкладної медичної допомоги в обрушених структурах, включаючи замкнутий простір, з моменту забезпечення доступу, витягання потерпілих і передача їх до лікувальних установ, включаючи визначення необхідності хірургічного втручання.
- ✓ Здійснювати контроль за станом здоров'я і лікуванням.
- ✓ Надання невідкладної ветеринарної допомоги собакам спільно з кінологами.

✓ Надання невідкладної медичної допомоги потерпілим, починаючи з моменту діставання доступу до них, під час витягання і передачі до лікувальної установи.

✓ Використання форми лікувальних карток пацієнтів.

✓ Ведення медичного журналу із записом усіх медичних випадків.

Можливості:

✓ проведення штучної вентиляції легенів;

✓ проведення серцевої реанімації;

✓ надання допомоги при шоку;

✓ знеболення з використанням лікарських засобів;

✓ надання допомоги при синдромі тривалого стискання;

✓ ампутації і розчленовування;

✓ надання екстреної допомоги (дорослим і дітям);

✓ оцінка стану потерпілого, лікування і визначення першочерговості евакуації;

✓ надання допомоги при гострих захворюваннях;

✓ надання допомоги при травмах в умовах НС, що забезпечує: надання допомоги при напруженому пневмотораксі; обробка і лікування ран; іммобілізація і накладення гіпсу.

Питання безпеки

Члени загону мають бути навчені правилам безпеки і повинні виконувати їх відповідно до приписів Департаменту безпеці ООН.

У ООН існують 5 фаз безпеки:

Фаза I – Превентивна;

Фаза II – Обмеження пересувань;

Фаза III – Перебазування;

Фаза IV – Тимчасове припинення програми;

Фаза V – Евакуація.

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО МІЖНАРОДНУ ПОШУКОВО-РЯТУВАЛЬНУ КОМАНДУ УКРАЇНИ

Правові засади діяльності пошуково-рятувальної команди (ПРК) Мобільного рятувального центру (МРЦ) [77]

Мобільний рятувальний центр ДСНС України є складовою Єдиної державної системи реагування на надзвичайні ситуації.

Основним документом, який регулює діяльність у цій сфері є Кодекс цивільного захисту України, який був прийнятий Верховною Радою України 2 жовтня 2012 року і набув чинності 21 листопада 2012 року.

Документ регулює відносини, пов'язані із захистом населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, реагуванням на них, функціонуванням єдиної державної системи цивільного захисту, та визначає повноваження органів влади, права та обов'язки громадян, підприємств, установ та організацій.

Функції Мобільного рятувального центру ДСНС України щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій на міжнародному рівні визначені наказом ДСНС України від 23.10.2015 № 519 «Про напрямки спеціалізації аварійно-рятувальних формувань центрального підпорядкування та окремих аварійно-рятувальних загонів спеціального призначення ДСНС України».

Порядок надання Україною гуманітарної допомоги іншим країнам визначено Постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2001 №161 «Про затвердження Порядку надання Україною гуманітарної допомоги».

Урядова команда з пошуку та порятунку в умовах міста

Мобільний рятувальний центр ДСНС України є урядовою командою з пошуку та порятунку в умовах міста важкого класу, яка повністю підпорядковується Державній службі України з надзвичайних ситуацій, що входить до складу Міністерства внутрішніх справ України.

Відповідно до наказу ДСНС України від 23.10.2015 № 519 «Про напрямки спеціалізації аварійно-рятувальних формувань центрального підпорядкування та окремих аварійно-рятувальних загонів спеціального призначення ДСНС України» Мобільний рятувальний центр ДСНС України, крім загальних аварійно-рятувальних робіт, виконує специфічні функції з:

- ✓ проведення пошуково-рятувальних робіт в умовах міста;
- ✓ участі у міжнародних рятувальних, гуманітарних операціях;
- ✓ забезпечення виконання зобов'язань України у складі міжнародних рятувальних сил.

Порядок надання Україною гуманітарної допомоги іншим країнам визначено Постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2001 № 161 «Про затвердження Порядку надання Україною гуманітарної допомоги», відповідно до якої:

✓ Міністерство закордонних справ інформує відповідні компетентні органи постраждалої країни про прийняте рішення, проводить переговори про визначення переліку та обсягів гуманітарної допомоги, порядку і терміну доставки, маршрутів, адреси отримувачів, видів транспортних засобів, якими буде доставлено вантаж гуманітарної допомоги, часу і пункту перетинання державного кордону України.

✓ Державна служба України з надзвичайних ситуацій забезпечує рятування людей, надання допомоги в ліквідації наслідків аварій, катастроф, стихійного лиха та інших видів небезпечних подій, що становлять загрозу життю або здоров'ю людей чи призводять до завдання матеріальних збитків.

Міністерство доходів і зборів, Адміністрація Держприкордонслужби відповідно до акта Верховної Ради України або Президента України забезпечують митне оформлення та контроль під час переміщення особового складу пошуково-рятувальної команди, автомобільної, спеціальної, інженерної техніки, вантажу гуманітарної допомоги через державний кордон України.

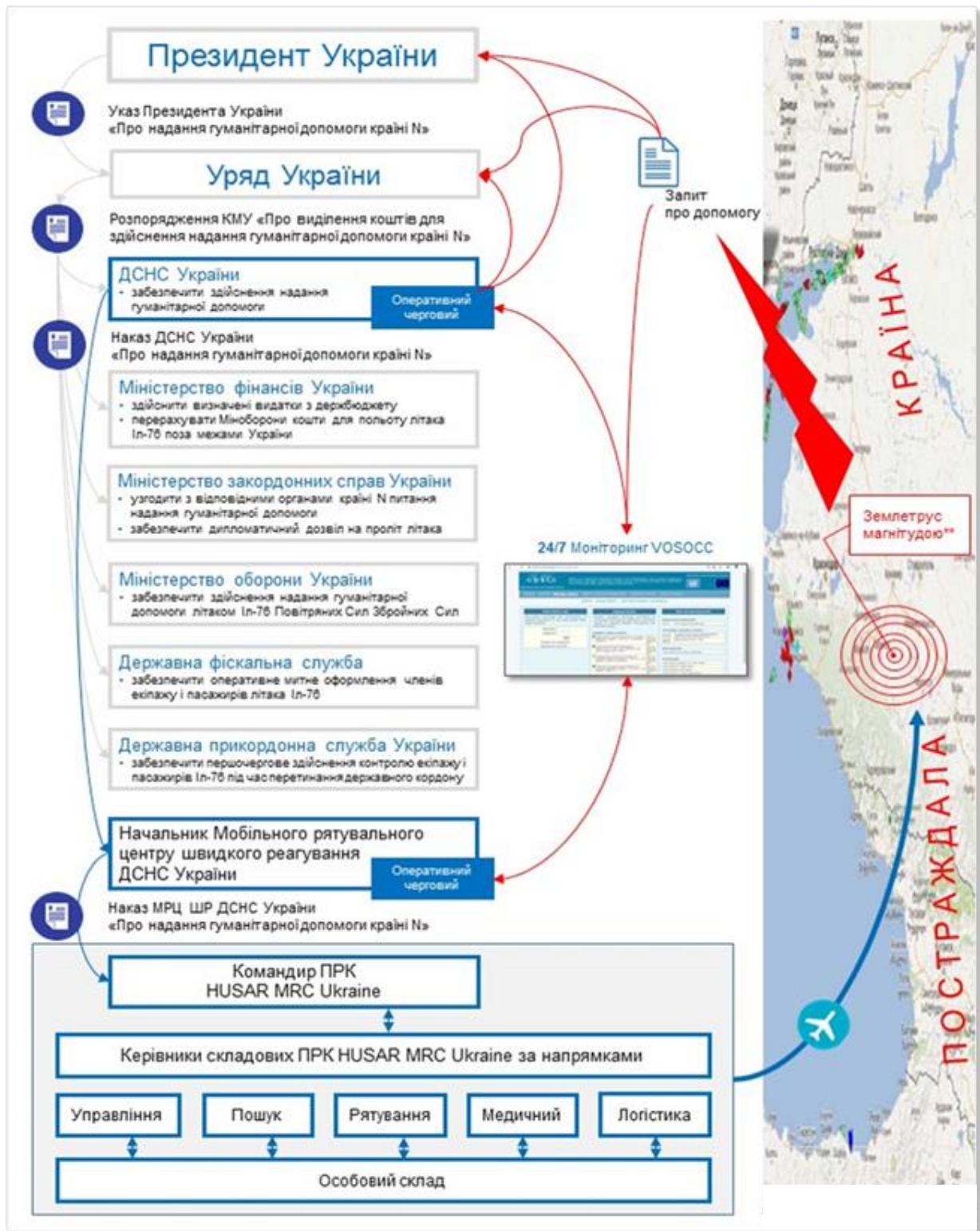

Рис. В.5.1. Реагування на надзвичайні ситуації транскордонного характеру українського корпусу рятувальників і процедура їх залучення [410]

Підтвердження можливостей самодостатності

Мобільний рятувальний центр ДСНС України, як команда важкого класу з пошуку та порятунку в умовах міста, повністю відповідає критеріям самодостатності при проведенні пошуково-рятувальних робіт. Це включає в себе наявність та спроможність безпечного транспортування у достатній кількості (відповідно до кількості особового складу – 64 особи, 8 пошукових собак):

- ✓ рятувального обладнання та інструменту;
- ✓ питної та технічної води;
- ✓ продуктів харчування та корму для пошукових собак;
- ✓ наметів;
- ✓ майна для організації санітарного забезпечення;
- ✓ приладів та обладнання для організації медичного забезпечення;
- ✓ засобів зв'язку;
- ✓ транспортних засобів.

Рятувальне обладнання та інструмент укомплектовані із розрахунку одночасної роботи 2 груп рятувальників на 2 робочих точках.

Перелік обладнання

Перелік обладнання містить:

- ✓ комплекти гідравлічного та пневматичного інструменту;
- ✓ інструмент для різання дерева, металу та залізобетонних конструкцій;
- ✓ обладнання для пошуку за допомогою технічних засобів;
- ✓ комплекти спорядження для виконання висотних робіт;
- ✓ засоби захисту органів дихання (дихальні апарати);
- ✓ прилади виявлення небезпечних хімічних та радіоактивних речовин;
- ✓ квадрокоптер тощо.

Загальна потреба палива на добу становить:

- ✓ бензин А-95 – 200 л;
- ✓ дизельне пальне – 200 л.
- ✓ Питна та технічна вода використовується із розрахунку на одну особу:
- ✓ питна вода – 3 літри на добу;

✓ технічна вода – 5 літрів на добу.

Загальна потреба у технічній воді на добу становить – 700 л. Додатково в наявності є станція очищення води.

Для організації продовольчого забезпечення використовуються сухі продовольчі пайки Міністерства оборони України, які забезпечують особовий склад команди щоденною нормою споживання поживних речовин. Продовольче забезпечення пошукових собак здійснюється за рахунок сухих кормів.

Для організації базового табору використовуються каркасні намети та пневмокаркасні (надувні) модулі з автономною системою освітлення та обігріву повітря (див. рис. В.5.3 – Схема базового табору).

Санітарне забезпечення здійснюється за допомогою окремих туалетних та душових кабінок, а також умивальників та приміщення для просушування одягу та взуття.

У наявності є основні прилади та обладнання для надання екстреної медичної допомоги постраждалим та організації медичного забезпечення рятувальників.

Для організації радіо, телефонного та Інтернет зв'язку використовуються аналогові та цифрові радіостанції, мобільні телефони з сім-картами типу Travel Sim (наявність мережі покриття майже у всіх країнах світу), супутникові телефони та термінали.

Для вирішення елементарних логістичних питань (екстреного транспортування постраждалих, транспортування рятувального інструменту на робочих точках, транспортування майна та обладнання в базовому таборі) використовуються квадроцикли та мотоцикли.

Розширені можливості

Мобільний рятувальний центр ДСНС України має ресурс додаткових сил та засобів, що дозволяють йому виконувати широкий спектр невідкладних робіт.

Частина спеціальних робіт з радіаційного, хімічного та біологічного захисту

Частина спеціальних робіт з радіаційного, хімічного та біологічного захисту оснащена сучасними приладами радіаційного та хімічного контролю, забезпечує реагування на надзвичайні ситуації, що пов'язані з радіаційними, хімічними та біологічними загрозами.

Зокрема, у період підготовки та проведення Міжнародного пісенного конкурсу «Євробачення–2017» підрозділом було виконано понад 29 тисяч хімічних та радіаційних вимірювань.

За останні 2 роки особовий склад взводу взяв участь у 17 міжнародних тренінгах, у тому числі з використанням бойових отруйних речовин під егідою Агентства зменшення загроз Міністерства оборони США.

Частина спеціальних робіт

До складу частини спеціальних робіт входять група піротехнічних робіт, група водопостачання, група енергозабезпечення.

Для належного реагування на надзвичайні ситуації, що пов'язані з аваріями у системах життєзабезпечення, залучається особовий склад і техніка групи водопостачання та групи енергозабезпечення.

На озброєнні групи знаходяться:

✓ електростанції різної потужності та продуктивності (від 9 кВт до 200 кВт) для забезпечення електричною енергією робочих точок, об'єктів, невеликих населених пунктів;

✓ насоси для відкачування води, що застосовуються під час ліквідації підтоплень об'єктів та територій.

Для проведення робіт з гуманітарного розмінування, попередження виникнення та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру залучається особовий склад та техніка групи піротехнічних робіт. Вони оснащені сучасними засобами проведення робіт

з розмінування (засоби розвідки, пошуку та знешкодження) та технікою, які дозволяють здійснювати:

- ✓ реагування на виявлення вибухонебезпечних предметів місцевим населенням;
- ✓ планове виконання робіт з протимінної діяльності;
- ✓ ліквідацію наслідків вибухів на військових складах;
- ✓ роботи із захисту гідротехнічних споруд вибуховим способом;
- ✓ руйнування будівель та споруд, що загрожують обвалом, вибуховим способом;
- ✓ утилізацію застарілих та надлишкових боєприпасів, що зберігаються на військових складах.

З липня 2014 року донині особовий склад частини бере участь у розмінуванні звільнених територій Донецької та Луганської областей на Сході України.

Автотранспортна частина

Для доставки гуманітарної допомоги постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій країнам, а також для транспортування особового складу пошуково-рятувальної команди до зони проведення робіт залучається автотранспортна частина.

Вона укомплектована [410]:

- ✓ автомобільно-вантажною (самоскиди, тягачі);
- ✓ вантажопідйомною (автокрани);
- ✓ інженерною (екскаватори, навантажувачі) технікою.

З 2014 року особовий склад та техніка автотранспортної частини постійно залучаються для доставки гуманітарної допомоги до тимчасово окупованих районів Донецької та Луганської областей на Сході України.

Мобільний госпіталь

Мобільний госпіталь створений для надання кваліфікованої та окремих видів спеціалізованої медичної допомоги постраждалому населенню та рятувальникам. Він складається з відділення реанімації, а також приймального,

хірургічного, дитячого, госпітального та господарчих відділень. Одночасно може бути госпіталізовано до 40 постраждалих осіб.

Процедура розгортання

Процедура розгортання пошуково-рятувальних робіт в умовах міста, участі у міжнародних рятувальних, гуманітарних операціях та забезпеченні виконання зобов'язань України у складі міжнародних рятувальних сил включає в себе такі фази:

- ✓ отримання та уточнення інформації про надзвичайну ситуацію.

Для забезпечення оперативного реагування на надзвичайні ситуації оперативними черговими Мобільного рятувального центру «ДСНС України» у цілодобовому режимі здійснюється моніторинг інтернет-ресурсу Virtual OSOCC. У разі появи інформації про надзвичайну ситуацію з маркером «червоний», про це повідомляється керівному складу команди та контактній особі з питань політики INSARAG.

- ✓ Оповіщення та збір керівного та особового складу.

У разі наказу про оголошення сигналу «Збір-аварія» активуються стандартні операційні процедури оповіщення і збору особового складу пошуково-рятувальної команди.

Оповіщення здійснюється за допомогою стаціонарного та мобільного телефонного зв'язку. Оперативним черговим виконується оповіщення керівного складу команди, який, у свою чергу, виконує оповіщення відповідного підлеглого особового складу.

Готовність до виїзду чергової групи – 5 хвилин. Термін здійснення оповіщення – 15 хвилин.

Термін прибуття керівного та особового складу після оголошення сигналу «Збір-аварія» – 2 години.

- ✓ Підготовка сил та засобів до розгортання.

Після прибуття членів команди організовується їх медичний (у тому числі психологічний) огляд, а також проводиться ветеринарний огляд пошукових собак.

За потреби активується система підбору заміни з числа резервного особового складу. Загальна кількість основного особового складу команди – 64 особи. Загальна кількість резервного особового складу – 64 особи.

Водночас починається процес завантаження техніки та обладнання, яке планується використовувати у разі розгортання.

На основі баз даних складаються остаточні списки особового складу, обладнання, формується колона техніки.

✓ Прийняття рішення про розгортання на підставі офіційного запиту про допомогу.

Рішення про розгортання приймається керівництвом держави (Президент України, Кабінет Міністрів України) на підставі офіційного запиту постраждалої країни про допомогу. Рішення негайно доводиться до відома відповідних центральних органів виконавчої влади та організацій, що залучаються до надання допомоги. У тому числі, через Державну службу України з надзвичайних ситуацій – до Мобільного рятувального центру ДСНС України.

✓ Висування до зони надзвичайної ситуації.

Висування до зони надзвичайної ситуації здійснюється автомобільним або авіаційним транспортом Державної служби України з надзвичайних ситуацій, а за потреби – авіаційним транспортом Міністерства оборони України, одним з його літаків ІЛ-76).

В якості резервного варіанту, якщо Міністерство оборони України не зможе виділити літак для перевезення ПРК, Мобільний рятувальний центр ДСНС України уклав Угоду з авіаційною транспортною компанією про доставку особового складу команди, техніки та обладнання до зони надзвичайної ситуації літаками ІЛ-76.

Готовність Мобільного рятувального центру ДСНС України до висування в зону надзвичайної ситуації з моменту оголошення сигналу «Збір - аварія» менше 10 годин.

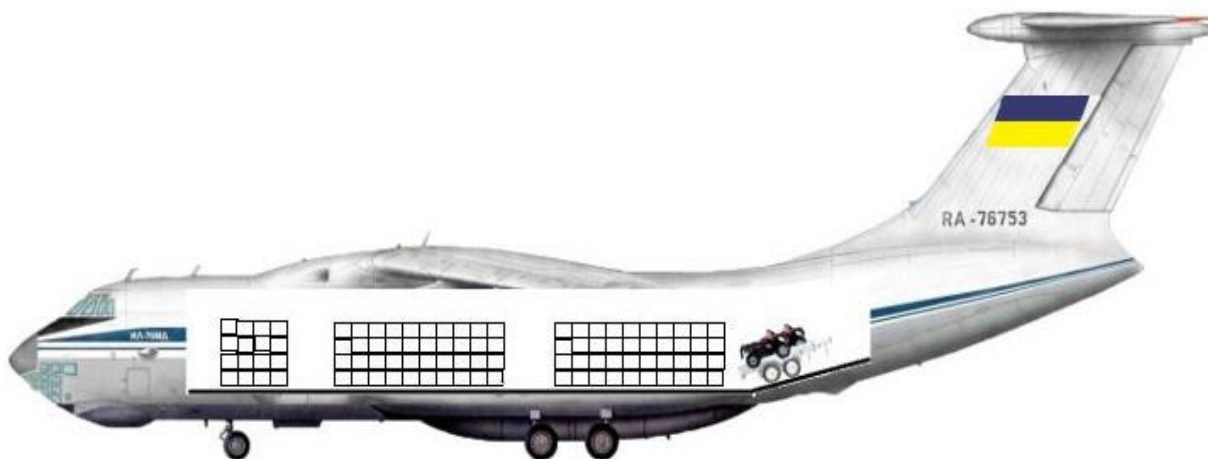

Рис. В.5.2. Висування до зони надзвичайної ситуації здійснюється одним з літаків ІЛ-76 Міністерства оборони України [410]

План мобілізації

Після прибуття керівного та особового складу до місця постійної дислокації активується План мобілізації Мобільного рятувального центру ДСНС України (*План приведення у готовність до дій за призначенням*).

Відповідно до цього плану керівний склад команди за напрямками організовує підготовку сил та засобів для розгортання.

Управління.

З використанням бази даних особового складу, пошукових собак та обладнання:

- ✓ складаються остаточні списки особового складу та пошукових собак для проходження паспортного контролю (враховуючи необхідні заміни з числа резервного складу);

- ✓ складаються остаточні списки обладнання для проходження митних процедур, у тому числі, список небезпечних вантажів, медичного обладнання та наркотичних лікарських засобів, а також засобів зв'язку;

- ✓ активується взаємодія з Міністерством закордонних справ України та Міністерством доходів і зборів України щодо спрощеної процедури перетину кордону;

✓ якщо для в'їзду/від'їзду до/з постраждалої країни необхідні візи, Міністерство закордонних справ України надає допомогу в їх отриманні;

✓ проводиться постійний моніторинг Інтернет-ресурсу Virtual OSOCC та розміщується на ньому актуальна інформація про ППК – USAR Team Fact Sheet та статус залучення команди;

✓ формується електронний реєстр документів особового складу, пошукових собак та техніки для забезпечення перетину кордону.

Крім того:

✓ організовується збір інформації про постраждалу країну та доведення її до особового складу (у тому числі питання безпеки та охорони праці);

✓ готуються засоби радіозв'язку та обладнання доступу до мережі Інтернет;

✓ складається План дій команди на період розгортання тощо.

Пошукова складова.

У першу чергу організовуються роботи із забезпечення розгортання пошукових собак:

✓ організація ветеринарного огляду;

✓ підготовка боксів для собак до транспортування;

✓ завантаження автомобільної техніки обладнанням та майном.

Водночас здійснюється підготовка засобів технічного пошуку постраждалих. Відповідальним особовим складом додатково перевіряється комплектність приладів, рівень заряду акумуляторних батарей, уточнюються особливості використання приладів відповідно до інформації про постраждалу країну. Також здійснюється перевірка особистого спорядження і майна, а також індивідуальних засобів захисту органів дихання, очей, шкіри тощо.

Рятувальна складова

Враховуючи існуючі стандартні процедури періодичної перевірки рятувального обладнання, інструмента, спорядження, майна, у період мобілізації основним завданням керівного та особового складу рятувальної

складової є організація пакування обладнання у відповідні ящики для транспортування та завантаження їх у транспортні засоби для перевезення до зони надзвичайної ситуації або до аеропорту для завантаження у літак. Для прискорення та оптимізації процесу використовуються відпрацьовані схеми завантаження.

Максимальна увага приділяється перевірці та підготовці особистого спорядження та майна. Речове забезпечення особового складу передбачає наявність у кожного члена команди у зоні виконання пошуково-рятувальних робіт:

- ✓ захисного шолому;
- ✓ захисних окулярів;
- ✓ навушників;
- ✓ наколінників;
- ✓ спеціального взуття (основна та запасна пари);
- ✓ спеціального одягу відповідно до пори року;
- ✓ індивідуальних засобів захисту органів дихання;
- ✓ захисних рукавиць;
- ✓ налобного ліхтаря тощо.

Для забезпечення можливості здійснення оперативної заміни непрацюючого спорядження або пошкодженого майна на речових складах створений відповідний запас, який може бути використаний за потреби.

Устаткування, яке працює на акумуляторах або має двигуни, перевіряється і поповнюється / перезаряджається один раз на місяць. Записи про ці дії можуть бути перевірені під час IER.

Медична складова

Основними завданнями для керівного та особового складу медичної складової у період мобілізації є:

- ✓ організація медичного та психологічного огляду керівного та особового складу пошуково-рятувальної команди;

- ✓ перевірка наявності вакцинації (щеплень) керівного та особового складу відповідно до ветеринарно-санітарних вимог постраждалої країни;
- ✓ складання кінцевих списків медикаментів групи А (за потреби);
- ✓ підготовка медичного обладнання, майна, ліків до завантаження.

Відповідно до наказу ДСНС України від 14.12.2018 № 739 «Про забезпечення органів та підрозділів (формувань) цивільного захисту, закладів освіти сфери управління ДСНС лікарськими засобами, медичними виробами та медичною технікою поточного постачання» медичні препарати та медичне обладнання закуповуються на договірній основі.

Контроль якості медпрепаратів та медичного обладнання передбачений умовами договору поставки, а саме: «... якість кожної одиниці Товару повинна відповідати вимогам чинного законодавства (Аналітично-нормативній документації, Держфармакопеї України) та підтверджується і супроводжується засвідченою копією сертифіката якості виробника, іншими необхідними документами і висновками компетентних органів та установ».

У Мобільному рятувальному центрі ДСНС України контроль терміну придатності лікарських засобів здійснює особа, відповідальна за зберігання ліків – фельдшер – завідувач складом.

Медична сумка для надання невідкладної медичної допомоги (з розрахунку на 5–7 осіб одночасно) закріплюється за фельдшером пошуково-рятувального підрозділу. Він/вона контролює термін придатності лікарських засобів і за шість місяців до закінчення терміну інформує фельдшера – завідувача складом про необхідність їх заміни.

Окремо слід зауважити, що для забезпечення належного рівня готовності до реагування на надзвичайні ситуації, необхідний запас ліків та терміни їх придатності перевіряються на постійній основі кожні 3 доби.

Додатково перевіряються вимірювальні прилади, які відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 04.06.2015 № 374 «Про затвердження переліку категорій законодавчо регульованих засобів

вимірювальної техніки, що підлягають періодичній повірці», таких як тонометр, дефібрилятор, пульсоксиметр тощо (тільки українською мовою).

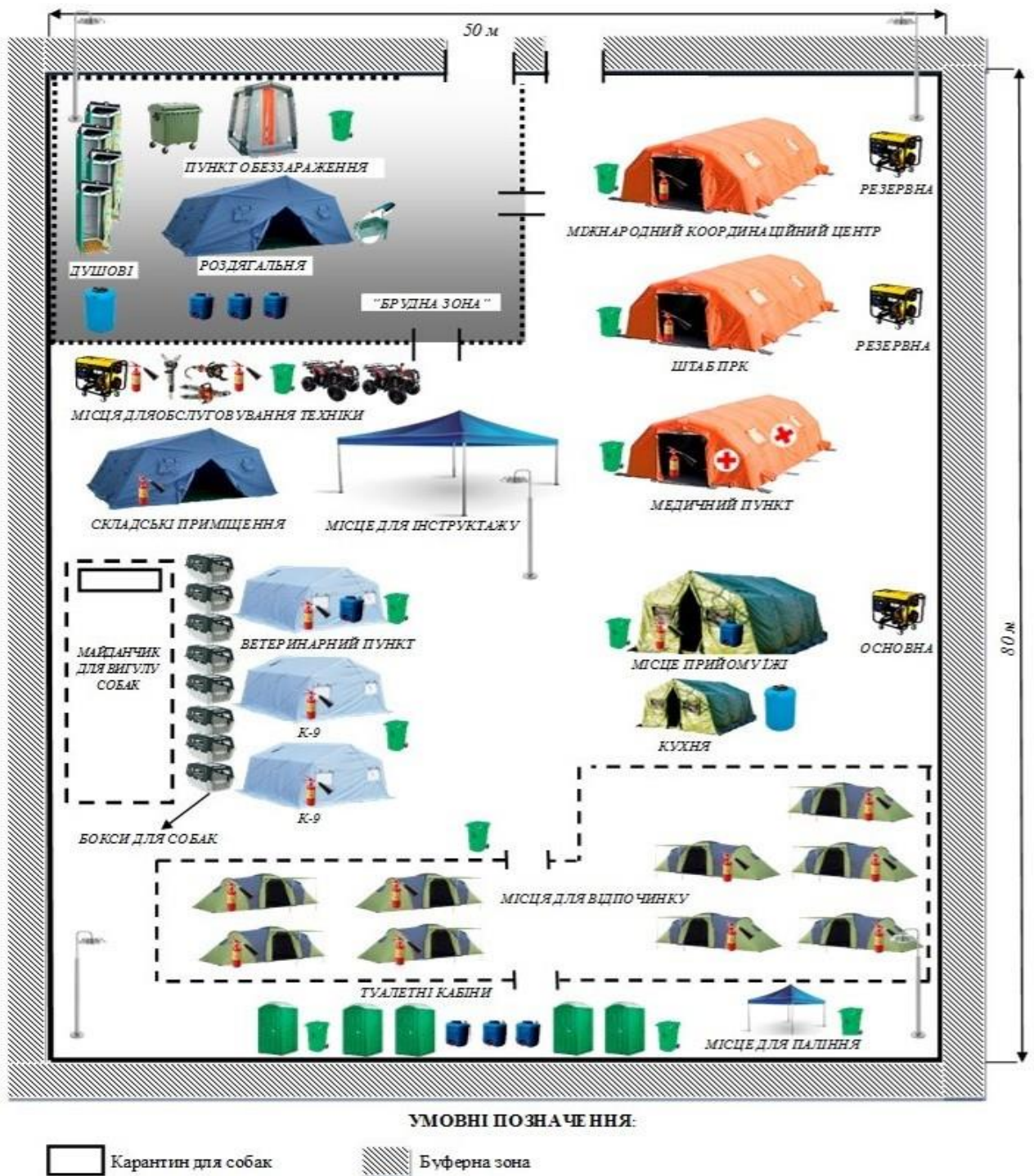
Логістична складова.

На керівний та особовий склад логістичної складової покладені такі обов'язки:

- ✓ підготовка та завантаження обладнання та майна логістичної складової;
- ✓ підготовка та завантаження продуктивних запасів (сухі пайки) та запасів питної води;
- ✓ уточнення потреб у паливно-мастильних матеріалах під час проведення пошуково-рятувальних робіт;
- ✓ організація та забезпечення завантаження обладнання та майна пошуково-рятувальної команди.

Вже у період мобілізації логістична складова починає виконувати функцію забезпечення пошуково-рятувальної команди, користуючись створеними для цих цілей відповідними запасами матеріалів, продуктів, майна. Для прискорення процесу завантаження обладнання та майна у відповідні транспортні засоби, використовуються навантажувачі.

Під час міжнародної місії або навчань готівка і поповнена банківська картка, видані головним бухгалтером Мобільного рятувального центру ДСНС України, зберігається у менеджера з логістики ПРК МРЦ. Сума цих коштів розраховується на основі очікуваних витрат (під час поїздки та на місці), а також всіх непередбачених витрат, пов'язаних з поломками та відмовою обладнання, вартістю запчастин, орендною платою, проживанням (за необхідності) тощо.

Примітка: Оптимальний розмір базового табору становить 80 м х 50 м. За потреби його розмір може бути зменшений до 60 м х 40 м.

Рис. В.5.3. Схема базового табору [410]

МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ МОБІЛЬНОГО РЯТУВАЛЬНОГО ЦЕНТРУ ДСНС УКРАЇНИ

Мобільний рятувальний центр ДСНС України постійно бере участь у міжнародних заходах та спільних проектах, які спрямовані на підвищення рівня координації та співпраці міжнародних рятувальних сил під час спільного реагування на надзвичайні ситуації.

Протягом останніх років між атестаційного періоду особовий склад та техніка пошуково-рятувальної команди регулярно брали участь у міжнародних навчаннях, тренінгах, семінарах тощо.

Українсько-польський проект «Вдосконалення можливостей України з проведення пошуково-рятувальних операцій в умовах міста за допомогою підвищення рівня навичок представників пошуково-рятувальної команди»

Основний міжнародний проект, направлений на підвищення готовності команди Мобільного рятувального центру ДСНС України до реагування на надзвичайні ситуації у складі міжнародних рятувальних сил та на підготовку до зовнішньої переатестації в системі INSARAG.

У період з вересня 2016 року по грудень 2017 року у рамках проекту було проведено 9 заходів. Серед них, зокрема, командно-штабні навчання, семінари, тренінги, а також повномасштабні польові навчання за участю команд України, Польщі та Чехії, які були організовані Державною пожежною службою Республіки Польща [410].

Проект, що розпочався у 2015 році та ставив за мету підвищити рівень готовності Мобільного рятувального центру ДСНС України до реагування на радіологічні, хімічні та біологічні загрози як на території України, так і за її межами. Крім навчальної складової, проект передбачав оснащення РХБЗ

підрозділів сучасними приладами, обладнанням та індивідуальними засобами захисту. Надалі вони активно використовувалися під час підготовки та проведення Міжнародного пісенного конкурсу «Євробачення–2017».

У період з 2015 по 2017 роки було проведено 11 тренінгів, семінарів та навчань, у тому числі навчання на спеціальному полігоні міста Вишків (Республіка Чехія) з використанням бойових отруйних речовин.

Проект, що реалізовувався Центром домедичної допомоги та медицини катастроф Королівства Швеції та фінансувався Європейським Союзом, мав на меті підвищення стійкості України в управлінні кризовими ситуаціями, а також підвищення професіоналізму фахівців різних галузей за допомогою стандартизованої підготовки та на основі затверджених стандартних операційних процедур.

Основою проекту було використання системи моделювання надзвичайних ситуацій з великою кількістю постраждалих MacSim, що побудована на досвіді ліквідації наслідків терористичних актів у Лондоні та Мадриді.

У період з 2015 по 2018 роки було проведено 7 спільних заходів з представниками Мобільного рятувального центру ДСНС України, Національної поліції України та Міністерства охорони здоров'я України. [410]

Проект зосередив свою увагу на всебічному підвищенні навичок і вмінь пошукових собак. За період існування проекту були проведені навчання та тренінги з використання різних методів пошуку за допомогою пошукових собак як у завалах (в результаті надзвичайних ситуацій техногенного характеру), так і у природному середовищі та у воді.

У період з 2016 по 2017 роки було взято участь у навчаннях та тренінгах як на території України, так і в Німеччині.

АЛГОРИТМИ
НАДАННЯ ЕКСТРЕНОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ДЛЯ НЕМЕДИЧНИХ
ФАХІВЦІВ ПРИ РІЗНОМАНІТНИХ НАДЗВИЧАЙНИХ СТАНАХ

Алгоритм № 1
Базовий алгоритм надання екстреної медичної допомоги
при зупинці серця

Базові реанімаційні заходи мають таку послідовність:

1. Перед наданням допомоги необхідно переконатися, що Вам, постраждалому та іншим присутнім особам не загрожує небезпека.

Пам'ятайте! Ви повинні врятувати життя, але не ціною власного!

2. Якщо місце безпечне, визначте чи в свідомості постраждалий – обережно потрясіть за плече та голосно запитайте: «З Вами все гаразд? Як Ви себе почуваєте?». В жодному разі, з метою визначення свідомості, не тисніть постраждалому на очі, не коліть його гострими предметами.

3. Якщо постраждалий реагує:

3.1. Якщо постраждалому нічого не загрожує, залиште його в попередньому положенні.

3.2. Якщо можливо, з'ясуйте, що з ним сталося та викличте швидку медичну допомогу.

3.3. *Не залишайте* постраждалого без нагляду, періодично оцінюйте його стан.

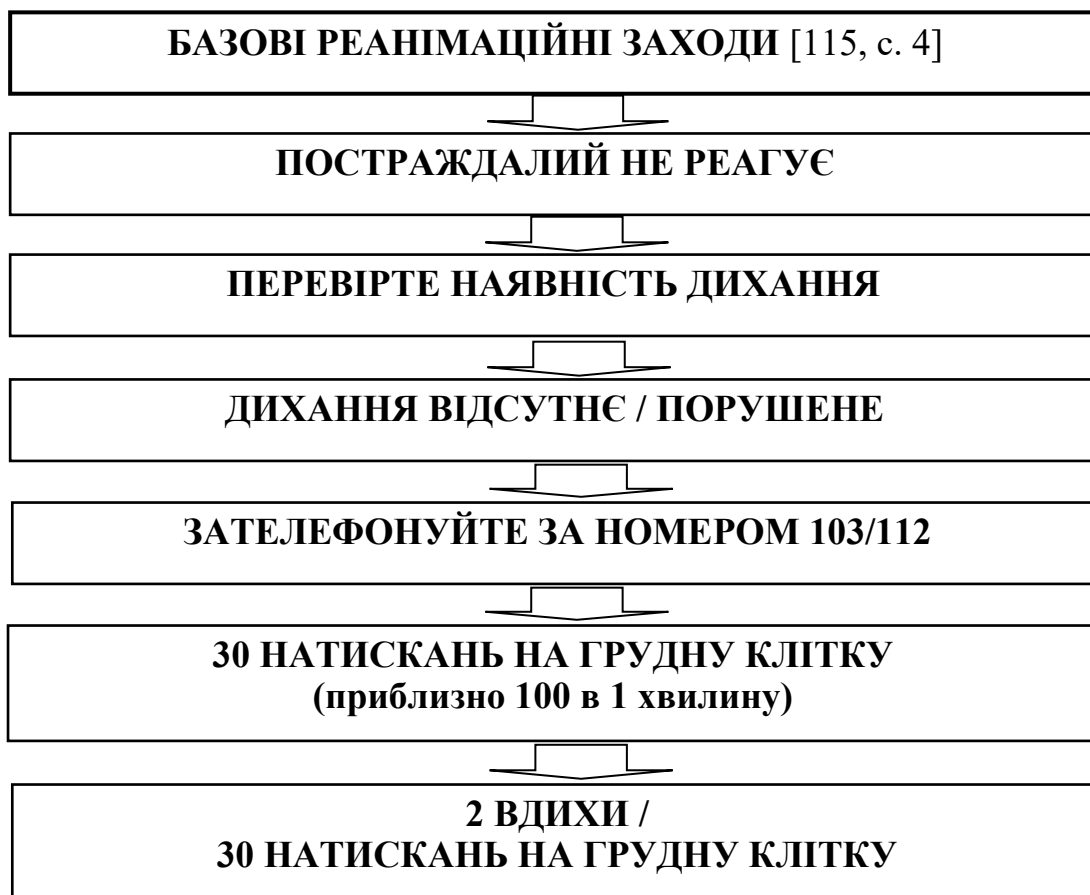
4. Якщо постраждалий не реагує:

4.1. Покличте на допомогу оточуючих осіб.

4.2. За необхідності поверніть постраждалого на спину, відновіть прохідність дихальних шляхів.

5. Підтримуючи дихальні шляхи відкритими, визначте наявність дихання, використовуючи потрібний прийом: «чути, бачити, відчувати» (див. маніпуляцію № 1).

Визначати наявність дихання необхідно протягом 10 секунд.

При нормальному диханні за цей час Ви почуєте не менше 2–3 вдихів.

Пам'ятайте! Протягом декількох хвилин після зупинки серця у постраждалого може зберігатися слабе дихання або поодинокі гучні вдихи. Не сплутайте його з нормальним диханням. Якщо у Вас виникли сумніви, що дихання нормальне, вважайте, що його немає.

Для визначення життєвих показників не має необхідності перевіряти пульс, можна обмежитись тільки визначенням наявності дихання.

6. Якщо постраждалий дихає нормально (18–20 вдихів за хвилину):

6.1. Переведіть його в стабільне положення (див. маніпуляцію № 4).

6.2. Попросіть когось або самостійно викличте швидку медичну допомогу.

6.3. Не залишайте постраждалого без нагляду до приїзду медиків.

Слідкуйте за життєвими показниками.

7. Якщо дихання відсутнє або порушене:

7.1. Попросіть когось сходити за допомогою, якщо немає можливості самостійно викличте швидку медичну допомогу, навіть якщо буде потрібно залишити постраждалого на певний час.

7.2. Тільки після виклику швидкої медичної допомоги розпочніть проведення серцево-легеневої реанімації.

8. *Виконайте 30 натискань на грудну клітку* (див. маніпуляцію № 2):

8.1. Станьте на коліна збоку від постраждалого.

8.2. Визначте місце компресії та розмістіть руки на грудній клітці.

8.3. Виконуйте компресії глибиною не менше 5 (не більше 6 см), з частотою 100 (не більше 120) за хвилину.

Пам'ятайте! Не відривайте рук від грудної клітки при виконанні компресій. При виконанні кожної наступної компресії дайте можливість грудній клітці повернутись в початкове положення.

9. *Виконайте 2 вдихи:*

9.1. Відновіть прохідність дихальних шляхів.

9.2. Затисніть ніздрі постраждалого однією рукою.

9.3. Щільно охопіть губами рот постраждалого, для створення герметичності.

9.4. Зробіть рівномірний видих (як при звичайному диханні) в рот постраждалого протягом однієї секунди (одночасно слідкуючи за рухом його грудної клітки). Дайте можливість грудній клітці постраждалого повернутись в початкове положення та одразу виконайте другий вдих.

Пам'ятайте! Виконувати штучне дихання можна тільки за наявності захисних засобів – маска-клапан, дихальна маска та ін. При відсутності захисних засобів штучне дихання можна не виконувати – проводьте тільки натискання на грудну клітку.

Виконання двох вдихів повинно займати не більше 5 секунд.

10. Одразу після виконання двох вдихів розпочніть натискання на грудну клітку відповідно до вищезазначених рекомендацій (30:2).

Важливо:

1. Якщо Ви виконуєте реанімацію не один, потрібно змінюватись кожні дві хвилини, щоб запобігти перевтомленню.

2. Паузи між компресіями на грудну клітку повинні бути мінімальними.

3. Зупинку для оцінювання стану постраждалого слід проводити тільки після відновлення дихання.

4. Ви можете припинити серцево-легеневу реанімацію за таких умов:

– *прибуття медиків,*

– *відновлення дихання/свідомості,*

– *Ваше фізичне виснаження.*

Алгоритм № 2 Серцевий напад

Інфаркт міокарду (серцевий напад) – ішемія/змертвіння серцевого м'язу внаслідок недостатності кровопостачання.

Основна причина виникнення – відкладання жирових утворювань на внутрішній стінці судин, що кровопостачають серцевий м'яз. Найбільш небезпечне ускладнення інфаркту міокарда – раптова смерть.

Ознаки інфаркту міокарда – початок інфаркту міокарда може бути інтенсивним, однак, частіше його ознаки з'являються поступово, починаючи з помірною болем та дискомфортом. Частіше за все люди не розуміють у чому справа та чекають надто довго, перш ніж звернутися по допомогу. Зверніть увагу на такі ознаки (симптоми): дискомфорт в центрі грудної клітки, стискаючий, тягнучий біль за грудиною; біль в лівій руці з проекцією в лікоть, мізинець, шию, нижню щелепу; відчуття страху; часте дихання (більш ніж 30 дихальних рухів за хвилину); холодний піт, нудота, запаморочення.

Ваші дії у випадку виявлення хоча б однієї з ознак:

1. Терміново викличте швидку медичну допомогу – стисло поясніть диспетчеру причину виклику.

2. Покладіть людину на спину.

3. Розстебніть комірець, манжети сорочки.

4. Забезпечте надходження свіжого повітря в приміщення.

5. Запитайте постраждалого про прийом серцевих препаратів.

У випадку постійного прийому нітрогліцерину – допоможіть прийняти постраждалому ліки.

6. Дайте розжувати таблетку аспірину (незалежно від прийому інших препаратів).

7. Постійно спостерігайте за постраждалим, не залишайте його без нагляду.

8. Не дозволяйте постраждалому відмовитись від виклику швидкої медичної допомоги. Краще перестраховатися, ніж недооцінити ситуацію, що склалася.

9. За необхідності будьте готові розпочати серцево-легеневу реанімацію (див. алгоритм № 1).

АВТОМАТИЧНА ЗОВНІШНЯ ДЕФІБРИЛЯЦІЯ [115 с. 8]

ПЕРЕВІРТЕ СТАН СВІДОМОСТІ

*Делікатно потрясіть за плече.
Голосно запитайте: «Чи з Вами все добре»*

ЯКЩО НЕ РЕАГУЄ

Відновіть прохідність дихальних шляхів та перевірити дихання

ЯКЩО НЕ ДИХАЄ АБО ДИХАННЯ ПАТОЛОГІЧНЕ

Зателефонуйте 103 (112), знайдіть та принесіть автоматичний зовнішній дефібрилятор (АЗД)

ЯКЩО ДИХАЄ НОРМАЛЬНО

- ◇ Надайте безпечне положення
- ◇ Зателефонуйте 103 (112)
- ◇ Продовжуйте перевіряти дихання

НЕГАЙНО РОЗПОЧНІТЬ СЕРЦЕВО-ЛЕГЕНЕВУ РЕАНІМАЦІЮ (СЛР)

РОЗТАШУЙТЕ РУКИ В ЦЕНТРІ ГРУДНОЇ КЛІТКИ ТА
ВИКОНАЙТЕ 30 НАТИСКАНЬ НА ГРУДНУ КЛІТКУ:

- ◆ Твердо натискайте на глибину принаймні 5 см з частотою щонайменше 100/хв
- ◆ Щільно прикладіть губи до рота постраждалого
- ◆ Вдмухуйте повітря поки грудна клітка не підніметься
- ◆ Виконайте наступний вдих коли грудна клітка опуститься
- ◆ Продовжуйте СЛР

СЛР 30:2

УВІМКНІТЬ АЗД ТА НАКЛАДІТЬ ЕЛЕКТРОДИ

*Дотримуйтесь голосових команд АЗД без зволікань. Накладіть один електрод під ліву пахву, інший – під праву ключицю (поруч з грудиною).
Якщо рятувальників більше, ніж один: **НЕ припиняйте СЛР***

ВІДСТУПІТЬ У БІК ТА ВИКОНАЙТЕ ДЕФІБРИЛЯЦІЮ

НІХТО НЕ ПОВИНЕН ТОРКАТИСЯ ПОСТРАЖДАЛОГО:

- ◆ Під час перевірки ритму;
- ◆ Під час виконання дефібриляції

Якщо постраждалий почне приходити до тями (рухатися, відкривати очі та нормально дихати) припиніть СЛР. Якщо залишається без свідомості – надайте йому безпечне положення

Пам'ятайте! Якщо Ви відчуваєте вищеперераховані симптоми і не маєте можливості викликати швидку медичну допомогу попросіть кого-небудь відвезти Вас в лікарню. Сідайте за кермо тільки в тому випадку, якщо немає іншого виходу. Якщо Ви самотійно їдете в лікарню включіть аварійну сигналізацію та їдьте на низькій швидкості.

Алгоритм № 3 Проведення серцево-легеневої реанімації з використанням АЗД

Базові реанімаційні заходи мають таку послідовність:

1. Перед наданням допомоги необхідно переконатися, що Вам, постраждалому та іншим присутнім особам не загрожує небезпека.

Пам'ятайте! Ви повинні врятувати життя але не ціною власного!

2. Якщо місце події безпечне, визначте чи в свідомості постраждалий – обережно потрясіть за плече та голосно запитайте: «З Вами все гаразд?

Як Ви себе почуваєте?». В жодному разі, з метою визначення свідомості, *не тисніть* постраждалому на очі, *не коліть* його гострими предметами.

3. Якщо постраждалий реагує:

3.1. Якщо постраждалому нічого не загрожує, залиште його в попередньому положенні.

3.2. Якщо можливо, з'ясуйте, що з ним сталося та викличте швидку медичну допомогу.

3.3. Не залишайте постраждалого без нагляду, періодично оцінюйте його стан.

4. Якщо постраждалий не реагує:

4.1. Покличте на допомогу.

4.2. За необхідності поверніть постраждалого на спину, відновіть прохідність дихальних шляхів.

5. Підтримуючи дихальні шляхи відкритими, визначте наявність дихання, використовуючи потрібний прийом: «чути, бачити, відчувати» (див. маніпуляцію № 1).

Визначати наявність дихання необхідно протягом 10 секунд. При нормальному диханні за цей час Ви почувете не менше 2–3 вдихів.

Пам'ятайте! Протягом декількох хвилин після зупинки серця у постраждалого може зберігатися слабе дихання або поодинокі гучні вдихи. Не слухайте його з нормальним диханням! Якщо у Вас виникли сумніви, що дихання нормальне, вважайте, що його немає.

Для визначення життєвих показників не має необхідності перевіряти пульс, можна обмежитись тільки визначенням наявності дихання.

6. Якщо постраждалий дихає нормально:

6.1. Переведіть його в стабільне положення (див. маніпуляцію № 4).

6.2. Попросіть когось або самостійно викличте швидку медичну допомогу.

6.3. Не залишайте постраждалого без нагляду до приїзду медиків.

Слідкуйте за життєвими показниками.

7. *Якщо дихання відсутнє або неправильне* попросіть когось сходити за допомогою чи принести АЗД, якщо нікого немає поруч самостійно викличте швидку медичну допомогу та принесіть АЗД.

8. *Якщо Ви надаєте допомогу самостійно – одразу використовуйте АЗД.*

8.1. Відкрийте кришку. Як правило після цього апарат вмикається самостійно, якщо ні – натисніть кнопку, щоб його увімкнути.

8.2. Після того як апарат увімкнувся, він одразу розпочне давати голосові команди – неухильно дотримуйтеся команд апарату.

8.3. Приклейте електроди на грудну клітку постраждалого та зачекайте доки апарат не здійснить аналіз ритму, після чого, за необхідності, натисніть кнопку розряду для проведення дефібриляції.

Пам'ятайте! Не торкайтесь постраждалого, коли апарат проводить аналіз ритму та під час проведення дефібриляції. Проводьте дефібриляцію тільки після того, як Ви вневнились, що ніхто не торкається постраждалого.

9. *Одразу після виконання дефібриляції розпочніть проведення СЛР у співвідношенні 30:2, відповідно до вимог, вказаних в алгоритмі № 1:*

9.1. Станьте на коліна збоку від постраждалого.

9.2. Визначте місце компресії та розмістіть руки на грудній клітці.

9.3. Виконуйте компресії глибиною не менше 5 (не більше 6 см), з частотою 100 (не більше 120) за хвилину.

Пам'ятайте! Не відривайте рук від грудної клітки при виконанні компресій. Під час виконання кожної наступної компресії дайте можливість грудній клітці повернутись в початкове положення.

10. *Виконайте 2 вдихи:*

10.1. Відновіть прохідність дихальних шляхів.

10.2. Затисніть ніздрі постраждалого однією рукою.

10.3. Щільно охопіть губами рот постраждалого, для створення герметичності.

10.4. Зробіть рівномірний видих (як при звичайному диханні) у рот постраждалого протягом однієї секунди (одночасно слідкуючи за рухом його

грудної клітки). Дайте можливість грудній клітці постраждалого повернутись в початкове положення та одразу виконайте другий вдих.

Пам'ятайте! Виконувати штучне дихання можна тільки за наявності захисних засобів – маска-клапан, дихальна маска та ін. За відсутності захисних засобів, штучне дихання можна не виконувати проводьте тільки натискування на грудну клітку.

Виконання двох вдихів повинно займати не більше 5 секунд.

11. Одразу після виконання двох вдихів розпочніть натискання на грудну клітку відповідно до вищевказаних рекомендацій (30:2).

12. Через дві хвилини дефібрилятор автоматично проведе повторний аналіз ритму у постраждалого дійте відповідно до його голосових підказок, за необхідності виконайте дефібриляцію.

Якщо в моделі дефібрилятора не передбачено автоматичне вмикання через 2 хвилини (тобто після виконання 5–6 циклів СЛР 30:2) – увімкніть його самостійно.

13. Якщо СЛР виконують два рятувальники – *перший*: розпочинає проведення СЛР 30:2; *другий*: приносить та готує автоматичний дефібрилятор до роботи.

Пам'ятайте! Не припиняйте натискання на грудну клітку доки інший рятувальник прикріплює електроди.

Припиніть натискування на грудну клітку під час аналізу ритму серця дефібрилятором, відповідно до його команди, незалежно від того яке по рахунку натискання Ви виконуєте.

Використовуйте час коли дефібрилятор аналізує ритм (через кожні 2 хвилини проведення СЛР) для того, щоб змінитися: натискання на грудну клітку – фізично виснажлива маніпуляція.

14. Використовуйте АЗД протягом всього часу проведення СЛР – немає обмежень в кількості проведення дефібриляцій.

15. У випадку, коли після аналізу ритму серця дефібрилятор не рекомендує проведення дефібриляції – продовжуйте СЛР у співвідношенні 30:2, відповідно до вищевказаних рекомендацій.

16. Якщо у постраждалого відновилось дихання та самостійна робота серця – переведіть його в стабільне положення (див. маніпуляцію № 4) *не знімаючи електроди*. Уважно слідкуйте за станом постраждалого та за необхідності будьте готові продовжити СЛР.

Алгоритм № 4

Пошкодження хребта

1. Обставини, що найчастіше призводять до травмування хребта:

- падіння з висоти;
- стрибки у воду;
- сильний удар по тулубу;
- дорожньо-транспортні пригоди;
- ураження блискавкою;
- ураження електричним струмом;
- вибух.

Пам'ятайте! Підозрюйте травму хребта при вищевказаних обставинах травмування!

Ознаки пошкодження хребта:

- сильний біль або відчуття тиску в голові, шийі або спині;
- поколювання або втрата чутливості в пальцях рук та ніг;
- втрата рухових функцій кінцівок;
- деформація в області хребта;
- судоми;
- ускладнене дихання;
- втрата рівноваги.

Пам'ятайте! Відсутність скарг у постраждалого не є ознакою відсутності пошкоджень!

2. Переконайтеся в безпечності місця події, тільки після цього надавайте допомогу постраждалому. Якщо місце небезпечне: дочекайтесь прибуття рятувальників.

Пам'ятайте! Ви повинні врятувати життя але не ціною власного!

3. Проведіть огляд постраждалого, визначте наявність свідомості, дихання.
4. Попросіть когось або самостійно викличте швидку медичну допомогу.

5. Якщо у постраждалого відсутнє дихання – відновіть прохідність дихальних шляхів та розпочніть проведення СЛР (*див. алгоритм №1*).

6. Якщо постраждалий у свідомості та його місцезнаходження безпечне:

- 6.1. Переміщайте постраждалого тільки у разі крайньої необхідності.
- 6.2. Слідкуйте за життєвими ознаками.
- 6.3. У разі необхідності відкрийте постраждалого термопокривалом/ковдрою.
- 6.4. Підтримайте постраждалого психологічно.
- 6.5. У жодному разі не залишайте постраждалого без нагляду.

ПОШКОДЖЕННЯ ХРЕБТА [115, с. 12]

ВАЖЛИВО

- ♦ обов'язково зафіксуйте шийний відділ хребта;
- ♦ проведення серцево-легеневої реанімації є пріоритетним, іммобілізація не повинна її затримувати;
- ♦ відсутність скарг у постраждалого не є ознакою відсутності пошкоджень хребта

6.6. До прибуття швидкої медичної допомоги періодично перевіряйте стан постраждалого.

7. Якщо місце події потенційно небезпечне, постраждалому необхідно надати таку допомогу:

7.1. Виконайте фіксацію шийного відділу хребта за допомогою шийного комірця (див. маніпуляцію № 7) або іншим методом (м'яка шина, ручна фіксація).

7.2. Перемістіть постраждалого на довгу транспортувальну дошку або тверду рівну поверхню (щит, двері та ін.) – використовуйте допомогу оточуючих осіб та свідків події.

Пам'ятайте! В жодному разі не переміщайте постраждалого самостійно, Ви можете завдати постраждалому додаткових травм!

7.3. Зафіксуйте постраждалого на довгій транспортувальній дошці.

7.4. За необхідності вкрийте постраждалого термопокривалом/ковдрою.

7.5. Евакуюйте постраждалого в безпечне місце.

7.6. Проведіть вторинний огляд.

7.7. Надайте екстрену медичну допомогу залежно від наявних пошкоджень (пов'язки, фіксація переломів та ін.).

7.8. Підтримайте постраждалого психологічно: поясніть, що Ви можете йому допомогти, що швидка медична допомога незабаром прибуде тощо.

7.9. У жодному разі не залишайте постраждалого без нагляду.

7.10. До прибуття швидкої медичної допомоги періодично перевіряйте стан постраждалого.

Алгоритм № 5

Травма голови (черепно-мозкова травма)

1. *Обставини, що найчастіше призводять до травми голови:*

- падіння з висоти;
- стрибки у воду;
- сильний удар по голові або тулубу;
- дорожньо-транспортні пригоди;
- ураження блискавкою;
- ураження електричним струмом;
- вибух.

Пам'ятайте! Завжди підозрюйте травму голови при вищевказаних обставинах травмування!

2. Ознаки черепно-мозкової травми:

- сонливість;
- сплутаність або втрата свідомості;
- сильний біль або відчуття тиску в голові, шиї;
- поколювання або втрата чутливості в пальцях рук та ніг;
- втрата рухових функцій кінцівок;
- деформація в області голови;
- судоми;
- утруднене дихання;
- порушення зору;
- нудота;
- блювота;
- стійкий головний біль;
- втрата рівноваги;
- різниця у розмірах правої і лівої зіниці (не обов'язково);
- виділення крові та/або ліквору (прозора рідина) з ротової та/або носової порожнини.

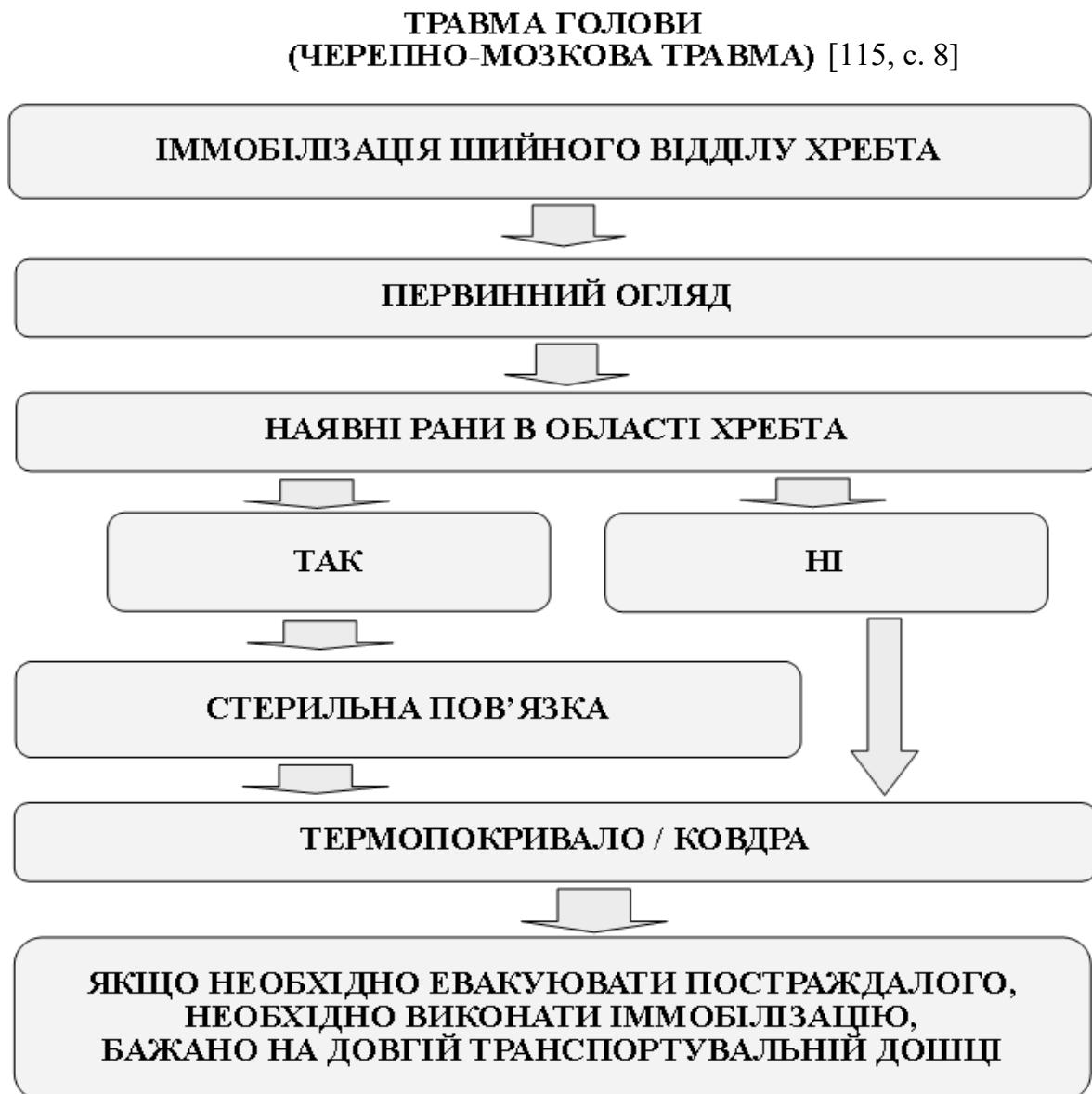
Пам'ятайте! Відсутність скарг у постраждалого не є ознакою відсутності пошкоджень!

3. Переконайтеся в безпечності місця події для Вас і тільки після цього надавайте допомогу постраждалому. Якщо місце небезпечне: дочекайтесь прибуття рятувальників.

Пам'ятайте! Ви повинні врятувати життя але не ціною власного!

4. Перед проведенням огляду постраждалого та надання йому допомоги виконайте фіксацію шийного відділу хребта за допомогою шийного комірця (див. маніпуляцію № 7) або іншим методом (м'яка шина, ручна фіксація).

5. Проведіть огляд постраждалого, визначте наявність свідомості, дихання.

6. Попросіть когось або самостійно викличте швидку медичну допомогу.

7. Якщо у постраждалого відсутнє дихання – відновіть прохідність дихальних шляхів та розпочніть проведення СЛР (див. алгоритм № 1).

8. Якщо у постраждалого відсутні рани в області голови та інші пошкодження:

8.1. За необхідності вкрийте постраждалого термопокривалом / ковдрою.

8.2. Підтримайте постраждалого психологічно: поясніть, що Ви можете йому допомогти, що швидка медична допомога незабаром прибуде тощо.

8.3. У жодному разі не залишайте постраждалого без нагляду.

8.4. До прибуття швидкої медичної допомоги періодично перевіряйте стан постраждалого.

8.5. У випадку потенційно небезпечного місця події – евакуюйте постраждалого на довгій транспортувальній дошці.

9. Якщо у постраждалого наявні рани в області голови та інші пошкодження:

9.1. Накладіть пов'язки на рани та надайте відповідну допомогу.

9.2. За необхідності вкрийте постраждалого термопокривалом / ковдрою.

9.3. Підтримайте постраждалого психологічно: поясніть, що Ви можете йому допомогти, що швидка медична допомога незабаром прибуде тощо.

9.4. У жодному разі не залишайте постраждалого без нагляду.

9.5. До прибуття швидкої медичної допомоги періодично перевіряйте стан постраждалого.

9.6. У випадку потенційно небезпечного місця події – евакуюйте постраждалого на довгій транспортувальній дошці.

Пам'ятайте! При черепно-мозковій травмі існує великий ризик виникнення блювоти у постраждалого тому, якщо можливо, до прибуття швидкої медичної допомоги постраждалий повинен знаходитись у безпечній, боковій позиції (стабільному положенні).

Алгоритм № 6

Пошкодження живота

1. Ознаки проникаючої травми живота:

- наявність рани;
- біль в рані та в черевній порожнині;
- нудота;
- блювота;
- слабкість;
- відчуття тиску, «розпирання» в животі;
- наявність сторонніх предметів в рані (ніж, арматура та ін.);
- наявність в рані кишківника чи сальника (евентерації).

2. *Ознаки закритої травми живота з можливою внутрішньою кровотечею:*

- посиніння шкіри (утворення синця) на місці травми;
- пальпаторно живіт м'який, болючий;
- відчуття хвилювання або неспокою у постраждалого;
- частий слабкий пульс;
- часте дихання;
- бліда, холодна або волога на дотик шкіра;
- нудота;
- блювота;
- відчуття спраги;
- втрата свідомості.

3. Переконайтеся в безпечності місця події, тільки після цього надавайте допомогу постраждалому. Якщо місце небезпечне: дочекайтесь прибуття рятувальників.

4. Проведіть огляд постраждалого, визначте наявність свідомості, дихання.

5. Попросіть когось або самостійно викличте швидку медичну допомогу.

6. Якщо у постраждалого відсутнє дихання – відновіть прохідність дихальних шляхів та розпочніть проведення СЛР (див. алгоритм № 1).

7. *У випадку, коли у постраждалого відсутня рана в області черевної порожнини, але є підозра на внутрішню кровотечу:*

7.1. Надайте постраждалому зручне положення.

7.2. За наявності ознак шоку – надайте постраждалому протишокове положення.

7.3. Вкрийте постраждалого термопокривалом/ковдрою.

7.4. У жодному разі не залишайте постраждалого без нагляду.

7.5. До прибуття швидкої медичної допомоги періодично перевіряйте стан постраждалого.

8. *У випадку, коли у постраждалого виявлена рана в області черевної порожнини без випадання внутрішніх органів:*

8.1. Надайте постраждалому зручне положення.

8.2. За наявності ознак шоку – протишокове положення.

8.3. Накладіть стерильну пов'язку на рану та зафіксуйте її за допомогою лейкопластира.

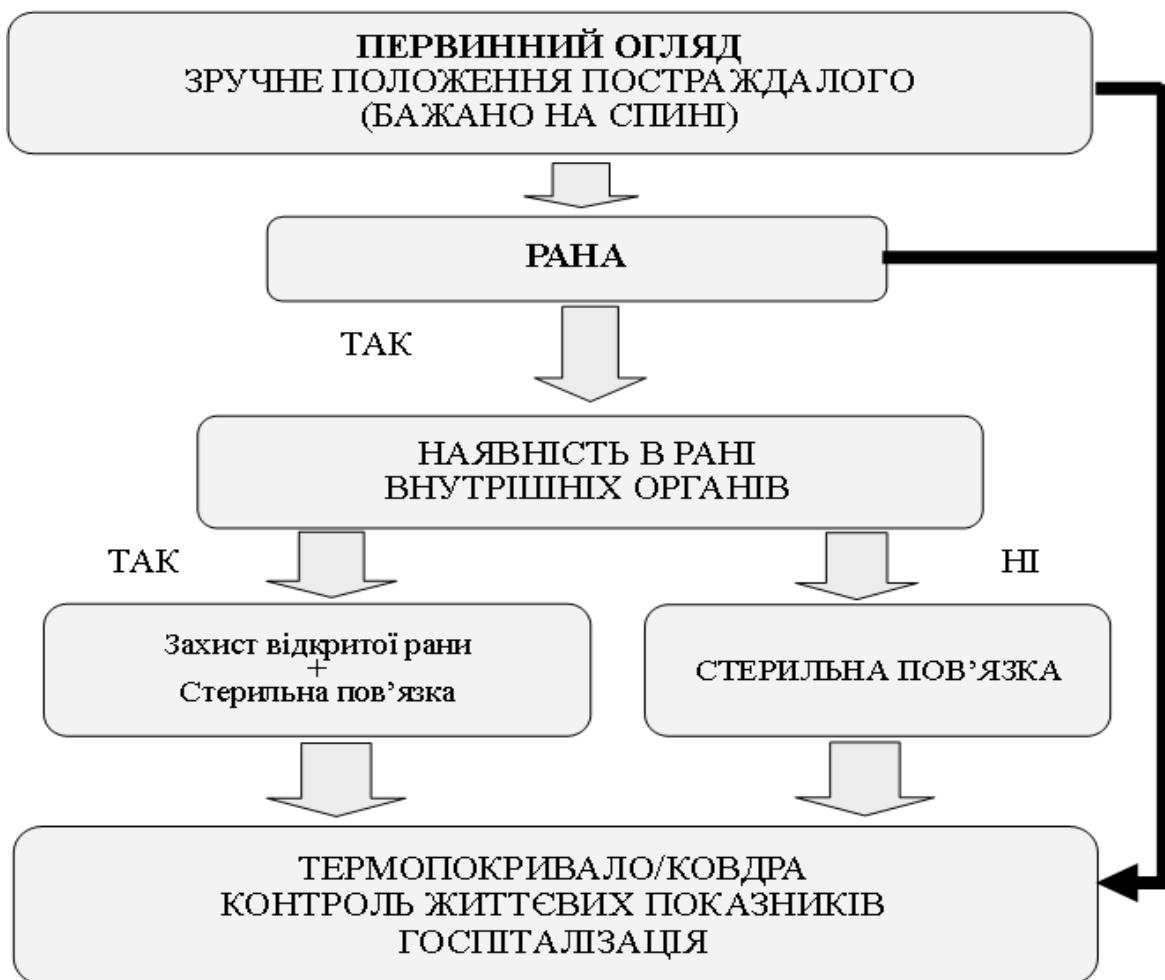
8.4. Вкрийте постраждалого термопокривалом/ковдрою.

8.5. У жодному разі не залишайте постраждалого без нагляду.

8.6. До прибуття швидкої медичної допомоги періодично перевіряйте стан постраждалого.

9. У випадку, коли у постраждалого наявна рана в ділянці передньої черевної стінки з наявністю в ній внутрішніх органів (евентерація):

ПОШКОДЖЕННЯ ЖИВОТА [115, с. 20]

ВАЖЛИВО: в жодному разі не намагайтеся вправити внутрішні органи, що знаходиться в рані, в черевну порожнину

9.1. Надайте постраждалому зручне положення.

9.2. За наявності ознак шоку – протишокове положення.

9.3. Накладіть стерильну пов'язку на рану, не здійснюючи значного тиску. З метою попередження пересихання внутрішніх органів, які випали в рану, стерильну пов'язку можна змочити стерильним фізіологічним розчином.

9.4. Вкрийте постраждалого термопокриталом/ковдрою.

9.5. У жодному разі не залишайте постраждалого без нагляду.

9.6. До прибуття швидкої медичної допомоги періодично перевіряйте стан постраждалого.

Пам'ятайте:

– **В жодному випадку не намагайтесь вправити внутрішні органи, що знаходяться в рані, у черевну порожнину!**

– **Не намагайтесь вийняти з рани сторонні предмети – це може відновити та/або посилити кровотечу!**

– **Не заливайте в рану розчин йоду чи спирт – достатньо накладити стерильну пов'язку!**

– **Не забувайте про власну безпеку: надавайте допомогу у гумових рукавичках!**

Алгоритм № 7

Інсульт

Інсульт – гостре порушення мозкового кровообігу.

Виникає при розриві судини або закупорці її тромбом (кров'яним згустком). У результаті чого, ділянка мозку не отримує необхідну кількість крові та кисню. Нервові клітини у враженій ділянці мозку гинуть протягом декількох хвилин. При цьому відбувається втрата деяких функцій (рухи, чутливість) в тій ділянці тіла, яка контролюється враженою ділянкою мозку.

Ознаки інсульту:

- раптова асиметрія або оніміння обличчя;
- раптова слабкість та/або оніміння в руці чи нозі з одного боку;
- раптове порушення мовлення/розуміння простих команд/запитань;
- раптове погіршення зору в одному або в обох очах;
- раптове порушення ходи;
- запаморочення, втрата рівноваги або координації;
- раптовий головний біль без наявної причини;
- втрата свідомості.

Ваші дії у випадку виявлення хоча б однієї з ознак:

1. Терміново викличте швидку медичну допомогу – стисло поясніть диспетчеру причину виклику.

2. Покладіть постраждалого, підведіть голову та плечі – це зменшить кров'яний тиск в ділянці голови.

3. Якщо постраждалий знаходиться без свідомості, але дихає нормально – переведіть постраждалого в безпечне положення (маніпуляція № 4).

4. Ніколи не давайте людині з підозрою на інсульт нічого їсти та пити – це спровокує порушення прохідності дихальних шляхів (здатність ковтати може бути порушена).

5. Постійно спостерігайте за постраждалим, не залишайте його без нагляду.

6. Не дозволяйте постраждалому відмовитись від виклику швидкої медичної допомоги. Краще перестрахуватися, ніж недооцінити ситуацію, що склалася.

7. За необхідності будьте готові розпочати серцево-легеневу реанімацію (див. алгоритм № 1).

Алгоритм № 8 **Травма грудної клітки**

1. Ознаки проникаючої травми грудної клітки:

- наявність рани;
- сильний біль в ділянці рани;
- утруднене дихання;
- кровотеча з відкритої рани (при цьому, кров може бути яскраво-червоною, пінистою);
- звук всмоктування повітря при кожному вдиху;
- можливе кровохаркання;

2. Ознаки травми грудної клітки з переломом ребер та внутрішньою кровотечею:

- посиніння шкіри (утворення синця) на місці травми;
- м'які тканини болісні;
- відчуття крепітації при огляді грудної клітки;
- утруднене дихання;
- можливе кровохаркання;
- відчуття хвилювання або неспокою у постраждалого;
- частий слабкий пульс;
- часте дихання;
- бліда, холодна або волога на дотик шкіра;
- нудота;
- блювота;

- відчуття спраги;
- втрата свідомості.

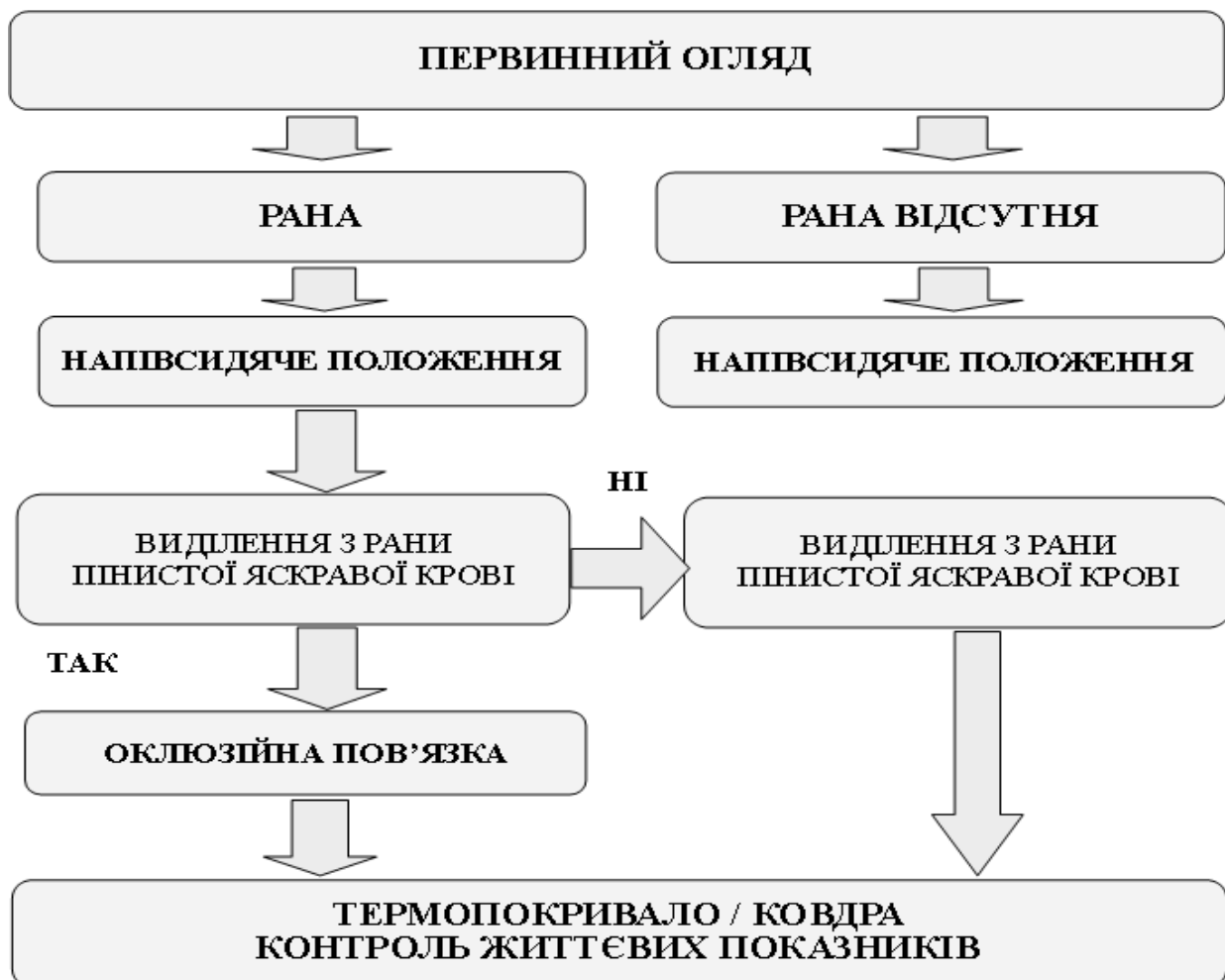
3. Переконайтеся в безпечності місця події і тільки після цього надавайте допомогу постраждалому. Якщо місце небезпечне: дочекайтесь прибуття рятувальників.

4. Проведіть огляд постраждалого, визначте наявність свідомості, дихання.

5. Попросіть когось або самостійно викличте швидку медичну допомогу.

6. Якщо у постраждалого відсутнє дихання, – відновіть прохідність дихальних шляхів та розпочніть проведення СЛР (див. алгоритм № 1).

ТРАВМА ГРУДНОЇ КЛІТКИ [115, с. 24]

ВАЖЛИВО: Не видаляйте з рани сторонніх предметів – це може посилити / відновити кровотечу. У випадку, коли необхідно проводити серцево-легеневу реанімацію – перелом ребер (не залежно від їх кількості) не є причиною відмови від її проведення.

7. Якщо у постраждалого є ознаки проникаючого поранення грудної клітки:

7.1. Попросіть постраждалого зробити глибокий видих;

7.2. Закрийте рану стерильною пов'язкою, яка не пропускає повітря (наприклад, шматком поліетиленового пакета, пластиковою обгорткою та ін.).

7.3. Зафіксуйте пов'язку лейкопластиром, залишивши один її край відкритим (після цього повітря не буде поступати в рану при вдиху, але зможе виходити при видиху).

7.4. При вогнепальному пораненні грудної клітки обов'язково перевірте місце можливого виходу кулі. Якщо Ви виявили другий отвір – надайте постраждалому допомогу, як описано вище.

7.5. Надайте постраждалому напівсидяче положення.

7.6. Вкрийте постраждалого термопокривалом / ковдрою.

7.7. У жодному разі не залишайте постраждалого без нагляду.

7.8. До прибуття швидкої медичної допомоги періодично перевіряйте стан постраждалого.

8. Якщо у постраждалого наявна травма грудної клітки з ознаками перелому ребер та внутрішньою кровотечею:

8.1. Надайте постраждалому напівсидяче положення.

8.2. Вкрийте постраждалого термопокривалом/ковдрою.

8.3. У жодному разі не залишайте постраждалого без нагляду.

8.4. До прибуття швидкої медичної допомоги періодично перевіряйте стан постраждалого.

Пам'ятайте:

– Не намагайтесь вийняти з рани сторонні предмети – це може відновити та/або посилити кровотечу!

– Не заливайте в рану розчин йоду чи спирт – достатньо накласти стерильну пов'язку!

– Не забувайте про власну безпеку: надавайте допомогу в гумових рукавичках!

– Перелом ребер (незалежно від кількості) не є причиною відмови від проведення СЛР!

Алгоритм № 9 Перелом кінцівки

1. Ознаки відкритого перелому кінцівки:

- наявність рани в місці перелому;
- кровотеча;
- біль в області рани;
- порушення функції ушкодженої кінцівки;
- неприродне положення кінцівки;
- патологічна рухливість у кінцівці;
- крепітація (своєрідний хрускіт) у місці перелому;
- наявність уламків кістки в рані (не обов'язково).

2. Ознаки закритого перелому кінцівки:

- неприродне положення кінцівки;
- біль в області рани;
- патологічна рухливість в кінцівці;
- крепітація (хрускіт) в місці перелому;
- гематома в області перелому;
- набряк в області перелому;
- порушення функцій ушкодженої кінцівки.

3. Переконайтеся в безпечності місця події і тільки після цього надавайте допомогу постраждалому. Якщо місце небезпечне, дочекайтесь прибуття рятувальників.

4. Проведіть огляд постраждалого, визначте наявність свідомості, дихання.

5. Попросіть когось, або самостійно викличте швидку медичну допомогу.

6. Якщо у постраждалого відсутнє дихання – відновіть прохідність дихальних шляхів та розпочніть проведення СЛР (див. алгоритм № 1).

7. Якщо у постраждалого наявні ознаки відкритого перелому:

7.1. Накладіть асептичну пов'язку на рану (використайте серветки з фурагіном, хлоргекседином або пакет перев'язувальний стерильний та стерильні бинти).

7.2. За наявності артеріальної кровотечі – накладіть джгут (див. маніпуляцію № 5, 6).

7.3. Допоможіть постраждалому прийняти зручне положення (яке завдає найменше болю).

7.4. Іммобілізуйте (зафіксуйте) пошкоджену кінцівку (див. маніпуляцію № 11) за допомогою стандартного обладнання чи підручних засобів.

7.5. Вкрийте постраждалого термопокривалом/ковдрою.

7.6. У жодному разі не залишайте постраждалого без нагляду.

7.7. До прибуття швидкої медичної допомоги періодично перевіряйте стан постраждалого.

7.8. У випадку потенційно небезпечного місця події, евакуюйте постраждалого на довгій транспортувальній дошці.

8. Якщо у постраждалого ознаки закритого перелому:

8.1. Допоможіть постраждалому прийняти зручне положення (завдає найменше болю).

8.2. Іммобілізуйте (зафіксуйте) пошкоджену кінцівку (див. маніпуляцію №11) за допомогою стандартного обладнання чи підручних засобів.

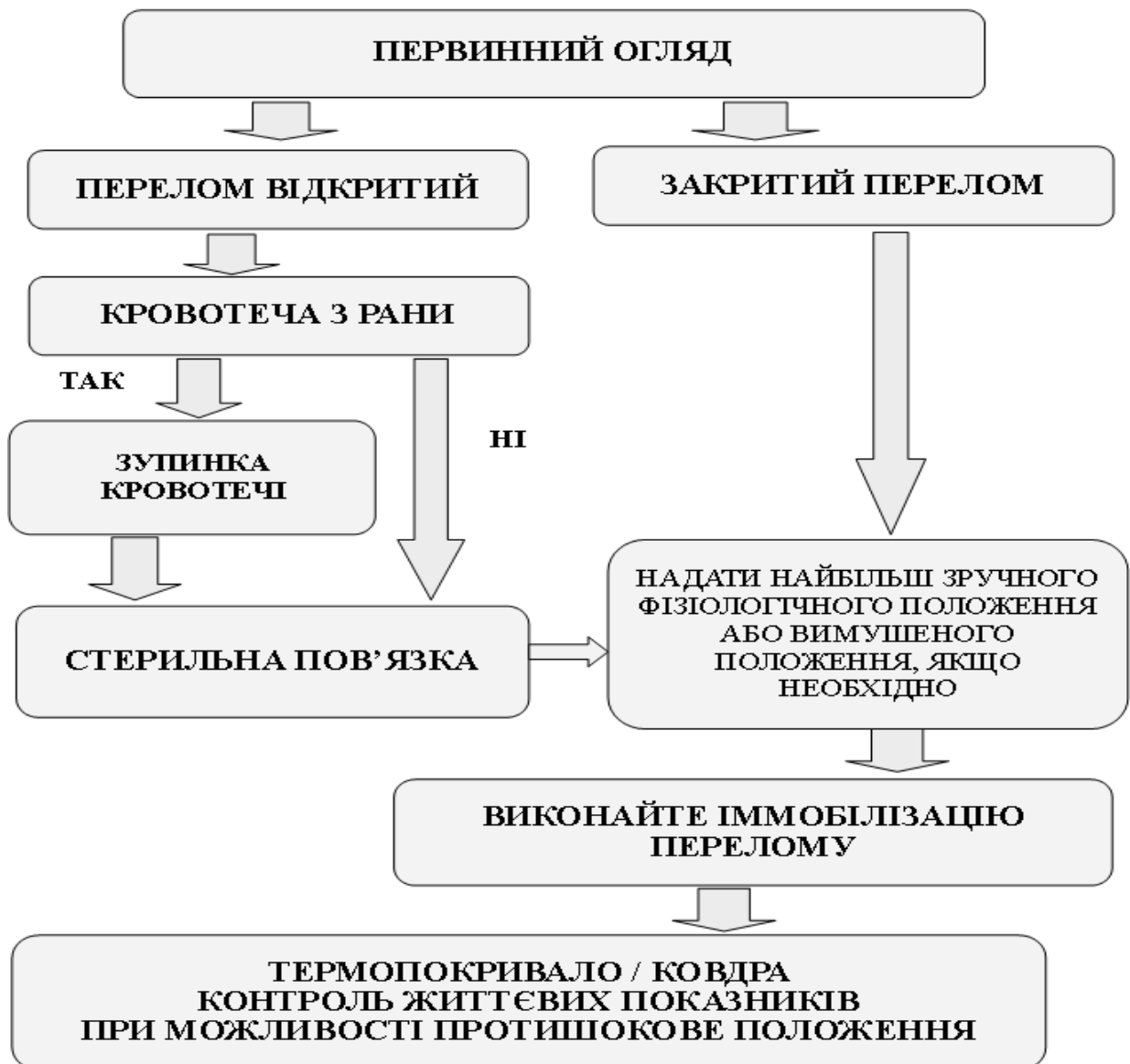
8.3. Вкрийте постраждалого термопокривалом/ковдрою.

8.4. У жодному разі не залишайте постраждалого без нагляду.

8.5. До прибуття швидкої медичної допомоги періодично перевіряйте стан постраждалого.

8.6. У випадку потенційно небезпечного місця події, евакуюйте постраждалого на довгій транспортувальній дошці.

ПЕРЕЛОМ КІНЦІВКИ [115, с. 24]

Пам'ятайте:

- Необхідно фіксувати один суглоб зверху та один знизу від місця перелому кінцівки.
- При переломі стегнової кістки зафіксуйте кульшовий, колінний та гомілко ступневий суглоби.
- Не намагайтесь зіставити уламки кісток: існує небезпека завдати додаткових пошкоджень (травма судин, нервів).
- Джгут необхідно накладати вище рани.
- Не намагайтесь зняти одяг з пошкодженої кінцівки розріжте його ножицями.
- Холод зменшує біль в області рани/пошкодження. За можливості, прикладіть пакети з льодом чи холодною водою до місця перелому, але не безпосередньо на шкіру.

Алгоритм № 10

Рана кінцівки

1. Ознаки артеріальної кровотечі з рани:

- Наявність рани;
- швидка та значна кровотеча (кров «б'є фонтаном», пульсує, яскраво-червоного кольору, як правило самостійно не зупиняється, призводить до значної крововтрати протягом короткого часу).

2. Ознаки венозної кровотечі з рани:

- Наявність рани;
- кров безперервно витікає з рани, темно-червоного або бордового кольору; залежно від діаметру пошкодженої вени кровотеча може бути від незначної до інтенсивної.

3. Переконайтеся в безпечності місця події і тільки після цього надавайте допомогу постраждалому. Якщо місце небезпечне: дочекайтесь прибуття рятувальників.

4. Проведіть огляд постраждалого, визначте наявність свідомості, дихання.

5. Викличте швидку медичну допомогу.

6. Якщо у постраждалого відсутнє дихання – відновіть прохідність дихальних шляхів та розпочніть проведення СЛР (див. алгоритм № 1).

7. Якщо у постраждалого наявна рана кінцівки без кровотечі:

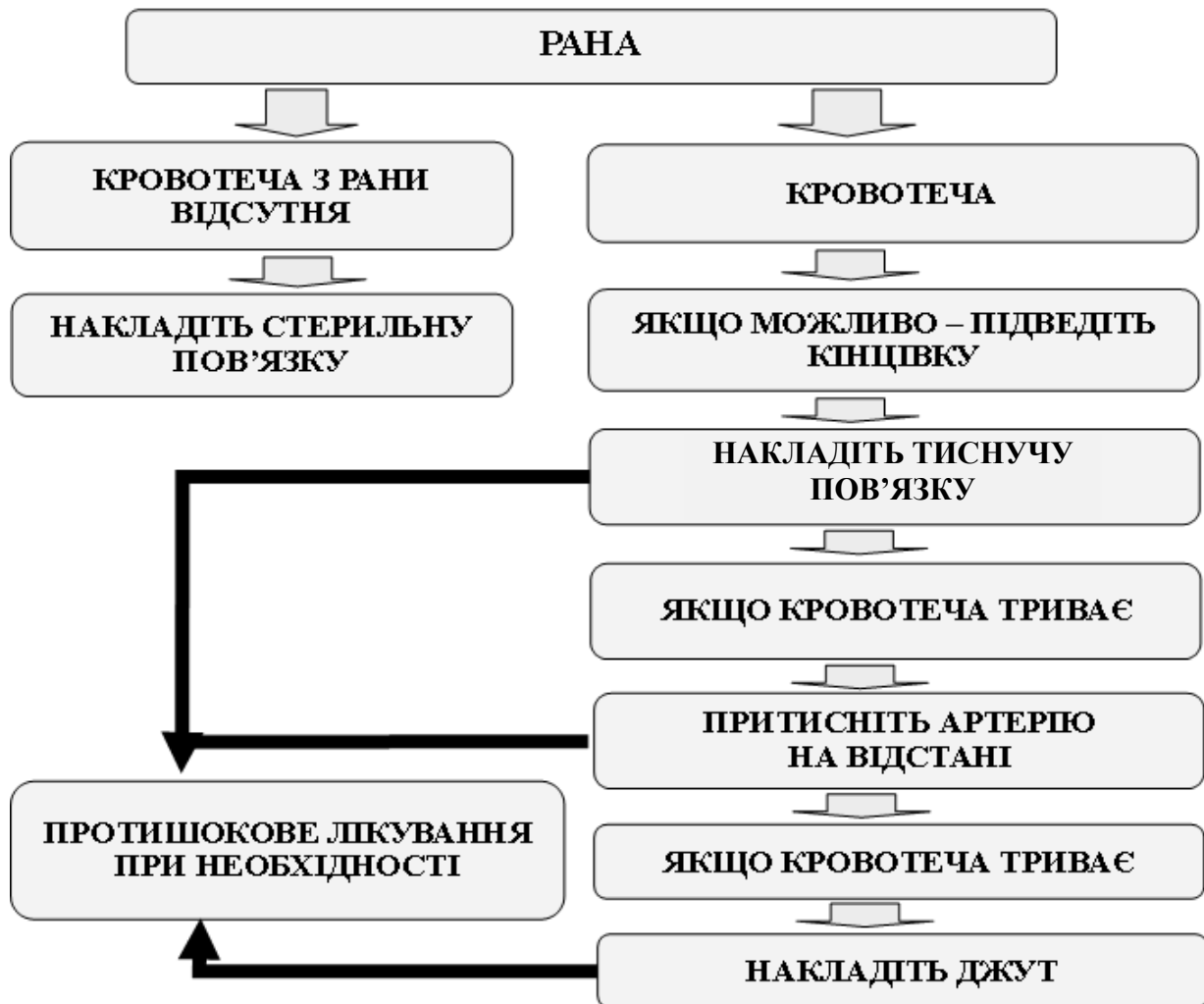
- 7.1. Надайте кінцівці підведене положення.
- 7.2. Накладіть на рану стерильну салфетку.
- 7.3. Накладіть на рану пов'язку.
- 7.4. За необхідності надайте постраждалому протишокове положення.
- 7.5. Вкрийте постраждалого термопокриталом/ковдрою;
- 7.6. У жодному разі не залишайте постраждалого без нагляду.
- 7.7. До прибуття швидкої медичної допомоги періодично перевіряйте стан постраждалого.

8. Якщо у постраждалого наявна рана з ознаками артеріальної кровотечі:

- 8.1. Надайте кінцівці підведене положення.
- 8.2. Накладіть на рану стерильну салфетку та здійсніть тиск на рану.
- 8.3. Накладіть на рану тугу пов'язку.
- 8.4. Здійсніть притиснення артерії на відстані.
- 8.5. Накладіть джгут на кінцівку (див. маніпуляцію № 5, 6).

- 8.6. Надайте постраждалому протишокове положення.
 8.7. Вкрийте постраждалого термопокривалом/ковдрою.
 8.8. У жодному разі не залишайте постраждалого без нагляду.

РАНА КІНЦІВКІ [115, с. 31]

8.9. До прибуття швидкої медичної допомоги періодично перевіряйте стан постраждалого.

9. Якщо у постраждалого рана з ознаками венозної кровотечі:

- 9.1. Надайте кінцівці підведене положення.
 9.2. Накладіть на рану стерильну салфетку та затисніть рану.
 9.3. Накладіть на рану тугу пов'язку.
 9.4. Надайте постраждалому протишокове положення.
 9.5. Вкрийте постраждалого термопокривалом/ковдрою.

9.6. У жодному разі не залишайте постраждалого без нагляду.

9.7. До прибуття швидкої медичної допомоги періодично перевіряйте стан постраждалого.

Пам'ятайте!

Обов'язково одягайте гумові рукавички (попередження зараженню хворобами, що передаються через кров – СНІД, вірусний гепатит)!

– Запам'ятайте або запишіть час, коли був накладений джгут.

– Накладання джгута припиняє надходження крові до ураженої кінцівки, що може спричинити її відмирання, тому через кожні 30 хвилин послаблюйте джгут на 5 хвилин, міцно притискаючи місце рани рукою.

– Відразу після надання першої медичної допомоги помийте руки з милом, навіть, якщо Ви використовували рукавички!

– Якщо у Вас на руках були подряпини, рани чи Ви отримали їх під час надання допомоги – промийте їх чистою водою, обробіть розчином антисептиків та зверніться за консультацією до лікаря.

– При потраплянні крові на слизові ока – промийте око теплою, чистою водою або сульфацилом натрію та зверніться за консультацією до лікаря.

Алгоритм № 11

Травматична ампутація

1. Переконайтеся в безпечності місця події і тільки після цього надавайте допомогу постраждалому. Якщо місце небезпечне: дочекайтесь прибуття рятувальників.

2. Проведіть огляд постраждалого, визначте наявність дихання, свідомості.

3. За наявності артеріальної кровотечі – накладіть джгут (див. маніпуляцію № 5,6).

4. Накладіть стерильну пов'язку на культю.

5. Надайте постраждалому протишокове положення.

6. За необхідності виконайте іммобілізацію культі.

7. Вкрийте постраждалого термопокривалом/ковдрою.

9. У жодному разі не залишайте постраждалого без нагляду.

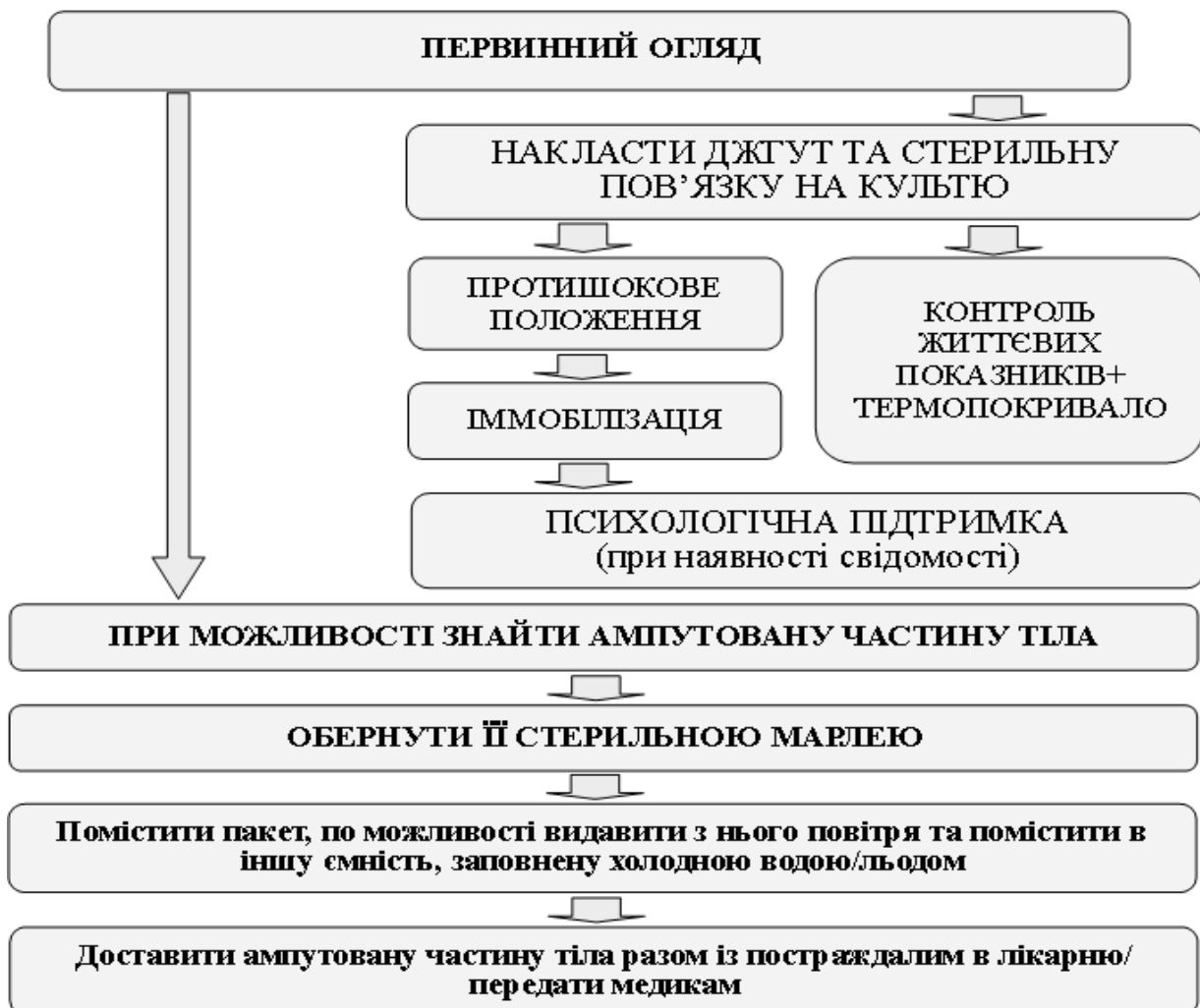
10. До прибуття швидкої медичної допомоги періодично перевіряйте стан постраждалого.

11. У випадку потенційно небезпечного місця події – евакууйте постраждалого на довгій транспортувальній дошці.

12. Ваші дії з ампутованою частиною тіла:

- 12.1. Знайдіть ампутовану частину тіла.
- 12.2. Заверніть ампутовану частину тіла в стерильну марлю чи чисту тканину.
- 12.3. Помістіть ампутовану частину в поліетиленовий пакет, (по можливості видавіть з нього повітря).
- 12.4. Помістіть пакет в ємність, заповнену холодною водою/льодом.
- 12.5. Транспоруйте ампутовану частину тіла разом з постраждалим в лікарню.

ТРАВМАТИЧНА АМПУТАЦІЯ [115, с. 34]

Алгоритм № 12 Позиційне стискання м'яких тканин

1. Переконайтеся в безпечності місця події і тільки після цього надавайте допомогу постраждалому. Якщо місце небезпечне, дочекайтесь прибуття рятувальників.

2. Проведіть огляд постраждалого, визначте наявність свідомості, дихання.

3. Викличте швидку медичну допомогу.

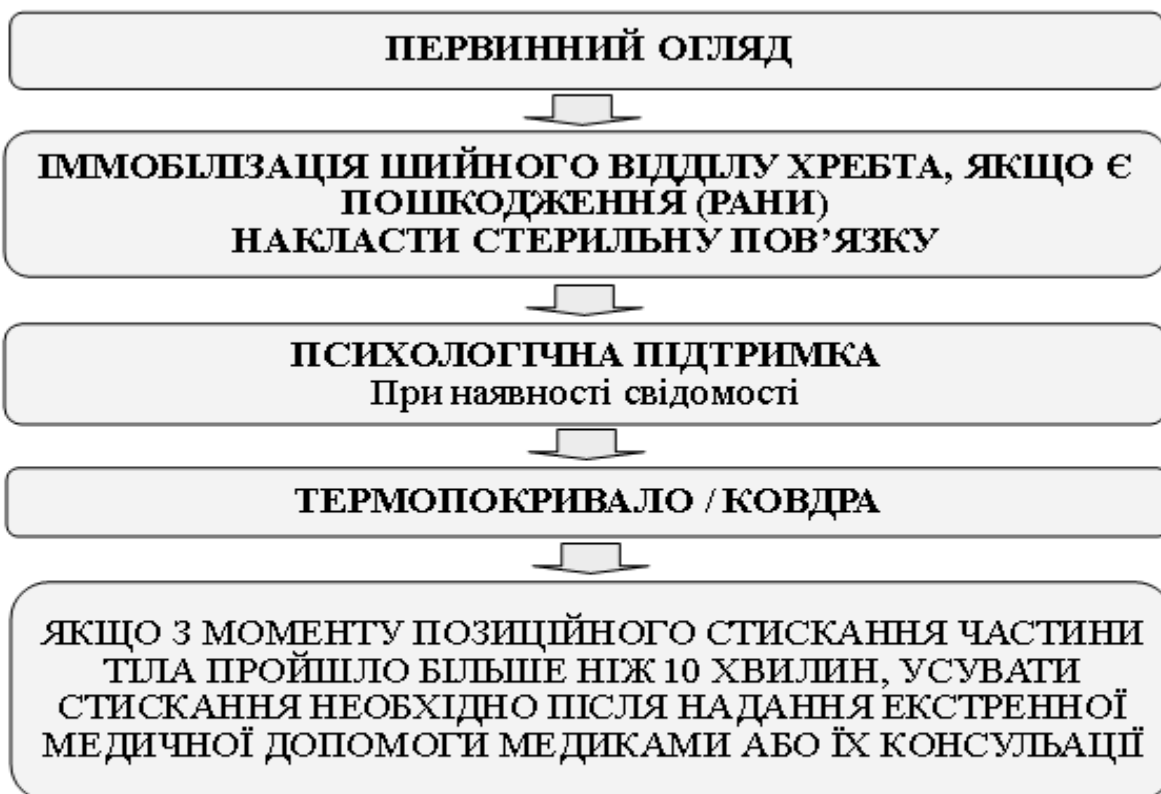
4. Якщо у постраждалого відсутнє дихання – відновіть прохідність дихальних шляхів та розпочніть проведення СЛР (див. алгоритм № 1).

5. *Якщо постраждалий у свідомості:*

5.1. Виконайте фіксацію шийного відділу хребта.

5.2. З'ясуйте час стискання частини тіла.

ПОЗИЦІЙНЕ СТИСКАННЯ М'ЯКИХ ТКАНИН [115]

ВАЖЛИВО: У випадку коли професійна медична допомога не доступна і позиційне стискання триває довше ніж 10 хвилин – усунути стискання слід тільки після накладання джгута вище місця стискання

5.3. Якщо з моменту стискання пройшло менше ніж 10 хвилин звільніть стиснену частину тіла, але за умови безпеки для Вас та постраждалого.

5.4. За необхідності обробіть рани, іммобілізуйте ушкоджену кінцівку та виконайте інші маніпуляції залежно від наявних пошкоджень.

5.5. Надайте постраждалому зручне положення.

5.6. За наявності ознак шоку – протишокове положення.

5.7. Вкрийте постраждалого термопокривалом/ковдрою.

5.8. У жодному разі не залишайте постраждалого без нагляду.

5.9. До прибуття швидкої медичної допомоги періодично перевіряйте стан постраждалого.

5.10. Якщо з моменту стискання пройшло більше ніж 10 хвилин, дочекайтесь приїзду бригади швидкої медичної допомоги, або надавайте допомогу після їх консультації.

5.11. Підтримайте постраждалого психологічно – поясніть, що Ви знаєте як йому допомогти, а швидка медична допомога прибуде незабаром та ін.

6. Якщо постраждалий без свідомості, але в нього наявне правильне дихання і Ви не знаєте скільки часу пройшло з моменту стискання — вважайте, що пройшло більше ніж 10 хвилин.

7. У випадку, коли необхідно терміново евакуювати постраждалого, але з моменту стискання пройшло більше ніж 10 хвилин і Ви в змозі звільнити стиснену частину тіла – перед звільненням накладіть джгут (див. маніпуляцію № 5, 6).

8. Якщо Ви евакуюєте постраждалого, по можливості, робіть це на довгій транспортувальній дошці.

Алгоритм № 13

Шок

1. Ознаки шоку у постраждалого:

- бліда, холодна і волога шкіра;
- слабкість;
- неспокій;
- сухість в роті, відчуття спраги;
- частий слабкий пульс;
- часте дихання (більш ніж 20 за хвилину);

- сплутаність свідомості;
- непритомність.

2. Причинами виникнення шоку можуть бути:

- зовнішня кровотеча;
- внутрішня кровотеча;
- травми різного генезу;
- опіки;
- серцевий напад;
- інсульт.

3. Переконайтеся в безпечності місця події і тільки після цього надавайте допомогу постраждалому. Якщо місце небезпечне, дочекайтесь прибуття рятувальників.

4. Проведіть огляд постраждалого, визначте наявність свідомості, дихання.

5. Викличте швидку медичну допомогу.

6. Якщо у постраждалого відсутнє дихання, відновіть прохідність дихальних шляхів та розпочніть проведення СЛР (див. алгоритм № 1).

7. Усуньте причину виникнення шокового стану: зупиніть кровотечу, іммобілізуйте перелом, кінцівку.

8. Надайте постраждалому протишокове положення:

8.1. Постраждалий повинен знаходитись в горизонтальному положенні.

8.2. Підкладіть під ноги постраждалого ящик, валик з одягу та ін., таким чином, щоб ступні ніг знаходились на рівні підборіддя постраждалого.

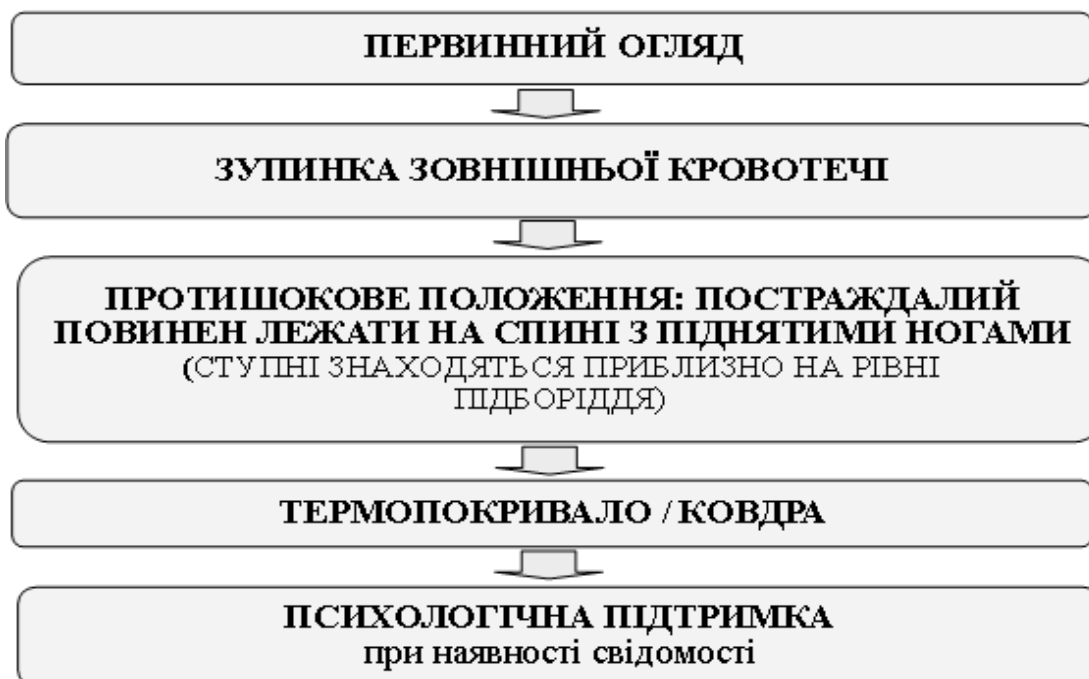
8.3. Підкладіть під голову постраждалого одяг/подушку.

8.4. Вкрийте постраждалого термопокривалом/ковдрою.

9. У жодному разі не залишайте постраждалого без нагляду до прибуття швидкої медичної допомоги.

10. До прибуття швидкої медичної допомоги періодично перевіряйте стан постраждалого.

11. Якщо Ви евакуюєте постраждалого, по можливості, робіть це на довгій транспортувальній дошці.

Ш О К [115, с. 38]

ВАЖЛИВО: Необхідно знаходитись біля постраждалого та при необхідності бути готовим провести реанімаційні заходи (серцево-легенева реанімація)

Алгоритм № 14

Обструкція дихальних шляхів стороннім тілом

1. *Обструкція верхніх дихальних шляхів стороннім тілом*, як правило, трапляється під час прийому їжі. Ознаки: зляканий вигляд, відсутність голосу, постраждалий жестами може показувати те, що він вдавився.

2. *Ознаки часткової непрохідності дихальних шляхів*: на Ваше запитання «Ви вдавилися?» постраждалий відповідає, серед інших ознак – може говорити, кашляти, дихати.

3. *Ознаки повної непрохідності дихальних шляхів*: на Ваше запитання «Ви вдавилися?» постраждалий не може відповісти, тільки киває головою, не може дихати, хрипить, безмовні спроби кашляти, *може втратити свідомість*.

4. *Якщо у постраждалого наявні ознаки часткової непрохідності дихальних шляхів*:

4.1. Заохочуйте постраждалого продовжувати кашляти.

4.2. У випадку, якщо спроби відкашлятись були вдалими – огляньте постраждалого, за необхідності викличте швидку медичну допомогу.

4.3. Якщо у постраждалого з'явилися ознаки тяжкої обструкції перейдіть до надання відповідної невідкладної допомоги.

5. *Якщо у постраждалого наявні ознаки повної непрохідності дихальних шляхів (свідомість збережено)*:

5.1. Зробіть п'ять ударів по спині: станьте збоку і трохи позаду постраждалого; підтримуйте грудну клітку однією рукою і нахиліть постраждалого вперед, щоб при зміщенні стороннього тіла воно вийшло через ротову порожнину, а не опустилося глибше у дихальні шляхи; нанесіть п'ять різких ударів між лопатками основою долоні Вашої іншої руки.

5.2. Якщо п'ять ударів по спині не зменшили ступінь обструкції дихальних шляхів, виконайте п'ять абдомінальних поштовхів (див. Маніпуляцію №10): станьте позаду постраждалого та обхопіть руками верхню частину черевної порожнини; нахиліть постраждалого вперед; стисніть Ваш кулак та розмістіть його між пупком та грудною кліткою; захопіть цю руку іншою та різко натисніть досередини та догори; *повторюйте п'ять разів*.

5.3. Якщо ступінь обструкції не зменшився – по чергово повторюйте п'ять ударів по спині та п'ять абдомінальних поштовхів.

6. *Якщо постраждалий втрачає свідомість*:

6.1. Обережно вкладіть його на землю.

6.2. негайно викличте швидку медичну допомогу.

6.2. Розпочніть СЛР (див. алгоритм № 1).

ОБСТРУКЦІЯ ВЕРХНІХ ДИХАЛЬНИХ ШЛЯХІВ СТОРОННІМ ТІЛОМ [115, с. 40]

Алгоритм № 15

Місце пригоди з масовим ураженням

1. Переконайтеся в безпечності місця події і тільки після цього надавайте допомогу постраждалим. Якщо місце небезпечне: дочекайтесь прибуття рятувальників.

2. Повідомте швидко медичну допомогу та інші служби про виникнення надзвичайної ситуації, чітко опишіть ситуацію та місце події.

3. Визначте кількість постраждалих, за необхідності використайте допомогу оточуючих осіб та свідків події.

4. Якщо постраждалих декілька, та вони не потребують надання екстреної медичної допомоги:

4.1. Евакуюйте постраждалих з місця події у безпечне місце.

4.2. Не залишайте постраждалих без нагляду до прибуття медиків чи рятувальників.

4.3. Надайте постраждалим психологічну підтримку.

5. Якщо постраждалих декілька і частина з них потребує надання екстреної медичної допомоги:

5.1. Голосно запитайте: «Хто може ходити?».

5.2. Виведіть постраждалих, які можуть ходити, в безпечне місце.

5.3. По можливості, попросіть когось із свідків або іншу особу залишитись з постраждалими.

5.4. Поверніться на місце події, та надайте допомогу постраждалим, які її потребують:

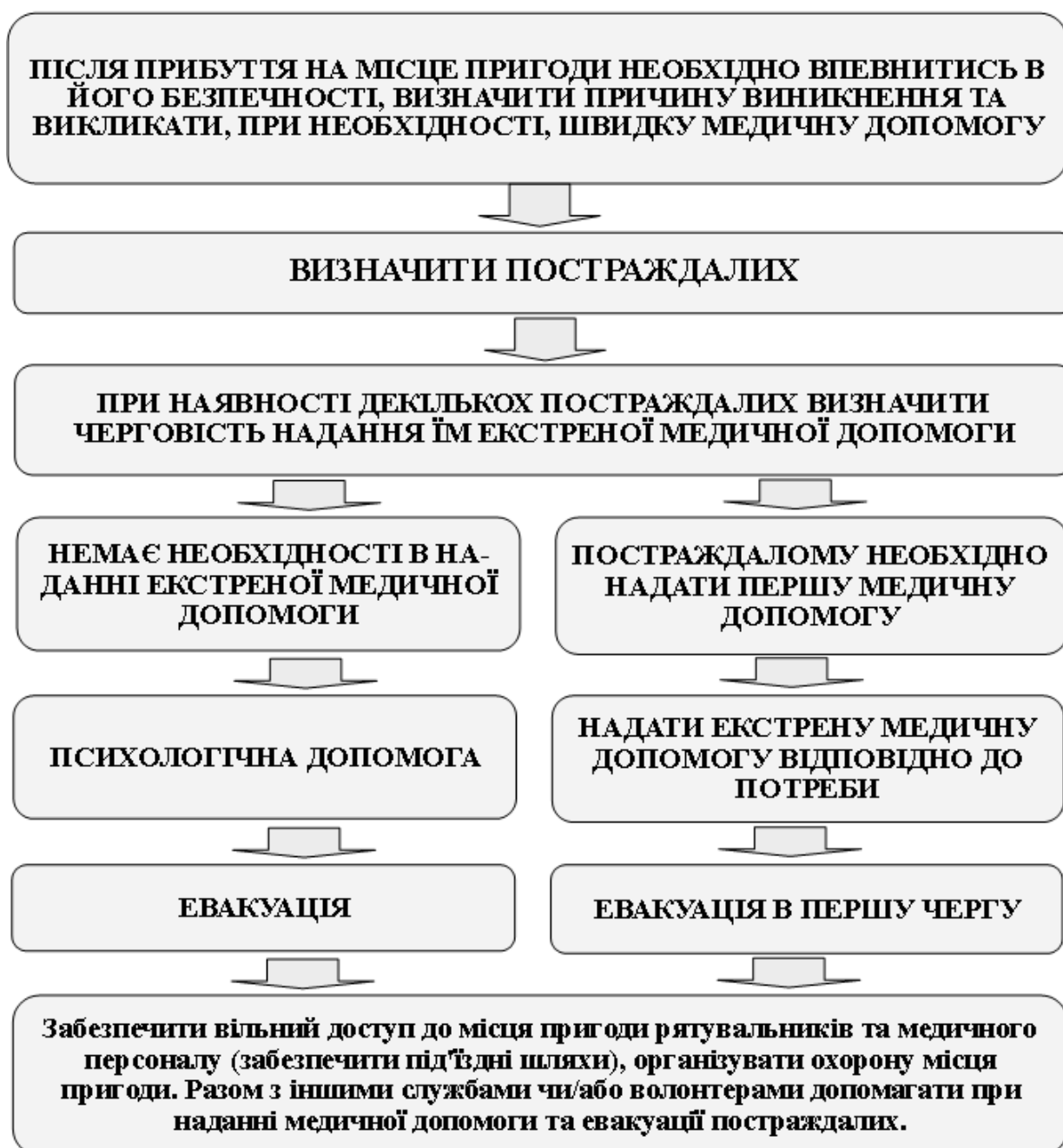
– у першу чергу зосередьтесь на зупинці кровотеч;

– накладіть всім постраждалим шийні комірці, іммобілізуйте переломи кінцівок.

5.5. Залучайте до надання екстреної медичної допомоги оточуючих осіб та свідків події.

5.6. Якщо є можливість – евакуюйте постраждалих на довгій транспортувальній дошці з місця події.

МІСЦЕ ПРИГОДИ З МАСОВИМ УРАЖЕННЯМ [115, с. 42]

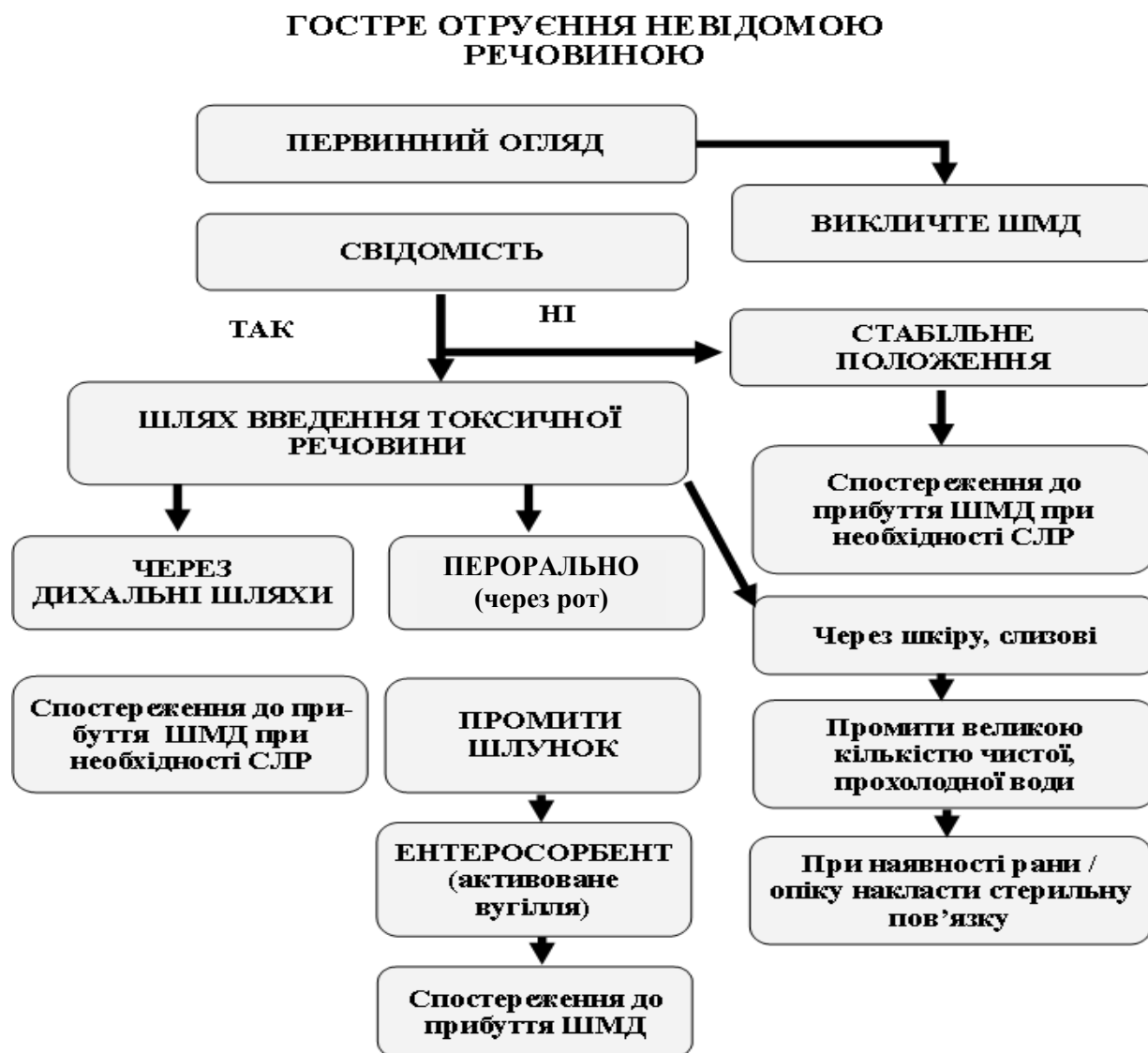

5.7. Слідкуйте за станом постраждалих до прибуття бригад швидкої медичної допомоги.

6. Після прибуття медиків та рятувальників надайте їм повну інформацію про постраждалих та об'єм наданої допомоги.

Алгоритм № 16
Гостре отруєння невідомою речовиною [115, с. 44]

Гостре отруєння спричиняється потраплянням токсичної речовини до організму.

1. Токсичні речовини можуть потрапити в організм:

– Через шлунково-кишковий тракт: при вживанні їжі або при контакті отруйних речовин з слизовими ротової порожнини (ліки, припікаючі речовини, мийні засоби, пестициди, гриби, рослини та ін. різноманітні хімічні речовини).

– Через дихальні шляхи: вдихання отруйних газів, парів та аерозолів (чадний газ; окис азоту; пари хлору, аміаку, клею, барвників, органічних розчинників та ін.).

– Через шкіру та слизові оболонки: при потраплянні на шкіру та в очі отруйних речовин у вигляді рідини, аерозолу (розчинники, пестициди та ін.).

– Внаслідок ін'єкцій: укусів комах, тварин або змій. Під час ін'єкційного введення ліків або наркотичних речовин.

2. *Симптоми, які можуть вказувати на гостре отруєння:*

– відчуття «піску» або різі в очах, світлобоязнь;

– опіки на губах, на язиці або шкірі;

– біль у роті, горлі, грудях або животі, яка посилюється при ковтанні та диханні;

– підвищене слиновиділення, нудота, блювота (зі специфічним запахом, залишками отруйних речовин, кров'ю);

– порушення дихання (задишка, гучне дихання, зміна тембру голосу, кашель);

– пітливість, діарея, незвичайна поведінка постраждалого (збудження, марення);

– м'язові посмикування, судоми, втрата свідомості, незвичайний колір шкіри (бліда, малинова, синюшна).

3. Переконайтеся в безпечності місця події і тільки після цього надавайте допомогу постраждалому. Якщо місце небезпечне: дочекайтесь прибуття рятувальників.

Пам'ятайте! Оглядаючи місце події, необхідно звернути увагу на ознаки, які можуть свідчити про гостре отруєння: неприсмний різкий запах, полум'я, дим, відкриті чи перекинуті ємності, ємності з-під ліків та алкогольних напоїв, відкрита аптечка, використані шприци та ін.

4. Проведіть огляд постраждалого, визначте наявність свідомості, дихання.

5. Викличте швидку медичну допомогу.

6. Якщо у постраждалого відсутнє дихання – відновіть прохідність дихальних шляхів та розпочніть проведення СЛР (див. алгоритм № 1).

Пам'ятайте Через небезпеку вторинного ураження отруйною речовиною від постраждалого, при проведенні СЛР необхідно використовувати ручний дихальний мішок або дихальні маски. У разі відсутності захисних засобів проводьте тільки компресії грудної клітки!

7. Якщо постраждалий без свідомості, але у нього збережене нормальне дихання – переведіть постраждалого в стабільне положення (див. маніпуляцію № 4). Не залишайте постраждалого без нагляду до прибуття бригади швидкої медичної допомоги.

8. Якщо постраждалий знаходиться в свідомості та відомо, що отрута була прийнята перорально (через рот) – необхідно промити шлунок «ресторанним» або блювотним методом до отримання чистих промивних вод. Дорослому необхідно випити 500–700 мл (2–3 стакани) чистої, холодної (18°C) води, дітям – 5 мл/кг, потім необхідно викликати блювоту; повторювати промивання до отримання чистих промивних вод.

9. Після промивання шлунку необхідно дати постраждалому ентеросорбент (дорослим – до 50 г активованого вугілля або відповідні дози інших ентеросорбентів), та проносе (дорослим – 50 мл вазелінового масла).

Пам'ятайте! при отруєнні припікаючими речовинами (наприклад бензином) та порушенні/відсутності свідомості забороняється викликати блювоту у постраждалого.

10. При попаданні отруйної речовини в очі та/або на шкіру, не потрібно витрачати час на визначення діючої речовини, необхідно промити уражену ділянку великою кількістю чистої, холодної (18°C) води. За наявності хімічних опіків (після промивання водою) необхідно накласти стерильну пов'язку на опік.

11. У жодному разі не залишайте постраждалого без нагляду.

12. До прибуття швидкої медичної допомоги періодично перевіряйте стан постраждалого.

13. Якщо Ви евакуюєте постраждалого, по можливості, робіть це на довгій транспортувальній дошці.

Пам'ятайте! По можливості користуйтеся засобами захисту органів дихання (протигаз, фільтруючий протигаз, респіратор, ватно-марльова пов'язка) та шкіри.

Алгоритм № 17

Психологічна допомога при надзвичайній ситуації

1. Переконайтеся в безпечності місця події і тільки після цього надавайте психологічну допомогу постраждалому. Якщо місце небезпечне: дочекайтесь прибуття рятувальників.

2. Заспокойте постраждалого, скажіть, що Ви прийшли, щоб надати допомогу, що будете поруч та не залишите його до прибуття бригади швидкої медичної допомоги.

3. При можливості виведіть постраждалого за межі місця пригоди та ізолюйте його від надлишкової уваги оточуючих.

4. Постійно підтримуйте візуальний контакт з постраждалим.

5. Спілкуйтесь з постраждалим спокійно; адекватно оцінюйте його побажання та дії.

6. При розмові з постраждалим в жодному разі не звинувачуйте його; уникайте слів, які можуть викликати відчуття провини у постраждалого.

7. Відволікайте його від негативних думок та намірів.

8. Запевніть постраждалого, що необхідна допомога буде надана вчасно та професійно.

9. Якщо Ви не в змозі постійно знаходитися біля постраждалого, попросіть одного з оточуючих чи свідків події знаходитись поруч з постраждалим, стисло пояснивши правила надання психологічної допомоги.

Найбільш характерні ознаки психологічних розладів:

- втрата фізичної сили;
- безглуздий і хаотичний руховий неспокій;
- відчуття виснаженості та нереальності (зміна свідомості);
- емоційна віддаленість від оточення, рідних;
- почуття провини;
- ворожі дії до оточуючих.

Алгоритм № 18

Опіки

Опік – ушкодження тканин, що виникає від місцевого теплового (термічного), хімічного, електричного або радіаційного впливу. Найчастіше трапляються термічні опіки.

1. Розрізняють опіки чотирьох ступенів:

I ступінь (еритема) – почервоніння шкіри, набряклість і біль.

II ступінь (утворення пухирів) – сильний біль із інтенсивним почервонінням, відшаруванням епідермісу з утворенням міхурів, наповнених прозорою або каламутною рідиною.

III ступінь: некроз всієї товщі шкіри; утворюється щільний струп, під яким перебувають ушкоджені тканини.

IV ступінь (обвуглення): виникає при впливі на тканини дуже високих температур (полум'я, розплавлений метал і ін.); найчастіше – це пожежі при аваріях на автотранспорті (ДТП), літаках, нещасні випадки на шахтах. Результат таких опіків – ушкодження м'язів, сухожилок, кісток.

2. Переконайтеся в безпечності місця події і тільки після цього надавайте допомогу постраждалому. Якщо місце небезпечне: дочекайтесь прибуття рятувальників.

3. Проведіть огляд постраждалого, визначте наявність дихання, свідомості.

4. Викличте швидку медичну допомогу.

5. Якщо у постраждалого відсутнє дихання – відновіть прохідність дихальних шляхів та розпочніть проведення СЛР (див. алгоритм № 1).

6. Якщо у постраждалого опіки першого і/або другого ступеня:

6.1. Охолодіть місце опіку холодною, але не крижаною водою; ніколи не використовуйте лід.

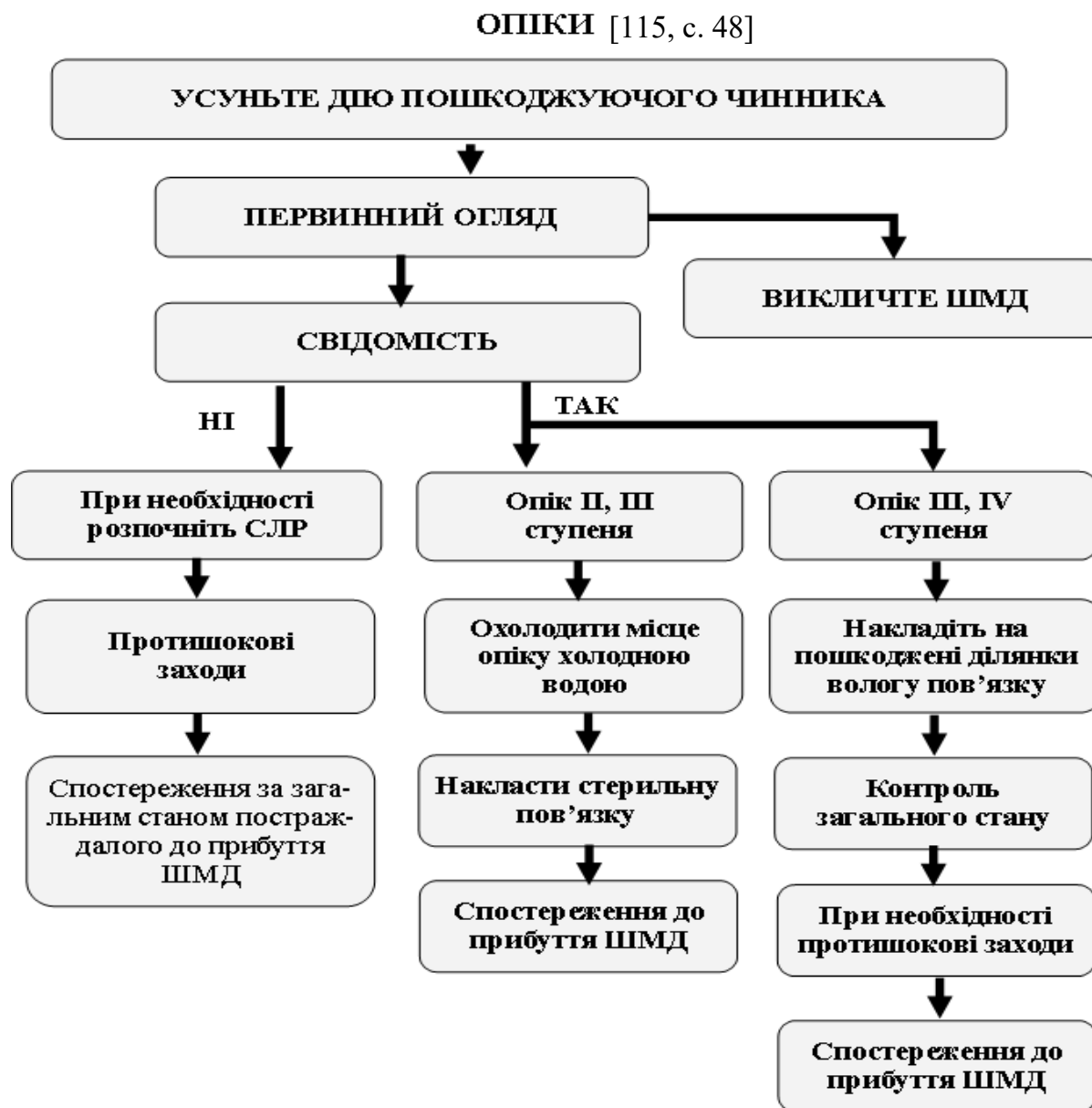
6.2. Після охолодження накрийте пошкоджену ділянку чистою вологою серветкою.

Пам'ятайте! Не проколюйте пухирі – цілісність шкіри захищає від проникнення інфекції; якщо пухирі розірвались – обробіть пошкоджену поверхню: промийте водою з милом і накладіть стерильну пов'язку.

7. Якщо у постраждалого опіки третього і/або четвертого ступеня:

7.1. Слідкуйте за прохідністю дихальних шляхів; опіки навколо рота і носа можуть вказувати на пошкодження верхніх дихальних шляхів і легень; при

підозрі на опік дихальних шляхів або легень постійно спостерігайте за диханням!

7.2. Прикладіть на обпечену поверхню мокру пов'язку; слідкуйте, щоб цей компрес залишався холодним; періодично поливайте його холодною водою.

7.3. У разі необхідності проведіть протишокові заходи (див. алгоритм № 13).

Алгоритм № 19 Відмороження

Можливі причини відмороження: тривалий вплив холоду, вітру, підвищеної вологості, тісного або мокрого взуття, нерухомого положення; негативний загальний стан постраждалого: (хвороба, виснаження, алкогольне сп'яніння, крововтрата та ін.). *Розрізняють чотири ступені відмороження:*

I ступінь – шкіра постраждалого блідого кольору, незначно набрякла, чутливість знижена або повністю відсутня.

II ступінь – у місці відмороження утворюються пухирі, наповнені прозорою або білою рідиною; характерні підвищення температури тіла.

III ступінь – омертвіння шкіри: з'являються пухирі, наповнені рідиною темно-червоного або темно-бурого кольору; навколо омертвілої ділянки розвивається запальний вал (демаркаційна лінія); характерний розвиток інтоксикації – озноб, потовиділення, значне погіршення самопочуття, апатія.

IV ступінь – поява пухирів, наповнених чорною рідиною. У постраждалого присутні ознаки шоку.

1. Переконайтеся в безпечності місця події і тільки після цього надавайте допомогу постраждалому. Якщо місце небезпечне: дочекайтесь прибуття рятувальників.

2. Проведіть огляд постраждалого, визначте наявність дихання, свідомості.

3. Викличте швидку медичну допомогу.

4. Якщо у постраждалого відсутнє дихання – відновіть прохідність дихальних шляхів та розпочніть проведення СЛР (див. алгоритм № 1).

5. За можливості усуньте дію холоду – зніміть мокрий одяг, перенесіть постраждалого в тепле приміщення.

6. Якщо постраждалий у свідомості – зігрійте його: актуальне загальне зігрівання постраждалого (гаряча кава, чай, молоко); при відмороженні I ступеня та відмороженні окремих ділянок тіла (ніс, вуха) зігрівання можна здійснити за допомогою тепла рук того, хто надає допомогу або грілок.

ВІДМОРОЖЕННЯ [115, с. 50]

7. Накладіть на вражену ділянку чисту пов'язку.

8. Важливо забезпечити нерухомість переохолоджених пальців, кистей і стоп – за необхідності виконайте іммобілізацію за допомогою імпровізованих або стандартних шин.

9. Якщо постраждалий без свідомості, але у нього збережене нормальне дихання – переведіть постраждалого в стабільне положення (див. маніпуляцію № 4). Накрийте постраждалого термопокривалом/ковдрою.

10. Не залишайте постраждалого без нагляду до прибуття швидкої медичної допомоги.

Алгоритм № 20

Утоплення

1. Переконайтеся в безпечності місця події і тільки після цього надавайте допомогу постраждалому. Якщо місце небезпечне: дочекайтесь прибуття рятувальників.

2. Якщо потопаючий у свідомості киньте йому рятувальний засіб (рятувальний круг, м'яч та ін.).

3. Якщо Ви підпливаєте до потопаючого, користуйтеся рятувальним жилетом або іншими засобами, що дозволять Вам утримуватись на воді (рятувальний круг, надувний матрац та ін.). Підпливайте до утопаючого зі спини. При наближенні до утопаючого попросіть його заспокоїтись та поясніть, що Ви в змозі йому допомогти.

4. Якщо утопаючий без свідомості та знаходиться у воді, переверніть його на спину та перевірте наявність дихання:

4.1. Якщо постраждалий дихає, якнайшвидше транспортуйте його до берега. При витягуванні його з води при можливості залучайте 2–3 особи. На березі перевірте наявність дихання, зателефонуйте 103 (112), переведіть його у стабільне положення та вкрийте термопокривалом/ покривалом.

4.2. Якщо постраждалий не дихає, тоді штучне дихання може проводитись безпосередньо у воді за умови відновлення прохідності дихальних шляхів постраждалого та безпеки рятувальника.

4.3. Якщо у постраждалого, що знаходиться у воді, після відновлення прохідності дихальних шляхів не спостерігається дихання, необхідно протягом хвилини проводити рятувальні вдихи (10 вдихів). Якщо після цього постраждалий не дихає сам, наступні дії рятувальника залежать від відстані до берега. Якщо можна доплисти до берега швидше, ніж за 5 хв, необхідно продовжувати штучне дихання під час наближення

до берега. Якщо цей час перевищує 5 хв. – проводьте штучне дихання впродовж наступної хвилини, а потім допливіть до берега без виконання штучного дихання. *Натискання грудної клітки у воді неефективне.*

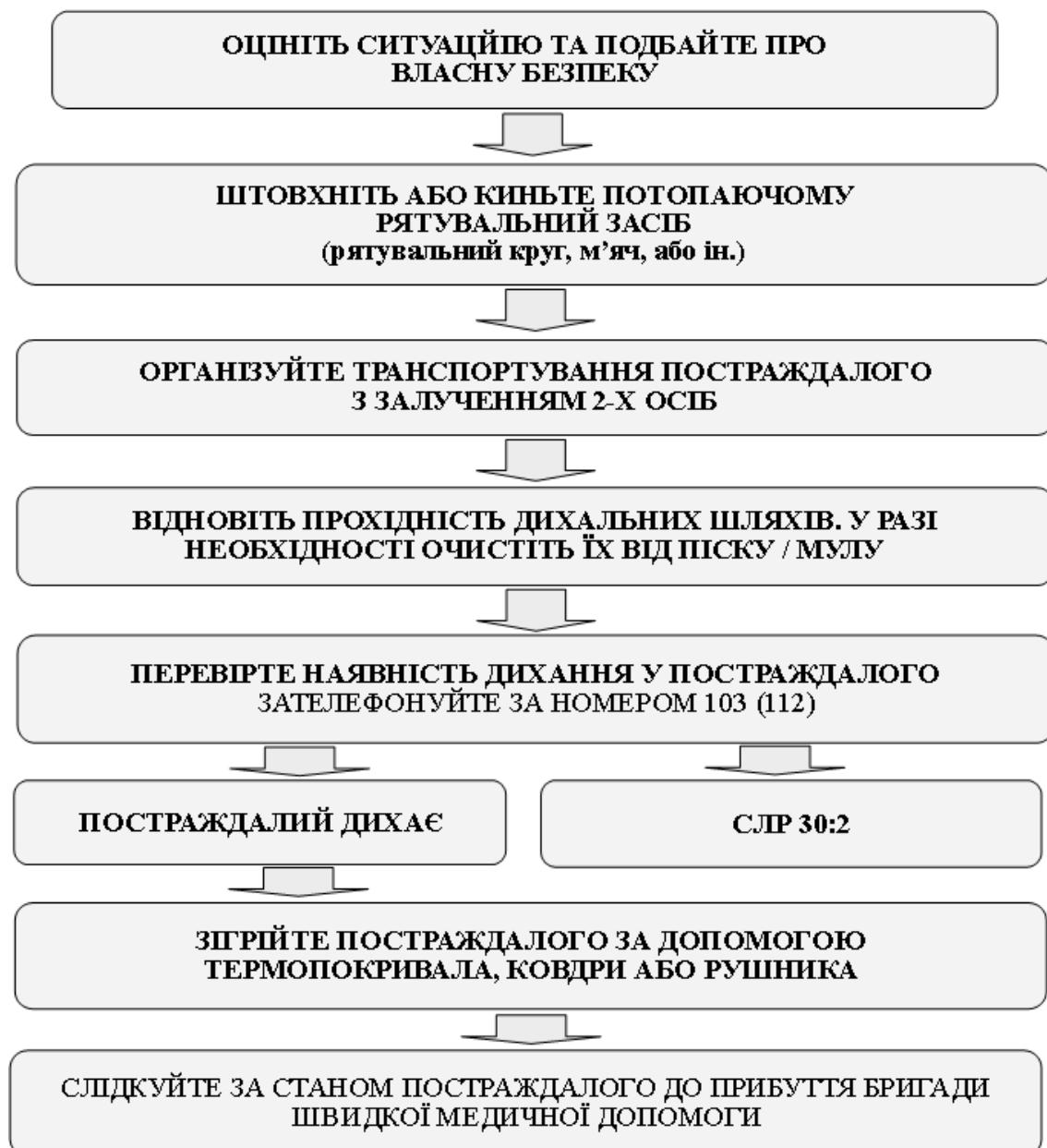
5. Немає потреби очищувати дихальні шляхи від води – до легень потрапляє незначна кількість води, яка швидко переходить до системи кровообігу. *Не виконуйте натиснення на живіт, не перевертайте постраждалого вниз головою для усунення води з легень.* За відсутності дихання негайно розпочніть СЛР.

6. Якщо доступний АЗД, наклейте електроди та включіть прилад. Осушіть шкіру грудної клітки перед наклеюванням електродів. Дефібриляцію проводьте

згідно з вказівками АЗД. Якщо у постраждалого гіпотермія з температурою тіла нижче 30°C, обмежте кількість дефібриляцій до трьох. Наступні спроби проводьте після підняття температури вище 30° С.

7. Блювота часто настає під час проведення СЛР в утопаючих. При цьому необхідно відхилити голову постраждалого набік і видалити блювотні маси з ротової порожнини. Якщо підозрюється травма шийного відділу хребта, необхідно повернути постраждалого на бік, утримуючи голову, шию та тулуб на одній лінії. Для виконання цієї процедури необхідно кілька рятувальників.

УТОПЛЕННЯ [115, с. 52]

ДОДАТКИ ДО РОЗДІЛУ 6

Додаток А.6

**НАЙБІЛЬШІ СМЕРТЕЛЬНІ ПОВЕНІ У СВІТІ, ЩО ПЕРЕВИЩИЛИ
ЧИСЛО ЗАГИБЛИХ У 100 000 ОСІБ [46, 364]**

№ п/п	Місце розташування, рік	Подія	Кількість загиблих
1	Китай (1931 р.)⁴	Повінь	близько 4 000 000
2	Китай (1887 р.) Повінь на річці Хуанхе	Повінь	близько 2 000 000
3	Китай (1938 р.) Повінь на річці Хуанхе	Повінь	700 000
4	Китай (1975 р.)	Прорив греблі Банджао внаслідок тайфуну «Ніна»	231 000
5	Індонезія (2004 р.)	Цунамі	230 000
6	Китай (1935)	Повінь на річці Янцзи	145 000
7	Нідерланди (1530 р.)	Повінь «Святого Фелікса», штормовий нагон води	більше 100 000
8	Північний В'єтнам (1971 р.)	Повінь у м. Ханой та дельті Червоної річки	100 000
9	Китай (1911 р.)	Повінь на річці Янцзи	100 000

⁴ Повінь у Китаї 1931 року вважається найбільшою повінню за всю документовану історію людства

Додаток Б.6

**НАСЛІДКИ 20-ТИ НАЙБІЛЬШ РУЙНІВНИХ ЗЕМЛЕТРУСІВ,
ЩО СТАЛИСЯ У СВІТІ ЗА ОСТАННІ 100 РОКІВ [132]**

№ п/п	Рік	Місце	Магнітуда	Загиблі, тис. осіб
1	1906	м. Сан-Франциско (США)	8,3	3,0
2	1908	о. Сицилія (Італія)	8,3	83,0
3	1920	Провінція Ганьсу (Китай)	8,6	200,0
4	1923	м. Токіо, Йокогама, залив Сагамі (Японія)	8,3	140,0
5	1939	Внутрішній Тавр (Туреччина)	7,9	32,0
6	1960	Чилі, Великий Чилійський землетрус	9,5	10,0
7	1970	Пруано-Чилійський глибоководний жолоб	7,7	67,0
8	1976	м. Таншань (Китай)	8,2	600,0
9	1976	Гватемала	7,5	23,0
10	1977	м. Бухарест (Румунія)	7,2	15,0
11	1978	м. Табас (Іран)	7,7	25,0
12	1988	м. Спітак (Вірменія)	7,2	25,0
13	1993	штат Махараштра (Індія)	6,4	10,0
14	1995	м. Осака, Кіото, Кобе (Японія)	7,2	5,1
15	1999	м. Ізміт (Туреччина)	7,7	17,0
16	2001	штат Гурджат (Індія)	7,9	26,5
17	2003	провінція Керман (Іран)	6,3	40,0
18	2004	Індонезія	8,9	225,0
19	2005	Північно-Західна провінція (Пакистан)	7,6	79,0
20	2006	Індонезія	6,3	6,0

Додаток В.6

**УЗАГАЛЬНЕНІ РЕЗУЛЬТАТИ УЧАСТІ КОМАНДИ USAR
(УКРАЇНСЬКИЙ РЯТУВАЛЬНИЙ ЗАГІН) У МІЖНАРОДНИХ
ГУМАНІТАРНИХ МІСІЯХ ТА ПОШУКОВО-РЯТУВАЛЬНИХ
ОПЕРАЦІЯХ [380]**

З моменту утворення в Україні центрального органу виконавчої влади у сфері цивільного захисту групою ООН з оцінки надзвичайного стану і координації діяльності (United Nations Disaster Assessment and Coordination Team, UNDAC) за участю України обліковано 12 міжнародних пошуково-рятувальних операцій та гуманітарних місій.

№ п/п	Міжнародна гуманітарна місія, країна та рік надання допомоги	Тип НС та кількість залученого персоналу (N)	Термін місії	Призначення місії
1	Угорщина, м. Сольнок (2000)	Повінь (14)	14 діб	Технічна допомога за наслідками руйнування житла постраждалим від повені
2	Турецька Республіка (серпень 1999 р.)	Землетрус (30)	30 діб	Місія із розгортанням мобільного рятувального госпіталю (30 діб), із них пошуково-рятувальна операція тривала 7 діб
3	Турецька Республіка (листопад 1999 р.)	Землетрус (30)	30 діб	Місія із розгортанням мобільного рятувального госпіталю (30 діб), із них пошуково-рятувальна операція тривала 7 діб
4	Греція, м. Салоніки (1996)	Авіаційна катастрофа (30)	4 доби	Пошукова операція літака українських авіаліній Як-40 унаслідок авіаційної катастрофи у горах біля м. Салоніки
5	Республіка Індія (2001)	Землетрус 80	30 діб	Мобільний госпіталь, надання різноманітної гуманітарної

№ п/п	Міжнародна гуманітарна місія, країна та рік надання допомоги	Тип НС та кількість залученого персоналу (N)	Термін місії	Призначення місії
				допомоги постраждалому населенню
6	Ісламська Республіка Іран, м. Бам (2003)	Землетрус 80	45 діб	Мобільний госпіталь, надання різноманітної гуманітарної допомоги постраждалому населенню
7	Ісламська Республіка Пакистан (2005)	Землетрус	30 діб	Мобільний госпіталь, надання різноманітної гуманітарної допомоги постраждалому населенню
8	Угорщина, м. Ніредхаз (2010)	Повінь (8)	16 діб	Місія доставки гуманітарної допомоги
9.	Польща, м. Тарнобрез (2010)	Повінь (30)	5 діб	Технічна допомога у зв'язку з ліквідацією наслідків повені (4 насосні станції з великою пропускною потужністю)
10	Республіка Молдова (2010)	Повінь (6)	2 доби	Доставка гуманітарних вантажів
11	Республіка Непал (2015)	Землетрус	7 діб	Евакуація постраждалих від землетрусу громадян України (150 осіб)
12	Ісламська Республіка Іран (2020)	Авіаційна катастрофа (15)	6 діб	Пошукова операція внаслідок авіаційної катастрофи літака МАУ Boeing 737. Загибло 176 осіб

ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ЗВЕДЕНИХ АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНИХ ЗАГОНІВ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ЛІКВІДАЦІЇ ТРАНСКОРДОННИХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Україна має низку міждержавних угод про взаємодопомогу у разі виникнення НС природного або техногенного характеру, коли надзвичайна ситуація, що виникає на певній території одного регіону, може нести реальну загрозу іншим регіонам, у тому числі, виходити за межі окремо взятої країни. Саме такі надзвичайні ситуації мають назву «транскордонні НС».

Прикладом транскордонної НС природного походження стала катастрофічна повінь у Закарпатському регіоні та регіонах країн Західної Європи у 1988 році.

Трагедії сталася через інтенсивні дощі 3–5 листопада 1988 року. Вийшли з берегів річки Тиса, Тересва, Боржава, Латориця та інші, які підтопили майже 120 населених пунктів. У зоні стихійного лиха опинилися близько 350 тисяч людей – майже третина населення Закарпатської області.

Внаслідок повені загинуло 17 осіб. Відселено із місця стихійного лиха понад 20 тисяч осіб. У період паводку було підтоплено 40793 житлових будинків, з них 2695 зруйновано та 2877 пошкоджено. Зруйновано 12 мостів, 48,6 км автодоріг. Активізовано до 980 зсувів. Крім того, 48 мостів і 722,2 км автодоріг пошкоджено. Було виведено з ладу 18 водозаборів, 28 каналізаційних насосних станцій, 20 очисних споруд та 45 котелень. Пошкоджено 3,1 км залізничних доріг, 2,4 км зруйновано. Дощовий паводок завдав збитків області на суму 810 млн грн, водогосподарським об'єктам – 12 млн 84 тис. грн [364].

Найбільш постраждали населенні пункти [365]:

- ✓ Бобове Виноградівського району – знищено 344 будинки;
- ✓ Вари Берегівського району – знищено 302 будинки;
- ✓ Королево Виноградівського району – знищено 213 будинків;
- ✓ Сасово Виноградівського району – знищено 196 будинків;
- ✓ Чорнотисів Виноградівського району – знищено 110 будинків;
- ✓ Теково Виноградівського району – знищено 89 будинків;
- ✓ Ключарки Мукачівського району – знищено 69 будинків;
- ✓ Нове Давидково Мукачівського району – знищено 49 будинків;
- ✓ Заріччя Іршавського району – знищено 35 будинків;
- ✓ Лопухів Тячівського району – знищено 33 будинки.

7 листопада 1998 року Президентом України видано Указ «Про заходи щодо ліквідації наслідків стихійного лиха у Закарпатській області», в якому Закарпатську область було визначено як зону надзвичайної екологічної ситуації. З перших годин боротьби зі стихією залучено війська Цивільної оборони МНС України, інші спеціалізовані підрозділи МНС України, підрозділи Національної гвардії та Збройних сил України, бригади облводгоспу, облавтодору, Укртелекому, працівники Закарпатської міліції, Ужгородського відділку залізниці.

На прохання облдержадміністрації МНС оперативно доставила в область 326 000 мішків для нарощування дамб, ще 80 000 надійшли з Угорщини. До рятувальних робіт було залучено 5 776 осіб, 1 155 одиниць техніки, 15 плавзасобів, 7 гелікоптерів МНС України, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, надавалася допомога технікою від ряду зарубіжних країн.

З резервного фонду Кабінету Міністрів України на ліквідацію наслідків виділено 11 млн 200 тис. грн. З Пенсійного фонду – 14 млн грн. Державний матеріальний резерв виділив 210 тонн авіапального, 300 тис. мішків піску, 36 км кабелю різних видів, стовпи, дроти неізольовані для ЛЕП, пересувні електростанції, 20 км залізничних секцій, ліки, постільну білизну, взуття тощо.

Міжнародна допомога

За даними МЗС, з-за кордону в Україну для постраждалих від повені було доставлено близько 600 тонн продовольства, понад 300 тонн одягу. Уряд Польщі прийняв рішення виділити Україні на ліквідацію наслідків катастрофи 1,8 млн дол. США, Уряд Японії – близько 140 тис. дол. США, Словаччини – 118 000 дол. США, Швейцарія – 106,5 тис. дол. США. Уряд США надав допомогу на загальну суму понад 5 000 000 дол. Допомогу в такому ж розмірі надала Угорщина. До збору коштів для постраждалих під час повені, долучилися і приватні особи, зокрема 70 000 швейцарських франків виділила Йоко Она – вдова Джона Ленона [364].

Із висновку Державної комісії щодо причин, які призвели до широкомасштабного прояву і важких наслідків катастрофічного наводку в Закарпатській області:

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК. *Закарпатський наводок листопада 1998 року – це передусім стихійне явище, зумовлене одночасною співдією природних чинників (вологе літо й осінь і насичення ґрунту вологою, припинення вегетації і зменшення водотрасформаційної здатності*

рослинного покриву, потужні зливи і танення снігу), наслідки якого були посилені факторами антропогенного впливу.

Найбільш небезпечними районами активізації геологічних процесів на Закарпатті є Рахівський (села Кобилецька Поляна, Косівська Поляна, автодорога Рахів–Бичків та ін.), Тячівський (сміт Усть-Чорна, Вільхівці, села Руська Мокра, Лопухів, Комсомольське та ін.), Міжгірський (район м. Міжгір'я, села Синевір, Колочава та ін.), Воловецький (села Гукливий, Скотарське, Верб'яче та ін.), Хустський (села Велятино, Олександрівка, Вільшани та ін.), Іршавський (села Ільниця, Лисичево та ін.).

Існує висока ймовірність, що в наступні 8–10 років буде тривати період підвищеної водності на річках України, передусім у Західному регіоні, з неодноразовим проходженням високих паводків.

Необхідно зазначити, що збіг негативних природних чинників, які призвели до надзвичайної ситуації у листопаді 1998 р., не є максимальним. Аналіз палеогеологічних і палеогеографічних процесів показує, що слід бути готовими до значно більших негативних надзвичайних ситуацій, пов'язаних з аномальною водністю, небезпечними екзо- та ендегенними геологічними процесами в Закарпатті...

... Для ліквідації наслідків катастрофічного паводку листопада 1998 року в Закарпатській області і з метою запобігання їх руйнівній дії в майбутньому необхідно розробити *комплексну Державну програму для Карпатського регіону*, яка повинна включати: вдосконалення законодавчо-правової бази; інженерно-технічні заходи; організаційні заходи; науково-технічне забезпечення; фінансове й економічне обґрунтування заходів; підвищення екологічної свідомості та інформованості населення; міжнародне співробітництво [366].

Прогноз Державної комісії виявився достовірним. У перші дні березня 2001 року Закарпаття спіткало страшне лихо, яке охопило всю територію області. За оцінками фахівців, *березнева повінь 2001 р. стала однією з найбільших катастрофічних повеней за останні 200 років.*

Формування повені 3–5 березня 2001 року на 80 відсотків було зумовлено природними факторами, а саме інтенсивними дощами. За 3 дні в басейні річок Боржави, Латориці й Тиси випало більше **300** мм опадів, дещо менше – на заході області. Підйом рівнів води, де амплітуда паводкової хвилі була понад 2,5 м у горах, а в низинній частині Тиси, Латориці й Боржави – від 4 до 10 м. І цей паводок, до речі, перевищив у середньому на 1 м катастрофічний паводок листопада 1998 року. Тоді, в листопаді 1998 р., вважалося, що історично

паводок був рекордним, періодичність якого могла бути через 7–10 років. Але сталося так, що через 2 роки й 4 місяці стався ще один, гідрологічні й метеорологічні параметри якого перевищили рівень паводка 1998 року.

Наслідки повені 2001 р. виявилися катастрофічними:

Сумарні збитки становили 317 млн грн. Але за цими цифрами треба бачити реальне життя людей. Підтоплено 255 населених пунктів, 33 580 будинків, знеструмлено 98 населених пунктів, через що майже 14 тисяч осіб було відселено й евакуйовано. Не обійшлося без людських жертв.

Ситуація ускладнилася тим, що цей паводок не витримала захисна дамба на території Угорщини. 6 березня 2001 р. стався прорив правобережної дамби р. Тиса в районі села Тарпа, і з території Угорщини вода почала надходити назад на територію України в Берегівський та Ужгородський райони. Саме прорив цієї дамби призвів до того, що 150 млн м³ води хлинуло на 11 сіл Угорської Республіки і 4 села в прикордонній зоні України.

У тих екстремальних умовах Штабу з ліквідації НС потрібно було дуже оперативно визначити план дій. Штабом з ліквідації НС розроблено 4 можливі варіанти захисту. Основними з них були: *перший*: зупинити таку велику кількість води на кордоні Берегівського й Ужгородського районів із мінімальним затопленням та відкачати її у Латорицю й Тису, і найбільш небажаний *другий* варіант: пропустити велику воду транзитом через Берегівський та Ужгородський райони, у тому числі й місто Чоп і далі транзитом на територію Словаччини. Спрацював найприйнятніший перший варіант.

Березневий паводок 2001 р. показав унікальну спроможність Берегівської транскордонної польдерної системи не тільки в умовах відводу надлишку внутрішніх вод, а із найменшою шкодою для навколишніх сіл пропустити таку кількість води, яка дорівнювала об'єму озера Балатон. Владою України, Державною комісією з надзвичайних ситуацій було поставлене завдання протягом 10 днів звільнити територію від води. Було задіяно всі потужності насосних станцій Закарпатського облводгоспу.

У таких екстремальних умовах дуже важливою була гуманітарна допомога з-за кордону. Також специфікою ліквідації цієї транскордонної НС стало утворення спільних міждержавних штабів з планування та координації дій з ліквідації НС.

Така допомога своєчасно була надана з боку *Угорської Республіки* (30 одиниць угорських пересувних насосних станцій з обслуговуючим

персоналом та необхідними технічними засобами відкачували води тисайських проранів із затоплених територій у Берегівському й Ужгородському районах).

Також допомогу надала *Словацька республіка*: 3 потужні насосні станції працювали у с. Свобода Берегівського району.

Оперативну допомогу насосними станціями, які були доставлені в Ужгород військовими літаками, надали *Нідерланди*. Усе це сприяло тому, що в стислі терміни територію регіону було звільнено від води.

Як зазначав у своєму інтерв'ю представник оперативного штабу з ліквідації наслідків НС Володимир Чіпак: «...особливо хотів би відзначити взаємодію водників Угорщини й України в оперативному прийнятті обґрунтованих і єдино правильних рішень із маневрування гідроспорудами, зменшення величини паводкової хвилі, використовуючи для цього і шлюзи, й автомобільні дороги, і мости на них» [366].

Спеціально утворена Державна комісія у складі провідних науковців країни і НАН України, яка працювала в області, дійшла одностайного висновку: причини березневого паводка 2001 р. були ті ж, що й листопадового паводка 1998 р. – *фактори природного характеру*. Саме тоді стало очевидним, що зміна клімату стає головною причиною частого повторення таких катастрофічних паводків.

Друга причина – антропогенний фактор, тобто господарська діяльність людей, їхнє втручання у навколишнє середовище, інтенсивне вирубування лісів, розорювання берегів річок, забудова водонебезпечних зон тощо.

Додаток Д.6

**ЛІКВІДАЦІЯ ЗВЕДЕНИМ АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНИМ ЗАГОНОМ
УКРАЇНИ НАСЛІДКІВ КАТАСТРОФІЧНОЇ ПОВЕНІ В УГОРСЬКІЙ
РЕСПУБЛІЦІ**

18 травня 2000 року до МНС України надійшло повідомлення Посольства України в Угорській Республіці про ускладнення паводкової ситуації у її східних районах на територіях вздовж р. Тиса. Зокрема, в населеному пункті Сольнок рівень води досяг історичного максимуму. Пік повені очікувався на 19–20 квітня. Підтоплення загрожувало близько 170 тис. місцевого населення.

Згідно з Угодою між Кабінетом Міністрів України та Урядом Угорської Республіки про співробітництво в галузі попередження надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків від 27.10.1998 рішенням Прем'єр-міністра України 18 квітня 2000 р. МНС України сформувало і 19 квітня направило до Угорщини зведений аварійно-рятувальний загін України у складі 57 рятувальників та 41 одиниці автомобільної, автотракторної та іншої спеціалізованої техніки і технічних засобів.

У складі зведеного загону брали участь рятувальні підрозділи від Головного штабу Державної воєнізованої гірничо-рятувальної служби (ДВГРС). 19 квітня особовий склад зведеного загону та техніка перетнули Державний кордон і о 2-й годині 20 квітня прибули до м. Сольнок, де взяли участь у роботах з укріплення захисної дамби вздовж р. Тиса.

20 квітня нарада керівників оперативного штабу захисних робіт прийняла рішення направити зведений загін в м. Сентеш Чонградської області, де на той час склалася найскладніша ситуація. Зведеному загону були поставлені завдання:

- ✓ уздовж 12 кілометрів у визначених місцях укріпити схил дамби;
- ✓ наростити 4 кілометри дамби на висоту 0,6 м;
- ✓ підготувати під'їзні шляхи до кар'єру;
- ✓ визначити найбільш небезпечні ділянки в інших містах Сегедської області та після прибуття механізованої колони направити в ці райони.

Після прибуття о 21:00 22 квітня 2000 р. бульдозерів та їх розвантаження на залізничній станції було проведено розподіл особового складу та техніки для виконання поставлених завдань: м. Сентеш – 44 особи, 12 одиниць техніки; м. Чонград – 3 особи, 2 бульдозери; м. Сегед – 5 осіб, 3 бульдозери; м. Сегвар – 1 особа, 1 бульдозер.

Роботи виконувалися з 7:00 до 19:00 щоденно. Перших 4 доби – у цілодобовому режимі із застосуванням освітлювального обладнання у нічний час.

Щоденно Угорською стороною та керівництвом загону перевірялося виконання робіт, визначалися обсяги, інформація надавалася встановленим порядком до МНС та посольства України в Угорській Республіці. Угорською стороною було визначено норму на 1 особу по укладанню мішків – 100 одиниць, бульдозеристам – 30 м³ ґрунту/год. Встановлені норми особовим складом у більшості перевиконувалися.

У період з 19 квітня до 5 травня 2000 р. особовим складом загону виконано:

- ✓ насипка та укладання мішків – 33 тис. шт.;
- ✓ вивіз ґрунту на дамбу – 6000 м³;
- ✓ підготовка під'їзних доріг – 30 км;
- ✓ пересування ґрунту – близько 60 тис. м³ (за оцінкою керівництва Угорської сторони);
- ✓ відпрацьовано – 10260 людино/годин.

За оцінками фахівців, роботи виконано на високому професійному рівні.

5 травня 2000 року проведено урочисту зустріч керівництва міста, області, громадськості з особовим складом загону, де висловлено щире подяку за надану допомогу Угорській Республіці у подоланні стихійного лиха, Міністерством водного господарства та мером м. Сентеш подано лист-подяку Послу України в Угорській Республіці Климпушу О.Д. за роботу зведеного загону МНС України.

Додаток Е.6

**ЗАЛУЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО КОРПУСУ РЯТУВАЛЬНИКІВ ДО
МІЖНАРОДНИХ ГУМАНІТАРНИХ МІСІЙ, ПОВ'ЯЗАНИХ З
ДОСТАВКОЮ ГУМАНІТАРНИХ ВАНТАЖІВ**

Умовами надання гуманітарної допомоги іншим країнам є:

- ✓ власна ініціатива Уряду держави;
- ✓ зобов'язання з виконання двосторонніх домовленостей про надання взаємодопомоги або співробітництва в галузі цивільного захисту;
- ✓ попередження надзвичайних ситуацій та ліквідація їх наслідків.

Також гуманітарна допомога може надаватися через запит офісу ООН з координації гуманітарних питань ОСНА.

ОСНА (офіс ООН з координації гуманітарних питань⁵) несе відповідальність за об'єднання гуманітарних учасників для забезпечення узгодженої відповіді на надзвичайні ситуації. Мета – допомога людям, коли вони найбільше її потребують допомоги, або надання захисту. Ключовим елементом мандату ОСНА є «координація ефективною та принциповою гуманітарною діяльністю у партнерстві з національними та міжнародними учасниками».

ОСНА відіграє основну роль в оперативній координації заходів під час НС або кризах. Це включає оцінку ситуацій та потреб; узгодження спільних пріоритетів; розроблення спільних стратегій для вирішення таких питань, як переговори про доступ до країни, мобілізація фінансування та інших ресурсів; з'ясування послідовних публічних повідомлень; моніторинг прогресу тощо.

Роль ОСНА полягає у підтримці керівництва координатора гуманітарних питань та забезпечення ефективною координації, включаючи зміцнення кластерного підходу, управління даними та інформацією, звітність про витрачені ресурси тощо.

Забезпечуючи підтримку належних структур, партнерських зв'язків та лідерів, ОСНА та її гуманітарні партнери можуть краще підготуватися та ефективніше координувати гуманітарні ситуації, які мають певні етапи та алгоритм послідовності їхньої реалізації. (див. рис. Е. 6.1).

⁵ ОСНА – Управління з організації гуманітарних питань – орган ООН, утворений у грудні 1991 р. відповідно до резолюції 46/182 Генеральної Асамблеї ООН.

ОСНА виконує функції секретаріату для критичних міжвідомчих координаційних механізмів, таких як Міжвідомчий постійний комітет, інструменти швидкого реагування, зокрема система оцінки та координації дій Організації Об'єднаних Націй та Міжнародна консультативна група з пошуку та рятування.

Рис. Е. 6.1. Правила надання гуманітарної допомоги ОСНА [127]

ОСНА співпрацює з національними урядами, регіональними органами та іншими установами з питань впровадження та тестування заходів, які допомагають врятувати життя в надзвичайних ситуаціях. ОСНА також надає такі інструменти, як планування на випадок надзвичайних обставин, картування небезпеки та ранній попереджувальний звіт.

Поняття *гуманітарної допомоги* з моменту його формулювання в Конвенції Ліги Націй про створення міжнародного союзу допомоги на випадок катастроф (1927 р.) було розвинене в понад 300 міжнародно-правових актах як зобов'язального (твердого), так і м'якого права.

Наприклад, зараз у Вікіпедії ([uk.wikipedia.org/wiki/Гуманітарна допомога](http://uk.wikipedia.org/wiki/Гуманітарна_допомога)) наводиться таке визначення *гуманітарної допомоги* (від лат. Humanitas, Humanity – благодійність) – це заходи із захисту та догляду за людьми в умовах гуманітарної кризи, що виходять за рамки первинної медичної допомоги.

Гуманітарна допомога організовується в основному після надзвичайних ситуацій та гуманітарних криз і насамперед спрямовується на порятунок життя, полегшення страждань, допомогу людям з гідністю долати важкі обставини, запобігання виникненню або поширенню епідемій і т. ін.

Така допомога, як правило, не включає в себе усунення конфлікту.

Відповідно, основними завданнями гуманітарної допомоги є:

- ✓ порятунку людського життя;
- ✓ надання допомоги для задоволення основних потреб людини (вода, їжа, одяг, засоби першої необхідності, проживання);
- ✓ забезпечення базової гігієни та медичної допомоги [368, с. 5].

Український корпус рятувальників за часів незалежності України більше 40 разів залучався до міжнародних гуманітарних місій з доставки гуманітарних вантажів у різні куточки світу, які здійснювалися на запит країни, що потребувала такої допомоги, або через міжнародні гуманітарні організації, у яких Україна має членство.

Здебільшого це були місії з доставки гуманітарних вантажів унаслідок великомасштабних НС, як-то доставка гуманітарних вантажів для мирного населення, що потерпало від наслідків *збройного конфлікту*:

- ✓ **грудень 1992 р.** – доставка гуманітарних вантажів спільно з Товариством Червоного Хреста України до **Республіки Таджикистан** (продукти харчування, медикаменти);

- ✓ **серпень 1995 р.** – доставка гуманітарних вантажів (продукти харчування) – **Республіка Грузія**;

- ✓ **квітень 1999 р.** – доставка гуманітарних вантажів до **Республіки Македонія** (територія колишньої Югославії);

- ✓ **грудень 2006 р.** – доставка гуманітарних вантажів невійськового характеру – **Лівійська Республіка**.

Гуманітарна допомога внаслідок виникнення великомасштабних надзвичайних ситуацій:

- ✓ **листопад 2009 р.** – надання гуманітарної допомоги **Демократичній Республіці Ефіопія**;

- ✓ **травень 2001 р.** – доставка гуманітарної допомоги для постраждалого внаслідок катастрофічної повені населення Далекосхідного регіону м. Якутськ, **Російська Федерація**;

- ✓ **серпень 2003 р.** – доставка гуманітарного вантажу населенню **Монгольської Народної Республіки**;

- ✓ **червень 2006 р.** – доставка гуманітарного вантажу населенню **Киргизької Республіки** та ін.

На виконання Постанови Кабінету Міністрів України від 7.04.1999 № 556 «Про надання гуманітарної допомоги Республіці Македонія» МНС України здійснили доставку гуманітарних вантажів до **Республіки Македонія** (колишня територія Югославії).

Складність доставки вантажу була зумовлена активною фазою ведення бойових дій у регіоні, ризиком потрапляння під напад екстремістськи налаштованих угруповань сторін протистояння, тощо.

Психологічні особливості діяльності фахівців з доставки міжнародних гуманітарних вантажів залежать від виду транспорту, умов, в яких перебуває країна, куди такий вантаж планується доставляти, кліматичної, гідрометеорологічної, сейсмічної, соціально-політичної обстановки в регіоні, куди такий вантаж має слідувати. Тобто **серед загальних особливостей діяльності з доставки міжнародних гуманітарних вантажів виокремлюють:**

- ✓ моногонію;
- ✓ зміну часових поясів;
- ✓ вплив кліматичних умов тощо.

Специфічними умовами здебільшого є:

- ✓ небезпека, пов'язана з умовами перебування на території іншої країни через ризики потрапляння у зони конфліктної взаємодії сторін збройного протистояння або криміналітету;
- ✓ комунікативні бар'єри через необізнаність щодо місцевих звичаїв, культури тощо;
- ✓ ризиками потрапляння в епіцентр НС через раптову зміну обстановки тощо.

Найбільшу небезпеку становлять конвої, що доставляються автомобільним транспортом, через їх значну працезатратність, тривалість у часових межах, низьку прогнозованість та передбачуваність ситуації на шляху їх слідування до місця призначення гуманітарного вантажу.

Трагічні наслідки збройного конфлікту в Україні та незаконна окупація АР Крим стали новим випробуванням для всіх людей, не байдужих до чужої біди. Міжнародне співтовариство зробило вражаючі за своїми масштабами кроки, розгорнувши в Україні діяльність 11 міжнародних гуманітарних організацій, для яких забезпечується спрощений порядок перетину ліній зіткнення під час доставки гуманітарних вантажів на тимчасово-окуповані території. Тільки за період 2015–2017 рр. Україна отримала гуманітарної допомоги на суму 649 млн дол. США від міжнародних інституцій та країн світу, де лише частка США становить 84 млн дол. [368, с. 3].

Додаток Ж.6

УЧАСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ЛЬОТЧИКІВ-РЯТУВАЛЬНИКІВ У ПОДОЛАННІ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВЕЛИКОМАСШТАБНИМИ ПОЖЕЖАМИ В ЕКОСИСТЕМАХ

Екосистема – це екологічна система або природний комплекс, створений живими організмами за умов їх існування, так звана біологічна система. У кожній екосистемі відбуваються кругообіг речовин та обмінні енергетичні процеси. Система, яка існує самостійно. Це жива природа, що нас оточує: ліси, степи, поля, луки тощо [362].

Проблеми пожеж в екосистемах за останні роки набувають все більшої актуальності як у світі, так і в Україні.

24 листопада 2016 р. близько 21:00 ДСНС України отримало запит від Уряду **Республіки Ізраїль** про надання допомоги в гасінні лісових пожеж. На виконання Указу Президента України від 24.11.2016 № 519 «Про надання гуманітарної допомоги Державі Ізраїль» ДСНС України направило два літаки АН-32-П на боротьбу з лісовими пожежами.

Через великі лісові пожежі в районі міста Хайфи евакуйовано 60 тисяч населення.

Станом на 12:00 26 листопада 2016 року льотний екіпаж ДСНС України взяв участь у засіданні оперативного штабу із залученням представників Ізраїлю, під час якого визначено завдання на напрями виконання завдань за призначенням.

На літаках Ан-32-П (призначені саме для гасіння лісових пожеж, місткість води – 8 тонн) проведено розвідку на місцевості та розпочато гасіння лісових пожеж.

Складність і особливості ліквідації ситуації:

✓ льотні екіпажі з моменту отримання команди про виліт здійснили оперативний переліт з аеропорту м. Ніжин до аеропорту «Жуляни» (м. Київ), де пройшли митний контроль і, здійснивши дозаправку, вилетіли до Ізраїлю, здолавши відстань через повітряні коридори п'яти країн;

✓ практично без відпочинку взяли участь у нараді, здійснили аеророзвідку ділянок гасіння та приступили до виконання поставлених завдань;

✓ складність виконання завдань була обтяжена великим задимленням повітряного простору, сильними поривами вітру, що створювало додаткову

небезпеку в управлінні літаками, які були завантажені водою (місткість по 8 тонн).

Прем'єр-міністр Ізраїлю Беньямін Нетаньягу у телефонній розмові особисто висловив вдячність Президенту України за те, що Україна одна з перших відгукнулася на прохання про допомогу Ізраїльської сторони. За повідомленням інформаційних агентств Ізраїлю, до гасіння пожеж також долучилися льотні екіпажі Російської Федерації, Греції, Кіпру, Туреччини, Хорватії, США, Великої Британії, Італії, Франції, Азербайджану, Єгипту та Йорданії⁶.

18 липня 2017 р. Уряд Республіки Чорногорія звернувся до Центру надзвичайних ситуацій Європейської комісії в Брюсселі щодо надання допомоги з ліквідації руйнівних пожеж в центральній частині країни та на узбережжі. За рішенням Кабінету Міністрів України ДСНС для участі у спільній операції Європейського Союзу з ліквідації НС відрядилі літак АН-32-П.

Із зони пожеж було відселено близько 100 тисяч туристів, виникла небезпека знищення історичних пам'яток, курортів на узбережжі Адріатичного моря. В Чорногорії, крім узбережжя міст Херцег-Нови і Тіван, які знаходилися під загрозою знищення, пожежі вже охопили деякі місця столиці, Подгориці і міста Нікшич.

Завдяки оперативному залученню допомоги інших держав пожежу було локалізовано, а згодом повністю ліквідовано.

Варто зазначити, що проблеми НС, пов'язані з пожежами в екосистемах, для України мають транскордонне значення і належать до виду НС, що мають тенденцію до щорічного збільшення не тільки за своєю кількістю, але й за масштабами.

Більш ніж 10 млн гектарів території України займають ліси і торфовища. Найбільше від пожеж потерпають Північний та Східний регіони, де щорічно виникає в середньому, відповідно, 37 і 40% усіх лісових пожеж.

Лісові пожежі можуть виникати внаслідок природних причин: громові розряди, самозаймання торфу тощо. Однак найчастіше причинами пожеж є недотримання елементарних заходів безпеки.

⁶ URL: [Newsru.co.il.https://zaxid.net/news](https://zaxid.net/news)

**УЧАСТЬ РЯТУВАЛЬНИКІВ ДСНС УКРАЇНИ
У ПОШУКОВІЙ ОПЕРАЦІЇ ЖЕРТВ КАТАСТРОФИ УКРАЇНСЬКОГО
ЛІТАКА BOEING 737 МІЖНАРОДНИХ АВІАЛІНІЙ УКРАЇНИ У СІЧНІ
2020 р.**

8 січня 2020 р. о 6:00 за київським часом з м. Тегеран до м. Києва (рейс PS752) вилетів Boeing 737 Міжнародних авіаліній України, який за дві хвилини після злету зник з радарів авіадиспетчерів.

Літак, що прямував із Тегерану до Києва, був помилково збитий ракетою іранських ВПС.

На борту літака перебувало 176 людей із 7 країн: 11 з них були українцями (з них – 9 членів екіпажу). 82 – громадяни Ірану, 63 – Канади, 10 – Швеції, 4 – Афганістану; 3 – ФРН та 3 – Великої Британії.

Серед жертв – 29 неповнолітніх; найменшій дитині не виповнилося і двох років. 73 пасажери були студентами, які купили квитки через низьку ціну і поверталися на навчання після різдвяних канікул.

Першим про авіакатастрофу повідомило Іранське інформангентство.

Цього ж дня за дорученням Президента України у РНБО було створено оперативний штаб, до якого увійшли представники МВС України та ДСНС України.

У складі групи фахівці Міністерства внутрішніх справ, рятувальники Державної служби України з надзвичайних ситуацій, представники Державної авіаційної служби та Національного бюро розслідувань аварій і катастроф з цивільними суднами та іншими експертами літаком ДСНС України о 23 год 25 хв. вирушили до Ірану для надання допомоги у пошуковій операції жертв катастрофи українського літака.

9 січня о 3:30 літак з експертною та пошуковою групами на борту, серед яких було 15 рятувальників ДСНС, здійснив посадку в аеропорту м. Тегеран Ісламської Республіки Іран.

Особливості пошукової операції

Рятувальниками проводилися роботи з дослідження уламків літака, які вивільнювалися від бруду та складалися по рядах на відкритому майданчику. Окремо здійснювалося сортування та складування багажу і особистих речей, а також забезпечувалося освітлення місця проведення робіт. Крім того,

експертною групою із залученням рятувальників на відкритому майданчику проводилися роботи з відтворення корпусу літака з його фрагментів.

Складність у морально-психологічному плані викликала робота зі збору серед уламків останків тіл загиблих з подальшим їх зосередженням у спеціально відведених місцях, де працювали фахівці з проведення експертизи ДНК з метою ідентифікації тіл загиблих і репатріації (доставки) їх на Батьківщину для передачі родичам та поховання.

Пошукові роботи проводилися цілодобово у зимову пору року, при денному та нічному освітленні. Згодом Іранською стороною було офіційно визнано, що український літак збито іранськими ВПС унаслідок людської помилки, яка коштувала 176 людських життів. Авіакатастрофа над Іраном стала першою за 22 роки в історії регулярних рейсів. Складність ситуації загострювалася тим, що ЗМІ розповсюджували інформацію про можливість початку активної фази військового протистояння між Іраном і США.

Із офіційної заяви Президента Ірану Хасан Рухані: «Внутрішнє розслідування Збройних сил дійшло до висновку, що на жаль, ракети, які випустили через людську помилку, призвели до жахливої катастрофи. Ісламська Республіка Іран висловлює глибоке співчуття щодо цієї фатальної помилки. Мої думки і молитви адресовані всім сім'ям у скорботі. Я висловлюю свої щирі співчуття...»⁷.

⁷ Пряма мова, записано 11 січня о 21:03 Новини. Телеканал «ZIK».

**МІНІМАЛЬНІ РЕКОМЕНДОВАНІ ВИМОГИ ДО КОМПЕТЕНЦІЙ
ПОСАДОВИХ ОСІБ ПОШУКОВО-РЯТУВАЛЬНИХ КОМАНД (ПРК) ВАЖКОГО КЛАСУ**
[370, 373, 376, 379, 380, 381, 382, 384]

№ п/п	Посадові особи пошуково- рятувального загону (п)	Мінімальні рекомендовані вимоги до рівня підготовки фахівця
1. Керівництво		
1.1	Керівник загону (1)	<p>Керівник ПРК є головною особою, яка відповідає за координацію та планування, надає допомогу керівництву загону в організації нарад, документування подій і розроблення довгострокових планів дій.</p> <p>Керівник загону має вміти здійснювати керівництво усіма аспектами діяльності ПРЗ у повсякденній діяльності та при проведенні пошуково-рятувальних операцій, а також забезпечувати всебічну координацію дій.</p> <p>Керівник здійснює оцінку оперативної діяльності ПРЗ і забезпечує взаємодію з іншими підрозділами.</p> <p>Керівник ПРК відповідає за тактичні операції, такі як оцінка, пошук, рятування і медичну допомогу. Він може також відповідати за підрозділ технічної підтримки, який займається моніторингом небезпечних матеріалів і речовин, керує роботою інженерів з оцінки стабільності споруд і будівель, координує проведення операцій, пов'язаних з підйомом деталей конструкцій з використанням підйомних кранів та іншої важкої техніки.</p> <p>Керівник ПРК відповідає: за оцінку місця для розгортання базового табору, рекомендованого OSOCC</p>
1.2	Заступник керівника загону (1)	Має володіти усіма компетентностями керівника загону

№ п/п	Посадові особи пошуково- рятувального загону (п)	Мінімальні рекомендовані вимоги до рівня підготовки фахівця
1.3	Фахівець з планування (1)	Фахівець з планування має допомагати керівництву ПРЗ в організації нарад і зустрічей, документувати основні заходи і дії, а також здійснювати короткострокове і довгострокове планування. Здійснює оперативний контроль та своєчасне корегування планів. Формує моніторингові звіти про стан виконання планів
1.4	Фахівець з питань безпеки (1)	Фахівець з питань безпеки має забезпечити безпеку проведення аварійно-рятувальних робіт у ході пошуково-рятувальної операції. Розробляє проєкт плану із забезпечення безпеки ПРО та подає його на затвердження керівникові ПРК. Загальні питання безпеки, що стосуються даної НС, повинні бути визначені під час першого брифінгу ПРЗ. Розробляє та затверджує правила безпеки для всього особового складу ПРЗ. Забезпечує виконання правил безпеки особовим складом ПРЗ відповідно до обстановки, що склалася в регіоні: порядок переміщення, маршрути евакуації, обладнання безпечного житла, введення в систему поіменної переклички особового складу тощо. Під час проведення ПРО має підтримувати зв'язок з OSOCC і/або LEMA з питань безпеки. Постійно здійснювати аналіз ризиків. Встановити периметр огорожі базового табору і вести за ним контроль. Забезпечити систему оповіщення про небезпеку. Запровадити принцип роботи в парах
		<i>Під час проведення PPP:</i> підтримувати постійний зв'язок з OSOCC і LEMA з питань безпеки; постійно здійснювати аналіз ризиків/джерел небезпек у зоні дислокації базового табору, на маршрутах пересування, виділених робочих ділянках і приймати відповідні заходи щодо їх зменшення. Члени ПРК мають бути навчені і розуміти правила безпеки та виконувати їх відповідно до приписів Департаменту безпеки ООН. Залежно від рівня безпеки, встановленого в країні, яка потерпає від НС, ПРК може бути необхідний супровід служб безпеки. У 2011 р. ООН ввела нову Систему рівнів безпеки (SLS), яка передбачає 6 рівнів: 1) мінімальний; 2) низький; 3) помірний; 4) значний; 5) високий; 6) надзвичайний. <i>Під час активізації PPP:</i> забезпечує загальні питання безпеки і питання безпеки, які стосуються безпосередньо НС, які передбачається розглядати під час брифінгу загону; встановлює умови

№ п/п	Посадові особи пошуково- рятувального загону (п)	Мінімальні рекомендовані вимоги до рівня підготовки фахівця
		<p>навколишнього середовища в зоні НС; перевіряє, щоб весь особовий склад прибув до зони НС з необхідними засобами індивідуального захисту і відповідному для даного клімату одязі.</p> <p><i>Демобілізація:</i> визначити наявність і проінструктувати загін про джерела небезпеки, пов'язані з видами транспорту, який будуть використовувати для транспортування загону із країни, що потерпає від НС. Під час руху контролювати дотримання встановлених норм безпеки</p>
1.5	Інженер (фахівець) з будівельних споруд і конструкцій (1)	<p>Інженер (фахівець) з будівельних споруд і конструкцій здійснює аналіз й оцінку ступеня пошкодження будівель і споруд, у яких передбачається здійснення пошуково-рятувальних робіт. Має володіти тактичними прийомами демонтажу сегментів (блоків) зруйнованих приміщень. Бере участь у проведенні розвідки ПРР. Забезпечує сортування робочих ділянок, визначає першочерговість проведення ПРР для рятування якомога більшої кількості людей. У деяких випадках першочерговість є безперечною за наявності великої щільності людей, що потребують допомоги.</p> <p>Здійснює оцінку стану споруд. Перш ніж зайти у зруйновану будівлю ПРК має оцінити її стан для прийняття оперативних рішень та із міркувань безпеки. Використання стандартних методів обміну інформацією з оцінки стану зруйнованих будівель збільшує можливості ефективної взаємодії між пошуково-рятувальними командами (ПРК).</p> <p><i>1. Здійснює аналіз будівлі до руйнування:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ призначення будівлі і кількість людей у ній; ✓ загальна площа і висота; ✓ архітектура і план внутрішніх приміщень; ✓ будівельні матеріали і вид конструкції. <p><i>1. Здійснює аналіз причин руйнування:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ з яких причин будівля зруйнована; ✓ як зруйнована будівля; ✓ що зупинило руйнування; ✓ положення елементів обвалених конструкцій

№ п/п	Посадові особи пошуково- рятувального загону (п)	Мінімальні рекомендовані вимоги до рівня підготовки фахівця
		<p>2. <i>Оцінює часткові руйнування:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ пошкодження колон; ✓ пошкодження несучих стін; ✓ пошкодження балок; ✓ пошкодження підлоги; ✓ пошкодження з'єднувальних деталей. <p>3. <i>Визначає можливі пустоти:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ пустоти, утворені будівельними деталями й елементами обвалених конструкцій; ✓ пустоти, утворені предметами, що наповнюють будівлю; ✓ оцінка розмірів пустот з метою визначення шансів на виживання. <p>4. <i>Особливості конструкцій, що впливають на пріоритети ПРО:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ можливі шляхи доступу до початкових пустот; ✓ зменшення ризику, пов'язаного із станом навколишнього середовища. <p>Фахівець з будівельних споруд і конструкцій повинен уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ визначати причини обвалення будівлі, особливо в результаті землетрусів; ✓ визначати тип конструкцій будівель і види їх обвалів; ✓ проводити оцінку стану будівель і споруд; ✓ знати процедури звітності, що стосуються стану споруд, та ін. <p>Під час фази «Мобілізація» керівництво загону має забезпечити узагальнення інформації про:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ причини руйнування будівель; ✓ місцеві умови будівництва, включаючи: а) будівельний матеріал і норми; б) особливості архітектури; ✓ експлуатаційні характеристики до землетрусу і видах руйнувань та ін.
1.6	Фахівець із взаємодії із ЗМІ (координатор	Фахівець із взаємодії із ЗМІ (координатор загону) має знати порядок роботи OSOSS з тим, щоб забезпечити взаємодію і зв'язок між OSOCC і ППЗ. Координатор загону забезпечує обмін інформацією і координацію з LEMA через RDC і OSOCC.

№ п/п	Посадові особи пошуково- рятувального загону (п)	Мінімальні рекомендовані вимоги до рівня підготовки фахівця
	загону) (1)	<p>Відповідає за оперативне висвітлення діяльності ПРК щодо процесу реагування та ліквідації НС, а також здійснює інформування громадськості з питань ходу виконання пошуково-рятувальних робіт. Підтримує постійний зв'язок та взаємодію зі ЗМІ з питань оперативного й об'єктивного висвітлення інформації про хід виконання ПРР. Готує та оперативно розповсюджує офіційну інформацію, у тому числі фото, відео та аудіо про діяльність ПРК, а також поширює заяви та повідомлення від імені керівництва ПРК та ДСНС України.</p> <p>Забезпечує ЗМІ країни, що потерпає від НС, та інформаційні агентства України у межах повноважень оперативними даними з району НС, інформує про хід робіт щодо їх ліквідації.</p> <p>Постійно здійснює інформаційно-аналітичне наповнення текстовими та фотоматеріалами офіційних сайтів OSOCC і/або LEMA та прес-служби ДСНС України фотоматеріалами офіційного вебпорталу.</p> <p>Спільно із фахівцем зі зв'язків із громадськістю організовує у межах компетенції роботу журналістів у зонах надзвичайних ситуацій, а також оперативного (виїзного) прес-центру OSOCC і/або LEMA.</p> <p>Готує прес-релізи, текстові, відео-, фотоматеріали з місця подій. Готує щоденні огляди-дайджести друкованих ЗМІ, аналізує матеріали мережі Інтернет і газетних публікацій, а також проводить моніторинг центральних каналів телебачення з питань діяльності ПРК України у зоні стихійного лиха</p>
		<p>Надає допомогу інформаційним агентствам, телерадіокомпаніям, друкованим засобам масової інформації, інтернет-виданням, іншим творчим організаціям, підприємствам та установам в інформуванні місцевого населення та населення України про найбільш актуальні питання з місця НС</p>
1.7	Спеціаліст зі зв'язків із громадськістю (2-й координатор загону) (1)	<p>Спеціаліст зі зв'язків із громадськістю має бути навченим порядку взаємодії із засобами масової інформації, забезпечити точність і злагодженість інформаційних повідомлень (релізів) для ЗМІ з місцевими органами управління в НС (LEMA) через OSOCC. Під час проведення ПРО підтримує зв'язок з OSOCC і/або LEMA.</p> <p>Загальною для пошуково-рятувальної операції політикою роботи із ЗМІ повинно бути забезпечення передачі їй інформації відповідно до вказівок LEMA, яка має бути найбільш достовірною. В ідеалі</p>

№ п/п	Посадові особи пошуково- рятувального загону (п)	Мінімальні рекомендовані вимоги до рівня підготовки фахівця
		<p>ПРК повинна призначити контактну особу, спеціально навчену для роботи із ЗМІ. Спеціаліст зі зв'язків з громадськістю повинен підготувати повідомлення для преси, яке має включати інформацію про можливості і структуру ПРК. Таке повідомлення має бути передане в OSOCC, LEMA і представникам засобів масової інформації в зоні НС, якщо у цьому буде потреба. Передбачається, що OSOCC і LEMA подають до ЗМІ всеохоплюючу інформацію про ситуацію в зоні НС для того, щоб їх репортажі були об'єктивними.</p> <p><i>Мобілізація.</i></p> <p>1. Фахівець зі зв'язків із ЗМІ під час мобілізації ПРК повинен здійснити заходи: підготувати прес-реліз; довести до особового складу останні відомості про ситуацію і поінформувати про найбільш важливі публікації в засобах масової інформації</p>
		<p>2. Після прибуття на місце НС уповноважений представник ПРК зобов'язаний: встановити контакт OSOCC і LEMA (з їхніми прес-центрами); визначити правила і норми роботи із ЗМІ; отримати в OSOCC екземпляр плану роботи LEMA із ЗМІ.</p> <p>3. У процесі пошуково-рятувальної операції розробити план роботи із ЗМІ, який має включати: написання повідомлень для преси і спеціальних документальних нарисів; роботу із ЗМІ на місцях проведення ПРП; участь в прес-конференціях; координацію OSOCC, LEMA зі штаб-квартирою у своїй країні.</p> <p><i>Після демобілізації ПРК:</i> погодити свої дії з OSOCC і LEMA; підготувати прес-реліз; брати участь у прес-конференціях і давати інтерв'ю з питань, що стосуються роботи із ЗМІ; визначати, яку інформацію і які документи можна надавати ЗМІ для публікації.</p> <p>Взаємодіє з OSOCC та LEMA щодо вивчення громадської думки і складає програми і визначення думки громадськості щодо діяльності зведеного ПРК у країні, що потерпає від НС. Готує звіт до секретаріату OSOCC, LEMA та керівництву ДСНС України</p>
2. Пошукова складова		
2.1	Фахівець з пошуку з використанням	Маркування будівель і конструкцій, подача надзвичайних сигналів. Уміння користуватися технічними приладами пошуку постраждалих. Базові знання у сфері будівельних конструкцій і

№ п/п	Посадові особи пошуково- рятувального загону (п)	Мінімальні рекомендовані вимоги до рівня підготовки фахівця
	технічних засобів (2)	споруд. Здійснення пошукових робіт. Ідентифікація (визначення) небезпек та загроз; використання засобів індивідуального захисту. Працює спільно з кінологічними розрахунками. Проведення ПРР з кінологічними розрахунками та з використанням технічних засобів пошуку доповнюють один одного
		<p><i>I. Сортування рятувальних ділянок ґрунтується на виконанні п'яти складових:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Зона: визначити зону сортування. Вирішальним фактором є мобільність команди, яка здійснює оцінку і сортування. 2. Руйнування: визначити як робочі ділянки усі повністю або частково зруйновані споруди у визначеній зоні 3. Інформація: до початку пошуково-рятувальних робіт отримати у місцевого населення інформацію, яка може виключити потенційні робочі ділянки або якимось чином вплинути на сортування, наприклад, наявну інформацію про зниклих людей, інформацію про будівлі (призначення, планування, розмір, будівельний матеріал, тип конструкції і т.ін.). 4. Розподіл за категоріями: визначити категорію потенційної робочої ділянки. (перераховані нижче). 5. Визначення пріоритетів: пріоритетність робочих ділянок визначається на підставі інформації про зниклих людей, категорії сортування і умов доступу до пустот, які є першочерговими для проведення ПРР. <p><i>II. На кінцевий результат визначення першочерговості виконання рятувальних робіт можуть вплинути багато інших факторів, зокрема:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 2.1. Відсутність необхідного транспорту або доступу до ділянки. 2.2. Відсутність спеціального обладнання для зменшення ризику. 2.3. Питання безпеки і особливості культури. 2.4. Вік постраждалих (наприклад, школа або будинок, в якому проживали літні люди)
		<ol style="list-style-type: none"> 2.5. Пріоритети, визначені LEMA. 2.6. Повторні поштовхи. <p><i>III. Підготовка звітності:</i></p>

№ п/п	Посадові особи пошуково- рятувального загону (п)	Мінімальні рекомендовані вимоги до рівня підготовки фахівця
		<p>3.1. Команда оцінки негайно передає керівництву загону будь-яку інформацію про відомих живих постраждалих для того, щоб як можна швидше направити пошуково-рятувальні загопи на місця проведення ПРР.</p> <p>3.2. Команда оцінки доповідає керівництву загону про результати сортування.</p> <p>3.3. Завершальний перелік робочих ділянок за результатами сортування складається керівництвом загону і передається в OSOCC разом з інформацією про категорії завдань, зниклих людей та іншою важливою інформацією, що стосується кожного працівника ділянки</p>
2.2	Кінолог (4)	<p>Пошукові собаки інтенсивно і досить успішно використовуються при проведенні багатьох видів пошуково-рятувальних операцій. Під час ПРР пошукові собаки і кінолог відіграють суттєву роль у швидкому виявленні постраждалих у зруйнованих спорудах і будівлях. Однією з основних переваг використання кінологічних розрахунків є їх можливість здійснювати пошук на великих територіях за порівняно короткий період часу й допомагати ПРК у виявленні постраждалих під завалами. Точне виявлення місцезнаходження постраждалих є найбільш ефективним у тісній взаємодії кінологічних розрахунків і рятувальників, які здійснюють пошук з використанням засобів пошуку постраждалих.</p> <p>Робота з собаками. Володіти навичками пошуку і порятунку людей із застосуванням собак. Мати загальні компетентності з організації пошуку і порятунку в зруйнованих будівлях</p>
		<p><i>Дотримання ветеринарних норм:</i> кінолог несе персональну відповідальність за ветеринарний контроль службової собаки (проходження щорічного ветеринарного огляду, дегельмінтизацію (гельмінти, блохи, кліщі та ін.). Наявність у всіх пошукових собак, які беруть участь у реагуванні, мікрочипів, сумісних з трансбордером ISO (Міжнародна організація зі стандартизації), знання процедур перетину кордону, пов'язаних із транспортуванням службових собак, тощо.</p> <p>Під час виконання ПРР кінологічні розрахунки мають спільну діяльність, тобто працюють разом як одна команда під керівництвом начальника кінологічної групи. Кінологічні розрахунки працюють у групах, для того щоб підтвердити достовірність результатів пошуку з використанням собак.</p> <p><i>До обов'язків керівника кінологічної групи входить</i> проведення ПРР з використанням собак. Пошукова собака має подавати сигнал про виявлення постраждалого навіть у випадку, коли кінолог</p>

№ п/п	Посадові особи пошуково- рятувального загону (п)	Мінімальні рекомендовані вимоги до рівня підготовки фахівця
		<p>перебуває поза зоною візуального спостереження. Собака має з легкістю долати складні ділянки, важкодоступні місця і демонструвати виявлення джерела запаху. Кінологи мають належно піклуватися за собаками, забезпечувати їхню безпеку тощо. Кінологічний розрахунок повинен уміти виявляти постраждалих, що знаходяться під завалами на глибині до 1 м та 1 м збоку.</p> <p>Крім того, до обов'язків керівника кінологічної групи входить: а) забезпечення фізичної готовності кінологічних розрахунків до проведення пошукових робіт через своєчасне харчування, відпочинок і застосування методів контролю рівня стресу;</p>
		<p>б) оцінка ділянок робіт, включаючи питання безпеки, стану конструкцій будівель і споруд, наявність небезпечних матеріалів, кількості постраждалих та інша інформація, що стосується проведення ПРР; в) розробка стратегії пошуку і визначення завдань на основі результатів оцінки робочих ділянок; д) забезпечення наявності і робочої відповідності обладнання до початку робочого періоду; е) забезпечення дотримання усіх норм і процедур безпеки; ж) проведення інструктажів, брифінгів з кінологічними розрахунками під час проведення ПРР; з) передача вичерпної інформації про проведені ПРР наступній зміні під час ротації; к) участь у щоденних брифінгах і нарадах ПРК (у разі такої необхідності).</p> <p>Кінолог зобов'язаний: слідкувати за своєю фізичною формою; забезпечувати безпосередній контроль за пошуковою собакою, ідентифікувати собаку як пошукову за наявності рятувального жилета або інших добре помітних засобів. Організація для себе і собаки нормального відпочинку, дотримання постійного контролю з метою своєчасного виявлення отриманих травм, ознак стресу або перевтомлення. Доповідати керівнику кінологічної групи про будь-які недоліки, включаючи первинні ознаки стресу і травми. Забезпечити безпечне місце знаходження собаки упродовж усього часу реагування.</p> <p>Проведення рекомендованого ветеринарного огляду по завершенню місії</p>
2.3	Фахівець з небезпечних речовин	<p>У деяких випадках руйнування споруд та обвали відбуваються з причин техногенного характеру, під час яких може статися викид ядерних, біологічних або хімічних речовин, окремо або разом з вибуховими або легкозаймистими речовинами. На середні та важкі ПРК покладаються завдання</p>

№ п/п	Посадові особи пошуково- рятувального загону (п)	Мінімальні рекомендовані вимоги до рівня підготовки фахівця
	(2)	<p>виявлення та ізолювання таких небезпечних речовин.</p> <p>На фахівця з небезпечних речовин покладаються обов'язки виявлення небезпечних осередків забруднення, розроблення планів та сценаріїв щодо їх нейтралізації або маркування з метою зниження ризиків отримання шкоди, травмування або смерті членів ПРК і населення, яке потерпає від НС.</p> <p>Він повинен мати можливість негайно повідомити про виявлені осередки забруднення в зоні НС – LEMA, OSOCC та іншим заінтересованим та відповідальним учасникам операції.</p> <p>Міжнародна ПРК повинна мати можливість:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ розпізнавати ситуації, де можливі випадки зараження місцевості; ✓ мати можливість проведення технічної експертизи, щоб надавати LEMA, OSOCC та іншим учасникам проведення операції відповідні рекомендації; ✓ мати можливість забезпечити захист членів загону шляхом здійснення оцінки та моніторингу навколишнього середовища; ✓ здійснювати базові процедури дегазації/дезактивації. <p>Якщо виявлені осередки забруднення на ділянці місцевості, що перевищують допустимі норми, фахівець з небезпечних речовин повинен ініціювати <i>припинення пошуково-рятувальних робіт</i> до того часу, поки не буде проведена відповідна оцінка і, якщо виникає така необхідність, здійснюються заходи щодо ізоляції виявлених небезпечних речовин [380, с. 127]</p>
		<p><i>Алгоритм прийняття рішення про призупинення ПРР:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Аналіз ризику, який ґрунтується на результатах оцінки безпеки/ ризику та огляду ділянки. 2. Загони мають порівняти ризик рятування тих постраждалих, хто має шанси вижити, і ризик вилучення тіл загиблих. 3. Фактори, які необхідно враховувати на робочих ділянках: <p>Рівні наявності кисню. Займистість речовин або навколишнього середовища. Рівні токсичності.</p>

№ п/п	Посадові особи пошуково- рятувального загону (п)	Мінімальні рекомендовані вимоги до рівня підготовки фахівця
		<p>Межа вибуховості (сумішей горючих газів і випаровування з повітрям або киснем). Радіологічний моніторинг.</p> <p>4. Інші фактори:</p> <p>4.1. Стан пустот – якщо небезпеку/ризик можливо легко ізолювати або зменшити і це зроблено, проблема вважається вирішеною і ПРР можна відновити.</p> <p>4.2. Час, необхідний для отримання доступу до постраждалих, – це оцінка кількості часу, необхідного для того, щоб дістатися до першого постраждалого. Він має включати час на зменшення небезпеки, час на розрізання підлоги, стін, даху тощо, а також зміцнення і обв'язування конструкцій, через які відбувається доступ до постраждалих і, в разі необхідності, прилеглих конструкцій</p>
		<p>Приділяється особлива увага і моніторинг певних видів небезпечних речовин, особливо пов'язаних з атомною енергетикою, радіологічними елементами, спеціалізованими воєнними об'єктами, хімічними і біологічними виробництвами або зберіганням їхньої продукції.</p> <p>Здійснює ретельне планування щодо забезпечення наявності у ПРК процедур відповідної дегазації/дезактивації членів ПРК, а також пошукових собак.</p> <p>Приймає рішення щодо маркування зон <i>Стан «НЕБЕЗПЕКА» (No Go)</i> – залежно від: часу, необхідного для виконання завдань; захисту та обмежень щодо використання наявних засобів індивідуального захисту; результатів аналізу ризиків; стану ресурсів; питань безпеки.</p> <p>5. Організовує виявлення та моніторинг небезпечних речовин: Здійснює процедури щодо виявлення небезпечних речовин та моніторинг як на робочих ділянках, так і в базовому таборі. Здійснює заходи щодо виявлення небезпечних речовин і моніторинг робочих ділянок (HAZMAT), які включають:</p>

№ п/п	Посадові особи пошуково- рятувального загону (п)	Мінімальні рекомендовані вимоги до рівня підготовки фахівця
		<ul style="list-style-type: none"> ✓ встановлення безпечних периметрів кожної будівлі; ✓ місця доступу до кожної будівлі; ✓ додаткові пустоти, виявлені під час проведення ПРР; ✓ місця проведення дегазації/дезактивації; ✓ необхідні інструменти та обладнання; ✓ виділені транспортні засоби
		<p>Знання та навички поводження з небезпечними речовинами. Має знати порядок ведення радіаційної та хімічної розвідки та контроль ділянки, об'єкта, які підлягають дезактивації, спеціальній обробці. Здійснювати заходи дезінфекції, спеціальної обробки тощо. Відразу після прибуття на місце НС повинен з'ясувати умови навколишнього середовища в зоні НС.</p> <p><i>Домінуючі види діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ хімічний аналіз і дослідження складу хімічних речовин, продуктів напіврозпаду, сировини, реакційної суміші. Вивчення властивостей різноманітних речовин. Проведення хімічного аналізу забруднення робочого простору та території. Розв'язування складних технологічних завдань, пов'язаних із очищенням забрудненого середовища (повітря, вода, продукти, засоби захисту та ін.); ✓ організація заходів із протихімічного, бактеріологічного та радіаційного захисту особового складу і населення, що потерпає від НС. Проведення аналізу (проб) повітря, ґрунту на вміст небезпечних речовин та ін. <p><i>Здібності:</i> високий рівень концентрації і стійкості уваги (здатність упродовж довгого періоду утримувати увагу на одному предметі або виді діяльності); уміння аналізувати і систематизувати велику кількість інформації; здатність довгий час займатися копіткою (монотонною) працею; висока стійкість до подразників та перешкод; добра пам'ять на символи і знаки; гарний нюх.</p> <p><i>Індивідуальні якості:</i> організованість, акуратність, чіткість, сконцентрованість, наполегливість, самоконтроль, допитливість, посидючість, терплячість</p>
3. Рятувальна складова		
3.1	Начальник	Рятувальна складова повинна мати: гідравлічне, пневматичне і механічне обладнання для підйому і

№ п/п	Посадові особи пошуково- рятувального загону (п)	Мінімальні рекомендовані вимоги до рівня підготовки фахівця
	пошуково- рятувального підрозділу	спуску вантажів вагою до 29 метричних тонн, для різання металевих конструкцій товщиною до 20 мм, лісоматеріалів до 600 мм і для утворення проломів у бетонних конструкціях завтовшки до 450 мм. Окрім того, ПРК повинна мати обладнання для монтажу вертикальних, горизонтальних і діагональних систем укріплення проходів.
3.2	Рятувальники <i>28 (4 ПРГ, із 1 керівник і 6 рятувальників)</i>	Особовий склад ПРК під час виконання ПРР повинен дотримуватися політики і процедур, які стосуються операцій з ліквідації аварійних ситуацій, прийнятих у країні, що потерпає від НС. Проводити ПРР відповідно до керівництва ІНСАРАГ. Пророблення проломів, різання арматури, бетону, робота із засобами малої механізації (гідравлічний інструмент, ланцюгові різачки), пневматичний інструмент, строповка, рятувальні операції з використанням альпіністського спорядження. Спуск/підйом постраждалих вертикальний та під нахилом. Можлива робота на висоті 50 м. Одночасний спуск 2-х постраждалих. Знання культури і традицій інших народів <i>Під час демобілізації</i> погодити її з OSOCC та LEMA, надати ресурси для підготовки майна до транспортування (підготовка вантажних декларацій, упаковка обладнання, завантаження тощо)
3.3	Оператор крана- маніпулятора (2)	Здійснює підйом і переміщення важких предметів в умовах зруйнованих будівель та споруд. У разі необхідності виконує завдання за суміжною рятувальною спеціальністю. Має бути обізнаний у сфері електротехніки, кінематики, основ технологічного виробництва (залежно від місця виконання пошуково-рятувальних робіт). <i>Загальна характеристика операцій:</i> слюсарна справа, строповка (закріплення вантажів), знакова і звукова сигналізація. Базові знання в будівельній сфері та характеристики конструкцій будівель. <i>Особливість діяльності.</i> Прибуття на зруйнований об'єкт, визначення безпечного маршруту, встановлення крана на опори, строповка (закріплення) вантажів; управління краном за допомогою системи управління. <i>Дії:</i> виконання розвантажувальних та завантажувальних робіт; підйом сегментів зруйнованих будівель, засобів рятування, забезпечення монтажу зібраних конструкцій та ін. <i>Здібності:</i> хороше фізичне здоров'я, добра координація рухів, концентрація уваги, гарний зір,

№ п/п	Посадові особи пошуково- рятувального загону (п)	Мінімальні рекомендовані вимоги до рівня підготовки фахівця
		<p>точний окомір, моторна пам'ять.</p> <p>Вимоги до <i>особистих якостей</i>: витривалість, відповідальність, врівноваженість, посидючість, уважність, акуратність.</p> <p>Вид діяльності: переважає індивідуальний. Епізодично робота в групі</p>
4. Медична складова		
4.1	Лікар (1)	Медичне забезпечення ПРЗ (включно собак), персоналу та постраждалих. Надання медичної
4.2	Парамедики / середній медичний персонал (3)	<p>допомоги в обмеженому просторі. Базове ветеринарне забезпечення. Гігієна базового рятувального містечка.</p> <p>Визначити можливості місцевих медичних закладів на випадок крайньої необхідності під час транспортування до ділянок проведення ПРР.</p> <p>Здійснювати постійний контроль персоналу та у випадку виявлення симптомів, що сигналізують проблеми, пов'язані із здоров'ям членів команди, – застосовувати відповідні заходи медичного супроводу.</p> <p>Медична складова ПРК необхідна для забезпечення здоров'я і побутових умов членів ПРК і пошукових собак, а також для надання допомоги постраждалим під час проведення ПРР.</p> <p>Медичний персонал повинен <i>уміти</i>: працювати у несприятливих умовах НС, для чого має пройти відповідну підготовку і бути готовим до надання екстреної медичної допомоги важким хворим або постраждалим.</p> <p><i>Основним завданням</i> медичної складової ПРК є надання профілактичної медико-санітарної допомоги, першої медичної допомоги та екстреної медичної допомоги членам ПРК, а також пошуковим собакам спільно з кінологами.</p> <p>При отриманні схвалення уряду постраждалої країни медичний персонал ПРК також повинен надавати відповідну екстрену медичну допомогу постраждалим у завалах під час проведення ПРР, яка повинна починатися з моменту виявлення потерпілого і забезпечення доступу до нього. Надання допомоги має тривати до тих пір, поки потерпілі не будуть передані до місцевих або інших лікувальних установ (наприклад, у польовий госпіталь)</p>

№ п/п	Посадові особи пошуково- рятувального загону (п)	Мінімальні рекомендовані вимоги до рівня підготовки фахівця
		<p><i>Основною метою медичного реагування є:</i> надання важливої медичної інформації, необхідної керівництву ПРК для прийняття рішень впродовж усього циклу реагування; забезпечення контролю за станом здоров'я, надання першої та екстреної медичної допомоги ПРК під час мобілізації, проведення ПРР та демобілізації; надання екстреної ветеринарної допомоги пошуковим собакам ПРК спільно з кінологами під час мобілізації, ПРР та демобілізації; при умові схвалення урядом постраждалої країни – надання екстреної медичної допомоги постраждалим, включаючи надання допомоги у замкнутих пустотах, під час проведення рятувальних робіт та до передачі їх в місцеві або інші лікувальні установи; надання керівництву ПРК медичної інформації, що стосується безпеки і здоров'я, включаючи інформацію про небезпечні умови навколишнього середовища, що становлять загрозу здоров'ю, а також за процедурами поводження з тілами загиблих; збір медичної інформації під час проведення розвідки ПРК; розробка і регулярне коригування планів екстреної медичної евакуації і репатріації членів ПРК; надання керівнику ПРК медичної інформації для сприяння переходу від фази проведення рятувальних операцій до фази раннього відновлення</p>
		<p><i>Дотримання етичних норм надання екстреної медичної допомоги.</i> Медичний персонал має дотримуватися етичних норм і правил, встановлених OSOCC, LEMA, та які традиційно прийняті у країні, що потерпає від НС. Наприклад, деякі норми щодо ампутації. <i>Ампутації (у живих постраждалих) і розчленування (загиблих) завжди викликали багато дискусій у співтоваристві ПРК і є складним питанням, де необхідно враховувати соціальний, релігійний та етичний аспекти. Хоча ситуації, в яких ці дві процедури є крайніми засобами, виникають дуже рідко, по можливості потрібно намагатися уникати їх проведення. Щодо цього існують інструкції ІНСАРАГ, яких медичний персонал ПРК має дотримуватися</i></p>
	Мобільний	До медичної складової може додаватися мобільний госпіталь. Процедура залучення мобільного

№ п/п	Посадові особи пошуково- рятувального загону (п)	Мінімальні рекомендовані вимоги до рівня підготовки фахівця
	госпіталь	госпітально здійснюється через видання спільного наказу ДСНС та МОЗ України щодо залучення до Міжнародної гуманітарної місії фахівців – медиків Державної служби медицини катастроф
1. Матеріально-технічне забезпечення (логістика)		
6.1	Заступник керівника загону з МТЗ (1)	Відповідає за розгортання та обслуговування базового табору ПРР. Має вміти забезпечити виконання усіх аспектів діяльності, пов'язаних з розгортанням пошуково-рятувального загону в зоні НС і його повернення до пункту постійної дислокації. Підтримання життєдіяльності базового табору. Спільно із фахівцем зі зв'язку розробляє і забезпечує план ведення зв'язку, належну роботу обладнання, наявність і поповнення матеріально-технічних припасів, а також функціонування базового табору ПРК
		Спеціаліст з матеріально-технічного забезпечення несе відповідальність за повне матеріально-технічне забезпечення ПРК. Тісно співпрацює з медичною складовою ПРК та спеціалістами технічної ланки
6.2	Фахівець з транспорту (1)	Базове обслуговування і ремонт інструменту. Під час просування колони здійснює контроль встановлених норм безпеки. Повинен довести до особового складу ПРЗ види і стан транспортних засобів, місцеві правила водіння транспортних засобів, особливості перевезення обладнання. Володіти будь-якими питаннями, що стосуються стану та безпеки доріг (тобто окрім їхнього стану, знати можливі мінні небезпеки, тварин, інфраструктуру, погоду, випадки мародерства, цивільної непокори, злочинності, режимні зони, процедури перетину блок-постів, порядок супроводу колони тощо). Має знати правила перевірки транспортних засобів
6.3	Фахівець з логістики (1)	Розгортання та управління базовим табором. Забезпечує організацію транспортування майна та особового складу ПРК до місця виконання завдань за призначенням та його демобілізацію до пункту постійного призначення. Забезпечує оперативну доставку до місця пошуково-рятувальних робіт необхідних засобів та матеріалів, оперативне транспортування особового складу до секторів виконання ПРР та ін. Веде постійний облік аналізу потреб у матеріальних ресурсах та вживає заходів щодо їх своєчасного поповнення. Здійснює розподіл та перерозподіл сил і засобів

№ п/п	Посадові особи пошуково- рятувального загону (п)	Мінімальні рекомендовані вимоги до рівня підготовки фахівця
		Постачання продовольства, водопостачання та базове забезпечення життєдіяльності табору. Забезпечення резерву палива для техніки. Управління усіма видами забезпечення ПРК під час виконання ПРР, а саме: управління матеріально-технічним, транспортним, складським господарством тимчасового табору ПРК під час міжнародної місії
		Відповідає за налагодження та своєчасне поповнення і зберігання питної води, харчів, витратних матеріалів для забезпечення повноцінного функціонування табору та його життєдіяльності
6.4	Начальник базового табору (2)	Питання транспортування і забезпечення паливно-мастильними матеріалами. Відповідає за забезпечення і підтримання життєдіяльності табору постійної дислокації особового складу ПРК. Координує заходи дотримання гігієни, санітарних норм та безпеки експлуатації майна, забезпечує освітлення та збереження майна. Встановлює відповідні режими функціонування та пересування особового складу, у разі такої необхідності. Забезпечує облаштування місць захисту від непогоди, вироблення електроенергії та освітлення, санітарно-гігієнічні споруди, місць для відпочинку і тренування собак, паркування транспортних засобів тощо
6.5	Фахівець зі зв'язку (1)	Забезпечення усіх видів зв'язку. Спеціальна підготовка з використання засобів зв'язку. Знання фонетичного алфавіту. Розробляє та після затвердження забезпечує виконання плану ведення зв'язку, належну роботу обладнання та засобів зв'язку. Використовувати вебсайт віртуальний OSOCC для отримання відповідної інформації і обміну в мережі Інтернет з іншими учасниками реагування. Цей сайт надає прямий доступ до інформації про стратегію проведення міжнародної гуманітарної операції, включно, – дані про основних контактних посадових осіб. Усі ПРЗ повинні бути забезпечені та мати можливість користуватися внутрішнім зв'язком (між членами ПРЗ), зовнішнім для координації дій з іншими учасниками ПРО та міжнародним (для зв'язку із своєю країною)
		<i>У режимі «Готовність»:</i>

№ п/п	Посадові особи пошуково- рятувального загону (п)	Мінімальні рекомендовані вимоги до рівня підготовки фахівця
		<p>Забезпечує використання визначених приписом позивних. Забезпечує ведення внутрішнього зв'язку між членами табору. Забезпечує ведення зовнішнього зв'язку, в тому числі на міжнародному рівні. Забезпечує можливість доступу до мережі Інтернет. Забезпечує навчання і можливості використання GPS та ін.</p> <p><i>У режимі «Мобілізація»:</i></p> <p>Заповнює віртуальні формуляри OSOCC даних про ПРК. У постійному режимі здійснює перевірку інформації на віртуальному сайті OSOCC, слідкує за її оновленням. Оновлює інформацію на віртуальному OSOCC про розрахунковий час прибуття загону, пункт виїзду до країни і матеріально-технічне забезпечення (відомості про логістику). Заповнює формуляри для передачі їх до RDS і OSOCC після прибуття до країни, яка потерпає від НС.</p> <p><i>Під час PPP:</i></p> <p>Встановлює процедуру аварійної сигналізації; забезпечує постійний зв'язок з базовим табором; забезпечує постійний контакт із своєю країною; резервує засоби зв'язку для найважливіших операцій на випадок непередбачуваних ситуацій.</p> <p>Забезпечує дієві канали зв'язку під час <i>демобілізації</i> ПРК</p>

